

KDYŽ NASTOUPIL NOVÝ KRÁL
(Příspěvek k uherské diplomatice)

KAREL BERÁNEK

Registra královské uherské kanceláře předhabsburského období se nám až na jediný list z register krále Ludvíka II. Jagellonského nedochovala. Přesto díky studii Hajnikově¹, kterou českému čtenáři zprostředkoval Jaromír Čelakovský², můžeme si o nich a o jejich vedení utvořit jasný obraz. Podle názoru Hajnikova byla registra založena za vlády krále Roberta z Anjou. Nejstarší zmínka o listině zapsané v královských registrech pochází však až z roku 1363 a od roku 1365 se na uherských královských listinách vyskytují registrační poznámky "Registratum" nebo "Registrata ad librum regalem" nebo "ad regestum regale", tedy vše až z doby jeho syna krále Ludvíka I. Od korunovace krále Matyáše Korvína roku 1464 bylo připisováno k registrační poznámce folio knihy register a za krále Vladislava II. i letopočet zápisu, např. "R^{ta} folio XV Anno 1490".³ Od dob krále Zikmunda byly knihy register neboli "knihy královské" (Libri regii) označovány jménem panovníka a číslovány; ne však tak, jak tomu bylo v Čechách, kde byly knihy register číslovány průběžně, počínajíce registry Karla IV. a končíce registry Ludvíkovými, nýbrž tak, že registra každého krále tvořila samostatný celek o sobě číslovaný. Do královských register se zapisovaly donace a privilegia. Listiny byly zapisovány buď ve výtazích (minuta), nebo v plném znění. Zápisy prováděli konzervátoři. Když byl svazek register popsán, byl uložen v domě taverníkově na Budínském hradě (taverník byl správcem královského pokladu i královského archivu). Tam asi byly knihy teprve očíslovány a snad i svázané.⁴ Výpisy z nich pořizoval a knihy kanceláři nebo soudu na králův rozkaz předkládal rovněž taverník. Z doby vlády Zikmunda Lucemburského prý bylo několik knih, z doby Korvínovy dvě, z Vladislavovy pět a z Ludvíkovy opět dvě.

V české královské kanceláři doby předhabsburské se předpokládají vedle latinsky a později převážně česky psaných register ještě zvláštní německá registra pro slezské záležitosti.⁵ V době vlády prvních Habsburků v létech 1526-1618 se registra české kanceláře a české komory dělila na více skupin podle obsahu. Z této doby známe vedle register privilegií a register patentů i registra misivů apod.⁶ Některá z nich byla registry v pravém slova smyslu, jiná měla charakter kopiářů (registra císařských rozkazů). Tragicky zesnulý dr. Heřman ve své diplomní práci předpokládal podobné dělení již v době Ludvíkově.⁷ Klademe si proto otázku, zda nemohlo být něco podobného také v Uhrách, vystavených daleko více vlivům italské renesance a humanismu než husitské Čechy. V archivu uherské královské kanceláře pro to již doklady hledat nemůžeme, poněvadž královská registra habsburské éry se dochovala až od roku 1690, kdy libri regii uherské expozitury ve Vídni (podobně jako české "Saalbuchy") obsahovaly již jen privilegia a šlechtické diplomy.⁸

Dne 6. dubna 1490 zemřel ve Vídni král Matyáš a dne 15. července 1490 zvolili uherští stavové svým králem českého krále Vladislava II. Dne 31. července vydal Vladislav uherským stavům revers v ležení u vsi Vlčic v Podunajské dolině ležící, a dne 21. září byl slavnostně ve

Stoličném Bělehradě korunován na krále uherského. Osudy našich zemí byly tak spojeny na 400 let.

S nástupem krále Vladislava II. na uherský trůn a vytvořením jeho uherské kanceláře souvisí úzce dokument, uložený ve fondu Státního ústředního archivu v Praze nazvaném "Guberniální listiny" pod sign. ČG-LL, č.i. 4950. Jsou to dva ústřižky papíru: první nadepsaný "primus arcus et modus" má rozměr 11 x 16,5 cm, druhý označený jako "Secunda scarta" měří 11 x 15,7 cm. Na prvním lístku je dosud dobře patrný původní přehyb, který vytvořil z lístku "arch (arcus) nikoliv rozměry, ale formou. Oba tyto aršíky jsou po všech čtyřech stranách popsány drobnou gotickou kurzívou. Jde o stručné výpisky z 45 folií knihy, kterou bychom mohli označit jako "Liber supplicationum ad regiam maiestatem nec non aliarum litterarum". Dobu vzniku těchto výpisků jasně označuje žádost opsaná z 41 fol. této knihy, aby nynější král, totiž Vladislav, zaplatil dluhy svého předchůdce, totiž Matyáše. Také o účelu výpisků nemohou být pochyby. Říká to první věta na první stránce prvního aršíku "Satisfactio fiat hortatur". Jde o seznam dosud nevyřízených žádostí, kterým má být vyhověno, či lépe, které mají být vyřízeny. Politicky významný je výhrůžný list tureckého sultána, že potlačí křesťanskou sektu. Rovněž je důležité povolení národního jazyka nevzdělaným lidem v písemném styku s panovnickou kanceláří. Další supliky a spisy se týkají šlechtického titulu, pozůstalostí, majetkových věcí, berní, cechů, soudnictví, dluhů, církve, státní smlouvy s Benátkami. Místně se týkají Budína, Pešti, Uherského Vyšehradu, Maruševce, Bratislavy.

primus arcus et modus

Satisfactio fiat, hortatur
folio 1

Supplicacio Sacram ad Maiestatem de rebus ac bonis olim Petri M.
omissis. Eodem.⁹

Supplicacio ad reginam, ut pauperibus nimis iobagionibus nunc oppressis
rem suam relaxet. Eodem.¹⁰

Supplicacio Regiam ad Maiestatem, ut oppressum hominem a suo officio
videlicet separacione in pristinum officium constituat, folio 2

Littere testimoniales super debita. Eodem folio.¹¹

Littere super debita, testimonium, folio 3.

Quittancia de relicta pecunia per consules ibidem illis exactoribus
signetis eorum confirmata. Eodem folio.¹²

Supplicacio ad reverendum episcopum, ut iniuste recepta ac alienata bona
iudicio edicto appellare restituereque annuat, 4to folio.

pag. 2

Quittancia exactorum, quos de collecta ipsorum pecunia partim absolutos
liberosque pronuntiant. Eodem.¹³

Littere ad lanios Budenses: petunt Segedienses ipsos cerciores reddere
de statutis seu ordine eorum. Idem.

Supplicatio ad reverendum presulem, quatenus Regia Maiestas suas
litteras emanari faciat, ut ab omni tributo quidam exemptus sit, folio
5to.

Copia litterarum seu exordium testamenti perpulchre conscriptum. Idem.

Littere pro exempta solucione thelonii, ut libere pertransire queant,
folio 6to.

Budensi iudicio externo molestaretur, si coram iudice ordinario suo
illum inquirat. Idem.

Supplicacio Waciensium, ut modernus dominus presul conservet ipsos in
media taxa, quam autem veteraneus dominus illos conservaverit; aliqua
desolabitur, folio 7to.

pag. 3

Supplicacio fratrum heremitarum ad reverendissimum, ut auxilio fore
velit, ut et se tempore ieiunio ac sustentare valeant. Idem.

Supplicacio ad reverendum presulem, ut apud Regiam Maiestatem
intercedere velit, quatenus sororinus eius exolvat debita cuiusvis.
Eodem.¹⁴

Supplicacio ad magnificum dominum, ut auxilio fore velit omnino
depauperato homini. Idem.

Arestacio seu inhibicio iurati civis ob debita sua per annum et diem
integrum, folio 8.

Supplicacio Regiam ad Maiestatem, ut Sua Maiestas licenciato suo aulico fidelia servicia solvere committeret. Idem.

Supplicacio, ut Regia Maiestas de homicidio inculpabilem filiam egeni hominis Pestiensis a morte liberam pronunciet. Idem.

Mandatum seu citacio per vicarium ad visicum, ut debita nonnulli Florentini mercatoris solvat, folio 9.

pag. 4

Memoriale ad senatum Budensem de damno et rupto sepe, cum ipse egrotus pretorium ascendere non valeat. Idem.

Supplicacio Wyssegradiensium Regiam ad Maiestatem, ut in libertate tributaria ipsos conservet ac recepta bona eis restituere faciat, folio 10.

Littere Budensis concivis ad peregrinum suum hospitem, ut bona sua oblivioni dedita restituat, folio 11.

Litterae procuratoriales, ut quidam capitaneus debita nonnulla solvat, hortatur et petitur. Idem.

Littere a Budensi consulatu ad externos, ut testimonia super debita nonnullis litteris mediante rescribere faciant, folio 12.

Litterae procuratoriales, ut quidam Iudeus quinque auri marcas procuratori restituat, ubicunque locorum per ipsum repertus fuerit, folio 13.

Littere testimoniales, quarum quidem actator omnem debitam solucionem panno et aliis quibusvis rebus actoribus satis fecerit, folio 14.

Que amplius in alia 2^a scarta.

pag. 5

Secunda scarta

Supplicacio articularis Regiam ad Maiestatem sub tali tenore, ut notarium Budensem nobilitet et ab omni qualicunque solutione liberum pronunciet. Idem.

Littere liberalitatis propinando malmaticum et rumolum; privilegiumque nullus penitus hominum drutillare audeat, quam iis (!), qui annualem summam pecuniarum civitati solvat seu reposuerit, folio 15.

Supplicacio Petri, comitis et waiiwode Transilvaniensis, tunc temporis supplicantis itaque Regiam ad Maiestatem pro ac ut notarium Budensem Andream Sua Maiestas nobilitet, folio 16.

Littere idem (!) procuratoriales, ut lator litterarum profugum Iudeum ac aurum ablatum reddere cogat, folio 17.

Supplicacio ad Regiam Maiestatem, ut incarcerato gladiatori suoque capite liberum a iuribus pronunciare faciat, folio 18.

Supplicacio ad Regiam Maiestatem, ut Marusienses nonnulla loca fertilia ex innata regia liberalitate ipsos illis locis condonare dignetur graciose. Idem.

pag. 6

Supplicacio ad egregium dominum, ut cuiusdam hominis Wiissegradiensis ablatum suum honorem ipsumque abdicatum e medio ipsorum in pristinum

gradum adducere faciat ac iudices idoneos externosque eligere adiuvet, folio 19.

Confirmacio cardinalium litterarum, ut indulgencias eorum datas dicti (!) ecclesie, ut vicarius eiusdem diecesis publicare et confirmare faciat omnibus Christi fidelibus. Eodem.

Littere probrose seu blasphematoriales ob hoc, quod litteras quidem premissas illepidas dixerit, folio 20.

Sensus litterarum omnicui scripte (!), ne ignorans in futurum Latinis scribat verbis, sed vulgari sermone, folio 21.

Idem (!) littere prioribus litteris similes et equales decisionem non carentes, folio eodem.

Littere promotoriales, ut tandem debita dudum termino voluto absque aliqua procrastinacione famulo suo exolvere faciant, folio 22.

pag. 7

Littere suasoriales, ut studens seu fautor famorosus operas det studio et indulgeat artibus, folio 23.

Citacio vicarii Waciensis, ut quedam inter compareat ob promemoria recepta minus iuste, folio 24.

Littere ad iudicem Marusiensem, ut solucionem nonnullis absque ulla dilacione solvere stringat, folio eodem.

Exordium seu thema pro consuetudinis (!) sponsalibus, folio 25.
Littere Alemanicales super homicidium. Eodem 26.

Littere ab omni tributo ac solucione regni ubicunque libere pertransire queat, folio 37.

Supplicacicio virginum ad Maiestatem Regiam pro ipsarum dote, folio 38.

Littere Regie Maiestatis convencionales ad Venetos pro suo barone. Eodem.

Littere Regie Maiestatis, uti monasterium exemptum ac liberale sit a summa pecuniarum, 39.
Supplicacio Budensium pro ereccione muri, ut Regia Maiestas auxilio eis fore dignaretur. Eodem.

pag. 8

Littere inimiciciales cesaris Turcorum: sectam Christianorum omnino deprimere ait, folio 40.

Supplicacio Regiam ad Maiestatem militi aurato fidelia sibi ut exsolvat servicia, folio 41.

Supplicatio ad Regiam Maiestatem, ut egeno sodali stipendia inhumati sui fratris solverentur. Eodem.

Supplicacio ad Sacram Maiestatem modernam, videlicet Ladislaum, ut debita predecessoris, ut puta Mathie, solvat. Eodem.

Supplicacio ad reverendissimum episcopum, ut scandala a monachis minus iuste illata sibi egeno summoveat, folio 42.

Littere ad fratrem religiosum, ut consulat ingenio ac auxilio suo de

sustentacione domus sui fratris, folio 43.

Littere ad sacerdotem, ut debita iuxta suarum litterarum obligationem et suam conscienciam solvat. Eodem.

Littere ad vineam minus iuste legatam nubili puella patrimoniali iure adiudicent petitur, folio 44.

Littere, ut Iudeis a iobagionibus de debitis eorum satisfactio fiat, hortatur, folio 45.

Littere, ut officialis duos currus domino suo comiti Pozoniensi mittat. Eodem.

POZNÁMKY

1. E. Hajnik, A királyi könyvek a vegyes házakbeli királyok korszakában (Knihy královské z doby králů různých domů). Budapest 1879. Rovněž Darina Lehotská, Produkcia uhorskej kancelárie a diplomatická činnosť na Slovensku (13101526) in: Československá diplomatika I., Praha 1965, s. 206.
2. J. Čelakovský, O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří. Rozpravy třídy fil.-hist. filologické KČSN 1889-90, VII. 3, s. 21.
3. Maďarský státní archiv v Budapešti: Listina čís. 37872.
4. K této domněnce mne vede to, že v registračních poznámkách nebylo uváděno číslo svazku, ale letopočet, a že registra české kanceláře a komory z doby vlády Habsburků (tzv. kopiáře místodržitelského archivu) byla svázána většinou až v minulém století.
5. Československá diplomatika I., s. 144.
6. J. Čelakovský, c.d., s. 132-137.
7. J. Heřman, Kancelář Ludvíka Jagellovce. Zápisky katedry československých dějin a archivního studia. Praha, Karlova univerzita. VII, 1963, s. 98.
8. J. Čelakovský, c.d., s. 22.
- 9.-14. "Eodem" opraveno písařem na "Idem".

ZUSAMMENFASSUNG

Als der neue König angetreten ist
(Ein Beitrag zur Diplomatik Ungarns)

Karel Beránek

Der Autor beschreibt zwei kleine Papierbogen mit den verzeichneten und noch nicht erledigten Suppliken an den König Mathias Corvinus und

anderen Schreiben und nicht expeditierten Urkunden, die seinem Nachfolger dem neuen König Wladislaw zur Erledigung vorgelegt wurden. Der Text dieses Verzeichnisses Sign. ČG-LL: Inv. Num. 4950 ist beigefügt.

Vladimír Waage

Tato stať navazuje na článek "Z dějin postranního práva kláštera panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském"¹ a chce se zaměřit na poznání života na jednom z pražských postranních práv na konci 16. a začátku 17. století, to jest v období mezi dokončením restituace klášterního majetku po husitské revoluci a Bílou horou, v době, kdy došlo k velkému rozkvětu českých měst.

Česká historiografie má především zásluhou Zikmunda Wintera a Josef Janáčka i dalších badatelů dobrý obraz o vývoji českých měst v době předbělohorské. Postranní práva však, dílem svým menším významem a dílem torzovitostí pramenné základny, stála mimo hlavní zájem badatelů. Až Miluše Svobodová-Ladová se jako první pokusila o komplexní zpracování dějin pražských postranních práv², ale ve své všeobecně zaměřené a časově široce rozevřené práci se nemohla plně věnovat rozboru pramenů a hlubšímu poznání života na jednotlivých postranních právech.

Tato stať se pokouší na základě rozboru několika dochovaných písemných pramenů poodhalit roušku dosud zakrývající obraz života na postranním právu u kláštera P. M. Sněžné na Novém Městě pražském v době, kdy konvent kláštera vlastně neexistoval a zdejší církevní majetek spravoval probošt Zderazského kláštera.

Den 16. února 1582 lze považovat za den vzniku zkoumaného postranního práva. Jeho území se nacházelo v době předbělohorské na místě bývalého klášterního hřbitova. V uvedený den zderazský probošt Martin Narozius svolal všechny obyvatele domků postavených na klášterních pozemcích a na tomto shromáždění byli zvoleni rychtář a dva konšelé a pořízeny nové knihy pro úřední jednání a zápisy. Tak byl vytvořen základní předpoklad pro existenci a fungování postranního práva vlastní samospráva.

Nahlédnout do života obyvatel na klášterních pozemcích u P. M. Sněžné umožňují prameny, které máme k dispozici.

Především je to manuál, který se zachoval a jako rukopis č. 162 je uložen ve Státním ústředním archivu v Praze ve fondu Archiv provincialátu a konventu františkánů v Praze. Dále je to gruntovní kniha, která se sice nezachovala, ale jejíž obsah se podařilo částečně rekonstruovat na základě pozdějších opisů. Dále pak je k dispozici torzovitý spisový materiál.

Rukopis manuálu postranního práva, který je jedním z mála dochovaných manuálů postranních práv v Praze, pochází z přelomu 16. a 17. století (vedle něho se dochoval manuál postranního práva nejvyššího purkrabství na Újezdě).³

Manuál kláštera P. M. Sněžné je zachován v původní pergamenové vazbě, na kterou byl použit list s notovým záznamem z jakéhosi misálu. Je zdoben drobnými neiluminovanými iniciálami. List použitý na převazbu pochází z 15. až 16. století. Rukopis má rozměr 32 x 20 cm. Na desce je nápis "Manuál a knihy práva kláštera matky Buoží Sněžné..." nápis je pak dále již zcela nečitelný. Jedná se asi o čtyři řádky psané drobnou kurzívou, kdežto čitelná část nápisu je psána zdobnou gotickou minuskulou. Manuál je psán na papíře, v němž se nachází průsvitka v podobě dvou věží, uprostřed nichž je jakási městská brána. Průsvitka je na všech listech manuálu naprosto totožná.⁴ Archy papíru jsou složeny do složek po třech listech a pak svázané do jednoho celku. Celý rukopis je průběžně foliovaný a celkový počet folií je 88. Z celkového počtu 176 stran je popsáno jen 95. Soustavně jsou zápisy vedeny mezi folii 1 až 56. Prostor mezi folii 56 až 86 je nepoužit.

Zápisy v manuálu kláštera P. M. Sněžné pocházejí z let 1582 až 1610. Jsou vedeny v českém jazyce, který nevybočuje z dobových jazykových zvyklostí. Většina zápisů pochází z doby, do které se hlásí svým datováním. Jen dva zápisy, dodatečně zapsané, se hlásí před rok 1582. Písařských rukou, které se vyskytují v rukopisu manuálu, je na základě paleografického rozboru možné určit celkem 15. Jen jeden písař je však znám svým jménem. Jde o jistého Tomáše Bystrického.⁵ Písaři psali vesměs českou novogotickou polokurzívou a každý z nich dal tomuto typu písma své osobité rysy. Všichni se však vyznačují značně vypsanou rukou, což svědčí o tom, že nepsali pouze příležitostně, ale psaní pro ně bylo běžnou záležitostí. Je možné se domnívat, že tito lidé jen vypomáhali na postranním právu při psaní jeho úředních knih a ostatních písemností. Stejně dobře mezi nimi mohl být i některý člen konventu Zderazského kláštera. Otázku, odkud přicházeli, se asi nepodaří bezpečně zodpovědět.

Zápisy v manuálu se týkají jak věcí sporných, tak i nesporných. Jedná se celkem o 174 zápisy. Některé jsou několikastránkové, některé jen jednořádkové. Ze sporných záležitostí jsou to nejruznější pře, které se týkají ve většině případů dluhů. Vedle toho se vyskytují různé pře o nařčení poctivosti a hádky, které vznikaly mezi obyvateli postranního práva. Z nesporných záležitostí se vyskytují koupě domů, závěti, volby konšelů, rychtáře a nejruznější kvitance.⁶

Manuál byl pravděpodobně již před používáním svázán a do takto připravené knihy začali písaři zaznamenávat zápisy z úředních jednání. Zápisy jsou vedeny chronologicky a za některými z nich je vynecháno místo pro případné doplňky a vyřízení.

Jednotlivé zápisy v manuálu jsou datovány jen pomocí církevních svátků, a to česky či latinsky. Jen v jednom případě je datování podle církevního svátku doplněno průběžnou datací.⁷ Datovací formule je vždy součástí nadpisu zápisu o zasedání. Protože zápisy pocházejí z období, kdy se přecházelo na datování podle gregoriánského kalendáře místo dříve užívaného juliánského a neobešlo se to bez problémů, musíme si položit otázku, jak v klášteře P. M. Sněžné tento nový způsob datování přijali.⁸ O přechodu na nový kalendář není v datovacích formulích zápisu zmínka. Zjištění situace nám umožní jen datace, v níž je určen svátek a den, na který tento svátek připadá. Taková formulace se objevuje v prosinci 1584, kdy je u zápisu datace "v pátek den svatého Klimenta L. P. 1584 = 23.12.1584", čímž je bezpečně doložen nový způsob datování podle gregoriánského počtu.

Jednotlivé zápisy se formálně příliš neliší. Formulář jednoho druhu je velmi vyrovnaný a téměř souhlasný. Toto je nejvíce patrné u zápisů závětí a kupních smluv. Jen u zápisů věcí sporných je jejich formulář těžko určitelný. Zde se může mluvit jen o formálním uspořádání zápisů. Vedle osobních záležitostí byly do manuálu postranního práva P. M. Sněžné zapsány volby konšelů a rychtářů. Tyto zápisy mají jednoduchý a prostý charakter. Manuál obsahuje též opisy písemností, vztahujících se k různým záležitostem. Jsou to zápisy hamfeštů a žádosti obyvatel práva o nejruznější stavební povolení či pronájem dvorku.

K otázce geneze zápisů v manuálu postranního práva P. M. Sněžné lze říci, že zápisy byly vedeny při jednání rady, respektive při jednání představitelů kláštera a zástupců obyvatel. Písaři zapisovali do manuálu v průběhu vlastního jednání. Po skončení jednání byl zápis přečten a opraven, o čemž svědčí řada škrtů a přípisků. V každém zápisu, hlavně u smluv, jsou uváděni přítomní zástupci kláštera a úředníci postranního práva. Obsah rukopisu tedy nasvědčuje, že jde skutečně o manuál, kam se zapisovaly věci sporné i nesporné. Toto tvrzení podporuje i to, že u některých zápisů je dovětek, že zápis určité smlouvy "v knihu manuální kláštera vepsán jest léta svrchu psaného"¹⁰.

Před tímto rukopisem nebyla pravděpodobně žádná taková kniha

vedena (rozumí se období od skončení husitských válek, kdy docházelo k pozvolné restituci pozemkového majetku kláštera P. M. Sněžné). Dnes nelze s jistotou říci, kolik a jakých knih bylo na tomto právu vedeno. V některých zápisech v manuálu se říká, že zápis byl vepsán do knih práva. Aktový materiál pak svědčí o tom, že na postranním právu P. M. Sněžné vedle manuálu byla vedena gruntovní kniha, která se však nezachovala. V klášterních aktech se nachází pět extraktů¹¹, na jejichž základě je možné gruntovní knihu alespoň částečně rekonstruovat. Podle obsahu jednotlivých výpisů lze konstatovat, že se pravděpodobně jedná o jednu a tutéž úřední knihu. Časově zápisy gruntovnice sahají od roku 1578 až do 80. let 17. stol. a jen jediný zápis pochází z r. 1718.

Do gruntovní knihy se zapisovaly záležitosti, které se týkaly realit na pozemku postranního práva. Zápisy však byly dvojího druhu: jedny pojednávaly o prodeji a koupi jednotlivých domů a druhé se týkaly závětí jednotlivých osob. Koupě byly zapisovány v první polovině knihy a závětí v druhé polovině. Zápisy z let 1582-1610 týkající se prodeje a koupě domů nebo testamentů, uvedené ve zmíněném manuálu, korespondují s výpisy z této bývalé gruntovní knihy.

Ze zachovalých výtahů, které jsou psány ve třech jazycích (česky, latinsky a německy), nelze určit jazyk, jakým byla gruntovní kniha vedena. Je pravděpodobné, že zpočátku byla vedena česky.¹² Ze zápisů z gruntovní knihy, srovnaných podle jednotlivých folií, vyplývá, že tato kniha byla převážně vedena chronologicky, nikoli tak, že by se jednotlivým realitám věnovala zvláštní složka.

Analýza dochovaných pramenů přináší dále alespoň několik informací o chodu kanceláře postranního práva. Střídání písařů při vedení manuálu svědčí pro domněnku, že na přelomu 16.17. století nebyla kancelář postranního práva P. M. Sněžné plně konstituována. Vyvrátit tuto domněnku však torzovitě zachovalý aktový materiál neumožňuje. Veškerou agendu na přelomu 16. a 17. století vykonával na postranním právu P. M. Sněžné pravděpodobně správce kláštera, kterým býval převor kláštera na Zderaze nebo kláštera sv. Tomáše v Menším Městě pražském.

Podle zápisu v manuálu práva lze usuzovat, že existovali určití jeho úředníci a že za svou činnost pobírali určité platy. Například "Item panu Martinu Skuteckému od spisování kšaftu dáno 12 g"¹³. Více o kanceláři postranního práva nelze doložit.

Torzovité prameny však dovolují určit konšele a rychtáře, kteří postranní právo P. M. Sněžné spravovali. První konšelé byli zvoleni již 16. února 1582, ale v zápisu o této volbě nejsou uvedena jejich jména.¹⁴ Teprve z dalších zápisů se jejich jména dozvídáme. Konšely byli Matěj Pohořálek a Martin Skutecký a rychtářskou funkci zastával Augustin Suk. Noví konšelé byli voleni 19. října 1584.¹⁵ Tentokrát byli zvoleni tři konšelé: Matěj Pohořálek, Martin Skutecký a Jan Stochleb. Rychtářem byl opět zvolen Augustin Suk. Další volba byla v roce 1590, kdy za konšely byli zvoleni Matěj Pohořálek, Martin Skutecký a Lukáš Koblář a rychtářem se stal Jiřík Pacovský.¹⁶ Poslední volba je doložena 14. července 1594, kdy byl zvoleni titíž konšelé jako v roce 1590, ale zápis o této volbě jméno rychtáře neuvádí a v zápisu je ponecháno volné místo.¹⁷

Další důležitou otázkou v životě na postranním právu bylo přijímání nových obyvatel práva. Na toto nám umožňuje odpovědět manuál práva. Noví obyvatelé postranního práva byli přijímáni za sousedy na základě jejich žádosti, kterou přednesli vrchnosti za přítomnosti konšelů nebo na základě kupní smlouvy, jíž na právu získali dům. Na tento dům pak od vrchnosti dostali hamfešt. Roku 1583 převor kláštera Řehoř Polenda vydává hamfešt Janu Meykchlovi, který pocházel ze Široké ulice, kde provozoval kotlářské řemeslo. Tento Jan Meykchl přišel za převorem a oznámil mu, že koupil od Tobiáše Rota půl domu a požádal převora o přijetí za souseda práva. Představený kláštera tuto koupi schválil, stanovil splátky a potvrdil přijetí za souseda práva.¹⁸

Další žádost za přijetí souseda je datována rokem 1597, kdy jistý Štěpán z Jana Josefa poctivého řemesla zednického žádá o přijetí na postranní právo. Tento Štěpán "maje vstaupení před důstojného a ctihodného kněze Řehoře Lincka a konšely práva tohoto kláštera Matky Boží Sněžné. Se vší poctivostí žádal, aby ku právu tomuto za spolusouseda přijat byl"¹⁹. Ubezpečuje dále, že se bude uctivě a šlechetně chovat, jak se sluší dobrému člověku. Při své žádosti se prokazoval potvrzením "řádného svého na tento svět splození a narození". Toto potvrzení bylo podle svědectví písařova psáno na pergameni s visutou pečetí. Kde byl tento list vydán, není uvedeno. Žádosti Štěpánově bylo vyhověno a byl přijat za spolusouseda na postranním právu u P. M. Sněžné.

Manuál postranního práva přináší řadu kupních smluv, které se týkají nemovitostí ležících na postranním právu. Ve všech případech se jméno kupujícího vyskytuje v zápisu smlouvy v manuálu poprvé (například v roce 1583 Jiří Dvořák²⁰ nebo v roce 1584 Jan Stochleb²¹). Pravděpodobně jim bylo vrchností dovoleno koupit dům, když se jejich smlouva projednávala. Hamfešt mohl být dán i ústně, nebo jej nahradila kupní smlouva zapsaná v manuálu.

Kde žijí lidé v omezeném prostoru, tak se také vyskytují různé pře a vády. Ani postranní právo u P. M. Sněžné jich nebylo ušetřeno. O řadě při mezi obyvateli svědčí i manuál práva, jehož celá polovina je věnována právě věcem sporným. Nejčastější z hádek byly hádky o dluhy a urážky na cti nebo, jak se tehdy říkalo, "nářek poctivosti". Nejdéle vedená pře byla o "zadržalé" peníze mezi Magdalenou Bedrníčkovou a Pavlem Jitnerem.²² Další pře se týkala nářku poctivého řemesla mezi dvěma pilníkáři Tobiášem Rotem a Baltazarem Auchem.²³

Jednání o spornou věc probíhalo na radě práva podle zvyklostí daných Koldínovým právem, na jehož paragrafy se v průběhu pře odkazovalo. Zásadně se postupovalo tak, že jedna osoba učinila na druhou osobu při svém "vstaupení" před rychtářem a konšely přípověď. Potom byla vyslechnuta strana žalovaná (odporná) a ta se vyjádřila k přednesené žalobě. Velmi často byly strany na jednání zastupovány právním zástupcem (přítelem).²⁴ Po vyslechnutí obou stran vynesla vrchnost svůj rozsudek (dictum). Pokud se nenalezlo řešení, pře se odkládala (v některých případech i na delší dobu).

Jak vysvítá z manuálu, "těžší případy" se na radě postranního práva neřešily. Byly projednávány jen drobné pře, které se vždy obešly bez potrestání a skončily smírem obou stran.

Především díky manuálu je možné nahlédnout i do života obyvatel postranního práva. Z doby krátce po ustanovení samosprávy obce poddaných kláštera v roce 1582 máme k dispozici několik zápisů, které ukazují na vztahy obyvatel okolního Nového Města k postrannímu právu. Již týden po volbě prvních konšelů si stěžuje Kryštof Volejník, že někteří novoměstští sousedé vozí odpadky a smetí na jeden až dva sáhy před jeho dům. Při svém "vstaupení" před rychtářem a konšely si také stěžuje na souseda Zikmunda Dvorského, že rovněž odhazuje nepotřebné věci a odpad před jeho dům.²⁵

Obyvatelé postranního práva se také snažili zabránit nepříjemným zásahům ze strany okolního města. Roku 1572 vydal tehdejší správce kláštera list Cypriánu Zámečnickovi, v němž mu uděluje místo na sušení šatů za to, že na svůj náklad uklidí klášterní hřbitov a uloží kosti zemřelých, které se volně povalovaly po klášterním pozemku, na jedno místo. V listě se pak mluví i o tom, že Cyprián na svůj náklad nakoupil prkna a opravil ohradu kolem hřbitova, který tak uzavřel a znemožnil novoměstským odkládat na právo různé nečistoty a smetí.²⁶

Obyvatelé postranního práva koncem 16. století zde neměli život právě příjemný. Prostředí bylo asi velmi nevábné a zámožnější měšťan by

se zde sotva byl usadil. Obyvatelé práva jistě k movitějším vrstvám nepatřili. Postranní právo jim však poskytovalo určité výhody (např. umožnění provozování řemesla), pro které se v těchto místech usazovali.

V manuálu postranního práva se zachovalo několik závětí, které zdejší obyvatelé pořídili před svou smrtí. Obsah závětí je velmi zajímavý a je možno litovat, že v těchto dokumentech není popis nemovitostí pro zjištění cen domků a pro bližší určení životní úrovně obyvatel práva. Rovněž tak nejsou k dispozici inventáře domků a majetku jejich obyvatel, i když se vyskytují poznámky, že tento inventář byl pořízen. Zachovalé závěti potvrzují, že na postranním právu P. M. Sněžné žili především řemeslníci. V mnohých z nich je uvedeno, s kým a kde obchodovali. Tak závěť Matěje Pekaře²⁷ jasně ukazuje, kam a komu své zboží dodával a odkud a jaké kupoval suroviny. Závěť obsahuje seznam osob, u kterých má různé pohledávky: Matějovi dluží 16 kop míšenských jistý Srb z Hostivaře. Ve vsi Česlicích nedaleko Říčan měl Matěj Pekař pohledávku dvě a půl kopy u jakéhosi Vančury za chléb a osm korců otrub. Sám česlický rychtář dlužil Matějovi pět a půl kopy a za tři strychy otrub 13 grošů. Pavel Višnička z Česlic dlužil jednu kopu míšenských a osm grošů. Také Jiřík Řezáč byl dlužen za 13 korců otrub 13 grošů. Z Česlic pocházela jistá Řebková, která také dlužila 13 grošů za 13 korců otrub. Další pohledávky měl Matěj Pekař v Pitkovicích u Uhřiněvsi. Zde mu dlužil jeden starý sedlák (není uveden jménem) za sedm a půl strychu otrub 13 grošů, za mouku jednu kopu míšenských a za chléb 13 grošů. Zdejší rychtář dlužil za čtyři korce otrub 12 grošů. Určité pohledávky měl Matěj Pekař i v Předměřicích nedaleko Brandýsa nad Labem. Zde mu dlužil Matouš za dva a půl strychu žita, není však uvedeno, kolik. Beneš mu dlužil za dva korce otrub deset grošů. A také jistý Konopa dlužil jednu kopu. U Krejčího z Předměřic měl Matěj pohledávku dvou kop míšenských. Ze sousedů na právu byl Matěji Pekaři dlužen Petr Jeruzalémský čtyři a půl kopy. Z této závěti je patrné, že Matěj Pekař prodával své zboží především mimo pražská města, v tehdejší době do vzdálenějších obcí. Kromě Petra Jeruzalémského není v seznamu dlužníků nikdo z Prahy. Ze závěti není jasné, jakým způsobem a kdy své zboží do jmenovaných obcí dodával. Soudě podle toho, že sám nebyl nikomu nic dlužen, byl dobrý hospodář.

Na rozdíl od něho Petr Jeruzalémský zanechal po sobě dluhy ve výši téměř 30 kop míšenských. Petr se zabýval zpracováním kovů a výrobou různých kovových předmětů. V textu závěti je nazýván zámečník. Tato závěť ze 13. března přináší seznam jeho věřitelů.²⁸ Většinou jsou to pohledávky za potraviny a některé předměty denní potřeby. V závěti je uváděn i hrnec na pálení kořalky v ceně tří kop míšenských, který dodal Petrovi Lukáš Kotlář. Petr Jeruzalémský je dlužen Matěji Pekařovi čtyři a půl kopy, jak uvádí i závěť Matějova. Václavu Šindelkovi byl dlužen za 13 sudů bílého piva tři kopy. Za dodávku piva dodal Šindelkovi některé svoje výrobky, tyto však nejsou v závěti konkrétně uvedeny. Stejným způsobem splatil Petr svůj dluh 20 kop míšenských Tomáši Koláři ze Široké ulice, kterému dodal kuchyňské nožiky, podstavec k mísniku a mříž. Podle závěti měl Petr Jeruzalémský na postranním právu vedle své kovárny také šenk s pivem a kořalkou.

Obdobnou závětí zadluženého řemeslníka je závěť Tobiáše Rota pilníkáře z roku 1585.²⁹ Pilníkář dluží kováři Briximu ze Široké ulice devět kop míšenských. Magdaleně, která mu dodávala materiál, dluží za ocel dvě kopy míšenských. Tento řemeslník zanechal po sobě dva nezletilé syny, Diviše a Kryštofa. Ti byli dáni do opatrování Rotových příbuzných na jejich žádost. Příbuzní a děti Tobiáše Rota zdědili některé věci, které po Tobiášovi zůstaly. Byly to tři peřiny s povlaky a dvě prostěradla, tři podušky, tři cínové konvice a dále kloboučnické hedvábí.

O osobním majetku obyvatel práva nevíme mnoho. Nemáme zachovány inventáře jejich pozůstalostí. Jediný příklad jakéhosi soupisu majetku, pořízený v souvislosti s poručnictvím nezletilých synů Tobiáše Rota, je ojedinělý. Jedná se o nejnnutnější potřeby denního života. Lze se

domnívat, že ani v případě ostatních obyvatel postranního práva mnoho majetku nebylo.

K poznání cen nemovitostí, které se nalézaly v majetku kláštera, existuje několik skromných údajů. Východiskem je tu již několikrát zmíněný manuál postranního práva se svými zápisy z let 1580-1610. Dalším pramenem pro poznání cen je rekonstrukce gruntovní knihy (ta má i cenové údaje až do roku 1780). Oba prameny pak doplňuje torzovitě zachovalý aktový materiál. Nejdůležitější údaje k cenám nemovitostí jsou obsaženy v kupních smlouvách uvedených v manuálu, a také v aktovém materiálu, kde u kupní smlouvy jsou uvedeny jednak dohodnuté částky a jednak i jednotlivé splátky. Při vlastní koupi domu kupující vyplatil prodávajícímu závdavek a zbytek dohodnuté částky byl splácen ve většině případů v několika dílčích splátkách. Ve většině kupních smluv je také uvedena roční suma odváděná klášteru.

Nemáme však prameny, které by určily velikost domků na postranním právu. Nevíme, zda šlo o domy dřevěné, kamenné či hrázděné, a také nelze stanovit počet místností v domech. Tím jsou cenové údaje značně zkresleny. Domy na postranním právu u P. M. Sněžné jsou v dobových pramenech označovány jako domečky, někdy se vyskytuje výraz dům. Ve svých závětech majitelé těchto nemovitostí "činí závěť z domečku svého". Rovněž v nedatované stížnosti Pražanů se říká, že "téměř žádná chaloupka se na těch postranních právech nenachází, aby v ní šenkéře nebylo"³⁰. Na Sadelerově prospektu z roku 1606 je zobrazen chrám P. M. Sněžné jako zřícenina. Hlavní obvodové zdi kostela vysoko ční do výše a na jižní straně ke klášterní zahradě je vidět budovu konventu. Na severní straně chrámu jsou poměrně nezřetelně zachyceny malé jednopatrové domky, což by mohly být domky ležící na postranním právu.³¹ Pro malé rozměry domečků postranního práva svědčí jeho celková velikost. Právo se rozkládalo v místech dnešního Jungmannova náměstí, nazývaného dříve "placz u Panny Marie Sněžné". Tato lokalita je dnes zastavěna blokem domů uprostřed náměstí a je neveliká. Vezmeme-li do úvahy počet domů zde se nacházejících v době přelomu 16. a 17. století, je jisté, že nešlo o domy výrazné velikosti (v době pořízení berní ruly byl jejich počet jedenáct).³²

Též sociální struktura obyvatel (převážně drobní řemeslníci, kteří neměli mnoho finančních prostředků na stavbu většího domu) nasvědčuje tomu, že na tomto postranním právu stály s největší pravděpodobností pouze malé domečky.

První cenové údaje týkající se domů na postranním právu u P. M. Sněžné pocházejí z roku 1570. Tehdy Tomáš Albín z Helfenburku potvrdil smlouvu, podle které Václav Trojan prodal za 26 kop míšenských Matěji Horálkovi dům na postranním právu. Tuto transakci pak v následujícím roce potvrdil sám Maxmilián II.³³

Václav Trojan získal dům a místo pro něj vyměřené 29.5.1570 a již v srpnu téhož roku tento dům prodává. Majitel domu měl klášteru odvádět roční plat ve výši 18 grošů. Zmíněný poplatek se týkal prakticky jen pozemku a nájemce tohoto místa si zde mohl postavit dům, který mohl prodat dalšímu zájemci za sjednanou sumu. Nový majitel domu byl pak povinen nadále platit klášteru roční plat z pozemku, na němž koupil dům.

Cenové údaje jsou v úplnosti obsaženy v manuálu práva. 12. července 1582 prodává Beneš Tesař truhláři Pavlu Jitnerovi dům za celkovou sumu 250 kop míšenských. Jitner zavedl Beneši Tesařovi okamžitě 50 kop míšenských. Závazek na splátky byl takový, že kupující zaplatí v roce 1583 na sv. Jiří 30 kop míšenských. V následujícím roce zaplatí 20 kop a potom každoročně bude na sv. Jiří splácet po 15 kopách až do úplného splacení. Kupní smlouvou si prodávající dále vymínil v domě malou komůrku až do své smrti.³⁴

4. června 1583 prodává svůj dům vdova po Petru Jeruzalémském, jistá Maruše Zámečnice.³⁵ Dům zdědila po svém manželovi a prodala jej

Lukáši Mlynářovi za 550 kop míšenských. Kupující zavdal závdavek pouhých deset kop míšenských. Do čtrnácti dnů měl zaplatit dalších 14 kop míšenských. Lukáš Mlynář se v kupní smlouvě zavázal zaplatit k podzimnímu termínu o sv. Havlovi 100 kop míšenských. Od roku 1584 platil Lukáš Mlynář Maruši Zámečnici vždy na sv. Havla po 20 kopách míšenských až do úplného zaplacení. Roku 1583 zaplatil již 80 kop a v roce 1584 vyrovnal celou sumu.

Na podzim 21. listopadu 1583 prodává vdova Dorota dům, který zdědila po svém manželovi Matěji Pekařovi.³⁶ Kupcem domu byl Vít Jakubec, který koupil dům za celkovou sumu 84 kop míšenských. Při uzavření smlouvy zaplatil vdově Dorotě 30 kop míšenských závdavku. Splátky byly určeny vždy na sv. Jiří po 20 kopách míšenských, a to každoročně až do úplného zaplacení. Dva roky po uzavření této smlouvy Vít Jakubec "odeslal jest posledních peněz gruntovních Janu Kropáčkovi do města Brandejsa, vdově-manželce jeho devatenácte kop míšenských". 20. května Matěj Pohořálek a Martin Skutecký, přísežní práva, kvitují Víta Jakubce z přijetí 19 kop míšenských pro paní Dorotu z Brandejsa. Tito dva byli určeni prvním manželem Dorotiným Matějem Pekařem jako poručníci jeho závěti.³⁷

Zikmund Dvorský pokrývač koupil 15. prosince 1578 dům od slovatného pána Erazima. Tento dům se nacházel v sousedství domu Beneše Tesaře a Dvorský ho koupil za celkovou sumu 140 kop míšenských. Při uzavření smlouvy dal závdavek 50 kop míšenských a podle uzavřené kupní smlouvy byl povinen zaplatit na sv. Jiří roku 1580 15 kop míšenských. Splátky měl pak odvádět až do úplného zaplacení. Dvorský splácel po 15 kopách míšenských až do roku 1585, kdy již splácel dluh vdově po Erazimovi, který zemřel již v roce 1582.³⁸

V případě, že byli určeni poručníci závěti, vystupují v kupní smlouvě jako strana, která prodává dům po zemřelém, který učinil závět. Tak plnomocníci závěti Václava Tesaře prodávají jeho dům Jiříku Dvořákovi za 50 kop míšenských, kterážto suma byla zaplacená hotově při uzavření smlouvy.³⁹ Dne 24. srpna projednávala rada postranního práva za účasti převora a úředníků práva kupní smlouvu, podle které Jan Stochleb kupuje dům na klášterním pozemku od Pavla Jitnera za sumu 250 kop míšenských. Jako závdavek dal kupující 60 kop míšenských. Zároveň se zavázal zaplatit při nejbližších Hromnicích 20 kop míšenských a od sv. Jiří 1585 spláčet každoročně až do "vyjití" celé sumy. V domě měl vymíněnu komůrku Václav Tesař, který pobýval v tomto stavení i za nového majitele. Srovnáme-li cenu, kterou zaplatil v roce 1582 Pavel Jitner sám, zjistíme, že se cena v tomto případě nezměnila.⁴⁰ V roce 1585 prodávají vykonavatelé závěti Tobiáše Rota jeho dům na právu jakémusi Jiřímu Reyncovi. Dům je lokalizován mezi stavení Víta Jakubce a Jana Kotláře. Reynec jej koupil sevším právem za celkovou sumu 120 kop míšenských. Při uzavření smlouvy 30. října dal závdavek 50 kop míšenských. V tomto případě byla stanovena výše splátek po pěti kopách míšenských až do úplného zaplacení.⁴¹ Roku 1583 dostává Jan Maykchl hamfešt na polovinu domu od správce kláštera Řehoře Polendy, který jej koupil od Tobiáše Rota za 70 kop míšenských. V tomto případě byla suma za polovinu domu splacena v hotovosti najednou.⁴² Jan Meykchl má však za povinnost odvádět z koupeného domu klášteru jednu kopu míšenských.

V manuálu se vyskytují také dva údaje o cenách, respektive platech, týkající se prostoru kolem domů. Ze zápisu z roku 1572 se dozvídáme, že Cyprián Zámečník, o němž již víme, že opravil ohradu kolem hřbitovního pozemku, dostal od převora za svou práci nevelké místo tři sáhy široké.⁴³ Ze zápisu nelze však určit délku tohoto místa, které Cypriánovi sloužilo k sušení prádla. Platový údaj je tu velmi nepřesný: Cyprián má zaplatit z tohomísta po ortu.⁴⁴ Další zápis hovoří o prodeji volného pozemku za sumu 20 kop míšenských a pochází z roku 1590.⁴⁵ Jedná se o část dvorku, zřejmě společného. Prodávajícím byl Jiří Pacovský a kupujícím Jiřík Dvořák. Více údajů o cenách domů na postranním právu P. M. Sněžné manuál již nepřináší. Máme však k dispozici některé cenové údaje z rekonstruované gruntovní knihy. Zde je

však uváděna jen celková suma, zaplacená za jediný dům.

Je možno litovat, že z údajů, na základě kterých je rekonstrukce gruntovní knihy provedena, nelze určit místopis domů a stanovit posloupnost jednotlivých jejich držitelů. Podařilo se to pouze ve dvou případech. U většiny stavení je uváděno jen jméno kupujícího a prodávajícího. Rekonstrukce gruntovní knihy přináší nejúplnější údaje u domu, v němž se poprvé připomíná Beneš Tesař, který držel tento dům od dob, kdy se na pozemku klášterního hřbitova vytvořilo postranní právo:

1570 Beneš Tesař je poprvé připomínán jako majitel domu (cena domu ani parcely není uvedena).

1582 Beneš Tesař prodává dům Pavlovi Jitnerovi za 250 kop míš.

1584 Jan Stochleb kupuje dům od Pavla Jitnera za 250 kop míš.

1594 Jan Stochleb prodává dům Kašparu Pfeifrovi za 300 kop míš.

1614 umírá Kašpar Pfeifer a dům spadá na klášter.

1615 klášter prodává dům Jakubu Volejníkovi za 525 kop míš.

1629 Jakub Vendelín prodává dům Matoušovi Křížkovi za 420 kop míš.

Více majitelů domu někdy Beneše Tesaře se nepodařilo zjistit.

Další údaje o majitelích a cenách se vyskytují v případě domu označeného v gruntovní knize jako dům U Zlatého kříže. Postavil jej r. 1582 Augustin Suk, který se na postranním právu v tomto roce připomíná. Suk prodal svůj původní dům za 200 kop míšenských Markétě Rýdlové a postavil si dům nový, do něhož se nastěhoval. Místo pro tuto stavbu získal od kláštera za cenu 5 kop míšenských. Je doložena i další posloupnost majitelů:

1592 Augustin Suk koupil stavební místo za 5 kop míš.

1596 dům spadl na klášter a byl prodán Jiřímu Samcovi za 160 kop míš.

1623 Václav Žežulka kupuje dům od Jiřího Samce za 500 kop míš.

1630 Václav Žežulka prodává dům Ivanu Strémovi za 600 kop míš.

1638 Ivan Stréma prodává dům Jiřímu Vilhetrovi za 500 kop míš.

1640 dům U Zlatého kříže je prodán za 400 kop míš. (bližší údaje nejsou uvedeny).

Z připojené tabulky je patrné, jak ceny těchto dvou domů ve dvacátých letech 17. století prudce stouply. Ceny nemovitostí v této době vzrostly i v pražských městech. Dá se hovořit o inflačním vzestupu cen. V letech třicátých a čtyřicátých se naopak projevuje značný pokles cen domů.

graf

Ceny dalších domů můžeme sledovat jen v nepravidelných časových intervalech. Není dochována ani časová posloupnost majitelů, a tak šetření otázky vývoje cen nemovitostí na postranním právu P. M. Sněžné je velmi složité a poskytuje spíše jen ilustrativní údaje. Lze říci, že v období 1570-1680 se ceny domů pohybují v rozmezí 100-600 kop míšenských.

Dochované doklady přinášejí také údaje o platech z domů na postranním právu. U domu U Zlatého kříže můžeme sledovat nárůst ročního platu. Roku 1623 se z tohoto domu odváděl klášteru plat 29 kop míšenských. V roce 1628 činil plat z tohoto domu již 59 kop míšenských. Podle jednotlivých údajů o ročních platech, které máme k dispozici, je možné konstatovat, že na přelomu 16. a 17. století se tyto platy pohybovaly od 20 do 40 grošů míš. Výjimkou je jen dům U Zlatého kříže a dům Anny Hertlové, kde roční plat činil jednu kopy a deset grošů míšenských.

Srovnáme-li tyto roční platy s ročními platy, které odváděli obyvatelé postranního práva na Strahově, zjistíme značný rozdíl. Na strahovském postranním právu byly dvě kategorie domů, z nichž se odváděly různě velké platy. Roční platy z domů na Pohořelci činily 3-4 kopy. Z domů ve Vlašské ulici se odvádělo vrchnosti 2-3 kopy míšenských.⁴⁶ Z těchto údajů lze usuzovat na velký rozdíl v kvalitě domů u P. M. Sněžné a na strahovském postranním právu. Svědčí to i o jiné sociální struktuře obyvatel; na strahovském právu mohli žít patrně zámožnější obyvatelé.

Nyní si srovnáme ceny domů na postranním právu P. M. Sněžné s cenami domů, které podléhaly právům městským. K druhé polovině 16. století "nejeden dům na Novém Městě by stržen byl za 500 kop"⁴⁷.

"Čím více docházelo století (16. V.W.), tím dražší v Praze vyskytují se domy."⁴⁸ K roku 1603 uvádí Zikmund Winter cenu v Platnéřské ulici kolem 320 kop míšenských. Dále uvádí dům U kamzíku, který byl v roce 1572 oceněn na 2000 kop míšenských. Podle Wintera "domy novoměstské onačejší též dosahují v trhu ceny dvou tisíců a domy skromné v položení nepříhodném prodávají se po 800 až 900 kopách míš"⁴⁹.

Po bělohorské bitvě ceny domů v Praze podstatně stouply. Například dům trčkovský na Staroměstském náměstí byl prodán za 4000 kop míš. Ceny šlechtických domů se v té době pohybovaly kolem 5000 kop míš.⁵⁰ "Po 400 a 500 kopách českých grošů byly v Praze tehdaž domy už jen neveliké."⁵¹

Srovnáme-li ceny domů uváděné Winterem s cenami domů na postranním právu, vidíme, že tyto domy stojí zhruba o polovinu méně než domy nejnižší cenové kategorie ve městě. Po Bílé hoře stouply ceny domů i na postranním právu podobně jako v okolním městě. Rozdíl mezi nimi však zůstává takřka ve shodné relaci jako před rokem 1620. Proto i přes toto zvýšení cen domů bylo bydlení na postranním právu P. M. Sněžné pro drobnější řemeslníky značně výhodné, činilo-li zhruba polovinu ceny oproti Praze. Usazením se na postranním právu se chudí řemeslníci snažili nějakým způsobem ohradit proti vlivu města a jeho práva, na druhé straně poplatky, které tito lidé odváděli, měly určitý význam i pro klášter.

x x x

Tato stať by měla být pokusem o poznání života na postranním právu P. M. Sněžné na základě rozboru mála pramenů, které jsou dnes k dispozici. Časově je věnována období konce 16. a první třetiny století následujícího. První část statí se zabývá rozbořem pramenů. Nejcennější z nich, manuál postranního práva, ukazuje určitou samosprávu, která je

jednou z podmínek pro existenci postranního práva. Formální rozbor manuálu prokázal velkou podobnost s radními manuály známými z jiných českých měst. Kromě samosprávy manuál umožnil poznat sociální strukturu obyvatel postranního práva, ceny nemovitostí a způsob splácení cen domů. Závěti, obsažené v manuálu, pak ukázaly, že na postranním právu bydleli drobní řemeslníci, kteří obchodovali s mimopražskými obyvateli.

Několik opisů a výpisů z gruntovní knihy dovolilo její částečnou rekonstrukci, díky níž je možné vyčíst ceny a majitele některých objektů, nacházejících se v katastru zkoumaného postranního práva.

Z rozboru pramenů vyplývá, že na přelomu 16. a 17. století, kdy se postranní právo kláštera P. M. Sněžné po husitských válkách znovu konstitovalo, žili na tomto území především sociálně slabší obyvatelé. Nešlo vyloženě o chudinu, ale o drobné řemeslníky, z jejichž práce měla vrchnost určité příjmy. Proto vrchnosti stálo za to chránit tyto obyvatele před městským právem a konkurencí městských cechovních řemeslníků, a to i s arcibiskupským požehnáním.

Poměrně dobře se vyvíjející majetek získala v roce 1603 i s klášterem nová vrchnost, a to řád sv. Františka observanti. Tato změna vrchnosti se však života na postranním právu výrazně nedotkla.

**REKONSTRUKCE GRUNTOVNÍ KNIHY POSTRANNÍHO PRÁVA
PANNY MARIE SNĚŽNÉ**

- 1578 15.12. Sigmund Dvorský koupil od Erazíma dům za 140 k.m. proti domu Beneše Tesaře. Přítomni: Kašpar Kameník soused práva a Stanislav soused Nového Města Pražského.f.3.
- 1585 11.7. Pavel Jitner koupil dům od Beneše Tesaře mezi domy Kašpara Kameníka a Sigmunda Dvorského za 250 k.m. Přítomni: Jiřík Hlivický, převor, konšelé neuvedeni.f.5.
- 1583 28.5. Lukáš Mlynář koupil dům od Maruše Zámečnice, vdovy po Petru Jeruzalém-ském, za 330 k.m. Přítomni: Jiřík převor, konšelé: Matěj Pohořálek, Pavel Truhlář a Kašpar Kameník.f.6.
- 1583 29.12. Vít Jakubec koupil dům od Doroty, vdovy po Matějovi Pekaři za 88 k.m. Přítomni: Martin Pohořálek starší, Martin Skutecký rychtář, Řehoř převor.f.10.
- 1583 3.7. Jiří Dvořák koupil dům od poručníků závěti Václava Tesaře (Jiříka Holuba a Matěje Pohořálka) za 50 k.m. Přítomni: Řehoř Polenda-převor a někteří měšťané Nového Města pražského.f.12.
- 1584 24.8. Jan Stochleb koupil dům od Pavla Jitnera, který leží mezi domy Kašpara Kameníka a Sigmunda Dvorského za 250 k.m. s vědomím převora Martina Naroziuse.f.13.
- 1585 30.10. Jiří Kanice koupil dům po Tobíáši Pilníkovi za 140 k.m. za přítomnosti Martina Naroziuse, převora.f.18.
- 1588 23.11. Jakub Vodička koupil dům od Kašpara Kameníka mezi domy Matěje Pohořálka a Jana Stochleba za 200 k.m. Přítomni: Martin Narozius, převor a konšelé (nejmenovaní).f.20.
- Bez data Na dům Jakuba Vodičky přešlo dědičné právo na Vodičkovy sestry. Se souhlasem kvardiána Egidia Smoutha.f.20-21.
- 1660 8.10. Dům kdysi Jakuba Vodičky prodala Anna Hertlová Pavlu Lomnickému, komorníku desk zemských.f.21.
- 1588 4.10. Michal Šindler koupil dům od Jiříka Šejnce mezi domy Kateřiny Jakubové a Ivana Kotláře za 280 k.m. se souhlasem převora.f.22.

- 1592 2.11. Augustýn Suk prodal Markétě Rýdlové dům za 220 k.m.
Přítomni: Jan Mavol, převor, Lukáš Kotlář, Jan Stochleb, Jiřík Dvořák konšeléf.28.
- 1606 4.6. Markéta Rýdlová prodala dům Ctiboru Filskému.
Přítomní nejmenováni.f.?.
- 1592 30.11. Augustýn Suk od převora Johanna Mathe-
la koupil stavební místo za 5 k.m.
vedle domu Martina Skuteckého.f.33.
- 1611 - - Matěj Pohořálek daroval klášteru půl
svého domu.f.33.
- 1594 4.4. Valter Frank koupil stavební místo pro
dům ve stejné velikosti jako protějšší
dům Augustýna Suka.
Přítomni: Martin Skutecký rychtář,
Lukáš Mlynář a Jiří Dvořák.f.34.
- 1629 19.4. Valter Frank půl domu postoupil klášteru.f.34.
- 1592 12. S vědomím a povolením pražského arci-
biskupa bylo určeno místo na stavbu domu
na hřbitově kláštera, které zaplatil Jan
Manthelo (!).f.35.
- 1594 2. Kašpar Pfeifer koupil dům od Jana Sto-
chleba.f.36.
- 1614 20.8. Dům Kašpara Pfeifra po jeho smrti spadl
na klášter.f.37.
- 1596 10. Řehoř Link, převor zderazský, prodal
dům, kdysi Augustýna Suka, Jiřímu
Samcovi.f.38.
- 1615 31.8. Konvent za 525 k.m. prodal dům kdysi
Kašpara Pfeifra Jakubu Vendelínovi
s vědomím kvardiána Kekha.f.39.
- 1590 4.6. Markéta Rýdlová prodala dům Ctiboru
Mienkusovému, jinak Rylskému, za
212 k.m. V přítomnosti Řehoře Linka,
převora.f.40.
- 1594 - - Se souhlasem arcibiskupa Berky z Dubé
převor Řehoř dal místo na vystavění domu
Janu Elsnerovi vedle domu Kateřiny Jaku-
bové. Místo je dlouhé 12 loktů a široké
12 loktů.f.42.
- 1599 4.3. Elsnerův dům za 139 k.m. koupil Jakub
Cestrenc, císařský drabant.f.43.
- 1660 25.2. Tomáš z města Janovic koupil dům od
Kryštofa Pehma mezi domy Kateřiny Ja-
kubové a Uršuly Maikchlové za 218 k.m.f.44.
- 1601 1.5. Jiřík Tichý koupil dům od Jakuba
Cestrence za 160 k.m.f.44.

- 1611 17.10. Vavřinec Vrba od Ctibora Rylského koupil dům za 380 k.m. Přítomni konšelé: Luca Capriari, Štěpán z Jana Josefa a Valter Frank.f.48.
- 1601 - - Jan Ludvík koupil sobě a manželce Kateřině dům na právu. Přítomní neuvedeni.f.?
- 1617 23.8. Ludvík Ondřej koupil dům od Jana Ludvíka. Přítomni konšelé: Lukáš Mlynář, Štěpán z Jana Josefa a Baltazar Hertle.f.47.
- 1682 16.5. Urozená panna Ester Emilia Kořenská z Terešova koupila dům na právu. Přítomen: Bartoloměj Cometa přísežný.f.47.
- 1631 31.7. František Bartoloměj Kameník koupil dům za 330 k.m. od Doroty, vdovy po Martinu Skuteckém. Přítomni: Štěpán z Jana Josefa a Valter Frank, zámečník konšelé.f.57.
- 1603 6. Štěpán z Jana Josefa koupil dům od Jiříka Lukavského za 220 k.m.f.61.
- 1619 - - Vdova Mariána Mathelová koupila dům pana Bartoloměje za 310 k.m. Dům zatížen ročním platem 20 gr. bílých.f.62.
- 1620 1. Dům Mariány vdovy po Janu Mathelovi koupil pan Bartoloměj.f.62.
- 1604 11.5. Jiří Bortner s povolením arcibiskupa pražského koupil dům mezi domy Valtera Franka a Martina Skuteckého za 300 k.m. Koupil jej od Matěje Schroedra.f.63.
- 1609 23.6. Andreas de consilio koupil dům na právu od Doroty Hostouňské s povolením Zdenka Popela z Lobkovic za přítomnosti konšelů práva: Lukáše Vítova, Matěje Pohořálka a Martina Skuteckého.f.67.
- 1624 27.9. Vdova po Ondřeji de consilio postoupila svůj dům dceři Alžbětě.f.70.
- 1635 12. Dům Matěje Ratibořického byl zapsán jeho manželce Ludmile.f.71.
- 1659 29.5. Ludmila Ratibořická prodala svůj dům Bartoloměji Cometovi za 400 k.m.f.72.
- 1623 22.4. Po smrti Jiříka Jitnera jeho dům dostal Václav Žežulka za 500 k.m. Dům zatížen ročním platem 29 gr. bílých.f.76.
- 1626 22.6. Baltazar Hertl koupil dům spadlý klášteru po Štěpánu a Janu Jiříčkových za 300 k.m. Dům ležel vedle brány a neda-

- leko špitálu.f.77-78.
- 1626 22.6. Matěj Pohořálek odkázal svůj dům Ondřejovi Kolčavovi.f.78.
- 1629 29.11. Matouš Křížek koupil dům od Jakuba Vendelína za 400 k.m.f.81.
- 1644 6.6. Bylo dáno povolení Matoušovi Křížkovi, aby si vedle kaple sv. Františka pro svou potřebu postavil komoru.f.81.
- 1630 25.1. Ivan Strema úředník České komory koupil dům od Václava Žežulky za 600 k.m. Dům zatížen 59 gr.m.f.83.
- 1630 19.3. Bartoloměj Pápěrka koupil dům na právu pod hamfešt. Pápěrkovi dána s tím zahrádka k užívání.f.82.
- 1630 10.4. Ondřej de Ferari koupil od panny Alžběty dům za 330 k.m. vedle studny. Dům zatížen ročním platem 40 gr.m. Přítomni: Baltazar Gertle, Martin Ratibořický a Jan Valter konšelé.f.82.
- 1631 23.10. Václav Hendrich koupil dům mezi kostelem a domem Martina Čížka za 100 k.m. od kvardiána kláštera s podmínkou, že dům nesmí prodat bez vědomí konventu. Přítomni: Baltazar Gertle, Martin Ratibořický, Jan Frank konšelé.f.86-87.
- 1638 8.8. Jiří Lukavský koupil dům, kdysi Václava Hendricha, se souhlasem syndika za 120 k.m. Přítomni: Baltazar Gertle, Martin Ratibořický konšelé.f.87.
- 1658 11.3. Dům, kde bydlel Jiří Lukavský, byl odkázán klášteru manželkou Jiřího Lukavského.f.93.
- 1649 27.4. Václav Tiben koupil dům od Martina Grípeka za 500 k.m. Dům zatížen ročním platem 1 k.m.f.88.
- 1650 22.8. Dům paní Doroty, vdovy po Janu Frankovi byl zapsán Janu Špindlerovi.f.90-91.
- 1638 - - Jiří Wilhelm koupil dům "U zlatého kříže" od Jiřího Stremy, úředníka České komory. Přítomni: Baltazar Gertle, Jiří Lukavský a Martin Ratibořický konšelé.f.92.
- 1652 1.3. Se souhlasem provinciála Michaela Jáhna a kvardiána Modesta Mertsaina dáno povolení Janu Špindlerovi na stavbu zdi proti jeho domu.f.93.
- 1694 11.2. Anna Trálová koupila dům, řečený Pohořálkovna, od Václava mladšího Vratislava, syndika konventu za 300 k.m. s podmínkou, že po její smrti a smrti jejího syna připadne dům klášteru.f.94.

- 1643 19.1. Anna Hertlová odkázala svůj dům svým synům Václavovi a Baltazarovi, s podmínkou, že budou platit roční plat 1 kopu 12 gr.m.f.96.
- 1650 21.12. Baltazar Hertl zdědil po své matce dům.f.97.
- 1660 6.6. Václav Čegotický, měšťan Nového Města Pražského, hejtman úředních statků nejvyššího purkrabství pražského, koupil dům od Františka Spinety.f.101
- 1640 - - Byl koupen dům řečený "U zlatého kříže" za 400 k.m.f.104.
- - Od paní Sibily Damiani byl klášteru odkázán dům, který apoštolský syndik prodal Magdaleně Kuliano (!).f.113.
- 1671 - - Jan Baptista Kasparius koupil dům vedle domu Bartoloměje Comety.f.115.
- 1682 - - Martin Lurago koupil dům. Po smrti majitele domu dům spadá na klášter.f.125.
- 1718 15.6. Matěj Častolovský koupil dům za 300 k.m. (!).f.125.
- 1682 16.5. Ester Kateřina Kořenská z Terešova koupila dům za 500 k.m.f.131.
- 1683 18.2. Publikován a v italské řeči do gruntovní knihy vepsán testament Martina Luraga. Přítomni: Fidelius Weibel, syndik, Bartoloměj Cometa, přísežný, Martin Spineta a Antonín Canavale.f.148.
- 1582 15.8. Publikován testament Zikmunda Dvorského. Přítomni: Řehoř Polenda, převor, Martin Skutecký, přísežný, Petr Jerusalemský, Matěj Pohořálek.f.325.
- 1582 6.8. Publikován testament Matěje Pekaře. Přítomni: Řehoř Polenda, převor, Matěj Pohořálek a Martin Skutecký.f.326.
- 1582 - - Publikován testament Petra Jeruzalémského. Přítomni: Řehoř Polenda, převor, Matěj Pohořálek, Martin Skutecký, Tomáš Bystrický.f.327.
- 1583 11.2. Publikován testament Václava Tesaře. Přítomni: Řehoř (Polenda), převor, Matěj Pohořálek a Martin Skutecký.f.328.
- 1585 3.11. Publikován testament Tobiáše Rota pilníkáře. Přítomní neuvedeni.f.329.
- 1602 11.1. Publikován testament Kateřiny, vdovy po Janu Ludvíkovi. Přítomni: Řehoř Link, převor, rychtář a přísežní práva neuvedeni.f.333.

- 1586 8.5. Publikován testament Víta Jakubce.
Přítomni: Martin Narozius, převor,
Martin Pohořálek, přísežný, Kašpar Ka-
meník, Martin Skutecký a Lukáš Mlynář.f.335.
- 1654 13.3. Publikován testament Alžběty Poklopinové.
Přítomni: Václav Tieben, Thomas Friedrich
von Friedenfels, Šimon Vogel, Jiří
Lukavský a Pavel, oplatník zderazský.f. -
- 1611 4.5. Publikován testament Matěje Pohořálka.
Přítomni: Lukáš Kotlář, Štěpán z Jana
Josefa, rychtář a jiní sousedé.f.337.
- 1643 19.10. Jan Hejda po své smrti odkázal svůj
dům svým dětem Martinovi a Ludmile. Dům
zatížen ročním platem 20 gr.f.343.
- 1614 15.11. Publikován testament Franka Bartolomína.
Přítomní neuvedeni.f. -
- 1620 - - Štěpán z Jana Josefa odkázal klášteru
část svého domu.f.339.
- 1620 25.12. Publikován testament Štěpána z Jana
Josefa. Přítomní neuvedeni.f.339.
- 1629 2.5. Publikován testament Dominika de
Bartolomei. Přítomní neuvedeni.f.343.
- 1660 10.5. Publikován testament Kateřiny Pineli.
Přítomni: Václav Tieben, Jan Špindler,
Johan Řehoř Nagel de Claromonte, ve-
řejný notář a zkoušený právník.f. -
- 1662 9.10. Publikován testament Anny Fialové.
Přítomní neuvedeni.f.345.
- 1669 - - Kateřina Skrotična byla potrestána za
prohřešek proti právu a musela za trest
odvézt ruiny domku a místo po něm zarov-
nat štěrkem. Její manžel Dominik byl také
potrestán a musel obílit vápnem zeď kláš-
tera.f.371.

Zápisy, u nichž nelze bezpečně určit folio:

- 1649 27.4. Václav Erban, měšťan Starého Města
pražského koupil dům na právu.
Přítomni: Jiřík Vilhelm, Jiří Lukavský
a Jan Špindler konšelé práva.
- 1670 6.9. František Fore, měšťan Nového Města
pražského a kameník, koupil dům na právu.
Přítomni: Simeon Heselius, měšťan a radní
písař Nového Města pražského, toho času
duchovní otec kláštera Panny Marie Sněžné,
Jan Špindler a Bartoloměj Cometa přísežní
práva.
- 1672 1.6. Magdalena Františka Bulová z Palatinu
koupila od kláštera dům na právu.

1. Publikováno ve sborníku *Paginae historiae*. Sborník příspěvků Státního ústředního archivu v Praze, Praha 1992, s. 45-68.
2. M. Svobodová-Ladová, *Zvláštní místní práva v Praze*. Pražský sborník historický 8, 1973, s. 95-185.
3. Státní ústřední archiv v Praze, Archiv provincialátu a konventu františkánů v Praze (dále SÚA, ŘF), rukopis č. 162 Manuál P. M. Sněžné; Archiv hl. města Prahy, rukopis č. 7545 Manuál různých zápisů z let 1592-1729 Zderazského kláštera.
4. Tuto průsvitku je možno zařadit do Piccardovy klasifikace. V Piccardově katalogu jsou však uváděny mladší doklady z let 1598-1611. V tomto případě jde o příklad o něco starší (1582). Gerhard Piccard, *Die Turm Wasserzeichen, Abteilung 7*, č. 69, s. 11. Stuttgart 1970.
5. Tomáš Bystrický napsal v manuálu tato folia: 8v, 9r, 13r, 21r, 23r. SÚA, ŘF, rukopis 162.
6. Koupě je uváděna 5x, volby konšelů 4x, kvitance 50x, jiné smlouvy 2x, hamfešt 1x.
7. SÚA, ŘF, rukopis 162 f. 1 br. Zde je zápis, že byli zvoleni konšelé a zakoupeny knihy pro obec a tento zápis je uveden datovací formulí "Léta 1582 po sv. Valentinu, jinak 16. dne měsíce února".
8. J. Kollman, *Zavedení gregoriánského kalendáře v českých zemích*. Sborník archivních prací č. 1, Praha 1974, s. 3-41.
9. Tento zápis obsahuje datum a konstatování, že byli zvoleni tito úředníci a jejich jména. SÚA, ŘF, rukopis 162 f. 36v-50v.
10. SÚA, ŘF, rukopis 162 f. 52r.
11. SÚA, ŘF, kart. 111. V extraktech jsou odkazy na folia gruntovní knihy.
12. Dokladem toho může být zápis v češtině, uvedený v plném znění v jednom latinském výtahu "De libro fundi" mezi latinskými zápisy. SÚA, ŘF, kart. 111.
13. SÚA, ŘF, rkp. 162 f. 9v.
14. Tamtéž f. 1v.
15. Tamtéž f. 36v.
16. Tamtéž f. 50v.
17. Tamtéž f. 50v. Obě volby 1590 a 1594 jsou na společném foliu.
18. Tamtéž f. 54r.
19. Tamtéž f. 52v.
20. Tamtéž f. 23r.
21. Tamtéž f. 32v.

22. Tamtéž f. 2r.
23. Tamtéž f. 38v.
24. Například "oznámeno straně, aby se opatřila přítelem svým".
25. SÚA, ŘF, rkp. 162 f. 2r.
26. Tamtéž f. 29v-30r.
27. Tamtéž f. 5v-6r.
28. Tamtéž f. 9r-10v.
29. Tamtéž f. 44r-44v.
30. Z. Winter, Kulturní obraz měst českých. 2. díl. Praha 18901892, s. 34.
31. Reprodukce Sadelerova prospektu Prahy je publikována například v práci Viléma Lorence "Nové Město pražské", Praha 1973.
32. V. Líva, Berní rula, díl 3. Pražská města. Praha 1949.
33. SÚA, ŘF, kart. 111.
34. SÚA, ŘF, rkp. 162 f. 9v.
35. Tamtéž f. 9v.
36. Tamtéž f. 13v.
37. Tamtéž f. 14r.
38. Tamtéž f. 16r.
39. Tamtéž f. 23r.
40. Tamtéž 32v.
41. Tamtéž 45v-46r.
42. Tamtéž 54r.
43. Tamtéž 29v-30r. V textu zápisu použit termín "místko".
44. Podle Jungmannova Česko-německého slovníku ort činil 16 krejcarů.
45. SÚA, ŘF, rkp. 162 f. 51v.
46. M. Svobodová-Ladová, c.d., s. 160.
47. Z. Winter, c.d., 1. díl, s. 427. Z textu Winterovy práce vyplývá, že jde o kopy české, což je poloviční počet kop míšenských.
48. Z. Winter, c.d., 1. díl, s. 427.
49. Tamtéž, s. 428.
50. Tamtéž, s. 428.

Das Leben auf dem Nebenrecht des Klosters Maria
Schnee in Prag und zu seinem Erkennen
dienende Archivquellen

Vladimír Waage

Der Verfasser versucht, das Leben auf dem Gebiet des Nebenrechtes des Klosters Maria Schnee in Prag am Ende des 16. und im ersten Drittel des 17. Jahrhunderts zu schildern. Zuerst widmet er sich der diplomatischen Analyse der Archivquellen, die näheres Erkennen des dortigen Lebens ermöglichen. Es handelt sich in der ersten Reihe um das Manual mit eingeschriebenen Vermerken der Verhandlungen des dortigen Gemeinderates, das, obzwar dünner, sehr ähnlich den aus anderen böhmischen Städten stammenden Manualen ist. Der Autor macht auf erhaltene Auszüge aus dem heute vielleicht verlorenen Grundbuch aufmerksam. Auf Grund dieser Abschriften und Auszügen ist es gelungen, dieses Grundbuch wenigstens teilweise zu rekonstruieren. Mit Hilfe der erwähnten Archivquellen behandelt der Verfasser das Leben der Bewohner auf dem Gebiet dieses Nebenrechtes, die dortige Selbstverwaltung der Jurisdiktion, die Aufnahme der neuen Bewohner "zum nachbarlichen Recht", die Streite, welche diese Nachbarn untereinander führten, und ihre Tätigkeit, die ihnen Ernährung versicherte. Aus den in den Testamenten erhaltenen Angaben beurteilt der Verfasser die Größe des Vermögens der dortigen Bewohner. Mit Hilfe der in den Archivquellen erhaltenen Werte der Häuser beurteilt er die Werte der einzelnen Häuser (in zwei Fällen auch die Reihenfolge ihrer Inhaber) und dann die Entwicklung der Geldwerte dieser Liegenschaften. In einigen Fällen erwähnt er auch die Höhe der dem Kloster abgeführten Zinsen. Aus seinen Erkenntnissen zieht der Autor den Schluß, daß auf dem Gebiet des Nebenrechtes des Klosters Maria Schnee vor allem Leute der sozial schwächeren Klasse lebten; keineswegs aber das Proletariat, sondern kleine Handwerker. Ihre Arbeit brachte ihrer Obrigkeit bestimmtes Einkommen, das für sie genügende Anregung zum Schutz der dortigen Bewohner gegenüber der umliegenden Stadt, ihrer Jurisdiktion und Konkurrenz ihrer zünftigen Handwerker gab.

JAN KRLÍN

Území Chebska, které v současné době patří České republice, je pouze třetinou původního historického Chebska¹, zbývající dvě třetiny nyní náležejí Spolkové republice Německo. Jsou to oblasti: Waldsassen, Wunsiedel, Tirschenreuth, Selb, Brambach, Hohenberg, Thierstein a Marktredwitz. Toto území bylo osídlené Slovy již od 8. století a při častých politických změnách přecházela tato oblast z českých do německých rukou a naopak. Trvalou součástí Českého království se stalo Chebsko až roku 1322 za krále Jana Lucemburského jako říšská zástava. Proto i v dalších stoletích zaujímalo Chebsko v rámci Českého království svým způsobem specifické postavení. Po právní stránce bylo Chebsko potvrzeno jako součást Českého státu až vestfálským mírem roku 1648. Církevně bylo připojeno toto území k pražské arcidiecézi až roku 1807 v důsledku zrušení Svaté říše římské roku 1806. V průběhu staletí se k Čechám náležející část Chebska z různých příčin stále zmenšovala. K posledním územním změnám došlo v 19. století, kdy bylo připojeno k Bavorsku město Marktredwitz (1816) a Neualbenreuth (1846).

Z poměrně širokého souboru map týkajících se území Chebska, které se nacházejí ve Sbírce map a plánů Státního ústředního archivu v Praze (dále SMP SÚA), jsem vybral pouze 11 map z období 16. až 18. století, o kterých bylo dosud málo publikováno a které jsou zajímavé po stránce kartografické. Tyto mapy by mohly být přínosem pro regionální historii, pro sledování územního vývoje a pro hospodářské a správní dějiny a toponymii.

Tento soubor map je možné rozdělit do čtyř podskupin. V první podskupině jsou dvě mapy města Chebu. V druhé se nachází mapa chebského městského léna v Německu, města Marktredwitzu. V třetí podskupině je pět map týkajících se hraničních sporů mezi městem Chebem a klášterem ve Waldsassenu a hranice Chebska s Horní Falcí a Horními Franky. Poslední skupina zahrnuje tři hospodářské mapy se zakreslením lesních porostů.

Rozměry map (mapového pole) jsou uváděny výška krát šířka, toponymické názvy na českém území jsou udávány v článku česky, německé názvy v závorce. V německé části bývalého Chebska jsou všechny názvy uváděny německy.

Mapa chebského distriktu z počátku 18. století (inv. č. 449)2

Mapu vydal pravděpodobně císařský zemský měřič Jan Kryštof Müller³, který zemřel roku 1721. Mapa má rozměry 52 x 44 cm, je vytištěna na jednom listě, měřítko je zhruba 1 : 85 000. Nad horním okrajem mapové kresby je umístěn název mapy, pod ním jsou iniciály a titul autora. Po stranách jsou latinsky popsány světové strany. Mapový obraz je kolorován, v jeho středu vidíme město Cheb, obklopené prstencem hradeb a předměstími. Na mapě jsou vyznačeny hranice chebské oblasti a území komorních a jiných statků na Chebsku. Názvy sousedních území a států jsou vytištěny latinsky: Vogtland, markrabství Kulmbach, území Palatinů, království České. Vedle levého okraje mapového pole je nápis Redwitz ad Domin. egr. (Marktredwitz) s půdorysem města. Levou dolní část mapového obrazu zaujímá rytina se znázorněním alegorie léčivých vod a lázeňství.

Pod dolním okrajem mapy nás zaujme veduta města Chebu o rozměrech 12 x 44 cm. Latinsky psaný nápis Plán města Chebu je umístěn ze severovýchodní strany. Autorem rytiny je Mikuláš Haberstumpff z Chebu.

Pod vedutou vidíme německy psaný výpis třinácti nejdůležitějších budov ve městě: radnice, lodní brány, budovy nadace sv. Kláry, kostela a kláštera františkánského řádu, gymnázia, farního kostela sv. Mikuláše, jezuitské koleje, kostela a kláštera řádu dominikánů, mariánské odúmrti a nadace řádu milosrdných bratří, kostela sv. Jana, kostela sv. Bartoloměje s občanským špitálem spolu s komendou řádu křižovníků, císařského hradu s kaplí a kostela sv. Anny.

Vyobrazení města Chebu z roku 1560 (inv. č. 1350)4

Jedná se o prospekt Chebu s hradem a městským opevněním na jednom mapovém listě. Velikost mapového pole je 33 x 41 cm. Mapa je výrazně kolorovaná, rukopisná, anonymní. V dolní a střední části je zobrazeno město Cheb, u dolního okraje vidíme řeku Ohři s mostem. Město je chráněno třemi pásy opevnění. V levé horní části mapového pole je znázorněna městská zástavba. Vpravo od ní se nachází chebský hrad.

Mapa chebského městského léna Marktedwitz z roku 1758 (inv.č. 1531)

Mapový list má rozměry 31 x 41 cm, mapa je rukopisná, anonymní, kolorovaná. Grafické měřítko není na mapě znázorněno, ale je asi 1 : 7000. V levém horním rohu mapového pole je německý název Special=Mappa über die Situation des Marcts=Redtwitz, lemovaný ozdobnou kartuší. Ve střední části je zakresleno uvedené město i s erbem, s vyznačením vůči okolním panstvím. Na mapě vidíme osídlení, vodní i silniční síť celé oblasti. Za městem jsou zobrazeny dvě celnice a vyznačeny lesní porosty.

Mapa sporných území mezi městem Chebem a klášteřem ve Waldsassenu asi z roku 1707 (inv. č. 439)5

Mapa se dochovala ve dvou podobných exemplářích. Je rukopisná, kolorovaná, o velikosti 43 x 92 cm, je opatřena německým a latinským textem. Měřítko mapy je přibližně 1 : 18 000. V horní pravé části mapového obrazu je uveden německý název mapy: Entwurf des zwischen der Stadt Eger und Stifft Waldsassen strittichen Landes. Pod nápisem se nachází vysvětlující legenda: červená barva znázorňuje hranici chebského panství, zelená ukazuje hranici panství Waldsassen, žlutá značí hranici území království Českého, za modrou linií se nachází území markrabství Bayreuth. Mapa je orientována jižně, větrná růžice s německým označením světových stran je šedá. V dolní části mapového pole je nakresleno město Cheb, západně od něho vidíme klášter ve Waldsassenu. Zelená barva vyznačuje řeku Ohři a Odruvu. Latinsky a německy psaný text na zadní straně mapového listu vysvětluje, že se jedná o mapu sporných hraničních oblastí.

Velikost druhého exempláře mapy je 41 x 92 cm. V horní pravé části mapového pole legenda upozorňuje, že zelená linie značí hranici panství Waldsassen z roku 1591.

Obě mapy mají anonymního autora.

Hraniční mapa Chebska včetně území kláštera ve Waldsassenu z roku 1756 (inv. č. 433)6

Mapa je rukopisná a kolorovaná, o rozměrech 30 x 53 cm. Její měřítko je přibližně 1 : 85 000. Je kreslená podle Müllerovy mapy Chebska a další starší mapy z roku 1591. Text je německý.

Ve střední části je zakresleno území Chebska s Chebem včetně komorních i jiných statků v této oblasti. Vidíme zde vesnice Starý Hrozňatov (Kinsberg) a již v Horní Falci ležící Altalbenreuth a Neualbenreuth. V levé části mapy můžeme vidět panství Waldsassen se stejnojmenným městem. Severně se nachází území bayreuthské s městečky Arzberg, Schirnding a pevností Hohenberg. Za levým okrajem mapového pole je nakresleno chebské městské léno Marktredwitz. V dolní prostřední části mapového pole se nachází grafické měřítko mapy s nápisem Scala unius Milliaris sine 2. horarum. V pravé části mapy, východně od území Chebska, jsou vesnice Žandov (Unter Sandau) a Kyšperk nad Ohří (Königsberg). V pravé parerze jsou vysvětleny značky na mapě. Mapa je opatřena úřední pečeti.

Mapa českých hranic s Horní Falcí a Horními Franky na Chebsku z roku 1756 (inv. č. 440)

Mapový list má velikost 45 x 88 cm, je rukopisný. Autorem je zemský měřič Johann Birkenfels. Měřítko mapy je přibližně 1 : 12 500. Bohatě kolorovaná mapa zakresluje město Cheb a sídla na území Chebska a přilehlých oblastí dnešního Německa. Znázorňuje i komunikační síť, lesy a hranice. V pravém dolním rohu je latinsky vepsáno jméno autora s datací. Mapové pole je na několika místech poškozeno.

Mapa sporných území mezi městem Chebem a klášteřem ve Waldsassenu z roku 1764 (inv. č. 441)

Mapa má rozměry 24 x 32 cm, je rukopisná, kolorovaná, s německým textem. Měřítko je obdobné jako u mapy inv. č. 433, tj. 1 : 85 000. Jejím autorem je císařsko královský zemský inženýr Johann Alois Kolbe. Popisované sporné oblasti se nacházejí uprostřed mapového obrazu. V levé dolní části mapy jsou vysvětlivky, znázorňující, že červená linie vyznačuje západní hranici Chebska z roku 1591. Sporná území leží mezi žlutou a červenou linií, ve větším z nich je např. zakreslena vesnice Neualbenreuth. Uváděná žlutá linie se nachází východně od linie červené. V pravém dolním rohu mapy je podpis autora.

Mapa českých hranic s Horní Falcí a Horními Franky na Chebsku z konce 18. století (inv. č. 680)

Rozměry mapy jsou 43 x 56 cm, měřítko je asi 1 : 100 000, mapa je podlepena plátnem, nakreslena na jednom listě, rukopisná a bohatě kolorovaná. Je součástí hraničních spisů česko-bavorských z konce 18. století. Je zde nakresleno území Chebska s městem Cheb a městečkem Libá (Liebenstein), severně od Chebska je Ašsko s městem Aší. Jihozápadně od chebských hranic je vidět město Waldsassen. Ve střední levé části mapového pole můžeme pozorovat různá německá panství (Úřady) se zobrazením hlavních měst panství. Na mapě jsou podrobně zakreslena sídla, komunikační síť, vodstvo včetně pramene řeky Ohře.

Mapa císařského rytířského léna Starý Hrozňatov na Chebsku asi z roku 1690 (inv. č. 475)8

Mapa se dochovala ve dvou exemplářích. První má rozměr 98 82 cm, měřítko je asi 1 : 17 000. Je rukopisná, bohatě kolorovaná, autor je anonymní. Zachycuje osídlení, pozemky a lesní porosty na území panství Starý Hrozňatov a přilehlých oblastech kláštera ve Waldsassenu.

Název mapy s vysvětlivkami je lemován ozdobnou kartuší. V pravém dolním rohu mapového pole jsou vyloženy značky. U horního okraje je namalován ozdobný erb. Na zadní straně mapového listu se nachází text s úřední pečeti, dokládající pravost mapy.

Druhý exemplář je prakticky totožný s prvním, liší se pouze v rozměrech 94 x 85 cm. Mapa je také pravděpodobně z roku 1690. Barvy jsou ve srovnání s předchozí mapou poněkud vybledlejší, název mapy s vysvětlivkami je lemován modrou kartuší místo zelené. Ověřovací pečeť na zadní straně chybí.

Mapa císařského rytířského léna Starý Hrozňatov z roku 1750 (inv. č. 1462)

Mapa má rozměry 97 x 86 cm, měřítko je přibližně 1 : 3500. Je rukopisná, bohatě kolorovaná, na jednom listě. Autorem je inženýr Lehmann. Mapa zobrazuje hranici mezi panstvím Starý Hrozňatov a klášterem ve Waldsassenu. V německém textu je řečeno, že písemné znění smlouvy mezi klášterem ve Waldsassenu a chebskou kolejí Tovaryšstva Ježíšova ze dne 3. července 1748 bylo schváleno královským krajským patentem z roku 1750. Orientace mapy je jižní. Zachycuje lesní porosty včetně říšského hvozdu, osídlení, komunikační síť a vodopis oblasti. Zobrazuje rovněž význačné stromy a hraniční kameny. V pravém dolním rohu mapového pole se nacházejí vysvětlivky značek, v levém dolním rohu je název mapy s německým popisem zobrazených objektů. Místy jsou na okrajích mapy rukopisné poznámky. Mapa je podlepena plátnem, na okrajích dosti značně poškozena.

Mapa císařského rytířského léna Starý Hrozňatov z roku 1756 (inv. č. 438)

Velikost mapy je 51 x 43 cm, měřítko má asi 1 : 15 000. Autorem mapy je Johann Birkenfels, zemský měřič. Exemplář má jeden list, je rukopisný, kolorovaný. V dolní části mapového obrazu vidíme hraniční potok mezi územím Českého království a klášterem ve Waldsassenu. Je tu podrobně zachycen říšský hraniční hvozď i ostatní lesní porosty. Detailně jsou rovněž nakreslena sídla, hospodářské objekty i komunikační síť po obou stranách hranic. Pod názvem mapy je popsáno třicet nejvýznamnějších bodů, např. město Cheb, zámek Starý Hrozňatov, řeka Odava a další. Po stranách mapy jsou vysvětleny barvy zákresu hranic, žlutá značí jen císařské panství, červená označuje klášterní i císařské statky. V dolní parerze je latinské signování autora. Vysvětlivky jsou lemovány ozdobnou kartuší.

Území Chebska bylo po staletí oblastí prolínání českého a německého vlivu, hranicí slovanského a germánského světa. Tento vliv byl kdysi velmi živý a přirozený. V posledním století nabýval pro nás tragické formy, později byl záměrně nezmiňovaný a nyní se stává opět velmi aktuální.

V roce 1990 byl založen z podnětu české i německé strany Euroregio Egrensis, který má do značné míry rozšířit spolupráci na místní úrovni v politické, hospodářské, kulturní i duchovní sféře po obou stranách česko-bavorské a česko-saské hranice v oblasti historického Chebska.

POZNÁMKY

1. D. Trávníček, Přehled územního vývoje našeho státu, s. 15, Brno 1985.
2. F. Roubík, Rukopisné mapy od 16. století do poloviny 18. století v SÚA v Praze. In: Sborník archivních prací (dále SAP) XI/1 s. 182, Praha 1961.
3. Článek R. Klier, Die Altteste Karte des Egerlandes. In: Kartographische Denkmäler des Sudetenländer III, s. 3, Praha 1931; dále článek O. Kudrnovské, Obraz Chebska na starých mapách. In: Kartografický přehled IV., s. 96, Praha 1949. Autorka se zde domnívá, že se jedná jen o kopii Müllerovy mapy, mj. i proto, že se o této mapě nezmiňují významní znalci rakouské kartografie J. Paldus a E. Nischer.
4. F. Roubík, c.d., s. 141.
5. F. Roubík, c.d., s. 161.
6. F. Roubík, c.d., s. 161.
7. D. Trávníček, c.d., s. 16, "Úřady" takto se nazývalo několik panství v západní části historického Chebska, doslovný název tzv. "Bayreuthské Šestiúřady".
8. F. Roubík, c.d., s. 182.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Vyobrazení města Chebu z roku 1560 (inv. č. 1350).

2. Mapa chebského městského léna Marktredwitz z roku 1758 (inv. č. 1531).

Historische Landkarten des Gebietes Eger in der
Sammlung der Landkarten und Pläne des Staatlichen
Zentral-
archivs in Prag

Jan Krlín

Das Egerische Gebiet, das heute zu der Tschechischen Republik gehört, ist nur der dritte Teil des ursprünglichen historischen Gebietes; zwei Drittel gehören der Bundesrepublik Deutschland. Es handelt sich um folgende Gebiete: Waldsassen, Wunsiedel, Tischenreuth, Selb, Brambach, Hohenberg, Thierstein und Marktrechwitz. Dieses Gebiet bewohnten schon seit dem 8. Jahrhundert die Slawen und bei oftmaligen Änderungen ging dieses Land abwechselnd in tschechische und deutsche Hände über. Dauerhaft ist das Gebiet Eger Bestandteil des Königreichs Böhmen erst im Jahre 1332 zur Zeit des Königs Johann von Luxemburg als Reichspfand geworden. Deshalb auch in nachfolgenden Jahrhunderten hatte das Egerische Gebiet im Rahmen des Königreichs Böhmen eine spezifische Stellung. Vom juristischen Standpunkt aus wurde das Gebiet Eger als Bestandteil des Königreichs Böhmen erst durch den Friedensschluß von Westfalen 1648 bestätigt. Nach Verfall des Heiligen Römischen Reiches im Jahre 1806 wurde dieses Gebiet der Prager Erzdiözese einverleibt. In Laufe der Jahrhunderte wurde der zu dem Königreich Böhmen gehörige Egerische Teil aus verschiedenen Gründen immer kleiner. Letzte Änderungen des Gebietes wurden im 19. Jahrhundert vorgenommen, als die Stadt Marktrechwitz (1816) und Neualbenreuth (1846) zum Königreich Bayern angeschlossen wurden.

Aus der relativ reichen Sammlung der im Staatlichen Zentralarchiv in Prag aufbewahrten Landkarten hat der Verfasser nur einige des Egerischen Gebiets aus dem 16., 17. und 18. Jahrhundert ausgewählt, die größtenteils bis heute noch nicht bearbeitet wurden und kartographisch sehr interessant sind. Diese Landkarten könnten was Neues zur regionalen und wirtschaftlichen Geschichte, zur Geschichte der Gebietsentwicklung und Toponymie beitragen.

Zu dieser engeren Auswahl gehört die Landkarte "Mappa choreographica districtus Egrani", wahrscheinlich anfangs des 18. Jahrhunderts vom kaiserlichen Landmesser Johann Christoph Müller herausgegeben. Sie schildert die Stadt Eger und ihre Umgebung; unter dem untern Rand der Kartenfläche befindet sich eine Vedute der Stadt vom Graveur Nicolaus Haberstumpf.

Andere Landkarte aus dem Jahre 1707 stellt das strittige Gebiet zwischen der Stadt Eger und dem Kloster Waldsassen dar. Auf der dritten Landkarte ist die Stadt im Jahre 1560 dargestellt. Die vom Ingenieur Lehmann verfaßte Landkarte aus dem Jahre 1750 stellt das Gebiet des Rittergutes Alt Kinsberg (heute Starý Hrozňatov) mit Einzeichnung seines Waldbestandes dar.

Das Egerische Gebiet wurde Jahrhunderte unter dem tschechischen und deutschen Einfluß und bildete eine Grenze zwischen der slawischen und germanischen Welt. Dieser Einfluß war damals sehr lebhaft und ungehindert. In dem letzten Jahrhundert gewann dieser Verkehr für uns tragische Formen, später wurde er absichtlich nicht erwähnt und heute wird wieder sehr aktuell. Im Jahre 1990 wurde aus Anlaß der tschechischen und deutschen Seite Euroregio Egrensis gegründet, die jetzige Zusammenarbeit in der politischen, wirtschaftlichen, kulturellen und geistigen Sphäre beiderseits der tschechisch-bayerischen und tschechisch-sächsischen Grenze im Rahmen des historischen Egerischen Gebiets wesentlich verbreiten soll.

ZLATUŠE KUKÁNOVÁ

Chceme-li se zabývat náboženskými poměry v pražské arcidiecézi v předbělohorském období a v prvních letech Harrachova episkopátu, musíme se věnovat řešení otázky regionálního a sociálního původu kléru, jehož prostřednictvím docházelo k postupnému prosazování katolického náboženství v Čechách. Snahou tohoto příspěvku bude poznání společenského a národnostního složení světského kléru, vysvěceného v letech 1604 až 1612 pražským sufragánem Janem Lohelem.¹ Zkoumání struktury katolického duchovenstva jako zvláštní sociální vrstvy tehdejší společnosti byla věnována v posledních letech pozornost u nás i v zahraničí.²

Období složitého náboženského vývoje na počátku 17. století není současnou historiografií dostatečně zpracováno. Starší práce se věnují jen některým dílčím otázkám³, převážná většina z nich se však týká vývoje pobělohorského.⁴ Jistou výjimkou jsou Borového Dějiny arcidiecéze pražské a "univerzální" Wintrův Život církevní v Čechách.⁵ Ucelenější pohled získáme po prostudování příslušných pasáží v Československé vlastivědě a Přehledu československých dějin.⁶ I historiografie moderní klade především důraz na řešení otázek pobělohorského vývoje a období konce 17. a počátku 18. století.⁷ Nevýhodou většiny zmíněných prací je jejich regionální zaměření.

Také monografie pražských arcibiskupů Zbyňka Berky z Dubé, Karla z Lamberka a Jana Lohela, které by pomohly osvětlit poměry prvních dvou desetiletí 17. století, chybí. Ani práce Podlahovy, Bartůnkovy a Ondráčkovy⁸ nepodávají celkový politicko-náboženský obraz arcidiecéze od počátku století až do bitvy bělohorské, protože se zabývají jen některými událostmi a životem jednotlivých arcibiskupů.

České země prošly složitým náboženským vývojem od České konfese až k Rudolfovu majestátu. Přelom 16. a 17. století je charakterizován zápasem katolického a nekatolického tábora a snahou o získání rozhodujících mocenských pozic na panovnickém dvoře a v zemi. V nábožensky a národnostně rozpolcených Čechách trpěla katolická církev neustálým nedostatkem kněží, početně slabým obsazením klášterů, mizivým hospodářským zázemím (majetkovým i finančním) a především nedostatkem věřících, o které by se mohla opírat.

V arcibiskupské korespondenci najdeme řadu zmínek o neutěšených poměrech v arcidiecézi.⁹ Vymáhání zadržovaných desátků, peněžitých a naturálních platů na farách nebylo ničím neobvyklým. Někteří faráři dokonce odcházeli nebo žádali arcibiskupa o prezentaci na jinou faru, protože přidělené beneficium bylo tak chudé, že by je ani neuživilo.

O katastrofálních poměrech v Nebuželích a Vtelně se zmiňuje kněz Havel¹⁰, o nedobré situaci fary v Líšanech na Rakovnicku informoval Ezechiel Litomyšlský.¹¹ Purkmistr a konšelé města Brandýsa nad Labem žádali arcibiskupa, aby zakročil ve prospěch kněze Matyáše Urbanovského, konfirmovaného na tamní faru. Jejich duchovní správce měl uschovány peníze u jednoho staroměstského měšťana a protože nechtěl zůstat dále farářem u svatého Havla na Starém Městě pražském, byly mu peníze zabaveny svatohavelskými osadními.¹² Můžeme proto předpokládat, že se velkému zájmu farářů těšila především beneficia na komorních panstvích nebo na panstvích katolických feudálů. I když ani zde neplatilo pravidlo, které by zabezpečovalo farářům snadnější živobytí.

Na denním pořádku byly také stížnosti katolických farářů na ústrky a útoky nekatolíků. Farář v Činěvsi si v únoru roku 1609 stěžoval na okolní duchovní správce. Tvrdil o nich, že jsou většinou predikanty.¹³ V

červnu téhož roku hlásil arcibiskupovi kynšperský farář Šebestián Kristián (Christianus) útok nekatolíků.¹⁴

V roce 1610 podal stížnost Karlovi z Lamberka farář v Dašicích, již zmíněný kněz Ezechiel Litomyšlský, který byl na pardubickém panství od svatého Havla roku 1608. Purkmistr a konšelé chtěli, aby jim "sloužil podle augšpurského vyznání". Jinak hodlali obsadit faru heretikem. Dašický správce se obrátil přímo na arcibiskupa, protože nejbližší děkan (pardubický) podle něj sám sloužil a měl u sebe šest heretických kněží bez arcibiskupského svěcení. Ezechiel prosil z těchto důvodů arcibiskupa o přidělení jiné kolatury, nejlépe blíže ku Praze.¹⁵

Velké rozčarování připravil týništským, když na jejich faru přijel po arcibiskupově doporučení kněz Stanislav Turza na voze s kuchařkou a svými dětmi. Vrchností nebyl proto přijat a arcibiskup byl okamžitě žádán o doporučení vhodnějšího a příkladnějšího kněze.¹⁶ Se žádostí o pomoc k Lamberkovi se obrátil i bohdanečský farář Jan Nymburský, jehož chtěli farníci vyměnit za protestanta Jana Čapka "německého ordinování".¹⁷

Ničím neobvyklým v této době nebylo náboženské rozpolčení měst, kde vedle sebe existovali kněz podbojí a podjednou. Nevyhnula se tomu ani královská Kadaň.¹⁸

Mohlo by se zdát, že stav far, finanční a morální zázemí valné většiny českého kléru od nástupu Antonína Bruse z Mohelnice na arcibiskupský stolec nedoznaly větších a výraznějších změn ve prospěch katolické církve. Složitá nábožensko-politická situace se v Čechách vyhrotila po Berkově smrti. Proti jmenování Němce Karla z Lamberka se zvedla silná vlna odporu. Zemský sněm roku 1608 protestoval proti jeho jmenování s odvoláním na volební kapitulaci a na královský příslib z roku 1549. Podle nich měl být arcibiskupem vždy jen Čech.¹⁹ To, že Lamberka nečekalo v jeho novém úřadě nic dobrého, dokládá jeho list českým stavům. Líčí v něm stav movitého i nemovitého majetku českého primase.²⁰

K lepšímu poznání náboženských poměrů v Čechách před Bílou horou by mohl přispět rozbor národnostního a sociálního složení světského kléru ordinovaného v pražské arcidiecézi před rokem 1620. Nejstarší dochovaná matrika kněžských svěcení ve fondu Archiv pražského arcibiskupství a zároveň jediná, pokrývající předbělohorskou dobu, vymezí sledované období lety 1604 až 1612.²¹ K určitému porovnání s národnostní skladbou svěcenců pražského arcibiskupství za Antonína Bruse z Mohelnice můžeme použít závěry práce J. Jarošové.²²

Musíme zde však upozornit na to, že na rozdíl od předchozího období, byli sufragánem Janem Lohalem za Berkova a Lamberkova episkopátu ordinováni pouze kněží katoličtí. Protestanti získávali svá svěcení v některé ze sousedních protestantských zemí. Podle Hrejsy byli například v anhaltském Zerbstu v letech 1586 až 1609 ordinováni mladí mužové z Čech, Moravy a Slezska.²³ S ohledem na počet far v arcidiecézi²⁴ a poměr jejich obsazení protestanty a katolíky je počet protestantských novokněží dost nízký. Můžeme předpokládat, že nekatolických kněží přibývalo, když někteří katolíci po obdržení presbyterátu konvertovali a tak jednoduše obešli nemožnost získat svěcení ve své arcidiecézi.²⁵

Vraťme se teď k základním otázkám, po jejichž zodpovězení získáme přehled o struktuře světského kléru, působícího ve správě far v prvních desetiletích 17. století. Vycházíme-li při výpočtu věku ordinandů ze zásad stanovených Tridentem, je pravděpodobné, že se o řadu novokněží, vysvěcených Janem Lohalem, opíral v počátečních letech své činnosti arcibiskup Arnošt Harrach. V té době měla řada z nich dlouholeté praktické zkušenosti z různých beneficí.

Kromě sestavení soupisu světců pražského arcibiskupství, který se může stát východiskem při sledování náboženských poměrů v Čechách v době předbělohorské, bude předmětem této studie národnostní složení, místní a sociální původ uchazečů o svěcení. Pro dokreslení celkové situace v arcidiecézi sledujeme u některých z nich první léta působení v duchovní správě.

Ordinační matrika celkem pravidelně uvádí za křestním jménem a příjmením rodiště, místní původ nebo národnost svěceného, takže otázka národnostního složení a místního původu může být celkem spolehlivě zodpovězena. V těch případech, kde tomu tak není, musely být alespoň u některých ordinandů informace doplněny nebo upřesněny pomocí jiných pramenů.²⁶ Většina údajů bývá dost jednoznačná, takže umožňuje okamžitou a přesnou lokalizaci rodiště uchazeče o svěcení. Jindy se však rozchází, v tomto případě je dána přednost záznamům v ordinační matrice.²⁷

Komplikace mohou nastat s latinizovanou nebo zkomolenou podobou místa rodiště. Přesto, že se podařilo část z nich vyřešit, některé tvary to nedovolily. Jedná se o místa s velmi podobným označením nebo místa, která připouštějí dvojí či trojí výklad.²⁸ Ve sporných případech se přikláníme spíše k lokalitám, vyskytujícím se v Čechách a za místo původu ordinanda považujeme místo významnější, tj. větší a se sídlem fary.²⁹ Podobně v Čechách dáme přednost lokalitě větší před menší. Přesto se nevyvarujeme při stanovení národností a místního původu určitých nepřesností. Ty však nemohou výrazně ovlivnit závěry práce.

Při určování národnosti jsou nám často nápomocny alespoň doprovodné záznamy (nejčastěji se zmínkami o stolním titulu, tzv. titulu mensae), u cizinců byla vodítkem arcidiecéze nebo funkce ordinanda. Přesto musíme ke všem uvedeným údajům přistupovat značně kriticky. Nesmíme totiž zapomínat na národnostně nejednotné Čechy s městy a oblastmi, kde hrál důležitou roli především německý živel³⁰, ani na charakter a mezinárodní význam tehdejší Rudolfské Prahy a jejího panovnického dvora. Za domácí a česky mluvící svěcence nemůžeme považovat všechny z pražské arcidiecéze pocházející mladé muže, což u řady z nich potvrzuje jejich příjmení. S ohledem na rozsah arcidiecéze musíme zařadit mezi cizince i Moravany, Slezany a řadu dalších.³¹

Po prostudování zápisů v ordinační matrice z let 1604 až 1612 dostaneme tento výsledek: z celkového počtu 177 mužů, kteří podnikli svou cestu do Prahy za sufragánem Janem Lohelem, přijalo některý ze stupňů svěcení sedmdesát cizinců.³² Z různých měst, městeček a vesnic, svěřených do správy arcibiskupů Zbyňka Berky z Dubé a Karla z Lamberka pocházeli 82 uchazeči a u 25 se nepodařilo jejich původ zjistit. Z tohoto přehledu zjistíme, že poměr domácích a cizinců vyznívá jen velmi těsně ve prospěch "Čechů". Na pět domácích ordinandů připadají čtyři cizinci, i když se poměr téměř rovná jednomu Čechovi na jednoho zahraničního kandidáta.

počet

arcidiecéze	82	46,33
cizina	70	39,55
neurčeno	25	14,12
celkem	177	100,0

Jazykově nejbližší z "cizinců" byli našim poměrům samozřejmě Moravané. K nim bychom mohli připočítat možná i některé Slezany a Poláky.³³ Nesmíme však zapomínat, že v 17. století došlo k poněmčování některých slezských úřadů a obyvatelstva, takže část ordinandů ze Slezska hovořila německy. Ze sedmdesáti jednoznačně a spolehlivě prokázaných cizinců byla více než jedna polovina z německy mluvících

zemí a oblastí, tj. ze Saska, Bavorska, Lužice, Vestfálska, Falcka, Hesenska, Pruska a Švábska. Po přihlédnutí ke zmíněné germanizaci Slezska se počet německy sloužících novokněží zvýší minimálně na dvě třetiny. Zbývající uchazeči o svěcení ze zahraničí představují jazykově nejruznější směsici. Přehled o vzájemných vztazích mezi cizinci získáme rozepsáním údajů do tabulky.

			% celk.počet	% z cizinců	ze vš
Moravané	4	5,72	2,26		
Slezané, Poláci	19	27,14	10,73		
Němci	38	54,28	21,47		
ostatní	9	12,86	5,08		
celkem	70	100,00	39,54		

Všimněme si teď blíže nejen národnostního složení těch, kteří vážili cestu z nejruznějších částí Evropy k pražskému arcibiskupovi, aby zde získali potřebná svěcení, ale i pohnutek, které je k tomu vedly. Pro katolické uchazeče ze sousedních protestantských zemí to byla jediná možnost k získání svěcení. U dalších mohla být důvodem dlouhodobější přítomnost rodiny v Praze například v obchodních či podobných záležitostech. Někteří mladí mužové využili svých vysokoškolských studií k přijetí svěcení z rukou sufragána arcibiskupství, jiní zahraniční uchazeči ho mohli vyhledat i v případech úmrtí nebo dlouhodobé nepřítomnosti vlastních arcibiskupů a biskupů.³⁴

Početně nejsilněji jsou v Praze zastoupeni ordinandi ze sousedního Slezska (17 osobami). Po deseti kandidátech přišlo z Lužice a Saska, devět z Bavorska, pět z Vestfálska, čtyři z Moravy, tři z Itálie, po dvou ordinandech z Kraňska, Polska a Uher. Jeden z Uhrů byl ze slovenského Ružomberoku. Mezi svěcenci nacházíme také jednoho z Falce, Hesenska, Nizozemí, Pruska a Švábska. U jednoho cizince se nepodařilo jeho původ jednoznačně určit.³⁵

U některých národností se často opakuje stejné rodiště nebo místo, odkud mladí mužové, toužící po kariéře duchovních správců, přicházeli. Tři Slezané byli z Hlohova, podobně tři Lužičané z Budyšina a stejný počet Vestfálců z Paderbornu. Setkáme se zde také se dvěma Bavyry z Brugg a Freisingu, dvěma Sasy z Hildesheimu a dalšími dvěma Vestfálci z Kolína nad Rýnem.³⁶ Plná polovina Sasů (5) měla svůj původ nebo stolní titul v Halberstadtu. Jejich příchod do Prahy je celkem pochopitelný, protože zde v roce 1575 zaniklo katolické biskupství.³⁷

Blíže pozornost by jistě zasluhovali i čtyři Moravané. Bohužel původ můžeme určit jen u jednoho z nich³⁸, takže teorii o tom, že mohli přicházet z českomoravského pomezí nemůžeme na základě minimálního vzorku doložit ani vyvrátit.³⁹ Téměř epizodická přítomnost Moravanů však potvrdí odlišný a podstatně konsolidovanější náboženský vývoj na Moravě za episkopátu Františka z Ditrichštejna. Moravští katolíci se nemuseli vydávat do Prahy, když v této době měli v Olomouci vlastní jezuitskou akademii i možnost získat jakýkoliv ze stupňů svěcení.

Nyní přistoupíme k rozboru situace domácích kandidátů. Pro sledování sociálního původu bylo nejvhodnější rozdělit lokality na města královská, poddanská a vesnice, přičemž zatím stranou ponecháme faktory, ovlivňující počet uchazečů z jednotlivých lokalit. Z celkového počtu 82 osob z pražské arcidiecéze 38 mládenců uvedlo jako svoje rodiště některé z královských měst⁴⁰, z měst a městeček poddanských přišli 33 ordinandi⁴¹, a z vesnic bylo jen 11 svěcenců.⁴² Zatímco podíl vesnic na

počtu vysvěcených nečinil ani 14 % (13,42 %), neliší se příliš poměr měst královských (46,34 %) a měst poddanských (40,24 %). Můžeme tedy říci, že z deseti vysvěcených pocházelo devět z měst a jen jeden z vesnice.

Při zkoumání sociálního původu nesmíme zapomenout na další složku feudální společnosti - šlechtu. V ordinanční matrice jsou zapsáni jen dva čeští šlechtici⁴³ a jejich počet jasně ukazuje nezáměr vyšší šlechty o kariéru duchovních.⁴⁴ V předbělohorských Čechách přicházela tedy převážná většina novokněží z měštanských rodin nebo městského prostředí.

Jestliže jsme se potýkali při určování některých míst s těžkostmi, pak u královských měst nečinila lokalizace žádné problémy. Největší počet uchazečů o svěcení byl samozřejmě z Prahy, jejichž deset ordinandů představuje více než čtvrtinu všech osob z královských měst (26,32 %) a 12,19 % z celé arcidiecéze.⁴⁵ Na první pohled jsou obě čísla dosti vysoká, avšak s ohledem na počet obyvatel, ekonomické postavení Prahy, náboženské poměry, množství partikulárních škol a jezuitské učiliště, není počet zájemců o svěcení příliš vysoký⁴⁶, což je patrné i z toho, že se svým počtem Praha vyrovná dvěma dalším oporám katolicismu předbělohorských Čech Plzni a Kladsku. Původem z Plzně je šest kandidátů, což je přibližně 16% z královských měst a 7,32 % z pražské arcidiecéze. Kladsko jako své rodiště uvedli čtyři svěcenci, tj. více než 10 % z měst královských a necelých 5 % v rámci arcidiecéze. Za zmínku stojí ještě další královská města Chomutov a Prachatice odkud přišli tři ordinandi. Po dvou zaregistrujeme z Českých Budějovic a Hradce Králové.

U pražského arcibiskupa se ucházeli o některý ze stupňů svěcení kandidáti z patnácti královských měst. Zajímavé je, že na výchově více než poloviny nastávajících světských duchovních z prostředí královských měst se podílela města Praha, katolická Plzeň a Kladsko. Kromě dominantního postavení zmíněných tří měst se setkáváme u ostatních s celkem vyrovnaným počtem osob. Svou roli zde sehrála řada faktorů, nejdůležitějšími z nich byly kromě ekonomických a národnostních především poměry náboženské. Nesmíme zapomínat také na otázku počtu obyvatel, úroveň jednotlivých partikulárních městských škol a jezuitská gymnázia - opory katolické církve v některých městech.⁴⁷

Rodištěm třiceti tří uchazečů o svěcení bylo 21 poddanských měst⁴⁸, nejvíce jich pocházelo z Jindřichova Hradce (5 kandidátů). Ti představují více než 15 % všech ordinandů z poddanských měst a 6,09 % z pražské arcidiecéze. Za Jindřichovým Hradcem následují Český Krumlov, který "vychoval" tři světské novokněze a Horšovský Týn, Levín, Lišov, Litomyšl, Třeboň a Velešín se dvěma svěcenci. Porovnáním počtu nastávajících duchovních z jednotlivých měst zjistíme, že mezi poddanskými a královskými městy není větší rozdíl. Z poddanského a národnostně smíšeného Jindřichova Hradce bylo téměř tolik svěcenců jako z české katolické Plzně. Český Krumlov nejen, že stojí na úrovni největšího podkrušnohorského města Chomutova a hospodářsky vzkvétajících Prachatic, ba dokonce předčí počtem zapsaných ordinandů další královskou oporu katolicismu - České Budějovice. Výrazné postavení Českého Krumlova souvisí samozřejmě s všestranným rozvojem a rozkvětem města v tomto období.

Jako poslední nás zajímají poddaní, kteří se snažili získat nějaký ze stupňů svěcení. Z deseti vesnic arcidiecéze přišlo do Prahy jedenáct poddaných, tj. 13,42 % ze všech Čechů.⁴⁹ Z Hostovic byli dva z rodiny Peitů⁵⁰, z ostatních míst jen po jednom zájemci. Musíme si uvědomit, že sociální poměry poddaných v této době nebyly příliš dobré. Vesničtí synové se proto mohli vydat k arcibiskupovi, jen když byli hmotně nebo finančně zajištěni. Často je vydržoval patron, na jehož farách jako správci posléze působili. Přesto na počátku 17. století poddaní zasahovali do duchovní správy minimálně. V mnoha případech ovlivnila

rozhodování ordinandů jistě i existence kláštera v daném místě nebo blízkém okolí.

Přestože města a vesnice leží v různých místech arcidiecéze, je zde několik silně obsazených oblastí, ze kterých pocházela většina novokněží. Patří k nim německé Českolipsko, lokality v Podkrušnohoří s převažujícím německým obyvatelstvem⁵¹ a národnostně smíšená oblast od Kadaně přes Teplou k Tachovu a Horšovskému Týnu. Potom následují královská Plzeň, Klatovy a Prachatice. Nejvíce je podle očekávání zastoupena národnostně nejednotná, ale nábožensky celkem konsolidovaná oblast jižních Čech, zahrnující kromě královských měst panství katolicky orientovaných Rožmberků a pánů z Hradce. Zbývající místa jsou rozložena po celém území, spadajícím pod jurisdikci pražského arcibiskupa. Je celkem pochopitelné, že velmi slabě je pokryta oblast středních a především východních Čech, kde se ještě dlouho po bělohorské bitvě zdržovala převážná většina nekatolického obyvatelstva českého království.

Po zjištění sociálního, národnostního a teritoriálního původu světských duchovních se pokusíme sledovat jejich působení v oblasti církevní správy. Vzhledem k omezenému rozsahu tohoto příspěvku půjde jen o počáteční sondu, protože celému problému by bylo třeba věnovat samostatnou studii. Svoji pozornost zaměříme jen na cizince, protože nás překvapil jejich počet. Přestože pro některé z nich byla Praha nejbližším sídlem katolického biskupství a umožňovala jim zároveň studia na jezuitské akademii, nemůžeme stoprocentně počítat s tím, že by se arcidiecéze a její fary zaplnily tak velkým množstvím cizinců. V souvislosti s hospodářským rozmachem celé Střední Evropy ve druhé polovině 16. století a německou kolonizací neobydlených pohraničních oblastí došlo v Čechách sice k posílení pozic německé kultury a jazyka, ale i k šíření Luterova učení. Přesto působila v nábožensky roztržité pražské arcidiecézi řada cizích katolických novokněží, kteří jako správci far, jako nejnižší a zároveň nejdůležitější správní složka, ovlivňovali náboženské smýšlení obyvatelstva.

Z celkového počtu zahraničních kandidátů můžeme automaticky vyloučit ty, kteří měli zapsanu nějakou funkci v místě, ze kterého přišli.⁵² Předpokládáme, že se většina z nich vrátila zpět domů, aby se tam podílela na šíření katolické víry. Jestliže u domácích novokněží byla při obsazování far preferována znalost místních poměrů a jazyka, mohly nastat při obsazování beneficí cizinci určité potíže.

Málokterý z nich asi ovládal mateřský jazyk farníků a zpočátku se těžko orientoval a přizpůsoboval jejich potřebám. Začátky v cizím prostředí byly pro mnohé jistě nelehké. Někteří cizinci se adaptovali v relativně krátkém čase; zpravidla jednodušší byla jejich situace ve větších městech s národnostně smíšeným obyvatelstvem.⁵³ Složitější postavení měli samozřejmě ti, kteří museli překonávat jazykovou bariéru při každodenním styku s lidmi. Podobné nesnáze však mohli mít i domácí Němci pověřeni správou beneficí v čistě českých oblastech arcidiecéze. Ti sice nebyli znevýhodněni neznalostí poměrů, ale jazykový odstup zde zůstával.

Po prostudování některých pramenů a jejich edic z let 1603 až 1630⁵⁴ bylo zjištěno zatím deset cizinců, zapojených do správy pražské arcidiecéze. Tři pocházeli z Lužice a zbylí z dalších zemí.⁵⁵ Německy mluvící spravovali většinou beneficia v národnostně smíšeném Podkrušnohoří a dva se usadili na jihočeských farách (Polák a Lužičan). S většími jazykovými potížemi se mohl setkat italský, saský a uherský duchovní správce. Není ovšem vyloučeno, že některý z nich se naučil česky a přiblížil se tak jazykově domácímu obyvatelstvu. Z této drobné sondy nemůžeme činit dalekosáhlé a obecné závěry, přesto je třeba upozornit na to, že nesmíme přeceňovat počet cizinců, zapojených v duchovní správě pražské arcidiecéze před Bílou horou.⁵⁶ Jejich hlavní "invaze" nastala až ve 30. letech 17. století z podnětu Propagandy.

Přebělohorské Čechy prošly nelehkým náboženským vývojem, katolická církev se při upevňování svých pozic v této době opírala vedle řeholního kléru o řadu světských duchovních, vysvěcených Janem Lohelem. Rostoucí potřeba zvýšeného počtu katolických kněží v arcidiecézi byla uspokojována nejen domácími, ale i cizími novokněžími. Zahraniční uchazeči přicházeli především ze sousedních zemí, minimálně dvě třetiny z nich z německy mluvících oblastí. Někteří z cizinců se po vysvěcení vrátili do svých "mateřských" diecézí a arcidiecézí, jiní se zapojili do správy pražské arcidiecéze v jazykově blízkých regionech.

Většina ordinandů vyšla z měšťanského nebo městského prostředí, podíl šlechty a vesnických poddaných v řadách kléru není příliš výrazný. Bezprostředně se v církevní správě objevuje jen nižší šlechta, protože část vyšší šlechty byla v té době nekatolická.

Při sledování národnostního, sociálního a teritoriálního původu světského kléru je třeba přihlížet k mnoha faktorům, které mohly ovlivnit počet zájemců o svěcení z jednotlivých míst a oblastí. Oporou katolicismu v arcidiecézi jsou kromě Prahy, Plzně, Kladska a dalších královských měst dvě velká jihočeská panství - rožmberské dominium a panství pánů z Hradce, která prošla podstatně klidnějším náboženským vývojem. Velká část ordinandů přicházela z lokalit v příhraniční oblasti, táhnoucí se od České Lípy Podkrušnohořím do jihozápadních Čech.

Závěrem je třeba upozornit, že tato studie nemohla v plné šíři postihnout a zodpovědět všechny otázky, spojené s danou problematikou. Vzhledem k omezenému rozsahu a částečné znalosti dostupných pramenů, se mohla dotknout jen některých aspektů, vypovídajících o struktuře a životě světského kléru, specifické sociální vrstvy české feudální společnosti počátku 17. století.

POZNÁMKY:

1. Záměrně se zatím budeme zabývat jen otázkou světského nikoliv řeholního kléru, který pomáhal v arcidiecézi upevňovat značně otřesenou pozici katolicismu. Zde by určování národností bylo podstatně složitější s ohledem na odlišnou vazbu jednotlivých řádů na řádové provincie.

2. Srovnej práce J. Jarošové, *Knihy svěcenců obnoveného pražského arcibiskupství z druhé poloviny 16. století*. SNM-C 15, 1970, č. 1-5; J. Kracika, *Z dziejów społecznych niszego kleru parafialnego w arcidiakonacie krakowskim w XVII.- XVIII. wieku*. *Vix venerabilis*, Krakow 1982; Z. Hledíkové, *Struktura duchovenstva ve středověkých Čechách*. In: *Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska na přelomu 15. a 16. století*, s. 343-392 a M. Ryantové, *Příspěvek k poznání struktury jihočeského světského kléru v období vrcholící rekatolizace*. JSH 57, 1988, č. 2, s. 61-73.

3. Srovnej např. J. Vávra, *Katolíci a sněm český r. 1608 a 1609*. SHK 1, 1893, sešit 1, s. 3-28; F. Vacek, *Diecéšní synoda pražská z r. 1605 (Život církevní v Čechách s počátku sedmnáctého století)*. SHK 4, 1896, seš. 5, s. 25-45; K. Krofta, *Majestát Rudolfa II. Praha 1909 a některé drobné studie na stránkách Sborníku historického kroužku a Časopisu katolického duchovenstva*.

4. T. V. Bílek, *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské*. Praha 1892; A. Gindely, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*. Leipzig 1894; F. X. Kryštůfek, *Protestantství v Čechách až do bitvy Bělohorské (1517-1620)*. Praha 1906; A. Denis, *Čechy po Bílé hoře*. Praha 1911; H. Opočenský, *Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře*. Praha 1914; A. Kroess, *Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu*. Sv. II/1, II/2, Wien 1910, 1927; *Československá vlastivěda*. 4. Dějiny. Praha 1932; K. Krofta, *Nesmrtelný národ. Od Bílé hory k Palackému*. Praha 1940.

5. K. Borový, Dějiny arcidiecéze pražské. Praha 1874; Z. Winter, Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz XV. a XVI. století. Sv. 1-2, Praha 1895- 1896.

6. Československá vlastivěda. 2. Dějiny 1., Praha 1963; Přehled československých dějin I/2. Praha 1982.

7. E. Čáňová, Počátky rekatolizace na Hradecku. Práce muzea v Hradci Králové 12, 1970, s. 65-91; táž, Počátky rekatolizace ve Středočeském kraji. SSH 7, 1972, s. 61-75; táž, K problematice povstání r. 1628 na trčkovských panstvích v Podorlicku. Orlické hory, Podorlicko 6, 1974, s. 95-112; táž, Rekatolizace ve Středočeském kraji. SSH 11, 1976, s. 65-85; táž, Status animarum pražské arcidiecéze z roku 1651. SAP 29, 1979, s. 20-55; táž, Rekatolizace severních Čech. In: Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách, Praha 1980, s. 9-42; J. Hanzal, Z dějin pobělohorské rekatolizace. Muzejní a vlastivědná práce 12, 1974, s. 22- 35; týž, Pobělohorská rekatolizace v jižních Čechách. JSH 48, 1979, č. 3, s. 181- 189; M. Ryantová, Příspěvek k poznání struktury jihočeského světského kléru v období vrcholící rekatolizace. JSH 57, 1988, č. 2, s. 61-73; Z. Kokošková, K problematice nižšího světského kléru v období upevňování výsledků násilné rekatolizace. In: Sborník prací členů SSM SÚA v Praze 2, 1989, s. 170-209; J. Hanzal, Rekatolizace v Čechách - její historický smysl a význam. SH 37, 1990, s. 37-91.

8. A. Podlaha, Z prvních let činnosti arcibiskupa pražského Zbyňka Berky z Dubé. SHK 6, 1905, s. 1-5, 108-113; V. Bartůněk, Karel z Lamberka, pražský arcibiskup. ČSPSČ 51-53, 1943-1945, s. 174-214; V. Ondráček, Bl. Jan Lohel. Vítězové 5, č. 6, Olomouc 1938.

9. Dosud byla prostudována jedna řada uložená ve Státním ústředním archivu v Praze (dále jen SÚA Praha), ve fondu Archiv pražského arcibiskupství I (dále APA I), recepta - signatura C 77 a 78, kartony 739-748.

10. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 739 listem ze 27.10.1604.

11. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 739 zpráva ze 17.1.1604.

12. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 741 informace z 11.2.1606.

13. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 743, dne 3.2.1609.

14. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 743, 17.6.1609.

15. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 744, 27.2.1610.

16. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 744, dne 9.5.1610.

17. SÚA Praha, APA I, C 78, k. 746, dne 27.3.1611.

18. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 739 - dne 18.6.1604 jsou napomínány obě strany, aby si vzájemně neškodily.

19. Srovnej Sněmy české. II, Praha 1879, s. 571.

20. SÚA Praha, APA I, C 77, k. 742, list z 21.5.1608. "Uveden jsem do domu arcibiskupského, v kterém jsem však nic jiného nenalezl, nežli samé a pouhé zdi". Ani nejvzácnější kusy movitostí nezůstaly ušetřeny. "Stříbro, které od slavné a svaté paměti císaře Ferdinanda na budoucí věčnou paměť všem arcibiskupům pražským k dědičnému jmění a užívání jest darováno, to též na poručení komory české pro zaplatu služebníkům mezi židy k velikému posměchu a zlehčení důstojenství arcibiskupského jest

přišlo..."

21. SÚA Praha, APA I, rkp. B 3/3, Matrika kněžských svěcení 1604-1612.
22. J. Jarošová, c.d., s. 46-47.

23. F. Hrejsa, Česká konfese. Praha 1912, s. 362-364 - jednalo se o 41 Čechů, 9 Moravanů a 5 Slezanů.

24. F. Štědrý, Počet far v době předhusitské a po Bílé hoře. SHK 21, 1920, s. 10-30; E. Čáňová, Vývoj správy..., s. 534 an.

25. Srovnej Z. Kukánová, Příspěvek k dějinám církevní správy první poloviny 17. století. (Na základě statistického zpracování knih svěcenců a univerzitních matrik). Sborník prací členů SSM Státního ústředního archivu v Praze 2, 1989, s. 157.

26. Jedná se především o písemnosti z fondu Archiv pražského arcibiskupství I, sg. C 77-78 a prezentace k farám, sg. D 138/3, k. 2638, edice matrik pražské a olomoucké jezuitské akademie a univerzit ve Štýrském Hradci a ve Vídni a studii W. W. Tomka, O počtu studentů akademie Karlovy v Praze v druhé polovici 16. století. ČČM 22, 1848, s. 172-199.

27. Například Matyáše Metana Plzeňského uvádí W. W. Tomek v roce 1602 původem z Horažďovic, Jeroným Kek z Rudolfova byl ve vídeňské matrice roku 1596 zapsán jako Českobudějovický a Jan Vavřinec Troyer Italský byl imatrikulován ke studiu logiky v roce 1609 ve Štýrském Hradci původem z Kraňska.

28. Matrika uvádí Jana Kunona (Cunonius) Bärwaldského, může se jednat o Bärwald ve Slezsku či v Prusku.

29. Jde například o latinské místní označení "Levinensis", které může znamenat Lwow, Levin ve Slezsku, Levin na Bydžovsku, Levin s farou na Litoměřicku a řadu dalších.

30. Srovnej J. Klik, Národnostní poměry v Čechách od válek husitských do bitvy bělohorské. ČČH 27, 1921, s. 8-62, 289-352; O. Placht, Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století, Praha 1957; A. Míka, Národnostní poměry v českých zemích před třicetiletou válkou. ČSČH 20, 1972, s. 207-233; týž, K národnostním poměrům v Čechách po třicetileté válce. ČSČH 24, 1976, s. 535-563.

31. Srovnej tabulku I.

32. Podrobněji k problematice svěcení E. Rittner, Církevní právo katolické. Sv. 1, Praha 1887, s. 88-112; A. Podlaha, Reformační artikule arcibiskupa Brusa z Mohelnice, dané kněžstvu diocese Pražské r. 1564. ČKD 47, 1906, s. 206-209, 289-292.

33. Srovnej tabulku I.

34. K otázce nepřítomnosti a úmrtí sousedních arcibiskupů podrobně J. Jarošová, c.d., s. 47.

35. Srovnej poznámku 28.

36. Některé poznatky jsou srovnatelné se závěry práce M. Truce, Národnostní charakter jezuitské akademie pražské. AUC - Phil. et Hist. 2, 1958 (Vojtíškův sborník), s. 57, 59-60.

37. C. Eubel, Hierarchia catholica medii et recentioris aevi sive summorum pontificum, S. R. E. Cardinalium, ecclesiarum antistitum

- 38.** Jedná se o ordinanda z Telče, ve dvou případech rodiště nebylo uvedeno, u posledního byl text poškozen vodou a zápis se stal z části nečitelným.
- 39.** Srv. rozbor podílu moravských studentů na Univerzitě Karlově v podobném časovém období - F. Šmahel, M. Truc, Studie k dějinám Univerzity Karlovy v letech 1433-1622. AUC - HUCP 4, 1963, č. 2, s. 27-30.
- 40.** Viz tabulka II.
- 41.** Srovnej tab. III.
- 42.** Viz tabulka IV.
- 43.** Jsou to Jiří Himmelreich Pražský a plzeňský Jan Kleo z Roudné.
- 44.** Srovnej J. Jarošová, c.d., s. 24-25 a M. Ryantová, c.d., s. 65 pro dobu pozdější.
- 45.** Srovnej tabulku II.
- 46.** K úrovni partikulárních škol Z. Winter, Život a učení na školách partikulárních v Čechách v 15. a 16. století. Praha 1901, s. 27-28, 781-785; o počtu obyvatel měst O. Placht, c.d., s. 47-48, 160; k ekonomické úrovni měst např. J. Janáček, Řemeslná výroba v českých městech v 16. století. Praha 1961, s. 64 an.; k národnostnímu složení oblastí a měst práce J. Klika a A. Míky viz pozn. 30. S poměry na pražské jezuitské akademii seznamuje studie M. Truce viz pozn. 36 a edice univerzitní matriky téhož autora Album academiae Pragensis Societatis Iesu 1573-1617. UK Praha 1968.
- 47.** V roce 1584 bylo založeno jezuitské gymnázium v Českém Krumlově, v roce 1589 v Chomutově, v r. 1594 v Jindřichově Hradci a o rok později v Kladsku.
- 48.** Porovnej s tabulkou III.
- 49.** Srovnej tabulku IV.
- 50.** Jan přijal první - jáhenské svěcení 18. prosince 1604, Jakub také nejnižší jáhenské 20. května 1606.
- 51.** Srovnej práci A. Míky, ČSČH 20, 1972, s. 209-212.
- 52.** Jsou to například Petr Breuwher z nizozemského Sittardu, Theodor Finckenstein ze saského Hildesheimu, Jindřich Gebhard, Jindřich Schönberg a Jáchym Greiff ze saského Halberstadtu, Řehoř Khattmann z Budyšína a řada dalších.
- 53.** Srovnej A. Míka, c. d., ČSČH 20, 1972, s. 213.
- 54.** Srovnej písemnosti ze SÚA Praha viz poznámka 26 a Archivu Pražského hradu, fond Archiv pražské metropolitní kapituly (dále APH, KA), kartóny LX až LXX a edici pobělohorských vizitačních zpráv z let 1624 až 1627 (srv. F. Štědrý, c.d., s. 15-27).
- 55.** Viz příloha.
- 56.** S tvrzením J. Jarošové, že "působnost arcibiskupství byla v plném

slova smyslu celoevropská" nelze bez výhrad souhlasit. Práce si totiž nevšímá působení cizinců a dopadu jejich činnosti v Brusově arcidiecézi.

Tabulka I

Počet vysvěcených z ciziny

Země	počet	% ze všech	% z cizinců
Slezsko	17	9,55	24,29
Lužice	10	5,62	14,28
Sasko	10	5,62	14,28
Bavorsko	9	5,06	12,86
Vestfálsko	5	2,81	7,14
Morava	4	2,25	5,71
Itálie	3	1,69	4,28
Kraňsko	2	1,12	2,86
Polsko	2	1,12	2,86
Uhry	2	1,12	2,86
Falc	1	0,56	1,43
Hesensko	1	0,56	1,43
Nizozemí	1	0,56	1,43
Prusko	1	0,56	1,43
Švábsko	1	0,56	1,43
"Novomarchicus"	1	0,56	1,43
Celkem	70	39,32	100,00

Tabulka II

Počet vysvěcených z královských měst

Místo	počet	% v arcidiec.	% král. m.
Praha	10	12,19	26,32
Plzeň	6	7,31	15,79
Kladsko	4	4,88	10,53
Chomutov	3	3,66	7,90
Prachatice	3	3,66	7,90
České Budějovice	2	2,44	5,26
Hradec Králové	2	2,44	5,26
Klatovy	1	1,22	2,63
Kutná Hora	1	1,22	2,63
Most	1	1,22	2,63
Rakovník	1	1,22	2,63
Rokycany	1	1,22	2,63
Rudolfov	1	1,22	2,63
Tábor	1	1,22	2,63
Žatec	1	1,22	2,63
Celkem	38	46,34	100,00

Uchazeči o svěcení z poddanských měst a městeček

Místo	počet	% v arcidiec.	% podd.m.
Jindřichův Hradec		5	6,09
Český Krumlov	3	3,65	9,09
Horšovský Týn	2	2,44	6,06
Levín	2	2,44	6,06
Lišov	2	2,44	6,06
Litomyšl	2	2,44	6,06
Třeboň	2	2,44	6,06
Velešín	2	2,44	6,06
Budyně	1	1,22	3,03
Česká Lípa	1	1,22	3,03
Chvalšiny	1	1,22	3,03
Lomnice	1	1,22	3,03
Miletín	1	1,22	3,03
Nová Bystřice	1	1,22	3,03
Police	1	1,22	3,03
Staňkov	1	1,22	3,03
Strakonice	1	1,22	3,03
Teplá	1	1,22	3,03
Trhové Sviny	1	1,22	3,03
Úterý	1	1,22	3,03
Zákupy	1	1,22	3,03
Celkem	33	40,24	100,00

Svěčenci z vesnic

Místo	počet	% arcidiec.	% ves
Hostovice	2	2,44	18,19
Bohdalovice (?)	1	1,22	9,09
Doksany	1	1,22	9,09
Drahotín	1	1,22	9,09
Mladějov	1	1,22	9,09
Narysov	1	1,22	9,09
Osek	1	1,22	9,09
Sedlec	1	1,22	9,09
Strouhy	1	1,22	9,09
Veletín	1	1,22	9,09
Celkem	11	13,42	100,00

PŘÍLOHY

Příloha I

V přehledu cizinců na farách pražské arcidiecéze jsou kromě jejich příjmení, jména a národnosti zaznamenána místa s daty působení a odkaz na prameny. Data neregistrují přesnou dobu, uvádějí pouze časový údaj, k němuž byla informace získána.

Cizinci na českých farách

1. Clemens Stanislaus (Polonus) 1. fara Újezd s. d. (Štědrý s. 22)
2. fara Trhové Sviny září 1624
(Štědrý s. 22)
2. Cometa Ioannes (Italus) 1. fara Čachovice listopad 1617
(APA I, D 138/3)
2. fara Radonice 17.9.1624 - 11.6.1629
(Štědrý s.17), (KA, k. LXIX)
3. Cunonius Ioannes (Silesius, Prutenus?) 1. fara Světec 9.3.1613
(APA I, C 78, k. 748)
4. Hartwigius Elias (Westphalus) 1. fara Jirkov 1.9.1608
(APA I, C 77, k. 742
)
5. Lelkovius Benedictus (Pannonus) 1. adm. faru srpen 1624
Lysá nad Labem (Štědrý s. 25)
6. Pacholitius Laurentius (Lusatius) 1. fara Kopisty 31.3.1615
(APA I, D 138/3)
2. fara Dobranov srpen 1624
(Štědrý s. 26)
7. Streuber Iosias (Lusatius) 1. fara Police 2.1.1613

8. Strugius Laurentius (Silesius) koadjutor děk. rezignoval
1613
vyšehradského, (APA I, C 78, k. 748)
9. Thomae Matthaeus (Lusatius) 1. kaplan České po 30.4.1604
Budějovice (APA I, C 77,
k. 743)
2. arciděkan září 1624 bechyňský (Štědrý s. 22)
a děk. doudeleb.
10. Wlauerinus Casparus (Saxo) 1. fara Chlumec 5.3. a
18.3.1608 nad Cidlinou (APA I, C
77, k. 742)
2. fara Přelouč 14.3.1613
(APA I, C 78, k. 748)

Příloha II

Seznam v příloze II obsahuje nejprve příjmení a jméno, místo a národnost ordinanda, pokud jsou uvedeny. Za ním následuje informace o nejvyšším dosaženém svěcení (zkratky "1t+4m" označují první tonsuru a čtyři nižší svěcení - prima tonsura et quattuor minores, "s" podjáhenské - subdiaconatus, "d" jáhenské - diaconatus a konečně "p" kněžské svěcení - presbyteriatu). Jména a příjmení jsou přejímána z pramenů bez úprav. V kulatých závorkách za příjmeními jsou zapsána příjmení výrazně se lišící. U rodiště či místa, ze kterého uchazeč přicházel, jsou v kulatých závorkách informace, získané z ordináční matriky (např. Halberstadt je doplněn u H. Iacobi, probošta u sv. Mikuláše v Halberstadtu, Budyšín u G. Khattmanna, tamního kanovníka). V hranatých závorkách jsou potom údaje, doplněné podle jiných pramenů.

Seznam vysvěcených v letech 1604 až 1612

1. Aculeus Georgius, d 22.3.1608
2. Alexius Blasius, Crosticensis Lusatius, p 10.9.1606
3. Appianus Matthias, p 18.9.1610
4. Aulicus Blasius, Drautinensis (Trahotinensis) Boemus, p 14.4.1607
5. Awer Silvester, Bavarus, p 5.6.1610
6. Bedegar Iodocus, /Hildesianus Saxo/, p 10.4.1610
7. Beiker Simon, Pragensis, 1t + 4m 9.6.1607
8. Beme Martinus, 4m 22.3.1608
9. Beresius (Peresh) Ioannes, /Weleschinensis/ Boemus, p 18.9.1610
10. Besch (Resch) de Bruck Adamus, Bavarus, d 9.4.1605
11. Bietzinus Stanislaus, /Beroniensis/ Polonus, a 14.3.1609
12. Bolatka Thomas, Tinhorschoviensis Boemus, p 21.4.1612
13. Brantl Casparus, Freisingensis Bavarus, p 10.3.1607
14. Breuwherus Petrus, /Sittardiensis/, s 13.6.1609
15. Camin Gregorius, /Glogoviensis Silesius/, p 20.12.1608
16. Candlicius Andreas, Novodomensis Boemus, p 6.3.1610
17. Castalius Daniel, Litomislensis Boemus, s 22.9.1612
18. Cervus (Cemus) Ioannes, Gutenbergius (Cutenbergenus) Boemus, p 10.9.1606
19. Clemens Stanislaus, Zavadensis Polonus, 1t + 4m 17.3.1612
20. Cleo a Raudna Ioannes, Pilsnensis, p 18.4.1609
21. Coccinus Ioannes, /Reginaehradecensis/ Boemus, d 9.6.1607
22. Collidius Ioannes, Policenus Boemus, p 13.11.1605
23. Cometa Ioannes, Italus, p 6.3.1610
24. Conzuerus Andreas, Rosenbergensis Silesius, 1t + 4m 17.3.1612
25. Cruciger Zacharias, Oppoliensis Silesius, p 14.4.1607
26. Cuculus Andreas, /Pontanus Boemus/, p 6.3.1610

27. Cunonius Ioannes, Bernwardicus, Novomarchicus, p 10.9.1606
28. Dionisius Andreas, Svinensis, p 25.3.1606
29. Dudecius Adamus, Trebonensis Boemus, p 22.9.1607
30. Dumet Andreas, Rokiczanus, p 17.4.1604
31. Egenhouer de Bruck Matthias, Bavarus, d 9.4.1605
32. Eysigius (Agisius, Hesicius) Andreas, Chomutoviensis Boemus, p 10.9.1606
33. Erinaceus Matthaeus, d 22.3.1608
34. Eucharius Benedictus, p 3.4.1604
35. Faber Iacobus, Moravus, p 20.12.1608
36. Fabri Adamus, Strakonicensis, p 4.6.1605
37. Fabricius Michael, Lusatius, p 8.4.1612
38. Felicis Laurentius, a 14.3.1609
39. Fick Lucas, Linfeldensis Silesius, 4m 31.3.1607
40. Fillerus Thomas, p 4.4.1609
41. Finck Georgius, Naistadiensis Franco, p 10.9.1606
42. Finckenstain Theodorus, Hildesianus, p 25.3.1606
43. Firstius Hieronymus, /Prachaticensis Boemus/, d 17.12.1611
44. Gebhardus Henricus, Halberstadensis Saxo, p 20.5.1606
45. Gelenius Georgius, Bodalicenus, s 22.9.1607
46. Gnatovius Matthaeus, Prutenus, p 13.11.1605
47. Gnisen a Kobach Bernardus, /Strigensis/ Silesius, a 23.4. 1612
48. Goldtstain Adamus, Laubensis Lusatius, p 5.3.1605
49. Goltperger Wenceslaus, /Reichstadiensis/, 1t + 4m 18.9.1610
50. Görihen (Görken) Andreas, d 9.4.1605
51. Greiff Ioachimus, (Halberstadensis) Saxo, p 15.6.1607
52. Grinbergher (Grünberger) Bartholomaeus Chrisostomus, p 1.2.1609
53. Grulvis Ioannes, /Glogoviensis Silesius/, p 22.3.1608
54. Grünfeldt Henricus, (Westphalus), s 4.6.1605
55. Hagerle Ioannes, Novodomensis, p 12.6.1604
56. Han Paulus, Hallensis Saxo, 4m 9.7.1606
57. Hartwigius Elias, Coloniensis, p 18.12.1604
58. Hasenbergius Laurentius, Pragensis, p 4.6.1606
59. Haslinger Ioannes, /Ossicensis Boemus/, p 13.6.1609
60. Haugius Adamus, Glacensis Boemus, p 10.9.1606
61. Hay Martinus, Bavarus, p 25.3.1606
62. Heidelius Wenceslaus, Miletinus, 4m 22.9.1607
63. Heinitzius Wolfgangus, /Nariscoviensis/ Boemus, p 10.4.1610
64. Hermannus Georgius, Zarensis Silesius, p 8.5.1606
65. Herzmannus Sebastianus, Sedlicensis, p 4.6.1605
66. Himmelreich Georgius, /Pragensis Boemus/, s 5.3.1605
67. Hoffmannus Balthasar, Glacensis Boemus, p 7.3.1610
68. Holicenus Simon, /Trebonensis Boemus/, 4m 22.3.1608
69. Homolides Petrus, Tynhorsoviensis Boemus, p 17.12.1605
70. Hopnerus Melchior, Budissinensis, p 15.1.1606
71. Hostinius Petrus, Stankoviensis, p 26.3.1605
72. Hütter Ioannes Wilhelmus, a 26.7.1606
73. Christophorus Simeon, p 4.4.1609
74. Iacobi Henricus, (Halberstadensis), p 27.10.1608
75. Iacobi Stephanus, Gerdensis Paderbornensis Westphalus, d 1.3.1608
76. Iagustick Paulus, (Zagrabiensis) Crenta, s 20.5.1606
77. Iudex Andreas, Witignaviensis Lusatius, 1t + 4m 18.12.1610
78. Iurriades Ioannes Theophilus, Pragensis, p 9.6.1607
79. Karlingerus Laurentius, Buduicensis, p 23.9.1612
80. Kek Hieronimus, Rudolfstadiensis Boemus, p 25.9.1605
81. Khattmannus Gregorius, (Budissinensis), d 10.8.1611
82. Kocherus Andreas Clemens, Novodomensis, p 25.3.1606
83. Kreich Conradus, Franco, s 13.6.1609
84. Krussina Ioannes, Silesius, 1t + 4m 5.3.1605
85. Kunig Nicolaus, Erfurdiensis, 4m 8.10.1606
86. Kuntzlik Georgius, s 1.3.1608
87. Lang Martinus, /Schönbergensis Bavarus/, 1t + 4m 18.9.1610
88. Lanonus (Lanionis) Sebastianus, Welessinensis Boemus, p 22.9.1607
89. Latomus Augustinus, Paderbornensis, d 14.3.1609
90. Laurentii Daniel, Rakonicensis, d 1.3.1608
91. Lelkovius Benedictus, Pannonius, p 23.9.1612
92. Libertinus Andreas, Glatovinus Boemus, 4m 24.9.1605
93. Lissowsky Sebastianus Carolus, Boemus, p 21.12.1605

94. Lomnicus Gregorius, Boemus, p 14.4.1607
95. Lopatsky Samuel Benedictus, /Crumloviensis Boemus/, p 18.9.1604
96. Ludovicus Iacobus, Pragensis, p 17.4.1604
97. Lypecius Ioannes, Gilserius /Ilžensis?/ Polonus, p 8.5.1606
98. Marchesius Marcellus, (Segniensis), p 29.9.1604
99. Meitinger Ioannes, Pilsnensis Boemus, a 16.6.1612
100. Metanius Matthias, Pilsnensis, p 20.12.1608
101. Metelka Wenceslaus Leonardus, Lissoviensis Boemus, p 10.9.1606
102. Milperger Andreas, Prachaticenus, p 26.3.1605
103. Milowsky Adamus, /Pragensis/, p 6.12.1610
104. Miseck (Mniseck) Sebastianus, Moravus, p 13.6.1609
105. Mollerus Vitus, Buduicensis Boemus, 1t + 4m 23.9.1612
106. Molitor Martinus, (Bavarus), 1t + 4m 18.2.1606
107. Nepovianus Daniel, Litomislensis Boemus, 1t + 4m 17.3.1612
108. Neugebauer Hieremias, Silesius, a 3.7.1604
109. Novak Adamus, Doxanensis Boemus, p 11.3.1607
110. Novatius Matthias, Rosenbergensis Pannonius, p 11.3.1606
111. Pacholitius Laurentius, Budissinensis Lusatius, p 26.9.1611
112. Paludanus Iacobus, Graviensis, p 30.7.1606
113. Panthaleo Matthaëus, (Chomutoviensis), p 21.5.1606
114. Parix Ioannes Chrisostomus, 1t + 4m 18.9.1610
115. Pedander Thomas Sebastianus, Pragensis Boemus, p 4.4.1609
116. Peitus Iacobus, Hostoviensis Boemus, p 10.9.1606
117. Peitus Ioannes, Hostovinus, p 26.3.1605
118. Pellinius Ambrosius Crumloviensis Boemus, p 20.12.1608
119. Perfeld (?) Matthias, (Coloniensis), p 21.4.1612
120. Petrocinus Rudolphus, Italus, p 21.4.1612
121. Phronesius Matthias, Scapeen (?), p 20.12.1608
122. Placensus Ioannes, Glivicensis /Silesius/, p 23.9.1612
123. Plesniwecz Georgius, Mladiegowsky, s 17.12.1605
124. Polenius Thomas, (Levinensis), p 18.12.1604
125. Porphirius Ioannes, Silesius, s 25.9.1605
126. Procopius Clemens, /Weletinensis/ Boemus, p 26.12.1611
127. Prochius Christophorus, Lippensis Boemus, p 21.4.1612
128. Ra...censis Stanislaus Henricus, Moravus, 1t + 4m 17.3. 1612
129. Radi Elias, p 21.3.1608
130. Rathmannus Thomas, Glacensis Boemus, p 18.4.1609
131. Ratzingerus Laurentius, /Hradecensis Boemus/, p 13.1.1608
132. Regalius Thobias, /Prachaticensis Boemus/, p 4.4.1609
133. Rehermannus Tylmannus, Paderbornensis Westphalus, p 1.3.1608
134. Ristinge (Rüstinger) Iacobus, Töplensis Boemus, p 4.4.1609
135. Rodeman Andreas, d 13.6.1609
136. Ronnerus Martinus, /Crumloviensis/, a 14.3.1609
137. Rotlender Bartholomaeus, /Novodomensis Boemus/, a 14.3.1609
138. Rubecula Carolus, /Pragensis/, p 18.9.1604
139. Rudelius Laurentius, Svevus, p 11.3.1606
140. Salvius Michael, Falcomontanus Silesius, 4m 17.12.1605
141. Scultetus Georgius, p 5.6.1610
142. Scultetus Matthaëus, /Glogoviensis/ Silesius, d 25.9.1605
143. Sebastianus Fabianus, /Pragensis/, p 17.4.1604
144. Sekera Paulus Victorinus, /Pilsnensis/, p 1.2.1609
145. Schafrath Nicolaus, d 13.6.1609
146. Schnek Ioannes, Chomutoviensis Boemus, p 25.3.1606
147. Scholn Sigismundus, Pragensis, 1t + 4m 18.2.1606
148. Schönberg Henricus, (Halberstadensis), p 2.8.1609
149. Schramius de Schmitmühl Ioannes, p 21.1.1606
150. Schwarcz Andreas, Kwalssinensis Boemus, p 18.9.1610
151. Sicavis Thomas, Levinensis, 1t + 4m 17.3.1612
152. Simonis Wenceslaus, Noviforensis, p 23.9.1612
153. Slanina Wenceslaus, Budinensis Boemus, p 15.6.1607
154. Stiahlocosky Thomas Hieronymus, d 16.6.1612
155. Stodler Paulus, /Telcensis Moravus/, 4m 22.3.1608
156. Streuberus Iosias, Soraviensis Lusatius, 4m 31.3.1607
157. Strugius Laurentius, Silesius, s 22.3.1608
158. Suaiovius Elias, a 14.3.1609
159. Sumerus Clemens, p 6.3.1610
160. Suricenpek Christophorus, p 24.9.1611
161. Synapius Adamus, /Kozlensis/ Silesius, p 25.3.1606

162. Taboriensis (Taborsky) Ioannes Adamus, p 25.3.1612
163. Teschnerus Ioannes, Novodomensis Boemus, 1t + 4m 17.3.1612
164. Teuschman (Deutzman) Ioannes, Lusatius, p 16.6.1612
165. Thomae Casparus, Glacensis Boemus, p 10.9.1606
166. Thomae Mathaeus, Lusatius, p 4.4.1609
167. Tilemannus Ludovicus, (Hildesiensis) Hesus, p 1.10.1606
168. Troier Ioannes Lambertus, Italus, p 21.4.1612
169. Tusler Ioannes, Freisingensis, p 22.3.1608
170. Voskitkonides (Woschitka) Mathias, Pragensis Boemus, p 23.9.1606
171. Wanderus Michael, Bistricensis, p 26.3.1605
172. Weinmiller (Wienmüller) Iacobus, p 21.4.1609
173. Wertich Severinus, Pilsnensis, p 23.9.1612
174. Wilhauerus Ioannes, /Tuissentensis/ Palatinus, d 17.4.1604
175. Wlauerinus Casparus, Wintbergenus, p 3.4.1604
176. Wraniek Hieronymus, Ziateczensis, p 12.6.1604
177. Zedniczek Bartholomaeus, Pilsnensis, p 3.4.1604

Zur Struktur der weltlichen Priester in Böhmen am Anfang des 17. Jahrhunderts

Zlatuše Kukánová

Vorgelegte Studie strebt nach Erkenntnis der nationalen Zusammensetzung und der örtlichen und sozialen Herkunft der in den Jahren 1604 1612 vom Prager Erzbischof Johann Lohelius ordinierten weltlichen Geistlichen. Diese Generation der Priester wurde Träger der Rekatholisierung in Böhmen, an der auch der Erzbischof Ernst von Harrach in ersten Jahren seiner Tätigkeit feste Stütze hatte.

Die Studie beruht auf der Analyse und Bearbeitung der im Staatlichen Zentralarchiv in Prag (Fond: Archiv des Prager Erzbistums I, Manuskript B 3/3) aufbewahrten Matrikel der geweihten Personen in den Jahren 1604 1612 und gleichzeitig berücksichtigt auch die erzbischöfliche Korrespondenz aus der erwähnten Zeit.

In Laufe der angeführten Jahre wurden vom Suffragan des Prager Erzbischofs 177 Weltgeistliche ausgeweiht. Einige niederen Weihen empfangen 70 Männer aus dem Ausland. Aus verschiedenen Städten, Marktflecken und Dörfern der Prager Erzdiözese stammten 82 Bewerber um die Weihe, in 25 Fällen gelang es nicht ihre Herkunft festzustellen. Aus diesen Angaben geht hervor, daß die einheimischen im Verhältnis zu den ausländischen geweihten Personen nur knapp überwiegen (sie stehen beinahe im Verhältnis 1 Tscheche zu einem ausländischen Bewerber um die Weihe). Der tschechischen Sprache standen am nächsten die Mährer, vielleicht auch manche Polaken oder Schlesier.

Beinahe zwei Drittel der Ausländer stammten aus den deutschsprachigen Ländern und Gebieten, d.h. aus Sachsen, Bayern, Lausitz usw. Die übrigen gehörten zu verschiedenen Sprachgebieten. Größte Anzahl der Personen kam aus Schlesien (17), Lausitz (10), Sachsen (10) und Bayern (9) - siehe Tafel I.

Die Ausländer kamen zum Prager Erzbischof aus verschiedenen Gründen. Vor allem für katholische Bewerber um die Weihe aus den benachbarten protestantischen Ländern war es die einzige Möglichkeit, ordentliche Prieserweihe zu empfangen. Manchen könnte dazu der langfristige Aufenthalt ihrer Familie in Prag Anlaß geben, manche Jungen studierten hier gleichzeitig die hohe Schule, andere konnten den Prager Suffragan im Todesfalle oder langfristiger Abwesenheit ihrer eigenen Erzbischöfe aussuchen.

In der Prager Erzdiözese waren 38 Jünglinge aus den königlichen Städten (Prag 10, Pilsen 10, Glaz 4, aus Komotau und Prachatitz je drei) - siehe Tafel II, aus untertänigen Städten und Markflecken kamen 33 Bewerber um die Weihe (5 aus Neuhaus, 3 aus Böhmisches Krumau) - siehe Tafel III und aus den Dörfern nur 11 Personen - siehe Tafel IV. Die größte Anzahl der Bewerber um die Priesterweihe stammte selbstverständlich aus Prag, zehn Bewerber aus Prag bilden mehr als ein Viertel aller Personen aus den königlichen Städten (26,32 %) und 12,19 % aus der ganzen Erzdiözese. Bei Ausbildung der künftigen Geistlichen spielten bedeutende Rolle mehrere Faktoren, die wichtigsten waren neben ökonomischen und nationalen vor allem religiöse Verhältnisse. Dabei soll

man nicht die Anzahl der Bewohner, die Stufe der einzelnen städtischen Particularschulen und jesuitische Gymnasien (Stütze der katholischen Kirche in einigen Städten) unterschätzen.

Trotzdem, daß betreffende Städte und Dörfer in verschiedenen Gebieten der Erzdiözese lagen, kann man einige Gebiete mit größerer Anzahl der neu geweihten Priester bemerken. Es handelte sich um deutsches Gebiet um Böhmisches Leipa herum, um einige Lokalitäten im Grenzgebiet, in der Gegend des Erzgebirges mit überwiegend deutscher Bevölkerung bis in südwestliches Böhmen. Der Katholizismus der Erzdiözese hatte ihre Stütze an Prag, Pilsen, Glaz und einigen königlichen Städten und auch an zwei großen südböhmischen Herrschaften dem Rosenberger Dominium und dem Dominium der Herren von Neuhaus, welche sich religiös ruhig entwickelten. Sehr schwach ist dagegen das Gebiet des Mittel- und vor allem des Ostböhmens vertreten, wo lange Zeit nach der Schlacht am Weißen Berg nicht katholische Bevölkerung überlebte.

Die meiste Zahl der geweihten Personen stammte aus bürgerlichem Milieu, der Anteil des Adels und der Dorfuntertanen unter den Weltpriestern war nicht bedeutend. In der Kirchenverwaltung erscheinen nur Angehörige des niedrigen Adels, weil ein Teil des höheren Adels damals nicht katholisch war.

Die Beilage I bietet eine Übersicht der Ausländer in den Pfarrämtern der Prager Erzdiözese, die auf Grund des Studiums der erzbischöflichen Korrespondenz und Vorschlägen für die Pfarrämter zusammengestellt werden konnte. Es handelt sich aber nur um Anfangsliste. Die angeführten Zeitangaben registrieren keine genaue Zeit der Tätigkeit, nur Zeitangabe, die bei dem Studium gewonnen wurde.

Das Verzeichnis der geweihten Personen in den Jahren 1604 1612 enthält Zu- und Vorname, Abstammungsort und Nationalitätszugehörigkeit der geweihten Personen. Dann folgen die Angaben über ihre erreichten Ränge der Weihe (Abkürzungen: 1 t + 4 m bedeutet prima tonsura et quattuor minores, s = subdiaconatus, d = diaconatus, p = presbyteriatus). Vor- und Zuname werden aus der Archivquelle ohne einige Änderung übernommen (in runden Klammern werden neben den Namen einige sich stark absteckende Formen des Namens angeführt). Bei dem Geburts- oder Wohnungsort befinden sich in runden Klammern weitere Angaben aus der Ordinationsmatrikel, in eckigen Klammern die aus anderen Archivquellen genommenen Angaben.

Zlatuše Kukánová, Lenka Matušíková

Matriky židovských náboženských obcí z Čech a Moravy z let 1784 až 1949, dnes uložené ve Státním ústředním archivu v Praze, se v posledních dvou letech staly v souvislosti se vzrůstajícím zájmem o genealogická studia u nás i v zahraničí jedním z nejvyhledávanějších a nejvíce užívaných pramenů. Vedle písemných dotazů vzrostl i počet osobních návštěv žadatelů o výpisy či genealogické rešerše. Tato skutečnost a potřeba zpřístupnit některé podstatné informace, které badatelé mohou při studiu či formulaci svých žádostí využít, nás vedla k rozhodnutí navázat na předchozí studii¹ a na stránkách tohoto sborníku postupně uveřejňovat abecední soupis dochovaných židovských matrik z Čech, který by doplnil nejnovější publikace o dějinách židů a památkách židovských obcí.²

Jak již bylo řečeno v citované studii, pokusy o evidenci židů v českých zemích byly vedeny především snahou omezit a regulovat počet židovských rodin usazených v zemi. Matriky pro židovské obyvatelstvo byly zavedeny patentem z 20. února 1784.³ Zapisováním do matrik narozených, oddaných a zemřelých byl pověřen rabín nebo učitel, případně jiná osoba určená vrchností. Přesnost a hodnověrnost záznamů měla zajistit duplicitní řada matrik, vedená přímo katolickými duchovními nebo pod jejich dohledem. Tuto povinnost jim ukládalo guberniální nařízení z 12. června 1794 a potvrdil systemální patent ze 3. srpna 1797.⁴

V praxi byly židovské kontrolní matriky (jak je dnes archivní fond nazýván) vedeny na židovské obci a pověřený duchovní je pouze v pravidelných intervalech kontroloval a podepisoval. Srovnáním záznamů v obou typech matrik se však ukazuje, že ověřování nebylo prováděno důsledně, protože se zápisy v originálních matrikách s kontrolními mnohdy neshodují.

Změna vztahu státu vůči židovskému obyvatelstvu v druhé polovině 19. století vyvolala nutnost revize dohledu katolických duchovních nad židovskými matrikáři. Zákonem č. 12 z 10. července 1868 byla tato kontrola posléze zrušena. Povinnost vést duplicitní řadu matrik byla výnosem ze 14. prosince 1873 přenesena na samotné židovské matrikáře a jejich každoroční prověřování na civilní správní úřady.

K podstatným zásahům státu do způsobu vedení matrik nedošlo až do poloviny 20. století. Na tomto místě je třeba znovu připomenout, že duplikáty, vedené od roku 1866, byly v roce 1945 prohlášeny za originály, aby nahradily matriky zničené nacisty.

S ohledem na výše uvedená fakta byly do předkládaného soupisu matrik zařazeny vedle dochovaných originálů a za originály prohlášených duplikátů také matriky kontrolní i přesto, že k nim doposud nebyl zpracován místní rejstřík. Jen spojením všech typů matrik v jednu abecední řadu může být totiž pomůcka pro badatelskou veřejnost úplná.

Záznamy o jednotlivých obcích obsahují tyto údaje: sídlo židovské obce s matričním úřadem, v závorce příslušný okres (podle Statistického lexikonu obcí z roku 1974)⁵, přehled dochovaných matrik a indexů (zkratky N, O, Z označují matriky nebo indexy narozených, oddaných a zemřelých) a konečně abecední seznam všech lokalit, uvedených v originálních matrikách jako místo narození, sňatku či úmrtí (okres je tu poznamenán pouze v případě, že se nekryje s okresem matričního úřadu).

Přesně lze mezi nimi určit jen obce do matričního obvodu nepatřící. V matrikách narozených a zemřelých se vždy jedná o náhodná narození nebo úmrtí mimo místo trvalého bydliště. V matrikách oddaných se často objevuje například Praha nebo Karlovy Vary, které byly v

židovských rodinách oblíbeným místem uzavírání sňatků.

Cílem soupisu nebylo určení velikosti a rozsahu matričního obvodu jednotlivých obcí, protože vzhledem k tehdejší praxi je to velmi obtížné. Matriky byly totiž vedeny jen za předpokladu, že místo rabína či učitele bylo obsazeno nebo že vrchnost sama určila matrikáře. Narození, sňatky či úmrtí v jednotlivě usazených rodinách byly proto velmi často zapisovány u nejbližší obce, kde v té době byla matrika vedena.

Matriky židovských obcí byly dosud studovány především soukromými badateli. Uveřejněním soupisu chceme upozornit na možnosti jejich vědeckého využití při zpracování dosud chybějících podrobných dějin židovské populace v Čechách.

POZNÁMKY

1. Z. Kukánová, L. Matušíková, Matriky židovských náboženských obcí v Čechách a na Moravě z let 1784 až 1949. *Paginae historiae* 0, 1992, s. 103-127.
2. P. Ehl, A. Pařík, J. Fiedler, Staré židovské hřbitovy Čech a Moravy. Praha 1991; C. Rybár, Židovská Praha, průvodce památkami. Praha 1991; V. Sadek, J. Šedinová, Pražské Ghetto. Praha 1991; J. Fiedler, Židovské památky v Čechách a na Moravě. Praha 1992; Na křižovatce kultur. Historie československých židů. Red. N. Bergerová, Praha 1992.
3. P. K. Jaksch, *Gesetzlexikon im Geistlichen, Religions und Toleranzfache wie auch in Gütet, Stiftungs, Studien und Zensursachen für das Königreich Böhmen von 1601 bis Ende 1800.* Prag 1828, Bd. IV., s. 125-126.
4. Podrobněji k vývoji matrik do r. 1890 V. Hrubý, *Entstehung und Entwicklung der jüdischen Matriken in Böhmen.* *Judaica Bohemiae* 17, č. 2, 1981, s. 90-102.
5. *Statistický lexikon obcí ČSSR 1974.* Praha 1976.

SOUPIS MATRIK (A - K)

ANDĚLSKÁ HORA (o. Karlovy Vary)

N	18381870
O	18631865

Andělská Hora

ARNOŠTOVICE (kontrolní) (o. Benešov)

N	18291860
---	----------

BABČICE (o. Tábor)

N	17991876
O	18131876
Z	18071876

Babčice, Bradáčov, Bendovo Záhoří, Bydlín (zanikla), Dolní Hořice, Dolní Hrachovice, Dolní Světlá, Domamyšl, Hájek, Hartvíkov, Hlinice, Horní Stržitež, Horní Světlá, Chotčiny, Jetřichovec (o. Pelhřimov), Lejčkov,

Lukavec (o. Pelhřimov), Malešín, Malá Černá (o. Pelhřimov), Malý Ježov (o. Pelhřimov), Mostek, Načeradec (o. Benešov), Nahořany, Oblajovice, Obrataň (o. Pelhřimov), Obrátice, Osikovec, Pojbuky, Prasetín, Radenín, Radvanov, Rodná, Salačova Lhota (o. Pelhřimov), Slavětín (o. Benešov), Smilovy Hory, Stojslavice, Těchobuz (o. Pelhřimov), Těmice (o. Pelhřimov), Ústějov, Velká Černá (o. Pelhřimov), Velký Ježov (o. Pelhřimov), Vodice, Vysoká Lhota (o. Pelhřimov), Zadní Lomná, Zadní Stráitéž, Zahrádka, Zdiměřice (o. Benešov)

BARCHŮVEK (o. Hradec Králové)
N 17941839
O 18391877
Z 18401878
index N 17941839

Barchov, Barchůvek, Bohdaneč (o. Pardubice), Činěves (o. Nymburk), Chlumeč nad Cidlinou, Kněžice, (o. Nymburk), Kratonohy, Lhota (o. Pardubice), Lhota pod Libčany, Libčany, Luštěnice (o. Mladá Boleslav), Mlékosrby, Nový Bydžov, Obora, Osice, Strašov (o. Pardubice), Syrovátka, Vestec (o. Nymburk), Ždánice (o. Kolín)

BARCHŮVEK (kontrolní) (o. Hradec Králové)
N 18041839

BAVOROV (kontrolní) (o. Strakonice)
N 17841860

BEČOV NAD TEPLOU (o. Karlovy Vary)
N 17881922 (1929)
O 17881924
Z 17881928

Bečov nad Teplou, Boněnov (o. Tachov), Budov, Čirá (o. Sokolov), Dolní Hluboká (o. Sokolov), Dolní Jamné (o. Plzeň-sever), Dolní Žandov (o. Cheb), Dražov, Drmoul (o. Cheb), Hlinky, Horní Slavkov (o. Sokolov), Hroznětín, Chodov (o. Sokolov), Javorná, Karlovy Vary, Kraslice (o. Sokolov), Krásné Údolí, Krásno (o. Sokolov), Krásný Jez, Lázně Kynžvart (o. Cheb), Locket (o. Sokolov), Louka (o. Sokolov), Malá Šitboř (o. Cheb), Mariánské Lázně (o. Cheb), Měchov, Mnichov (o. Cheb), Nejdek, Nová Ves (o. Sokolov), Nové Sedlo (o. Sokolov), Nové Šnaky (neuvádí se), Otročín, Planá (o. Tachov), Rybničná, Sedlec, Stanovice, Toužim, Třebouň, Velká Šitboř (o. Cheb)

BECHYNĚ (o. Tábor)
N 18461944
O 18721944
Z 18701944
index N 1812, 1846, 1869, 18731944

Bechyně, Benešov (o. Benešov), Černýšovice, Dobronice u Bechyně, Dražice, Chrástany (o. České Budějovice), Haškovcova Lhota, Mezimostí, Naděje (zanikla), Nuzice (o. České Budějovice), Písecká Smoleč (o. Písek), Písek (o. Písek), Srlín (o. Písek), Sodoměřice u Bechyně, Tábor, Všechlapy, Zářečí

BECHYNĚ (kontrolní) (o. Tábor)
N 17871871
O 17921866
Z 17881869

BĚLÁ NAD RADBUZOU (o. Domažlice)
N 18151937
O 18141937
Z 18191937

Bělá nad Radbuzou, Bernartice (o. Tachov), Čečín, Plzeň (o. Plzeň-
město), Poběžovice, Třemešné (o. Tachov)

BĚLICE (kontrolní) (o. Benešov)

N	18391864
O	18441849
Z	18421855
N, O, Z	18391864
index	N, O, Z 18351860

BENEŠOV (o. Benešov)

N	18001944
O	18081823, 18691944
Z	18061832, 18691946

Bedrč, Bělčice, Benešov, Bořenovice, Brodce, Bukovany, Bystřice, Čelivo, Čerčany, Červený Dvůr, Čtyřkoly, Drachkov, Holčovice, Chocerady, Chotýšany, Chrášťany, Chvojen, Jemniště, Jesenice (o. Praha-západ), Jezero, Kácova Lhota, Kamenná Lhota, Konopiště, Kopanina (zanikla po r. 1850), Kozmice, Líšno, Mezihoří, Milovanice, Mladotice, Mlýny, Mokrá Lhota, Mrač, Myslíč, Nechyba (neuvádí se), Nesvačily, Pecerady, Pětihosty (o. Praha-východ), Petroupec, Petroupim, Petrovice, Popovice, Poříčí nad Sázavou, Postupice, Přestavlký, Příbyšice, Pyšely (o. Praha-východ), Roubíčková Lhota, Soběhrdy, Struhařov, Střížkov, Teplýšovice, Tisem, Tvoršovice, Týnec nad Sázavou, Václavice, Vidláková Lhota, Votice, Vranovská Lhota, Zbořený Kostelec, Žabovřesky

BENEŠOV (kontrolní) (o. Benešov)

N, O, Z	18321868
---------	----------

BERNARTICE (o. Písek)

N	18381915, 19251934
O	18491915, 19251934
Z	18541915, 19251934

Bernartice, Bílina, Bojenice, Borovany, Božetice, Branice, Horní Záhoří, Chrást, Jamný, Křenovice, Křižanov, Květov, Milevsko, Nemějice, Olešná, Opařany (o. Tábor), Písek, Podolí I, Sepekov, Slabčice, Stádlec, Svatkovice, Veselíčko, Záhoří, Zběšice, Zběšičky

BERNARTICE (kontrolní) (o. Písek)

N	18511862
---	----------

BERNARTICE (o. Tachov)

N	18041865
O	18121855
Z	18041860

Bernartice, Bor, Nová Hospoda, Olešná, Stráž

BEROUN (o. Beroun)

N	18741944
O	18741944
Z	18741944
index	N 18741944

Beroun, Bubovice, Bykoš, Budňany, Černín, Hatě, Hořelice, Hořovice, Hudlice, Hýskov, Chýňava, Jarov, Karlštejn, Koněprusy, Kozolupy, Králův Dvůr, Kublov, Levín, Liteň, Loděnice, Lužce, Málkov, Mořina, Nová Huť (název zanikl), Nový Jáchymov, Otročiněves, Počaply, Podbrdy, Popovice,

Poučnick, Řevnice (o. Praha-západ), Srbsko, Stará Huť, Stradonice, Suchomasty, Svatý Jan pod Skalou, Tetín, Tmaň, Trněný Újezd, Trubín, Vráž, Všeradice, Vysoký Újezd, Zadní Třeboň, Žloutkovice

BEROUN (kontrolní) (o. Beroun)

N, O, Z 18241882

BESEDNICE (kontrolní) (o. Český Krumlov)

N 18781879

BĚSTVINA (kontrolní) (o. Chrudim)

N, O, Z 18101858

BEZDĚDICE (kontrolní) (o. Beroun)

N, O, Z 17931844

BEZDRUŽICE (o. Tachov)

N 18391937

O 18401937

Z 18401937

Aš (o. Cheb), Bečov nad Teplou (o. Karlovy Vary), Bezvěrov (o. Karlovy Vary), Cebiv, Černošín, Číhaná (o. Plzeň-sever), Dolní Jamné (o. Plzeň-sever), Domaslav, Doubí (o. Karlovy Vary), Drmoul (o. Cheb), Heřmanov (o. Karlovy Vary), Horní Kozolupy, Chodová Planá, Chrančovice (o. Plzeň-sever), Chudeč (o. Plzeň-sever), Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kokašice, Konstantinovy Lázně, Kořen, Kozlovice (o. Plzeň-jih), Krásné Údolí (o. Karlovy Vary), Krsy (o. Plzeň-sever), Křelovice (o. Plzeň-sever), Kšice, Lesná, Lestkov, Malá Šitboř (o. Cheb), Mariánské Lázně (o. Cheb), Milíkov (o. Cheb), Mnichov (o. Cheb), Nová Ves (o. Sokolov), Nové Sedliště, Okrouhlé Hradiště, Olbramov, Ostrov, Ošelín, Pačín, Pakoslav (o. Plzeň-sever), Pastviny (dřívější o. Kadaň zanikla), Planá, Pňovany (o. Plzeň-sever), Polínka (o. Plzeň-sever), Přeštice (o. Plzeň-jih), Rájov (o. Cheb), Řešín, Seč (o. Plzeň-jih), Skelná Huť (o. Plzeň-sever), Skupeč (o. Plzeň-sever), Slavice, Staré Sedlo, Stříbro, Svatý Vojtěch (o. Karlovy Vary), Svojšín, Šipín (o. Plzeň-sever), Štědrá (o. Karlovy Vary), Štipoklasy (o. Plzeň-sever), Těchlovice, Teplá (o. Karlovy Vary), Toužim (o. Karlovy Vary), Trhomné (o. Plzeň-sever), Trstěnice (o. Cheb), Úněšov (o. Plzeň-sever), Úterý (o. Plzeň-sever), Vidžín (o. Plzeň-sever), Vojtěšín (o. Plzeň-sever), Všeruby (o. Plzeň-sever), Zádub (o. Cheb), Závašín (o. Cheb), Zhořec, Žihle (o. Plzeň-sever), Žlutice (o. Karlovy Vary)

BEZDĚKOV (o. Klatovy)

N 18401841, 18471875

O 18451850 (1856)

Bezděkov, Bystřice na Úhlavou, Janovice, Klatovy, Koryta, Libkov (o. Domažlice), Skupeč (o. Plzeň-sever), Slavíkovice (o. Domažlice), Spůle, Svrčovec, Týnec, Všeruby (o. Domažlice)

BEZDĚKOV (kontrolní) (o. Klatovy)

N 18401861

O 1850

Z 18411861

N, Z 17991839

BEZNO (kontrolní) (o. Mladá Boleslav)

N, O, Z 18011856

BÍLENCE (o. Chomutov)

N 17981895

O 17981893
Z 17981895

Bílenice, Bílina (o. Teplice), Červený Hrádek, Droužkovice, Dřínov (o. Most), Hořetice (o. Louny), Chomutov, Ervěnice (o. Most), Havraň (o. Most), Holedeč (o. Louny), Hořany (o. Most), Horní Jiřetín (o. Most), Kaštice (o. Louny), Korozluky (o. Most), Kundratice, Líšnice (o. Most), Malé Březno (o. Most), Minice (o. Louny), Most (o. Most), Nemilkov (o. Most), Nezabydlice, Obrnice (o. Most), Otvice, Stránce (o. Most), Strupčice, Teplice (o. Teplice), Velemyšleves (o. Louny), Voděrady, Žiželice (o. Louny)

BÍLENCE (kontrolní) (o. Chomutov)

N 18401860, 18561873
O 18401873
Z 18401895
N, O, Z 18691895

BÍLINA (o. Teplice)

N 18961934
O 18961935
Z 18961938

Bělušice (o. Most), Bílina, Braňany (o. Most), Břešťany (zanikla), Břežánky (zanikla), České Zlatníky (o. Most), Duchcov, Hetov (zanikla), Hlince, Hnojnice (o. Louny), Hostomice, Hrádek (o. Louny), Chotovenka, Chudeřice, Jenišův Újezd, Kostomlaty pod Milešovkou, Křemyž, Lahovice (o. Louny), Libčeves (o. Louny), Lužice (o. Most), Lyskovice, Měrunice, Mirošovice, Most (o. Most), Němečky, Patokryje (o. Most), Skršín (o. Most), Světec, Teplice, Teplice-Šanov, Želenice (o. Most)

BLATNÁ (o. Strakonice)

N 19081937
O 19081937
Z 19081937

Blatná, Čekanice, Kadov, Sedlice, Škvořetice, Tchořovice, Uzenice

BLÍŽEJOV (o. Domažlice)

N 18401864
O 18401859
Z 18421860

Blížejev, Dnešice (o. Plzeň-jih), Domažlice, Františkov, Horšovský Týn, Chotiměř, Lštění, Nahošice, Osvračín, Poběžovice, Prapořiště, Přívozec, Radonice

BLOVICE (o. Plzeň-jih)

N 17851854, 18641937
O 17841814, 18641937
Z 17851838, 18641937
index N, O, Z 17851895

Blovice, Bohušov, Čížkov, Dobřany, Chlum, Chocenice, Chválenice, Klášter, Louňová, Lukavice (o. Klatovy), Myslív (o. Klatovy), Nebílov, Nepomuk, Rokycany (o. Rokycany), Seč, Smederov, Střížovice, Štěnovice, Třemošná (o. Plzeň-sever), Tymákov, Vlčice, Zdemyslice, Žákava, Žďár

BLOVICE (kontrolní) (o. Plzeň-jih)

N, O, Z 18291860

BLŠANY (o. Louny)

N 18841936
O 18961936
Z 18961927 (1931, 1933, 1937)

Běsno, Blšany, Cárka, Liběšovice, Libořice, Malá Černoc, Očihov, Očihovec, Siřem, Soběchleby, Stachov, Strojetic, Uzenice (o. Strakonice), Železná

BOHDANEČ (kontrolní) (o. Kutná Hora)

N 18211872
O 18501858
Z 18501865

BOHOSTICE (o. Příbram)

Z 17981839

Bohostice, Buk, Bukovany, Dolní Hbity, Holušice, Horní Hbity, Chraštice, Jerusalem, Luhy, Milín, Mýšlovice, Obory, Pečice, Planá, Radětice, Rtišovice, Smolotely, Velká Hraštice, Voznice, Zbenice, Zbenické Zlakovice (zanikla zatopením), Životice

BOCHOV (o. Karlovy Vary)

N 1861
Z 1861, 1867

Bochov

BONĚNOV (o. Tachov)

N 18521865
Z 18541858

Boněnov

BOROHRÁDEK (kontrolní) (o. Rychnov nad Kněžnou)

N, O, Z 18321852

BOROTICE (kontrolní) (o. Příbram)

N 17981863
O 18321861
Z 18231864

BOROVANY (kontrolní) (o. České Budějovice)

N, O, Z 18041878

BOROVNICE (kontrolní) (o. Benešov)

N, O, Z 17981844
N, O, Z 18511867

BOŽEJOV (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N, O, Z 18081892

BRANDÝS NAD LABEM (o. Praha-východ)

N 17881839, 18531867, 18691944
O 17881816, 18691944
Z 17881946 (1949)
index N 18691940

Benátecká Vrutice (o. Nymburk), Benátky nad Jizerou (o. Mladá Boleslav), Brandýs nad Labem, Brázdim, Ctěnice, Cvrčovice, Čakovice (Praha hl.m. 9), Čechelice (o. Mělník), Čelákovice, Čelákovský Hrádek (zanikla), Černíky (o. Nymburk), Dědibaby (o. Mělník), Dehtáry, Dolní Počernice, Dřevčice, Dřísy (o. Mělník), Hlavenec (o. Mladá Boleslav), Horní Počernice, Horní Slivno (o. Mladá Boleslav), Houška (zanikla), Chrást (o. Nymburk), Chvaly, Jenštejn, Jirny, Jiřice (o. Nymburk), Kbely (o. Praha hl.m. 9), Kerhánky (neuvádí se), Kersko (o. Nymburk), Klánovice, Kojetice, Koloděje, Konětopy (o. Mělník), Kostelec nad Labem (o. Mělník), Kostelní Hlavno (o. Mladá Boleslav), Kostomlátky (o. Nymburk), Kralupy nad Vltavou (o. Mělník), Křenek (o. Mělník), Křivenice (o. Mělník), Lhota (o. Mělník), Libáň (o. Jičín), Liblice (o. Mělník), Litol (o. Nymburk), Lobkovice (o. Mělník), Lysá nad Labem (o. Nymburk), Martinov (o. Mělník), Mečeříž (o. Mladá Boleslav), Mělník (o. Mělník), Milovice (o. Nymburk), Mladá Boleslav (o. Mladá Boleslav), Mnichovo Hradiště (o. Mladá Boleslav), Mochov, Mratín, Nedomice (o. Mělník), Nehvizdy, Nehvizdky, Neratovice (o. Mělník), Nová Ves, Nové Benátky (o. Mladá Boleslav), Nový Brázdim, Nový Vestec, Otradovice (o. Mladá Boleslav), Ovčáry (o. Mělník), Ostrov (o. Nymburk), Pakoměřice, Podolanka, Polerady, Popovice, Předměřice nad Jizerou (o. Mladá Boleslav), Přerov nad Labem (o. Nymburk), Přezletice, Radonice, Rudeč (zanikla), Sedlčánky, Semice (o. Nymburk), Skorkov (o. Mladá Boleslav), Sojovice (o. Mladá Boleslav), Stará Boleslav, Stará Lysá (o. Nymburk), Starý Brázdim, Starý Vestec (o. Nymburk), Stránka (o. Mělník), Sudovo Hlavno (o. Mladá Boleslav), Svěpravice (zanikla), Šestajovice, Škvorce, Toušeň, Tuchorazy (o. Kolín), Tuřice (o. Mladá Boleslav), Úvaly, Veleň, Velenka (o. Nymburk), Veliký Brázdim, Vestec (o. Nymburk), Vinoř, Vrábí (zanikla), Všetaty (o. Mělník), Vysočany (Praha hl.m. 9), Vyšehořovice, Záluží, Zápy, Záruby (o. Mělník), Zeleneč, Zdiměřice (o. Praha-západ)

BRANDÝS NAD LABEM (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O, Z 18331839
N 18381860
O 18401867
Z 18401867

BRLOŽEC (o. Karlovy Vary)

N 18241874
O 1824, 1827, 1836
Z 18251829, 1835, 1838, 1852,
1854, 1862, 1866, 1869

BŘEZINA (kontrolní) (o. Mladá Boleslav)

N 18071837

BŘEZNICE (o. Příbram)

N 17881839, 18641874, 18991944
O 17891838, 18641874, 19011944
Z 17881839, 18641874, 19081944
index N 17881839
O 17881838

Blatná (o. Strakonice), Bělčice (o. Strakonice), Březnice, Buková u Rožmitálu pod Třemšínem, Drahenice, Hostišovice (o. Strakonice), Klatovy (o. Klatovy), Lakšany (zanikla), Nepomuk, Petrovice (o. Strakonice), Plískov (o. Rokycany), Plzeň (o. Plzeň-město), Pohoří (o. Písek), Přední Poříčí, Příbram, Rožmitál pod Třemšínem, Sedlice, Starosedlský Hrádek, Součice (o. Písek), Zalužany, Zbiroh (o. Rokycany)

BŘEZNICE (kontrolní) (o. Příbram)
N, O, Z 18391859

BŘEZNO (kontrolní) (o. Mladá Boleslav)
N, O, Z 18041838

BŘÍSTVÍ (kontrolní) (o. Nymburk)
N, O, Z 18041838

BUDĚTICE (kontrolní) (o. Klatovy)
N, O, Z 18091866

BUDISLAV (kontrolní) (o. Tábor)
N, O, Z 18331847
N 18471865
O 18491860
Z 18481859

BUDISLAVICE (kontrolní) (o. Plzeň-jih)
N 18241852
O 18281842
Z 18231852

BUDYNĚ NAD OHŘÍ (o. Litoměřice)
N 17881944
O 18281944
Z 17881943

Bohušovice nad Ohří, Brozany, Břežany nad Ohří, Budyně nad Ohří, Černochoy (o. Louny), Doksany, Dolánky, Dolní Beřkovice (o. Mělník), Dušníky, Horní Beřkovice, Hostěnice, Charvátce, Chrástany, Kralupy nad Vltavou (o. Mělník), Libčeves (o. Louny), Libochovice, Litoměřice, Lobeč (o. Mělník), Lovosice, Martiněves, Mšené-lázně, Nížebohy, Písty, Radouň, Roudnice nad Labem, Ředhošť, Slavětín (o. Louny), Straškov, Šlapanice (o. Kladno), Vrbice, Zlonice (o. Kladno), Žabovřesky

BUKOVNO (kontrolní) (o. Mladá Boleslav)
N 18221881

BYKÁŇ (kontrolní) (o. Kutná Hora)
N, O, Z 18431859

BYSTŘICE (kontrolní) (o. Benešov)
N 17801818
N, O, Z 18391888

CERHOVICE (kontrolní) (o. Beroun)
N, O, Z 18431857

CETORAZ (o. Pelhřimov)
N 18311843
O 1836, 1843

Cetoraz, Hájek (o. Tábor), Malešín (o. Tábor), Velká Rovná, Vodice

(o. Tábor), Zahrádka u Pošné

CÍRKVICE (kontrolní) (o. Kutná Hora)
N, O, Z 18411862

CÍTOLIBY (o. Louny)
N 18401876
O 18421876
Z 18391876

Bílenec, Cítoliby, Černochoh, Dolní Ročov, Domoušice, Hříškov,
Chlumčany, Líštany, Louny, Mutějovice (o. Rakovník), Nová Ves, Področov
(zanikla), Postoloprty, Ročov, Senkov, Třebenice (o. Litoměřice), Třeboc
(o. Rakovník), Úlovice, Vinařice

CÍTOLIBY (kontrolní) (o. Louny)
N, O, Z 17871854

ČACHROV (o. Klatovy)

N 18401895
O 18601862, 18741894
Z 18611894
index N 18611894 (společně s obcemi Čachrov-
Běšiny, Chlístov, Kdyně, Švihov)

Čachrov, Hořákov, Neznašovy, Rajsko, Radimovy, Slavňovice (o. Tábor),
Strážov, Tajanov

ČÁSLAV (o. Kutná Hora)

N 17921825, 18391944
O 18391943
Z 18391946
index N 18391873

Bahno, Bělá (o. Havlíčkův Brod), Bernardov, Bernartice (o. Benešov),
Bílé Podolí, Biskupice (o. Chrudim), Bořetice (o. Benešov), Bousov (o.
Chrudim), Bratčice, Březí, Březová, Budeč (o. Havlíčkův Brod),
Budkovice, Budy, Církvice, Čechtice (o. Benešov), Čejkovice, Černíny,
Čestín, Damírov, Dolní Bučice, Dolní Kralovice (o. Benešov), Drobovice,
Filipov, Golčův Jeníkov (o. Havlíčkův Brod), Habry (o. Havlíčkův Brod),
Hájek, Hlavňov (o. Havlíčkův Brod), Hlízov, Hlohov (o. Havlíčkův Brod),
Holešín (o. Blansko), Horka I, Horní Bučice, Horušice, Hořepník (o.
Pelhřimov), Hraběšice, Hrádek, Chlístovice, Chlum, Chmelná (o. Benešov),
Chotěboř (o. Havlíčkův Brod), Chotěměřice, Chotusice, Kačina, Kateřina,
Klucké Chvalovice, Kluky, Kobylnice, Kocanda (neuvádí se), Konárovice
(o. Kolín), Korotice, Košetice (o. Pelhřimov), Kouty (o. Havlíčkův
Brod), Krchleby, Krupá, Křesetice, Křešín (o. Pelhřimov), Křivsoudov (o.
Benešov), Kunemil (o. Havlíčkův Brod), Leskovice (o. Pelhřimov),
Leškovice (o. Havlíčkův Brod), Leština u Světlé (o. Havlíčkův Brod),
Lhotice (o. Pelhřimov), Lipnice nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod),
Lipnička (o. Havlíčkův Brod), Litošice (o. Pardubice), Lomec, Lomeček,
Lošany (o. Kolín), Lovčice, Machovice, Malešov, Malín, Meziklasí (o.
Havlíčkův Brod), Mikuláš, Miřetice (o. Benešov), Močovice, Němčice
(o. Kolín), Nepoměřice, Netřeby, Nová Lhota, Nový Dům, Olšany, Onšov,
Opatovice, Ovčáry, Ovesná Lhota (o. Havlíčkův Brod), Paběnice, Pavlov
(o. Havlíčkův Brod), Perknov (o. Havlíčkův Brod), Petrovice I, Podhořany
u Ronova (o. Chrudim), Pohled (o. Havlíčkův Brod), Poličany, Prachovice
(o. Pardubice), Přibyslavice, Pucheř, Rohozec, Ronov nad Doubravou
(o. Chrudim), Sedlec, Sedmpány (o. Benešov), Selnice (o. Pardubice),
Semtěš, Senetín, Schořov, Solopysky, Souňov, Starkoč, Suchdol, Svobodná
Ves, Šebestěnice, Štrampouch, Třebešice, Třebonín, Třemošnice (o.

Benešov), Tupadly, Týnec nad Labem (o. Kolín), Uhlířské Janovice, Úmonín, Větrný Jeníkov (o. Jihlava), Vilémovice, Vinaře, Vinice, Vrdy, Vyklantice (o. Pelhřimov), Záboří nad Labem, Závratec (o. Chrudim), Zbraslavice, Zbudovice, Zbyslav, Zbýšov, Žáky, Žehušice, Žleby

ČASTROV (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N, O, Z	18201887
N, O, Z	18201853

ČECHTICE (kontrolní) (o. Benešov)

N	18091856
N, O, Z	18571880

ČELÁKOVICE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O, Z	18401889
---------	----------

ČELIV (o. Tachov)

N	17921843
O	17921867
Z	17931856

Bečov nad Teplou (o. Karlovy Vary), Bezdrůžice, Březí, Cebiv, Čeliv, Černošín, Číhaná (o. Plzeň-sever), Dolní Jamné (o. Plzeň-sever), Dolní Luby (o. Cheb), Chrančovice (o. Plzeň-sever), Kadaň (o. Chomutov), Kozolupy (o. Plzeň-sever), Krasíkov, Krásná Lípa (o. Chomutov), Krásné Údolí, Krašov (o. Plzeň-sever), Krsy (o. Plzeň-sever), Lestkov, Milíkov, Mnichov (o. Cheb), Okrouhlé Hradiště, Olbramov, Olešná, Planá, Plzeň (o. Plzeň-město), Potvorov (o. Plzeň-sever), Přeštice (o. Plzeň-jih), Sklená Huť (o. Rokycany), Skupeč (o. Plzeň-sever), Stříbro, Teplá (o. Karlovy Vary), Tisová, Toužim (o. Karlovy Vary), Trhomné (o. Plzeň-sever), Třemešné, Úněšov (o. Plzeň-sever), Všeruby (o. Plzeň-sever), Zádub, Záchlumí, Žlutice (o. Karlovy Vary)

ČERADICE (o. Louny)

N	18241859
O	18081865
Z	18071875

Bílence (o. Chomutov), Čeradice, Hořetice, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kletečná (o. Litoměřice), Libočany, Libyně, Milčevy, Neuměřice (o. Kladno), Nové Sedlo, Postoloprty, Radíčevy, Sedčice, Údlice (o. Chomutov), Žabokliky, Žatec, Želíz (o. Mělník)

ČERNÍVSKO (kontrolní) (o. Strakonice)

N, O, Z	18301878
---------	----------

ČERNOUŠEK (kontrolní) (o. Litoměřice)

N, O, Z	17931848
---------	----------

ČERNOVICE (o. Pelhřimov)

N	18731912, 19151941
O	18731895, 19021903, 19051943
Z	18731943

index N, O, Z 18691912

Bělá, Benešov (o. Benešov), Bílá (o. Jindřichův Hradec), Bořetín, Březina (o. Jindřichův Hradec), Dešná (o. Jindřichův Hradec), Dobešov, Dobrá Voda u Pacova, Dvořiště, Hojovice, Chválkov, Křeč, Lhotka, Nadějov (o. Jihlava), Nová Včelnice (o. Jindřichův Hradec), Nové Dvory (o.

Tábor), Obrataň, Skopytce (o. Tábor), Střítež u Černovic, Temelín (o. České Budějovice), Věžná, Vilémov, Vintířov, Vlčeves (o. Tábor), Vlkosovice, Zálší (o. Tábor), Zoubek, Žirovnice

ČERNOVICE (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N	18141850
O	18141834
Z	18141855

ČERVENÁ ŘEČICE (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N	18071851
---	----------

ČERVENÝ KOSTELEČ (kontrolní) (o. Náchod)

N	18461861
N, O, Z	18351842
N, Z	18461861

ČERVENÝ ÚJEZD (kontrolní) (o. Benešov)

N, O, Z	18311895
---------	----------

ČESKÁ BĚLÁ (kontrolní) (o. Havlíčkův Brod)

N, O, Z	17821868
---------	----------

ČESKÁ LÍPA (o. Česká Lípa)

N	17971937, 19461949
O	18401949
Z	18391865, 18751949

Arnultovice, Bakov nad Jizerou (o. Mladá Boleslav), Benešov nad Ploučnicí (o. Děčín), Blíževedly, Cvikov, Česká Kamenice (o. Děčín), Česká Lípa, Český Dub (o. Liberec), Děčín (o. Děčín), Dobranov, Doksy, Dolní Bousov (o. Mladá Boleslav), Dolní Oldřichov (o. Děčín), Dolní Podluží (o. Děčín), Družcov (o. Děčín), Filipov (o. Děčín), Fojtovice (o. Děčín), Frýdlant (o. Liberec), Hlemýždí, Hodkovice nad Mohelkou (o. Liberec), Horní Libchava, Horní Police, Horní Žleb (o. Děčín), Hoštka (o. Litoměřice), Hrádek nad Nisou (o. Liberec), Chrastava, Chřibská (o. Děčín), Jablonec nad Nisou (o. Jablonec nad Nisou), Jablonné v Podještědí, Janov, Janův Důl, Jezve, Jindřichov (o. Jablonec nad Nisou), Jiřetín pod Jedlovou (o. Děčín), Kamenice, Kamenický Šenov, Kateřinky (o. Liberec), Kerhartice, Konojedy (o. Litoměřice), Kravaře, Kytlice (o. Děčín), Lázně Kundratice (o. Liberec), Libochovice (o. Litoměřice), Lindava, Lipová (o. Děčín), Lobendava (o. Děčín), Lovosice (o. Litoměřice), Malý Dub (o. Liberec), Malý Šachov (o. Děčín), Merboltice (o. Děčín), Mimoň, Mladá Boleslav (o. Mladá Boleslav), Nový Bor, Nový Šidlov, Okrouhlá, Oldřichov na Hranicích (o. Liberec), Osečná (o. Liberec), Plužná (o. Mladá Boleslav), Podmokly (o. Děčín), Radvanec, Rumburk (o. Děčín), Skalice, Sloup, Stará Lípa, Staré Hrabčíc (o. Děčín), Staré Křečany (o. Děčín), Starostín (o. Náchod), Suchá (o. Ústí nad Labem), Svojkov, Šluknov (o. Děčín), Tisá (o. Ústí nad Labem), Úštěk (o. Litoměřice), Varnsdorf (o. Děčín), Zahradky, Zákupy, Zámostí (o. Jičín)

ČESKÉ BUDĚJOVICE (o. České Budějovice)

	N	18631940, 19421949
	O	18631940, 19421949
	Z	18631949
index	N	18631940
	Z	19011949

Benešov nad Černou (o. Český Krumlov), Borovany, Bukovsko (o. Český Krumlov), Čeřín (o. Český Krumlov), České Velenice (o. Jindřichův Hradec), České Vrbné, Český Krumlov (o. Český Krumlov), Čtyři Dvory, Dlouhá Stropnice, Dobřany (o. Plzeň-jih), Dolní Dvořiště (o. Český Krumlov), Dolní Římov, Dolní Stropnice, Dráchov (o. Tábor), Dubné, Hartmanice, Hluboká nad Vltavou, Hodušín (o. Tábor), Hojná Voda, Horažďovice (o. Klatovy), Horní Planá (o. Český Krumlov), Hrádek, Jindřichův Hradec (o. Jindřichův Hradec), Kamenný Újezd, Kaplice (o. Český Krumlov), Kněžské Dvory, Křemže (o. Český Krumlov), Ledenice, Lipnice (o. Jindřichův Hradec), Líšov, Lužnice (o. Jindřichův Hradec), Milevsko (o. Písek), Milín (o. Příbram), Miřetice (o. Benešov), Modrá Hůrka, Mysletín (o. Pelhřimov), Nová Bystřice (o. Jindřichův Hradec), Nové Hrady, Nový Dvůr (o. Pelhřimov), Olešnice, Otín (o. Jindřichův Hradec), Pištín, Plav, Plešivec (o. Český Krumlov), Poříčí, Přídolí (o. Český Krumlov), Roudné, Rožmberk nad Vltavou (o. Český Krumlov), Rožnov, Rudolfov, Římov, Soběslav (o. Tábor), Strakonice (o. Strakonice), Střížov, Stupná (o. Český Krumlov), Suchdol nad Lužnicí (o. Jindřichův Hradec), Světlík (o. Český Krumlov), Trhové Sviny, Třeboň (o. Jindřichův Hradec), Velešín (o. Český Krumlov), Veselí nad Lužnicí (o. Tábor), Vodňany (o. Strakonice), Žumberk

ČESKÝ BROD (kontrolní) (o. Kolín)

N, O, Z	18401848
---------	----------

ČESKÝ DUB (o. Liberec)

N	18071907
O	18141851
Z	18081855

Bílá, Český Dub, Starý Dub

ČESTÍN (kontrolní) (o. Kutná Hora)

N, O, Z	18001850
---------	----------

ČESTLICE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O, Z	18401859
---------	----------

ČÍHOŠŤ (kontrolní) (o. Havlíčkův Brod)

N	18321864
O	1858
Z	18421861

ČICHTICE (o. Strakonice)

N	17841839
O	17841838
Z	17711839

Blovce (o. Plzeň-jih), Čichtice, Dříteň (o. České Budějovice), Dub (o. Prachatice), Hatín (o. Jindřichův Hradec), Hlavatce (o. České Budějovice), Hvoždany, Libějovice, Netolice (o. Prachatice), Neznašov

(o. České Budějovice), Praha (Praha hl.m.), Protivín (o. Písek), Sedlec (o. České Budějovice), Sedlice, Sušice (o. Prachatice), Štětice (o. Písek), Těšovice (o. Prachatice), Těšínov (o. Písek), Vodňany, Ždár (o. Písek)

ČIMELICE (kontrolní) (o. Písek)
N, O, Z 17961866

ČISTÁ (o. Rakovník)
N 18221867
O 18221860
Z 18221840

Čistá, Chrámce (o. Most), Kolín (o. Kolín), Kožlany (o. Plzeň-sever), Kralovice (o. Plzeň-sever), Lhota, Nová Hospoda (o. Plzeň-město), Nová Ves, Olešná (o. Rokycany), Plzeň (o. Plzeň-město), Poděbrady (o. Nymburk), Široké Třebčice (o. Chomutov), Vysoká Libyně (o. Plzeň-sever), Zdeslav, Želeč (o. Louny)

ČISTÁ (kontrolní) (o. Rakovník)
N, O, Z 18221848
N 1840
O 1840
Z 180

ČÍŽKOV (kontrolní) (o. Plzeň-jih)
N 18271843
N 18411857

ČKYNĚ (o. Prachatice)
N 18391895
O 17931893
Z 18391895

Bohumilice, Bošice, Budíkov (o. Pelhřimov), Český Krumlov (o. Český Krumlov), Čestice (o. Strakonice), Čkyně, Drážov (o. Strakonice), Hluboká nad Vltavou (o. České Budějovice), Horní Planá (o. Český Krumlov), Hoštice (o. Strakonice), Jablonec (zanikla), Kalovice (o. Litoměřice), Koloděje nad Lužnicí (o. České Budějovice), Lčovice, Lhotka (o. Český Krumlov), Malé Hoštice (o. Opava), Malenice (o. Strakonice), Nová Hospoda (neuvádí se), Nové Hutě, Nýřany (o. Plzeň-sever), Polná (o. Jihlava), Přečín, Sedlec, Skalice (o. Tábor), Strakonice (o. Strakonice), Vacov, Vimperk, Vlkonice, Vodňany (o. Strakonice), Volyně (o. Strakonice), Zálezly, Zátoň, Zdíkov, Zdíkovec, Zlešice (o. Strakonice)

ČKYNĚ (kontrolní) (o. Prachatice)
N 18391863
O 18411863
Z 18391863

DAMNOV (o. Tachov)
N 18401850, 18571869
O 1849, 1863
Z 18511859, 1863

Damnov, Chodová Planá, Ošelín, Pavlovice

DARMYŠL (o. Tachov)

N 17951830, 18381840
O (1795) 18011808, 18121813, 1820, 1829,
18341835
Z 17951828, 18321839

Darmyšl

DAŠICE (kontrolní) (o. Pardubice)
N, O, Z 18421907

DĚPOLTOVICE (o. Karlovy Vary)
N 18121835, 1848
O 1834
Z 1829, 1837

DEŠENICE (o. Klatovy)
N 18071838, 18731894
O 18731894
Z 1807, 18171826, 18291834, 1839
index N 18711894

Dešenice, Hamry, Hojsova Stráž, Hrádek, Zelená Lhota

DIVIŠOV (o. Benešov)
N 18401944
O 18421944
Z 18691886, 19021944

Babice, Benátky (o. Kutná Hora), Benešov, Bílkovice, Bořeňovice, Brtnice (o. Jihlava), Býkovice, Čakov, Čechtice, Čejkovice (o. Kutná Hora), Čekanov (o. Kutná Hora), Čeňovice, Černé Budy (o. Kutná Hora), Čeřenice (o. Kutná Hora), Český Šternberk, Dalovy, Divišov, Dolany (o. Klatovy), Dolní Lomnice (o. Praha-východ), Domašín, Drnovice (o. Tábor), Horní Lomnice (o. Praha- východ), Hrusice, Humpolec (o. Pelhřimov), Chocerady, Choratice, Chotěšov (o. Klatovy), Chotýšany, Javorek (o. Žďár nad Sázavou), Jezero, Kácov (o. Kutná Hora), Kácova Lhota, Kácovská Lhota, Kačerov, Koloděje (o. Praha-východ), Komorní Hrádek, Kozmice, Křešice, Kuklík (o. Žďár nad Sázavou), Lbosín, Libež, Litichovice, Měchnov, Mezihoří, Mrchojedy (o. Kutná Hora), Mžižovice, Načeradec, Nechyba (o. Kutná Hora), Nová Ves, Ondřejov (o. Praha-východ), Ostrov, Ostředek, Otryby (o. Chrudim), Petroupec, Postřižín (o. Praha-východ), Postupice, Praha (Praha hl.m.), Přestavlky, Pyšely, Radvanice (o. Klatovy), Rousínov, Samechov, Sázava (o. Kutná Hora), Skalice, Slověnice, Smilkov, Soběšín (o. Kutná Hora), Soutice, Struhařov, Střechov nad Sázavou, Střemošice (o. Chrudim), Strížkov, Svatý Jan, Svojšice (o. Kolín), Škvorec (o. Praha- východ), Štěpánov (o. Žďár nad Sázavou), Šternov, Takonín, Tatouňovice, Teplýšovice, Třebešice, Třemošnice, Uhlířské Janovice (o. Kutná Hora), Újezd u Průhonic (o. Praha-západ), Veselí nad Lužnicí (o. Tábor), Vestec, Vodslivy, Votice, Vraník (o. Kutná Hora), Vranov, Vranová Lhota (o. Svitavy), Všechlapy, Xaverov, Zdebuzeves, Zvánovice (o. Praha-východ)

DIVIŠOV (kontrolní) (o. Benešov)
N 18401848
O 18421846
Z 18401848

DLAŽOV (o. Klatovy)
N 18401860

Běhařov, Libkov (o. Domažlice), Loučim (o. Domažlice), Miletice, Nová Víska, Smržovice, Soustov

DLAŽOV (kontrolní) (o. Klatovy)
N, O, Z 18051839
N 18431860
O 18421863
Z 18391860

DLOUHÁ VES (o. Klatovy)
N 17991839
O 18131871
Z 17881839

Blatná (o. Strakonice), Dlouhá Ves, Dolejší Kružec, Františkova Ves, Hartmanice, Horažďovice, Chamutice, Janovice, Kašperské Hory, Katovice (o. Strakonice), Klatovy, Kunderatice, Petrovice, Podmokly, Prostřední Kružec, Rabí, Sušice, Štěchovice (o. Strakonice), Velhartice, Žichovice

DLOUHÝ ÚJEZD (o. Tachov)
N 1785, 17941842
O 17771780 (1793), 18141839
Z 1786, 17921809, 18141842

Dlouhý Újezd

DNEŠICE (kontrolní) (o. Plzeň-jih)
N, O, Z 18091863

DOBRUŠKA (o. Rychnov nad Kněžnou)
N 17991940, 19421944, 1946
O 18121836, 18691940, 19421944
Z 18071839, 18691940, 19421944
index N, O, Z 17991941

Bačetín, Bílý Újezd, Blešno (o. Hradec Králové), Bohdašín, Bohuslavice (o. Náchod), Bolehošť, Bystré (o. Náchod), Čánka, Černilov (o. Hradec Králové), Deštné, Dobré, Dobřany, Domašín, Dvůr Králové nad Labem (o. Trutnov), Houdkovice, Hradec Králové (o. Hradec Králové), Jasenná (o. Náchod), Klášter nad Dědinou, Králova Lhota, Krčín (o. Náchod), Ledce, Lhota u Dobrušky, Náchod (o. Náchod), Nové Město nad Metují (o. Náchod), Nový Hrádek (o. Náchod), Očelice, Ohnišov, Ohništany, Olešnice v Orlických Horách, Plotiště nad Labem (o. Hradec Králové), Podbřezí, Podzámčí, Pohoří, Provoz, Přepychy, Pulice, Račice nad Trotinou (o. Hradec Králové), Rychnov nad Kněžnou, Sedloňov, Semechnice, Skalka (o. Náchod), Skršice, Skuhrov nad Bělou, Slatina nad Zdobnicí, Slavětín nad Metují (o. Náchod), Slavoňov (o. Náchod), Sněžné, Staré Město nad Metují (o. Náchod), Šestajovice (o. Náchod), Trnov, Třebechovice pod Orebem (o. Hradec Králové), Újezd (o. Hradec Králové), Záhornice, Zákřaví

DOBRUŠKA (kontrolní) (o. Rychnov nad Kněžnou)
N, O, Z 18121868

DOBŘICHOV (kontrolní) (o. Kolín)
N, O, Z 18391869

DOBŘICHOVICE (kontrolní) (o. Praha-západ)
N 18181851
O 18281835
Z 18281848

index N, O 1816
Z 1828

DOBŘÍŠ (o. Příbram)

N 18101944
O 18271944
Z 18311839, 18691946
index N 18361869, 19081909

Beroun (o. Beroun), Bojarovice (o. Praha-západ), Borotice, Brod, Březové Hory, Buková u Příbramě, Čelina, Česká Lípa, Čím, Čisovice (o. Praha-západ), Daleké Dušníky, Davle (o. Praha-západ), Dlouhá Lhota, Dobřichovice (o. Praha-západ), Dobříš, Dolní Hbity, Drásov, Dražetice, Drevníky, Drhovy, Druhlice, Dublovice, Dubno, Hluboš, Holšiny, Horní Hbity, Hořovice (o. Benešov), Hřiměždice, Káciň, Kolín (o. Kolín), Konětopy, Kosova Hora, Korkyně, Kotenčice, Kozárovice, Libřice, Líha, Lipiny, Luhy, Malá Hraštice, Masečín (o. Praha-západ), Mladá Vožice (o. Tábor), Mníšek pod Brdy, Modřany (Praha hl.m. 4), Mokrá Vrata, Nečín, Nechalov, Nepřejev, Nová Ves pod Pleší, Nové Dvory, Nový Dvůr (o. Písek), Nový Knín, Obecnice, Obory, Obořiště, Ouběnice, Pelhřimov (o. Pelhřimov), Pičín, Praha (Praha hl.m.), Příbram, Rosovice, Rybníky, Řevnice (o. Praha-západ), Řitka (o. Praha-západ), Skalice, Slapy (o. Praha-západ), Sloup (o. Praha-západ), Slovanská Lhota, Stará Huť, Starý Knín, Suchdol, Svaté Pole, Sychrov, Štěchovice (o. Praha-západ), Trnová, Velká Hraštice, Velká Lečice, Velký Dvůr (o. Tábor), Veselíčko (o. Písek), Vestec, Višňová, Vrané nad Vltavou (o. Praha-západ), Všeradice (o. Benešov), Zahořany, Zbraslav (Praha hl.m.- 5), Živohošť (o. Benešov)

DOLANY (kontrolní) (o. Klatovy)

N 18301855
změna náboženství 1905, 1908

DOLNÍ BĚLÁ (o. Plzeň-sever)

N 18401862, 18801885, 19131939
O 18841885, 19181936
Z 18801885, 19131936

Bílov, Česká Bříza, Dolní Bělá, Dražeň, Hromnice, Kaznějov, Kopidlo, Krašovice, Lažany (o. Tachov), Mrtník, Nebřeziny, Nové Městečko, Obora, Plasy, Všeruby, Žebnice

DOLNÍ BĚLÁ (kontrolní) (o. Plzeň-sever)

N 18051845

DOLNÍ HBITY (kontrolní) (o. Příbram)

N 18281866
O 18381858
Z 18331858

DOLNÍ JAMNÉ (o. Plzeň-sever)

N 17901837

Dolní Jamné

DOLNÍ JIRČANY (kontrolní) (o. Praha-západ)

DOLNÍ KALNÁ (kontrolní) (o. Trutnov)

N 18401863

DOLNÍ KRALOVICE (o. Benešov)

	N	17881870, 18741943
	O	17881829, 18351841, 18741943
	Z	17881839, 18741943
index	N	18741943

Alberovice, Babice (o. Pelhřimov), Bernartice, Blažejovice, Blažnov, Borovnice, Borovsko, Brzotice, Březina (o. Pelhřimov), Buda (o. Kutná Hora), Budeč (o. Havlíčkův Brod), Buřenice, Čankovice (o. Chrudim), Čáslav (o. Kutná Hora), Čechtice, Čeradice (o. Pardubice), Černičí, Divišov, Dobrovíkov (o. Kutná Hora), Dolní Kralovice, Dolní Rápotice (o. Pelhřimov), Dubějovice, Dunice, Habrovčice (o. Havlíčkův Brod), Hněvkovice (o. Pelhřimov), Hodkov (o. Kutná Hora), Holešice, Horka (o. Kutná Hora), Horní Kralovice, Horní Rápotice (o. Pelhřimov), Hořice (o. Pelhřimov), Hulice, Chmelná (o. Pelhřimov), Chotěměřice (o. Kutná Hora), Chýstovice (o. Pelhřimov), Chyšná (o. Pelhřimov), Javorník, Jedlina (o. Pelhřimov), Jeníkov, Jeníšovice, Ježov (o. Pelhřimov), Jihlava (o. Jihlava), Kačerov, Kaliště, Kalná, Kamenice nad Lipou, Keblov, Kopaniny (o. Pelhřimov), Košetice (o. Pelhřimov), Kounice (o. Kutná Hora), Kouty, Krasoňovice (o. Pelhřimov), Křešín (o. Pelhřimov), Křivsoudov, Kutná Hora (o. Kutná Hora), Ledec nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Leština (o. Havlíčkův Brod), Lhotice (o. Pelhřimov), Libčice, Lipina (o. Kutná Hora), Loket, Malá Paseka, Martinice, Měchonice (o. Kutná Hora), Milošovice (o. Kutná Hora), Mohelnice (o. Pelhřimov), Načeradec, Nakvasovice, Němčice, Nesměřice (o. Kutná Hora), Nový Svět, Otročice, Ovesná Lhota (o. Havlíčkův Brod), Onšovec (o. Kutná Hora), Pacov (o. Pelhřimov), Pelhřimov (o. Pelhřimov), Pertoltice (o. Kutná Hora), Petrova Lhota, Pišť (o. Pelhřimov), Podivice (o. Pelhřimov), Pohled (o. Havlíčkův Brod), Pravonín, Proseč (o. Pelhřimov), Příseka, Ronov nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Růžkovy Lhotice, Sedmpány, Slavošov (o. Kutná Hora), Soutice, Strojetic, Strítež, Studený, Šetějovice, Štičí (o. Havlíčkův Brod), Švihov (o. Chrudim), Tomice, Věžná (o. Pelhřimov), Vítovice, Vlastějovice (o. Kutná Hora), Vlašim, Vranice (o. Pelhřimov), Vrbice (o. Havlíčkův Brod), Všebořice, Zahájí (o. Havlíčkův Brod), Zahrádka, Zásmuky (o. Kolín), Zhoř, Zruč nad Sázavou (o. Kutná Hora), Želivec (o. Kutná Hora), Žibřidovice

DOLNÍ KRALOVICE (kontrolní) (o. Benešov)

	N	18391858
	O	18401858
	Z	18391858

DOLNÍ KRUPÁ (o. Havlíčkův Brod)

N, O, Z 18441861

DOLNÍ LUKAVICE (o. Plzeň-jih)

	N	18391872
	Z	18391895
index	N	18391872

Blovce, Dnešice, Dobřany, Dobříš (o. Příbram), Dolní Lukavice, Horní Lukavice, Horšice, Horní Sekyřany (o. Plzeň-sever), Chlum, Chlumčany, Chudenice (o. Klatovy), Chválenice, Letiny, Loučim (o. Domažlice),

Lužany, Merklín, Nebílovy, Netunice, Nezelice (o. Klatovy), Nýřany (o. Plzeň-sever), Oplot, Osek, Plzeň (o. Plzeň-město), Praha (Praha hl.m.), Prostiboř (o. Tachov), Předenice, Příkladovice, Přestice, Řenče, Seč, Skočice, Soběkury, Střížovice, Úherce (o. Plzeň-sever), Vodokrty

DOLNÍ LUKAVICE (o. Plzeň-jih)
N, O, Z 18041840
N 18391860
O 18401861
Z 18391860

DOLNÍ OLEŠNICE (kontrolní) (o. Trutnov)
N 18371865
Nové Zámky, Vestřev

DOLNÍ ROČOV (o. Louny)
N 18381854
O 18421855
Z 18381854

Dolní Ročov, Domoušice, Horní Ročov (zanikla), Kroučová (o. Rakovník), Postoloprty, Třeboc (o. Rakovník)

DOMAŽLICE (o. Domažlice)
N 19121943, 1946
O 19141943
Z 19121943, 1946
index N, O, Z 1895

Bezděkov, Borotín (o. Tábor), Bratříkovice (o. Příbram), Domažlice, Fichtenbach, Chodov, Chrastavice, Kamýk nad Vltavou (o. Příbram), Kdyně, Klenčí pod Čerchovem, Kosova Hora nad Vltavou (o. Příbram), Miletice (o. Klatovy), Petrovice (o. Příbram), Podolí (Praha hl.m. 4), Postřekov, Praha (Praha hl.m.), Prčice (o. Benešov), Sedlčany (o. Příbram), Spáňov, Staňkov, Stará Pasečnice, Trhanov, Újezd, Vysoký Chlumec (o. Příbram), Záhořany

DOMAŽLICE (kontrolní) (o. Domažlice)
N, O, Z 18311863

DOMOUSNICE (o. Mladá Boleslav)
O 18431880
Z 18401880

Bezděčín, Bošín (o. Nymburk), Byšičky (o. Nymburk), Břístev (o. Nymburk), Dětenice (o. Jičín), Dlouhá Lhota, Domousnice, Doubrava (o. Jičín), Dymokury (o. Nymburk), Lhotky, Markvartice (o. Jičín), Mladá Boleslav, Poděbrady (o. Nymburk), Pořejov (o. Tachov), Příkladvoj (o. Jičín), Rabakov, Rožďalovice (o. Nymburk), Samšina (o. Jičín), Sobotka (o. Jičín), Staňkova Lhota (o. Jičín), Sukorady, Veselice, Žitovlice (o. Nymburk)

DOUDLEBY NAD ORLICÍ (o. Rychnov nad Kněžnou)
N 18001859, 18631874
O 17991839, 18621873
Z 18011839, 18631874

Borohrádek, Borovnice, Brandýs nad Orlicí (o. Ústí nad Orlicí), Častolovice, Deštné, Dobré, Doudleby nad Orlicí, Hradec Králové (o. Hradec Králové), Chleny, Choceň (o. Ústí nad Orlicí), Hoděčín, Horní Jelení (o. Pardubice), Koldín (o. Ústí nad Orlicí), Kostelec nad Orlicí, Lično, Lukavice, Malá Čermná nad Orlicí, Malšovice (o. Hradec Králové), Písečná (o. Ústí nad Orlicí), Potštejn, Proruby, Přestavlky, Rybná nad

Zdobnicí, Sedloňov, Skalička (o. Hradec Králové), Slatina nad Zdobnicí, Sudslava (o. Ústí nad Orlicí), Těchonín (o. Ústí nad Orlicí), Třebechovice pod Orebem (o. Hradec Králové), Ústí nad Orlicí (o. Ústí nad Orlicí), Vamberk, Velká Skalice (o. Kutná Hora), Velká Skrovnice (o. Ústí nad Orlicí), Vrbice, Vysoké Mýto (o. Ústí nad Orlicí), Záměl (o. Ústí nad Orlicí), Zámorsk (o. Ústí nad Orlicí)

DOUDLEBY NAD ORLICÍ (kontrolní) (o. Rychnov nad Kněžnou)

N, O, Z 17981859

DOUPOV(o. Chomutov)

N 18461896
O 18441861
Z 18451860, 1899

Doupov (zanikla)

DRAHENICE (kontrolní) (o. Příbram)

N, Z 18191862

DRAHOBUDICE (kontrolní) (o. Kolín)

N, O, Z 18401868

DRAHOUŇŮV ÚJEZD (kontrolní) (o. Rokycany)

N 18221863
O 18301863
Z 18221862

DRÁCHOV (kontrolní) (o. Tábor)

N, O, Z 18051863

DRMALY(o. Chomutov)

N 18081837, 18421856
O 18321839, 18431856
Z 18321838, 18421857

Drmaly, Jirkov, Louny

DRMOUL(o. Cheb)

N 18391936
O 18401877, 18841892, 19011936
Z 18401936

Bezděkov (o. Karlovy Vary), Bochov (o. Karlovy Vary), Brod nad Tichou (o. Tachov), Broumov (o. Tachov), Drmoul, Horní Ves, Chodovská Huť, Chodský Újezd (o. Tachov), Klimentov, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Lestkov (o. Tachov), Mariánské Lázně, Milíkov, Mnichov, Nahý Újezdec (o. Tachov), Nová Ves (o. Tachov), Nové Sedliště (o. Tachov), Nový Haimhausen (o. Tachov), Olešná (o. Tachov), Pavlovice (o. Tachov), Planá (o. Tachov), Stará Voda, Svatý Kříž (o. Tachov), Tachov (o. Tachov), Teplá (o. Karlovy Vary), Úšovice, Velká Hledsebe, Zadní Chodov (o. Tachov)

DRUZTOVÁ (kontrolní) (o. Plzeň-sever)

N, O, Z 18541856

DRUŽEC (kontrolní) (o. Kladno)

N, O, Z 18211883

DŘENICE (o. Cheb)

N 18461847

Z 18461847

Jesenice

DŘEVČICE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O, Z 18431865

DŘEVÍKOV (o. Chrudim)

N 18121815, 18601895

O (1843) 18601895

Z 18121829, 18401848, 18601885

index N 18401895

O 18401898

Z 18401895

Bedřichov (o. Jihlava), Bělá, Borová (o. Svitavy), Březová nad Svitavou (o. Svitavy), Ctětín, Český Herálec (o. Žďár nad Sázavou), Dřevíkov, Golčův Jeníkov (o. Havlíčkův Brod), Havlíčkův Brod (o. Havlíčkův Brod), Heřmanův Městec, Hlinsko, Hoješín, Holetín, Horní Studenec (o. Havlíčkův Brod), Hradec Králové (o. Hradec Králové), Hradiště, Chlum, Chrudim, Jihlava (o. Jihlava), Jedlová (o. Svitavy), Kladno, Kohoutov (o. Havlíčkův Brod), Krouna, Krucemburk (o. Havlíčkův Brod), Kukleny (o. Hradec Králové), Kutná Hora (o. Kutná Hora), Libice nad Doubravou (o. Havlíčkův Brod), Lipnice nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Lanškroun (o. Ústí nad Orlicí), Maleč (o. Havlíčkův Brod), Malešov (o. Kutná Hora), Možděnice, Nasavrky, Nové Město na Moravě (o. Žďár nad Sázavou), Pardubice (o. Pardubice), Pavlovice (o. Kutná Hora), Podmoklany (o. Havlíčkův Brod), Polná (o. Jihlava), Polnička (o. Žďár nad Sázavou), Příkladka (o. Svitavy), Radiměř (o. Svitavy), Rohozná, Rovný (o. Havlíčkův Brod), Rozsochatec (o. Havlíčkův Brod), Rváčov, Sádek (o. Svitavy), Seč, Slavíkov (o. Havlíčkův Brod), Srní, Stan, Staré Ransko (o. Havlíčkův Brod), Stašov (o. Svitavy), Studnice, Světnov (o. Žďár nad Sázavou), Svobodné Hamry, Svatka (o. Žďár nad Sázavou), Škrdlovice (o. Žďár nad Sázavou), Štěpánov, Trhonice (o. Žďár nad Sázavou), Trhová Kamenice, Trpín (o. Svitavy), Včelákov, Velké Meziříčí (o. Žďár nad Sázavou), Věž (o. Havlíčkův Brod), Vítanov, Vodňany (o. Strakonice), Vojnův Městec (o. Žďár nad Sázavou), Vranov, Vysoké Mýto (o. Ústí nad Orlicí), Zaječice, Žďár nad Sázavou (o. Žďár nad Sázavou), Ždírec (o. Havlíčkův Brod), Žumberk

DŘÍTEČ (kontrolní) (o. Pardubice)

N, O, Z 18451873

DUB (o. Prachatice)

N 17931839

O 17951836

Z 17941839

Dub, Dubská Lhota, Javornice, Mirotice (o. Písek), Předslavice (o.

Strakonice), Újezdec

DUB (kontrolní) (o. Prachatice)

N	18241863
O	18251863
Z	18241863

DUBLOVICE (kontrolní) (o. Příbram)

N, O, Z	18041867
---------	----------

DVŮR KRÁLOVÉ NAD LABEM (o. Trutnov)

Z	19421944
---	----------

Dvůr Králové nad Labem

DÝŠINA (kontrolní) (o. Plzeň-sever)

N, O, Z	18061849
---------	----------

FRANTIŠKOVY LÁZNĚ (o. Cheb)

N	18741938, 19461949
O	18761923, 19461949
Z	18771938
index	N, O, Z 1875

Aš, Bor, Dolní Lomany, Dolní Paseky, Františkovy Lázně, Hazlov, Hranice, Cheb, Kamenná, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kraslice (o. Sokolov), Krásná, Krásná Lípa (zanikla), Libá, Mariánské Lázně, Město Touškov (o. Plzeň-sever), Mlýnek, Mokřiny, Nový Kostel, Ostroh, Plesná, Polná, Pomezná, Skalka, Skalná, Slatina, Studánka, Šneky

GOLČŮV JENÍKOV (o. Havlíčkův Brod)

N	17891944
O	17931839, 18501944
Z	17881839, 18501907, 19101944
index	N 18591944

Běstvina (o. Chrudim), Bílé Podolí (o. Kutná Hora), Biskupice (o. Chrudim), Borek, Bratčice (o. Kutná Hora), Brloh (o. Pardubice), Brno (o. Brno-město), Březí (o. Žďár nad Sázavou), Čáslav (o. Kutná Hora), Čachotín, Čejkovice (o. Chrudim), Česká Skalice (o. Náchod), Dálčice, Damírov (o. Kutná Hora), Dobrnice, Dobrovítov (o. Kutná Hora), Dolní Bučice (o. Kutná Hora), Dolní Kralovice (o. Benešov), Drobovice (o. Kutná Hora), Dřenice (o. Chrudim), Dřevíkov (o. Chrudim), Frýdnava, Golčův Jeníkov, Habry, Havlíčkův Brod, Herálec, Heřmanův Městec (o. Chrudim), Hlinsko (o. Chrudim), Hoješín (o. Chrudim), Hodkov (o. Kutná Hora), Hostočov, Hostovlice (o. Kutná Hora), Hroubovice (o. Chrudim), Humpolec (o. Pelhřimov), Chotěboř, Chotusice (o. Kutná Hora), Chraňbože (zanikla), Chrástice (o. Příbram), Chrtníč, Chrudim (o. Chrudim), Chuchel, Chvalovice (o. Nymburk), Jičín (o. Jičín), Jihlava (o. Jihlava), Klokoča, Klucké Chvalovice (o. Kutná Hora), Kluky (o. Kutná Hora), Kněžice (o. Chrudim), Kocanda (o. Kutná Hora), Kolín (o. Kolín), Kopidlno (o. Jičín), Kounice (o. Nymburk), Kovářov (o. Chrudim), Kozohlody (o. Kutná Hora), Kraborovice, Krakovany (o. Kolín), Krásná Hora, Krchleby (o. Kutná Hora), Křivsoudov (o. Benešov), Kutná Hora (o. Kutná Hora), Labětín (o. Pardubice), Lačnov (o. Svitavy), Ledec nad Sázavou, Leškova Hůrka (o. Chrudim), Leškovice, Leština u Světlé, Libice nad Doubravou, Lipnice nad Sázavou, Loukov, Lučice, Luže (o. Chrudim), Malín (o. Kutná Hora), Mladotice (o. Chrudim), Močovice (o. Kutná Hora),

Moravany (o. Chrudim), Náchod (o. Náchod), Nasavrky, Nejepín, Nová Ves u Chotěboře, Nová Ves u Leštiny, Nový Bydžov (o. Hradec Králové), Nový Studenec, Nymburk (o. Nymburk), Okrouhlice, Okřesaneč (o. Kutná Hora), Olšinky, Ostružnov, Ovesná Lhota, Pařížov (o. Chrudim), Pečky (o. Nymburk), Plaňany (o. Kolín), Počátky, Poděbrady (o. Nymburk), Podhradí (o. Chrudim), Podmoky, Pohled, Potěhy (o. Kutná Hora), Praha (Praha hl.m.), Předboř, Přelouč (o. Pardubice), Příbram (o. Příbram), Přibyslavice (o. Kutná Hora), Pučeř (o. Kutná Hora), Ráj, Ronov nad Doubravou (o. Chrudim), Ronov nad Sázavou, Seč (o. Chrudim), Sedlec (o. Kutná Hora), Sedlice (o. Pelhřimov), Sirákovice, Skryje, Skřivánek, Smrdov, Spytice, Starý Dvůr (o. Chrudim), Stojice (o. Pardubice), Stupárovice, Světlá nad Sázavou, Svojšice (o. Pardubice), Svatka (o. Žďár nad Sázavou), Šebestěnice (o. Kutná Hora), Štoky, Teplice (o. Teplice), Třemošnice (o. Chrudim), Tuchatice (o. Kutná Hora), Tunochody, Tupadly (o. Kutná Hora), Týnec nad Labem (o. Kolín), Uhelná Příbram, Úhrov, Úmonín (o. Kutná Hora), Ústí nad Orlicí (o. Ústí nad Orlicí), Vestec (o. Chrudim), Vilémov, Vinaře (o. Kutná Hora), Vlkaneč (o. Kutná Hora), Vlkanov, Vrbice, Vrdy (o. Kutná Hora), Zájezdec (o. Chrudim), Zahrádka, Zbraslavice (o. Kutná Hora), Zbudovice (o. Kutná Hora), Zbyslav (o. Kutná Hora), Zehuby (o. Kutná Hora), Zruč nad Sázavou (o. Kutná Hora), Zvěstovice, Žáky (o. Kutná Hora), Žehušice (o. Kutná Hora), Žleby (o. Kutná Hora)

GRAFENRIED(původně o. Horšovský Týn zanikla)

N	17761778, 17861834, 1860, 1870,	1
O	1805	

Grafenried (zanikla)

HABRY(o. Havlíčkův Brod)

N	17901839, 18631944
O	18631944
Z	17911839, 18741944
index	N 18631944

Bačkov, Bělá, Bezděkov u Libice nad Doubravou, Čáslav (o. Kutná Hora), Česká Bělá, Česká Třebová (o. Ústí nad Orlicí), Dobrnice, Dobrovítov (o. Kutná Hora), Dolní Krupá, Frýdnava, Golčův Jeníkov, Habry, Havlíčkův Brod, Hoješín (o. Chrudim), Horní Krupá, Humpolec (o. Pelhřimov), Chotěboř, Chrudim (o. Chrudim), Jihlava (o. Jihlava), Jiříkov, Kámen, Kaliště (o. Pelhřimov), Kateřina (o. Kutná Hora), Kněž, Kolín (o. Kolín), Kunemil, Květinov, Leškovice, Leština, Libice nad Doubravou, Lipnice nad Sázavou, Lučice, Malčín, Maleč, Miřátky, Modletín, Nejepín, Nová Ves u Chotěboře, Okrouhlice, Olešná, Olešnice, Oudoleň, Ovesná Lhota, Pohled, Polnička (o. Žďár nad Sázavou), Praha (Praha hl.m.), Proseč, Přibyslav, Radostín, Rašovice (o. Kutná Hora), Rozsochatec, Rybníček, Sedletín, Skuhrov, Smrdov (o. Pelhřimov), Sokolovec, Staré Město pod Landštejnem (o. Jindřichův Hradec), Stržanov (o. Žďár nad Sázavou), Štěpánov, Tis, Uhelná Příbram, Úsobí, Velké Meziříčí (o. Žďár nad Sázavou), Vrbice, Zboží, Žďár nad Sázavou (o. Žďár nad Sázavou)

HALŽE(o. Tachov)

N	18291898
O	18491893
Z	18571899

Halže, Chotěšov (o. Klatovy), Tachov

HARTMANICE(o. Klatovy)

N	18961900
Z	18961900

Dobrá Voda, Rovina (Ebene zanikla), Frauenthal (zanikla), Hartmanice, Prášily, Zhůří, Železná Ruda

HAVLÍČKŮV BROD(o. Havlíčkův Brod)

	N	18701871, 18741944, 1946
	O	1874, 18771924, 19371944
	Z	1874, 18761942, 1944
index	N	18961941 (společně s Lipnicí nad Sázavou)

Babice, Baštinov, Bedřichov (o. Pelhřimov), Bělá, Bezděkov u Libice nad Doubravou, Budíkov (o. Pelhřimov), Čejov (o. Pelhřimov), Číhošť, Dolní Krupá, Dolní Město, Dobrá Voda, Horní Krupá, Hrabová Lhota, Humpolec (o. Pelhřimov), Chrast, Jedouchov, Jihlava (o. Jihlava), Kejžlice (o. Pelhřimov), Kojetín, Kojkovice, Krásná Hora, Květinov, Ledec nad Sázavou, Leštinka, Lipnice nad Sázavou, Meziklasí, Okrouhlice, Pelhřimov (o. Pelhřimov), Petrkov, Pohled, Pohledští Dvořáci, Přibyslav, Rejčkov, Skála, Skřivánek, Slamník, Svatý Kříž, Úsobí, Vadín, Velká Losenice (o. Žďár nad Sázavou), Věž, Volichov, Žďár nad Sázavou (o. Žďár nad Sázavou)

HAVLÍČKŮV BROD (kontrolní) (o. Havlíčkův Brod)

	N, O, Z	18571913
--	---------	----------

HEŘMAŇ (kontrolní) (o. Havlíčkův Brod)

	N, O, Z	17911925
--	---------	----------

HEŘMAŇ (kontrolní) (o. Písek)

	N	18511879
--	---	----------

HEŘMANŮV MĚSTEC(o. Chrudim)

	N	17881865, 18691944
	O	17881850, 18751926, 19321936, 1941-1944
	Z	17881865, 18751944
index	N	18731944
	N, O, Z	17941890

Barchov (o. Pardubice), Bělá, Běstvína, Bezděkov (o. Pardubice), Bítovany, Blato (o. Pardubice), Blížňovice, Bohdaneč (o. Pardubice), Bojanov, Bořice, Břehy, Březí (o. Kutná Hora), Březinka, Březovice, Bukovina (o. Pardubice), Bukovka (o. Pardubice), Bylany, Býšť (o. Pardubice), Čankovice, Čáslav (o. Kutná Hora), Český Herálec (o. Žďár nad Sázavou), Dašice (o. Pardubice), Dědová, Dibrhov, Dolní Bradlo, Dolní Raškovice (o. Pardubice), Dražkovice (o. Pardubice), Dřenice, Dřevíkov, Dubany (o. Pardubice), Dubová, Dvakačovice, Golčův Jeníkov (o. Havlíčkův Brod), Habrovčice (o. Havlíčkův Brod), Habry (o. Havlíčkův Brod), Havlíčkův Brod (o. Havlíčkův Brod), Herálec (o. Havlíčkův Brod), Heřmanův Městec, Hlinsko, Hoješín, Holice (o. Pardubice), Holičky, Holín, Holotín (o. Pardubice), Horka, Horní Studenec (o. Havlíčkův Brod), Horušice (o. Kutná Hora), Hošťálovice, Hradec Králové (o. Hradec Králové), Hrochův Týnec, Hroubovice, Choceň (o. Ústí nad Orlicí), Choltice (o. Pardubice), Chotěboř (o. Havlíčkův Brod), Chrast, Chrudim, Chvaletice (o. Pardubice), Jankovice (o. Pardubice), Jeníkovice (o. Pardubice), Jetonice, Jezbořice (o. Pardubice), Kameničky, Kladruby (o. Havlíčkův Brod), Kočí, Kojice (o. Pardubice), Kostelec u Heřmanova Městce, Košetice (o. Pelhřimov), Kraskov, Krásnice (o. Pardubice), Krouna, Krupín, Labětín (o. Pardubice), Lány, Licibořice, Licoměřice, Licoměřice, Lipoltice (o. Pardubice), Lipovec, Litomyšl (o. Svitavy),

Lohenice (o. Pardubice), Lukavice, Luže, Malešov (o. Kutná Hora), Medlešice (o. Pardubice), Míčov, Miřetice, Mnětice, Morašice (o. Pardubice), Morašice, Moravské Budějovice (o. Třebíč), Načešice, Nasavrky, Nové Město na Moravě (o. Žďár nad Sázavou), Opočíněk (o. Pardubice), Ostřešany (o. Pardubice), Pardubice (o. Pardubice), Paseky, Počátky, Podhořany u Ronova, Podlíšťany, Polička (o. Svitavy), Potštejn (o. Rychnov nad Kněžnou), Praha (Praha hl.m.), Prachovice, Proseč, Přelouč (o. Pardubice), Přestavlký, Přibyslav (o. Havlíčkův Brod), Příkrakov, Radim, Raná, Rašovy (o. Pardubice), Rokytnice v Orlických horách (o. Rychnov nad Kněžnou), Rosice, Rozhovice, Rybitví (o. Pardubice), Rychnov nad Kněžnou (o. Rychnov nad Kněžnou), Řečany nad Labem (o. Pardubice), Seč, Semín (o. Pardubice), Semtěš (o. Kutná Hora), Skoránov, Skuteč, Slatiňany, Spytovice (o. Pardubice), Srch (o. Pardubice), Staré Čivice (o. Pardubice), Starý Mateřov (o. Pardubice), Stíčany, Stojice (o. Pardubice), Stolany, Světnov (o. Žďár nad Sázavou), Svobodné Hamry, Svojanov (o. Svitavy), Svratka (o. Žďár nad Sázavou), Telecí (o. Svitavy), Topol, Trhová Kamenice, Trnávka (o. Pardubice), Trojovice, Třebosice (o. Pardubice), Třemošnice, Tuněchody, Turkovice (o. Pardubice), Úhřetice, Vápenný Podol, Včelákov, Vejvanovice, Veselí (o. Pardubice), Vestec, Vlčkovice (o. Hradec Králové), Vlčnov, Vojtěchov, Vrdy (o. Kutná Hora), Vysoké Mýto (o. Ústí nad Orlicí), Zaječice, Zájezdec, Zámorsk (o. Ústí nad Orlicí), Zavadilka (o. Kutná Hora), Zdechovice (o. Pardubice), Žáravice (o. Pardubice), Žďár nad Sázavou (o. Žďár nad Sázavou), Živanice (o. Pardubice), Žleby (o. Kutná Hora), Žumberk

HEŘMANŮV MĚSTEC (kontrolní) (o. Chrudim)

N 18401873

HLAVŇOVICE (kontrolní) (o. Klatovy)

N, O, Z 18351857

HLUBOKÁ NAD VLTAVOU (o. České Budějovice)

N 18391859, 19021914, 19171944

O 1840, 1844, 1846, 18481850,

19021914, 19221923, 19281944

Z 18401859, 19021917, 19261944

index Z 1860-

N, O, Z

Bavorovice, Borovany, Březnice (o. Tábor), České Budějovice, Češnovice, Dívčice, Dříteň, Heřmaň (o. Písek), Hluboká nad Vltavou, Horky (o. Tábor), Chotýčany, Kamenný Újezd, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Knín, Lhota pod Horami, Lišov, Litvínovice, Nákří, Olešník, Pištín, Poděbrady (o. Nymburk), Praha (Praha hl.m.), Rudolf, Sedlec, Svatý Jan nad Malší, Temelín, Zahájí, Zliv

HLUBOKÁ NAD VLTAVOU (kontrolní) (o. České Budějovice)

N, O, Z 17941860

N 18601868

O 18611867

Z 18611868

HLUBOŠ (o. Příbram)

N 18161865

O 18401864

Z 18401865

index N, O, Z (bez časového vymezení)

Beroun (o. Beroun), Březnice, Buková u Příbramě, Cerhovice (o. Beroun), České Budějovice (o. České Budějovice), Dominikální Paseky, Drahlín, Dubenec, Dubno, Hluboš, Jankov (o. Benešov), Jince, Lešetice, Lhota u Příbramě, Líha, Lounín (o. Beroun), Neumětely (o. Beroun), Občov, Obecnice, Petrovice, Pičín, Plzeň (o. Plzeň-město), Podlesí, Příbram, Sádek, Suchodol, Trhové Dušníky, Trnová, Volyně (o. Strakonice), Vrčeň (o. Plzeň-jih), Zlíchov (Praha hl.m. 5)

HODUŠÍN(o. Tábor)

N	18551878
Z	18561862

Hodušín

HOLICE(o. Pardubice)

N	18391913, 18171924, 19331939,
	1944
O	18691924, 19301939, 1944
Z	18691924, 19291939, 1944
index	N, O, Z 18391938
	Z 1873

Bělečko, Blato, Býšť, Časy, Dašice, Dolany, Dolní Roveň, Dolní Ředice, Dražkov, Hoděšovice, Hoješín (o. Chrudim), Holice, Horní Roveň, Horní Ředice, Hradec Králové (o. Hradec Králové), Hrachoviště, Hroubovice (o. Chrudim), Choceň (o. Ústí nad Orlicí), Chotěboř (o. Havlíčkův Brod), Chotovice (o. Svitavy), Chvojenec, Kladina, Komárov, Kostěnice, Lány u Dašic, Litětiny, Moravany, Osice (o. Hradec Králové), Ostřešany, Ostřetín, Pardubice, Poběžovice, Přestavlký, Rokytno, Sezemice, Slepotice, Staré Ždánice, Štěpánsko (o. Rychnov nad Kněžnou), Třebřichy (o. Chrudim), Velké Koloděje, Velkolánské, Veská, Vysoké Chvojno, Vysoké u Holic, Vystrkov (o. Pelhřimov), Zájezdec

HORAŽĎOVICE(o. Klatovy)

N	17911927, 19291944
O	18391929, 19311943
Z	17881839, 18421943
index	N 18021936

Bezděkov (o. Plzeň-jih), Blatná (o. Strakonice), Blovice, Bolešiny, Bratrovce (o. Strakonice), Břežany, Čečelovice (o. Strakonice), České Budějovice (o. České Budějovice), Čížkov (o. Plzeň-jih), Čkyně (o. Prachatic), Defurovy Lažany, Dobrotice, Dobříš (o. Příbram), Dražovice, Hodějov (o. Strakonice), Holkovice, Horažďovice, Hořovice (o. Beroun), Hoštice (o. Strakonice), Chanovice, Jenštejn (o. Praha-východ), Kadov (o. Strakonice), Kasejovice (o. Plzeň-jih), Katovice (o. Strakonice), Kladruby (o. Strakonice), Klatovy, Kolínek, Kosova Hora (o. Příbram), Kundratice, Kvášňovice, Liblín (o. Rokycany), Mačice, Malý Bor, Mirotice (o. Písek), Mochtín, Myslív, Nalžany, Nehodiv, Nepomuk (o. Plzeň-jih), Nová Ves (o. Plzeň-jih), Ohrazenice (o. Strakonice), Olšany, Osek (o. Strakonice), Oselce (o. Plzeň-jih), Pačejov, Písek (o. Písek), Plánice, Plichtice, Plzeň (o. Plzeň-město), Podmokly, Pole (o. Strakonice), Praha (Praha hl.m.), Rabí, Sedlo (o. Strakonice), Slatina, Strakonice (o. Strakonice), Strážovice, Střelské Hoštice, Stříbrné Hory, Svěratice, Štěchovice (o. Strakonice), Tábor (o. Tábor), Tažovice (o. Strakonice), Tažovická Lhota (o. Strakonice), Těchovice, Třebomyslice, Týnec, Velhartice, Velenovy, Velké Hydčice, Velký Bor, Vodňany (o. Strakonice), Volenice (o. Strakonice), Volyně (o. Strakonice), Zahorčice (o.

Strakonice), Záboří (o. Strakonice), Záhrobí (o. Strakonice), Zářečí,
Zavlekov, Zborovy, Žďár, Žihobce, Žichovice

HORAŽŤOVICE (kontrolní) (o. Klatovy)

N, O, Z 18391846

HORKY NAD JIZEROU (kontrolní) (o. Mladá Boleslav)

N, O, Z 18001881

HORNÍ BOLÍKOV (o. Jindřichův Hradec)

N 17831847
O 17831842
Z 18281847

Horní Bolíkov, Dolní Bolíkov

HORNÍ CEREKEV (o. Pelhřimov)

N 18621890, 18941922, 19321944
O 18621922, 19311944
Z 18621925, 19321944

Bělá, Benátky, Bezděčín (o. Jihlava), Buková (o. Jihlava), Dolní Cerekev
(o. Jihlava), Dudín (o. Jihlava), Heroltice (o. Jihlava), Hojkov (o.
Jihlava), Horní Cerekev, Horní Ves, Hřiběcí, Chotěboř (o. Havlíčkův
Brod), Janovice, Jihlava (o. Jihlava), Kardašova Řečice (o. Jindřichův
Hradec), Křivsov (o. Benešov), Ledec nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod),
Miličov (o. Jihlava), Nasavrky (o. Tábor), Nový Hojkov (o. Jihlava),
Nový Rychnov, Obrataň, Pavlov, Pelhřimov, Počátky, Polná (o. Jihlava),
Proseč u Pošné, Rohozná (o. Jihlava), Veselá, Zdešov (o. Jindřichův
Hradec), Žirovnice

HORNÍ CEREKEV (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N, O, Z 17921862

HORNÍ DVOŘIŠTĚ (o. Český Krumlov)

N 17981806, 1861, 1866, 1868
Z 18011812, 1830, 1867

Horní Dvořiště

HORNÍ KOZOLUPY (o. Tachov)

N 17951858
O 1827, 1875
Z 18281850

Bezdrůžice, Čeliv, Horní Kozolupy, Olbramov, Trpísty

HORNÍ KRUTY (o. Kolín)

N 18181890
O 18191829, 18491883
Z 18181832, 18411877

Bohouňovice, Divišov (o. Benešov), Horní Kruty, Medlešice (o. Chrudim),
Radlice, Skvrňov, Újezdec, Vranov (o. Benešov)
HORNÍ LOMANY (o. Cheb)

N	18461863
O	1863
Z	18451864

Františkovy Lázně, Horní Lomany, Slatina, Vojtanov

HORNÍ MARŠOV (o. Trutnov)

N	18741893
O	18741893
Z	18741893

Čistá, Horní Maršov, Jičín (o. Jičín), Praha (Praha hl.m.), Prostřední
Lánov, Temný Důl

HORNÍ MOKROPSY (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O, Z	18331849
---------	----------

HORNÍ ROVEŇ (kontrolní) (o. Pardubice)

N, O, Z	18401851
---------	----------

HORNÍ TEPLICE (kontrolní) (o. Náchod)

N, O	18411852
------	----------

Opatovice nad Labem (o. Pardubice), Dolní Teplice, Náchod

HORŠICE (kontrolní) (o. Plzeň-jih)

N, O, Z	18241840
---------	----------

HORŠOVSKÝ TÝN (o. Domažlice)

N	18401934
O	18641875, 18941935
Z	18451938

Blížejov, Bukovec, Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy (o. Klatovy),
Kozolupy (o. Plzeň-sever), Lazce, Mašovice, Meclov, Mířkov, Plzeň (o.
Plzeň-město), Poběžovice, Pocinovice, Polžice, Semněvice, Semošice,
Srby, Staňkov, Třebnice, Věvrov

HOŘANY (kontrolní) (o. Most)

N	18041861
O	18041860
Z	18041861

Hořany, Most, Stránce, Taschenberg (zanikla)

HOŘELICE (o. Beroun)

N	18021839
O	18281829
Z	18271840

Drahelčice, Dušníky, Hořelice

HOŘENICE (o. Chomutov)

N	17871895
O	18161895
Z	17871895

Bečov, Bílence, Čížkovice (o. Litoměřice), Hořenice, Hořetice (o. Louny), Horní Litvínov (o. Most), Hrušovany, Chomutov, Janov (o. Most), Jirkov, Klášterec nad Ohří, Líčkov, Líšnice (o. Most), Louny (o. Louny), Most (o. Most), Nezabylice, Praha (Praha hl.m.), Skyřice (o. Most), Stránce, Šanov (o. Teplice), Teplice (o. Teplice), Třeskonice (o. Louny), Údlice, Všehrady, Žatec (o. Louny)

HOŘENICE (kontrolní) (o. Chomutov)

N	18391888
O	18401888
Z	18391888
N, O, Z	18891891

HOŘEPNÍK (o. Pelhřimov)

N	17821863, 18691888
O	18691892
Z	18841894

Arneštovice, Babčice (o. Tábor), Bácovice, Batelov (o. Jihlava), Bořetice, Březina, Bystřice (o. Benešov), Čejtice (o. Kutná Hora), Černovice, Červená Řečice, Divišov, Havlíčkův Brod (o. Havlíčkův Brod), Hořepník, Jičín (o. Jičín), Jihlava (o. Jihlava), Keblov (o. Benešov), Košetice, Křelovice, Lesná, Lhotka, Loutkov (zanikla), Moravské Budějovice (o. Třebíč), Neveklov (o. Benešov), Nová Cerekev, Obrataň, Olešná, Onšov, Pelhřimov, Přešlavice, Radějov, Rovná, Samšín, Skála, Skočidolovice, Svěpravice, Štědrovice, Tábor (o. Tábor), Týn nad Vltavou (o. České Budějovice), Útěchovice, Velká Chyška, Velký Dvůr (po r. 1850 se neuvádí), Veselá, Vítovice, Vlastiboř (o. Tábor), Vlašim (o. Benešov), Vyskytná, Zahradka u Pošné, Zruč nad Sázavou (o. Kutná Hora)

HOŘEPNÍK (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N	18121865
O	18431865
Z	18421866

HOŘEŠOVICE (kontrolní) (o. Kladno)

N	18301849
---	----------

HOŘETICE (kontrolní) (o. Louny)

N, O, Z	18361860
---------	----------

Hořetice, Žiželice

HOŘICE (o. Jičín)

N	17841945
O	17881839, 18451856, 18691917, 19291934, 19421944
Z	17881839, 18461856, 18691945

index O 17881839

Bělá (o. Chrudim), Bílá Třemešná (o. Trutnov), Bohdaneč (o. Pardubice), Borovička (o. Trutnov), Borovnice (o. Trutnov), Brusnice (o. Trutnov), Cerekvice nad Bystřicí, Čáslav (o. Kutná Hora), Černín, Česká Skalice (o. Náchod), Češov, Čistá (o. Semily), Dobrá Voda u Hořic, Dohalice (o. Hradec Králové), Dohaličky (o. Hradec Králové), Dolní Brusnice (o. Trutnov), Dolní Dobrá Voda, Domoslavice, Dřevěnice, Dubenec (o. Trutnov), Dvůr Králové nad Labem (o. Trutnov), Frýdlant (o. Liberec), Habřina (o. Hradec Králové), Hněvčoves (o. Trutnov), Holovousy, Horka u Staré Paky (o. Semily), Horní Brusnice (o. Trutnov), Horní Dehtov (o. Trutnov), Hostinné (o. Trutnov), Hořensko (o. Semily), Hořice, Hořičky (o. Náchod), Hořiněves (o. Hradec Králové), Chlum, Chlumeck nad Cidlinou (o. Hradec Králové), Chodovice, Chomutice, Chotěborky (o. Trutnov), Choteč, Jaroměř (o. Náchod), Jeřice, Jičín, Jilemnice (o. Semily), Josefov (o. Náchod), Kalná, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kocléřov (o. Trutnov), Kolín (o. Kolín), Kovač, Kukleny (o. Hradec Králové), Kutná Hora (o. Kutná Hora), Kyje, Lanžov (o. Trutnov), Lázně Bělohrad, Leština, Liberec (o. Liberec), Libochovice (o. Litoměřice), Lískovice, Litomyšl (o. Svitavy), Lomnice nad Popelkou (o. Semily), Lukavec u Hořic, Lužany (o. Hradec Králové), Malšovice (o. Hradec Králové), Maršov (o. Trutnov), Máslojedy (o. Hradec Králové), Miletín, Milovice, Mladá Boleslav (o. Mladá Boleslav), Mlázovice, Myštěves (o. Hradec Králové), Náchod (o. Náchod), Nechanice (o. Hradec Králové), Neděliště (o. Hradec Králové), Nová Paka, Nové Hradiště, Nové Zámky (o. Trutnov), Nový Bydžov (o. Hradec Králové), Obora, Ohništany (o. Hradec Králové), Ostroměř, Pardubice (o. Pardubice), Pecka, Petrovice (o. Hradec Králové), Pilníkov (o. Trutnov), Platiště nad Labem (o. Hradec Králové), Podhorní Újezd, Poličany (o. Kutná Hora), Polička (o. Svitavy), Popovice, Praha (Praha hl.m.), Praskačka (o. Hradec Králové), Probluz (o. Hradec Králové), Přím (o. Rychnov nad Kněžnou), Radim, Rohoznice, Roudnice (o. Hradec Králové), Roudnice (o. Semily), Rozběřice (o. Hradec Králové), Sádek (o. Svitavy), Sadová (o. Hradec Králové), Smiřice (o. Hradec Králové), Sobčice, Sobědruhy (o. Teplice), Stará Paka (o. Trutnov), Stará Voda (o. Hradec Králové), Staré Smrkovice, Studenice (o. Liberec), Studenec (o. Semily), Stupava (o. Uherské Hradiště), Stračov (o. Hradec Králové), Sukorady, Svatý Jiří (o. Chrudim), Svobodné Dvory (o. Hradec Králové), Šárovцова Lhota, Tetín, Trutnov (o. Trutnov), Třebechovice pod Orebem (o. Hradec Králové), Třebovětice, Třesovice (o. Hradec Králové), Turnov (o. Semily), Úpice (o. Trutnov), Valdice, Velichovky (o. Náchod), Vestřev (o. Trutnov), Vidochov, Vilantice (o. Trutnov), Vojice, Vrchlabí (o. Trutnov), Žacléř (o. Trutnov), Žatec (o. Louny), Ždánice (o. Kolín), Železnice, Želkovice (o. Hradec Králové)

HOŘOVICE (o. Beroun)

N	18961944
O	18951917, 19281944
Z	18951944

Bezdědice, Beroun, Běštín, Borek, Cerhovice, Čenkov (o. Příbram), Drozdov, Františkovy Lázně (o. Cheb), Hořovice, Hostomice, Cheznovice (o. Rokycany), Chodouň, Jince (o. Příbram), Jivina, Kařez (o. Rokycany), Kočvary, Kotopeky, Lážovice, Lahovičky (Praha hl.m. 5), Lhotka, Libomyšl, Lochovice, Neumětely, Olešná, Osov, Plzeň (o. Plzeň-město), Podbrdy, Podluhy, Podmokly (o. Rokycany), Praha (Praha hl.m.), Praskolesy, Prašný Újezd (o. Rokycany), Radouš, Rpety, Svatá Dobrotivá (zanikla), Terešov (o. Rokycany), Tlustice, Újezd, Vejvanov (o. Rokycany), Velká Víska, Všeradice, Zaječov, Zbiroh (o. Rokycany), Zdice, Zvíkovec (o. Rokycany), Žebrák

HOSTÍN (kontrolní) (o. Mělník)

N	18411847
O	1840
Z	18441847

HOSTINNÉ (kontrolní) (o. Trutnov)

N, O, Z 18341853

HOSTIVAŘ (kontrolní) (Praha hl.m. 10)

N, O, Z 18401863

HOSTIVICE (kontrolní) (o. Praha-západ)

N, O, Z 18241849

HOSTOMICE (o. Beroun)

N 1874, 19021938, 19421944
O 18731874, 1902, 19051914,
19241938, 19421944
Z 1874, 19021938, 19421944

Běstín, Bezdědice, Čenkov (o. Příbram), Hostomice, Jince (o. Příbram),
Kladno (o. Kladno), Lážovice, Lhotka, Libomyšl, Lochovice, Neumětely,
Osov, Podbrdy, Praha (Praha hl.m.), Radouš, Rejkovice (o. Příbram),
Suchomasty, Vižina, Všeradice

HOSTOUŇ (o. Kladno)

N 17991875, 19141932
Z 18071840
index N 17991932
O 17991932
Z 17991932

Běloky, Brandýsek, Braškov, Buckov (od r. 1880 součást Buštěhradu),
Buštěhrad, Červený Újezd, Číčovice (o. Praha-západ), Dejvice (Praha
hl.m. 6), Dobřichovice (o. Praha-západ), Doksy, Dolany, Družec,
Dřetovice, Dříň, Dubí, Hostivice (o. Praha-východ), Hostouň, Hřebeč,
Chrustenice (o. Beroun), Jeneč (o. Praha-západ), Kamýk (o. Praha-západ),
Kladno, Kněžves (o. Praha-západ), Kyšice, Libušín, Lichoceves (o.
Praha-západ), Malá Dobrá (splynula s obcí Velká Dobrá), Makotřasy, Nový
Dvůr, Okoř (o. Praha-západ), Olšany, Pavlov, Pletený Újezd, Ptice,
Rozdělov, Statenice (o. Praha-západ), Stehelčeves, Středokluky (o.
Praha-západ), Štěpánov, Trója (Praha hl.m. 7), Tuchoměřice (o. Praha-
západ), Úhonice, Unhošť, Velká Dobrá, Velké Přítočno, Žalov (o. Praha-
západ)

HOSTOUŇ (kontrolní) (o. Kladno)

N 18391850
O 18401850
Z 18391850

HOŠTICE (o. Strakonice)

N 18051839
O 18101830
Z 18061839

Hoštice, Kraselov, Sušice, Tažovice

HOŠTICE (kontrolní) (o. Strakonice)

N 17931874

HRADEC (o. Plzeň-jih)

N 18521863

Hradec

HRADEC KRÁLOVÉ (o. Hradec Králové)

N 18641949

O 18651949

Z 18741949

index N 18671949

Z 18741949

Babice, Broumov (o. Náchod), Bříza, Černilov, Červený Kostelec (o. Náchod), Dašice (o. Pardubice), Dobřenice, Dohalice, Dolní Přím, Dražkovice (o. Pardubice), Dříteč (o. Pardubice), Dvůr Králové nad Labem (o. Trutnov), Hradec Králové, Chlum, Chlumeč nad Cidlinou, Choceň (o. Ústí nad Orlicí), Chrudim (o. Chrudim), Jaroměř (o. Náchod), Jeníkovice, Kolín (o. Kolín), Kratonohy, Krňovice, Křičeň (o. Pardubice), Kukleny, Kunčice, Ledec (o. Pardubice), Libčany, Librantice, Lhota pod Libčany, Lodín, Lochenice, Malín (o. Kutná Hora), Malšovice, Neděliště, Nechanice, Nové Město nad Metují (o. Náchod), Obědovice, Opočno, Osice, Pardubice (o. Pardubice), Piletice, Plačice, Plotiště nad Labem, Podolí, Pouchov, Pražské Předměstí, Probluz, Předměřice nad Labem, Puchlovice, Roudnice, Roudnička, Rusek, Rychnov nad Kněžnou (o. Rychnov nad Kněžnou), Skřivany, Slezské Předměstí, Smiřice, Solnice (o. Rychnov nad Kněžnou), Staré Ždánice (o. Pardubice), Stěžery, Světí, Svinary, Svobodné Dvory, Syrovátka, Trutnov (o. Trutnov), Třebechovice pod Orebem, Třesovice, Týniště nad Orlicí (o. Rychnov nad Kněžnou), Újezd, Urbanice, Ústí nad Orlicí (o. Ústí nad Orlicí), Velká Skalice (o. Kutná Hora), Vlčkovice, Vlkov (o. Jičín), Všestary, Vysoká (o. Kutná Hora), Zámostí (o. Jičín), Žamberk (o. Ústí nad Orlicí)

HRADEC KRÁLOVÉ (kontrolní) (o. Hradec Králové)

N, O, Z 18001859

HRÁDEK (kontrolní) (o. Benešov)

N 18081833

HRADEŠÍN (kontrolní) (o. Kolín)

N, O, Z 18401867

HROBY (kontrolní) (o. Tábor)

N 18431862

O 18431861

Z 18431862

HROCHŮV TÝNEC (kontrolní) (o. Chrudim)

N 18401894

O 18391889

Z 18391894

HRONOV (kontrolní) (o. Náchod)

Malá Černná, Hronov, Josefov

HROUBOVICE (o. Chrudim)

N 18741895
 O 18751891
 Z 18751895

index O, Z 18401895

Bělá, Bor u Skutče, Čakovice (o. Pelhřimov), Čáslav (o. Kutná Hora),
 Daňkovice (o. Žďár nad Sázavou), Dědová, Dolní Újezd, Heřmanův Městec,
 Hlinsko, Holice (o. Pardubice), Hradec Králové (o. Hradec Králové),
 Hroubovice, Chlumětín (o. Žďár nad Sázavou), Chotovice (o. Svitavy),
 Chrast, Chrudim, Janov (o. Svitavy), Jihlava (o. Jihlava), Jimramov (o.
 Žďár nad Sázavou), Kameničky, Lačnov (o. Svitavy), Lanškroun (o. Ústí
 nad Orlicí), Litomyšl (o. Svitavy), Martinice, Miřetice, Moravská
 Třebová (o. Svitavy), Nasavrky, Nové Hrady, Oldřiš (o. Svitavy), Polička
 (o. Svitavy), Prácheň (o. Benešov), Prosetín, Raná, Seč, Skuteč,
 Spělkov (o. Žďár nad Sázavou), Svitavy (o. Svitavy), Svratouch, Telecí
 (o. Svitavy), Ubušín (o. Žďár nad Sázavou), Ústí nad Orlicí (o. Ústí nad
 Orlicí), Vojtěchov, Vortová, Vysoké Mýto (o. Ústí nad Orlicí), Záboří,
 Žďárec

HROZNĚTÍN (o. Karlovy Vary)

N 17881947
 O 17991933
 Z 17881937, 1943

Abertamy, Andělská Hora, Bečov nad Teplou, Blatno (o. Chomutov), Boží
 Dar, Čachovice (o. Mladá Boleslav), Černýš (o. Chomutov), Dalovice,
 Děpoltovice, Doubí, Františkovy Lázně (o. Cheb), Hájek, Horní Chodov
 (o. Sokolov), Hroznětín, Chodov, Chodová Planá (o. Tachov), Jáchymov,
 Jalový Dvůr (o. Sokolov), Karlín (o. Tachov), Karlovy Vary, Klášter,
 Kostelní Bříza (o. Sokolov), Kraslice, Krásná Lípa (o. Sokolov), Krásný
 Les, Libyně (o. Louny), Loket (o. Sokolov), Mariánské Lázně (o. Cheb),
 Merklín, Milíkov (o. Cheb), Nedražice (o. Tachov), Nejdek, Nové Hamry,
 Nové Město, Oldřiš, Ostrov, Pernink, Planá (o. Tachov), Přebuz (o.
 Sokolov), Pstruží, Rudné, Rybáře, Sedlec, Skalná (o. Cheb), Slaný (o.
 Kladno), Sokolov (o. Sokolov), Šneky (o. Cheb), Teplice (o. Teplice),
 Toužim, Údlice (o. Chomutov), Vejprty (o. Chomutov), Velichov,
 Vojkovice, Vysoká, Žatec (o. Louny)

HRUBÝ JESENÍK (kontrolní) (o. Nymburk)

N, O, Z 18391847

HRUSICE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O, Z 18091860 (1886)

HŘEŠIHLAVY (kontrolní) (o. Rokycany)

N 18391879
 O 18411868
 Z 18391868

HŘÍŠKOV (o. Louny)

N 17881863
 O 18311873
 Z 17881864

N, O, Z 18581933 (spolu s Cítoliby)

index N 18031933

Bdín (o. Rakovník), Bedřichovice, Bílenec, Bílichov (o. Kladno), Bílina

(o. Teplice), Bohušovice nad Ohří (o. Litoměřice), Cítoliby, Černochoch, Dolní Ročov, Domoušice, Donín, Dřínov (o. Kladno), Duchcov (o. Teplice), Horní Beřkovice (o. Litoměřice), Horní Ročov (o. Litoměřice), Hořešovice (o. Kladno), Hořešovičky (o. Kladno), Hostouň (o. Kladno), Hřešice (o. Kladno), Hříškov, Hřívčice, Chlumčany, Jarpice (o. Kladno), Jedomělce (o. Kladno), Ječovice (o. Strakonice), Klobuky (o. Kladno), Kluček, Koleč (o. Kladno), Koštany (o. Teplice), Koštice, Krásný Dvůr, Krušovice (o. Rakovník), Kutrovice (o. Kladno), Kvílce (o. Kladno), Lhota, Liběchov (o. Mělník), Liběšice, Libochovany (o. Litoměřice), Libochovice (o. Litoměřice), Libovice (o. Kladno), Lišany, Líštany, Litoměřice (o. Litoměřice), Louny (o. Louny), Měcholupy, Milý (o. Rakovník), Mnichovský Týnec, Mšec, Neprobylice, Nová Ves, Nové Strašecí (o. Rakovník), Orasice, Ostrava (o. Ostrava), Páleč (o. Kladno), Panenský Týnec, Pátek, Peruc, Plchov (o. Kladno), Podlešín (o. Kladno), Pochvalov (o. Rakovník), Postoloprty, Pozdeň (o. Kladno), Pšov, Radnice (o. Rokycany), Radonice nad Ohří, Rakovník (o. Rakovník), Ročov, Roudnice nad Labem (o. Litoměřice), Řenče (o. Plzeň-jih), Senkov, Sezemice (o. Mladá Boleslav), Slaný (o. Kladno), Slavětín, Smolnice, Srbeč (o. Rakovník), Stradonice, Štichovice (o. Plzeň-sever), Telce, Teplice (o. Teplice), Toužetín, Třebívlice, Třebíz (o. Kladno), Třeboc, Týnec (o. Mladá Boleslav), Údlice (o. Chomutov), Úherce, Úlovice, Vinařice, Vrbičany (o. Litoměřice), Vrbno nad Lesy, Zeměchy, Zíchovec (o. Kladno), Zvoleněves (o. Kladno), Žatec, Žerotín

HUMPOLEC (o. Pelhřimov)

N	18401861, 19011944
O	17881839, 19031944
Z	17841839, 19011944
N, O, Z	18731900
index	N 17841898
O	17881839, 18961932
Z	17841839
N, O, Z	18741900

Bezděkov, Boňkov (o. Havlíčkův Brod), Branišov (o. Havlíčkův Brod), Budíkov, Čejov, Dobrá Voda, Dolní Město (o. Havlíčkův Brod), Golčův Jeníkov (o. Havlíčkův Brod), Havlíčkův Brod (o. Havlíčkův Brod), Herálec (o. Havlíčkův Brod), Hněvkovice, Hojanovice, Humpolec, Chotěboř (o. Havlíčkův Brod), Jihlava (o. Jihlava), Jiřice, Kaliště, Kamenice (o. Havlíčkův Brod), Kejžlice, Koberovice, Koňkovice (o. Havlíčkův Brod), Krásná Hora (o. Havlíčkův Brod), Krasoňov, Křemenice (o. Havlíčkův Brod), Kvasetice (o. Havlíčkův Brod), Květinov (o. Havlíčkův Brod), Leština (o. Havlíčkův Brod), Lhota (o. Žďár nad Sázavou), Lhotice, Lipnice nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Lohenice, Meziklasí (o. Havlíčkův Brod), Okrouhlice (o. Havlíčkův Brod), Pavlov, Pelhřimov, Polná (o. Jihlava), Polnička (o. Žďár nad Sázavou), Radňov, Rejčkov, Rozkoš, Sedlice, Senožaty, Skála (o. Havlíčkův Brod), Skorkov (o. Havlíčkův Brod), Speřice, Světlice, Takonín (o. Benešov), Termesivý, Tukleky, Úsobí (o. Havlíčkův Brod), Velký Rybník, Větrný Jeníkov (o. Jihlava), Věž (o. Havlíčkův Brod), Vilmov, Vitice, Vojslavice, Vrbice (o. Havlíčkův Brod), Zahrádka (o. Havlíčkův Brod), Zbílidy (o. Jihlava), Zbraslavice (o. Kutná Hora), Želiv

CHARVÁTCE (kontrolní) (o. Louny)

N	18341841
---	----------

CHEB (o. Cheb)

N	18651938, 19451949
O	18671938
Z	18651939, 19441949
N, O, Z	18351867

index N, O, Z (bez časového vymezení)

Aš, České Budějovice, (o. České Budějovice), Dobřany (o. Plzeň-jih),
Dolní Částkov, Dolní Dvory, Františkovy Lázně, Háje, Cheb, Chomutov
(o. Chomutov), Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kynšperk nad Ohří (o.
Sokolov), Libá, Maškov, Podhrad, Pomezí nad Ohří, Praha (Praha hl.m.),
Starý Hrozňatov, Tůně, Vysoké Mýto (o. Ústí nad Orlicí)

CHLENY (kontrolní) (o. Rychnov nad Kněžnou)

N 18131892
O 18501860
Z 18401897

CHLÍSTOV(o. Klatovy)

N 18401868
N, O, Z 18651894

index (společný pro obce Běšiny, Čachrov, Chlístov, Kdyně a Švihov) viz
Čachrov

Bernartice, Bolešiny, Bystré, Hradiště, Chlístov, Jindřichovice,
Koloveč, Kraslice (o. Sokolov), Kunkovice, Kydliny, Malonice, Nový
Čestín, Plzeň (o. Plzeň- město), Poleň, Rohozno, Srbice, Sušice, Újezd u
Plánice, Zdebořice

CHLUM (kontrolní) (o. Příbram)

N 18421868
O 1867
Z 18421866

CHLUMEC NAD CIDLINOU(o. Hradec Králové)

N, O, Z 19011923
index N 19011923

Babice, Barchůvek, Černá u Bohdanče (o. Pardubice), Černá za Bory
(o. Pardubice), Dobřenice, Chlumeck nad Cidlinou, Klamoš, Krakovany
(o. Kolín), Lhota pod Libčany, Libčany, Loukonosy (o. Kolín), Lovčice,
Mlékorsrby, Nechanice, Nové Město, Osice, Polní Chrčice (o. Kolín),
Radovesnice I (o. Kolín), Radovesnice II (o. Kolín), Rasochy (o. Kolín),
Rtanov, Skochovice, Strašov (o. Pardubice), Syrovátka, Uhlířská Lhota
(o. Kolín), Ždánice (o. Kolín), Žiželice (o. Kolín)

CHLUMÍN (kontrolní) (o. Mělník)

N 18171865
O 18391849
Z 18281848

CHOCEŇ (kontrolní) (o. Ústí nad Orlicí)

N 18541889
CHODOVÁ PLANÁ(o. Tachov)

N 18251936

O 18251933
Z 18251936
N, O, Z 17841828

Boněnov, Bor, Brod nad Tichou, Ctiboř, Damnov, Dobřany (o. Plzeň-jih), Dolní Jadruž, Domažlice (o. Domažlice), Drmoul (o. Cheb), Chodová Planá, Chodský Újezd, Halže, Hroznětín (o. Karlovy Vary), Klimentov, Kočov, Kořen, Kraslice (o. Sokolov), Krásné Údolí, Josefova Huť, Lázně Kynžvart (o. Cheb), Lestkov, Lhotka, Loket (o. Sokolov), Lubenec (o. Louny), Malý Újezdec, Mariánské Lázně (o. Cheb), Michalovy Hory, Neblašov, Ošelín, Otín, Ovesné Kladruby (o. Cheb), Pavlovice, Planá, Plzeň (o. Plzeň-město), Pozorka, Řešánov, Sokolov (o. Sokolov), Stará Voda, Stříbro, Studánka, Svojšín, Štokov, Trstěnice (o. Cheb), Týnec, Velká Hledsebe (o. Cheb), Velká Šitboř (o. Cheb), Vysoké Sedliště, Zadní Chodov, Zádub (o. Cheb), Závišín (o. Cheb)

CHODSKÝ ÚJEZD(o. Tachov)

N 18601867

Chodský Újezd, Štokov

CHOMUTOV(o. Chomutov)

N 18751938, 19451949
O 18751938, 19451949
Z 18751938, 19451949
index N 18751937, 19461948
O 18751935
Z 18751937
N, O, Z 18751895

Bílence, Blovice (o. Plzeň-jih), Březanec, Březno, Černice (o. Most), Černovice, Děčín (o. Děčín), Droužkovice, Dubí (o. Teplice), Duchcov (o. Teplice), Ervěnice (o. Most), Holešice (o. Most), Hora Svatého Šebestiána, Horní Ves (o. Most), Hořenice, Chomutov, Jirkov, Kadaň, Kralupy u Chomutova (zanikla), Kyjice, Liberec (o. Liberec), Litoměřice (o. Litoměřice), Most (o. Most), Nezabylice, Otvice, Přečaply, Spořice, Strupčice, Teplice (o. Teplice), Tušimice, Údllice, Ústí nad Labem (o. Ústí nad Labem), Vejprty, Voděřady, Všestary
CHOTĚBOŘ(o. Havlíčkův Brod)

N, O, Z 18961940, 19421944

Běstvína, Bezděkov u Libice nad Doubravou, Čečkovice, Dálčice, Havlíčkova Borová, Havlíčkův Brod, Heřmaň, Hoješín, Horní Studenec, Chotěboř, Chuchel, Keřkov, Kraborovice, Křemenice, Křížová, Libice nad Doubravou, Lhůta, Maleč, Nejepín, Oudoleň, Polnička (o. Žďár nad Sázavou), Praha (Praha hl.m.), Příbram, Rozsochatec, Rusínov, Sedletín, Sloupno, Staré Ransko, Světnov (o. Žďár nad Sázavou), Třemošnice (o. Chrudim), Uhelná Příbram, Uhrov, Velká Losenice (o. Žďár nad Sázavou), Víška, Vojnův Městec (o. Žďár nad Sázavou)

CHOTĚBOŘ (kontrolní)(o. Havlíčkův Brod)

N, O, Z 17601868

CHOTEČ(o. Jičín)

N 1866

Choteč

CHOUSTNÍK(o. Tábor)

N 18701905

N, O, Z 17981852

N, O, Z 18431930

index N 18431930 (společný pro obce
Choustník a Radenín)

Bolechovice (o. Benešov), Borovany (o. České Budějovice), Bořetín (o. Pelhřimov), Dlouhá Lhota, Dolní Jiřetín (o. Most), Druče (o. Jindřichův Hradec), Hojovice (o. Pelhřimov), Humenice (o. České Budějovice), Chabrovice, Choustník, Chrbonín, Kolín (o. Kolín), Krtov, Mezná, Mlýny, Praha (Praha hl.m.), Prčice (o. Benešov), Předboř, Radenín, Skopytce, Soběslav, Štědrónín-Plazy (o. Písek), Terezín, Tříklasovice, Uhlířské Janovice (o. Kutná Hora), Vlčeves, Zárybničí, Zásmyky (o. Kolín)

CHOUSTNÍK (kontrolní) (o. Tábor)

N 18371860

Z 18441881

CHRUDIM(o. Chrudim)

N 1860

Z 1862

Chrudim

CHRÁŠŤANY (kontrolní) (o. České Budějovice)

N 18451859

Z 18331854

CHRAŠTICE (kontrolní) (o. Písek)

N 17991853

O 18001863

Z 18001858

CHROUSTOVICE (kontrolní) (o. Chrudim)

N 18021844

O 1842

Z 18171835

CHVALKOVICE (kontrolní) (o. Náchod)

N 18391864
O 18401883
Z 18391868
N, O, Z 17951842

(společně s matrikou obce Velká Bukovinka)

CHVALY (kontrolní) (o. Praha-východ)

N 18021832
Z 18271839

CHVATĚRUBY (o. Mělník)

N 18221839

Chvatěruby

CHVATĚRUBY (kontrolní) (o. Mělník)

N 18401873
O 18421865
Z 18401869

CHÝNOV (kontrolní) (o. Tábor)

N 18331863
O 18191859
Z 18231844

CHYŠE (o. Karlovy Vary)

N 18131840, 18501870
O 1788, 1792, 17971799, 1819, 1826,
1835, 1837, 1839, 18491851
Z 17881865

Chyše, Plzeň (o. Plzeň-město)

CHÝŠKY (kontrolní) (o. Písek)

N 18251830, 18381859
O 18441859
Z 18381859

JABLONEC NAD NISOU (o. Jablonec nad Nisou)

N 18651949
O 18651949
Z 18651949

index N 18611949

index N, O, Z 18781899, 19031908

Dolní Maxov, Dolní Polubný, Hluboká (o. Liberec), Horní Maxov, Horní Rokytnice (o. Semily), Jablonec nad Nisou, Jablonecké Paseky, Janov nad Nisou, Kohonín, Liberec (o. Liberec), Lučany nad Nisou, Mariánská Hora, Mšeno nad Nisou, Nová Ves nad Nisou, Polubný, Proseč nad Nisou, Prosečné (o. Trutnov), Příkladovice, Pulečný, Rádlo, Rychnov u Jablonce nad Nisou, Rýnovice, Smržovka, Starý Harcov (o. Liberec), Šumberk nad Desnou, Tanvald, Velké Hamry, Vrkoslavice, Vysoké nad Jizerou (o. Semily)

JABLONNÉ V PODJEŠTĚDÍ (kontrolní) (o. Česká Lípa)

N 18131863

JANKOV (kontrolní) (o. Benešov)

N, O, Z 18171851

JANOV (kontrolní) (o. Tábor)

N 18431861

O 18431862

Z 18431862

JANOVICE NAD ÚHLAVOU (o. Klatovy)

N 18071871

O 18081837

Z 18071840

N, O, Z 18631894

index N, O, Z (společně s obcemi Dešenice, Strážov
a Janovice nad Úhlavou)

Běhařov, Beňovy, Bezděkov, Blovice (o. Plzeň-jih), Bystřice nad Úhlavou, Cebiv (o. Tachov), Čáslav (o. Kutná Hora), Dlažov, Domažlice (o. Domažlice), Dubová Lhota, Chlístov, Janovice nad Úhlavou, Jihlava (o. Jihlava), Kdyně (o. Domažlice), Klatovy, Klenová, Koryta, Libkov (o. Domažlice), Loučim (o. Domažlice), Merklín (o. Plzeň-jih), Milčice, Miletice, Mlýnec, Nová Ves (o. Domažlice), Osvračín (o. Domažlice), Praha (Praha hl.m.), Římov (o. České Budějovice), Slavíkovice (o. Domažlice), Soustov, Spůle, Strážov, Týnec, Velhartice, Veselí, Zdeslav

JANOVICE NAD ÚHLAVOU (kontrolní) (o. Klatovy)

N 18071863

O 18081862

Z 18071863

JAŽLOVICE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N 18401863

O 18491856

Z 18431860

JEČOVICE (kontrolní) (o. Litoměřice)

N 18481858

O 18471857

Z 1851

JESENICE (kontrolní) (o. Příbram)

N 18411866

O 1846

Z 18461868

JESENICE (o. Rakovník)

N 18661925, 1934, 1938

O 1896, 18991922, 1928, 1930, 1934

Z 18971938

Bečov nad Teplou (o. Karlovy Vary), Bílenec (o. Louny), Blatno (o. Louny), Černčice (o. Louny), Dobřany (o. Plzeň-jih), Hořovičky, Chlumčany (o. Louny), Chotěšov, Jesenice, Krty, Otěvěky, Pastuchovice (o. Plzeň-sever), Petrohrad (o. Louny), Podbořany (o. Louny), Praha (Praha hl.m.), Pšovlky (o. Rakovník), Soseň, Stebno (o. Louhy), Velečín (o. Plzeň-sever), Velká Chmelištná, Ždár, Žihle (o. Plzeň-sever)

JEŠÍN(o. Kladno)

N, O, Z 18961907
index (společně s obcí Postřižín)

Ješín, Kamenný Most, Litoměřice (o. Litoměřice), Neuměřice, Praha (Praha hl.m.), Slatina, Zvoleněves

JEVIČKO(o. Svitavy)

N 17841846
O 1784, 17901796, 18201846
Z 17841844
N, O, Z 19421946
index N 17841846
index N, O, Z 18461941

Bezděčín u Trnávky, Biskupice, Bojkovice (o. Uherské Hradiště), Čtyřicet Lánů (zanikla), Haňovice (o. Olomouc), Chornice, Jaroměřice, Jevičko, Konice (o. Prostějov), Litovel (o. Olomouc), Mohelnice (o. Šumperk), Ratiměř, Svitavy, Velké Opatovice (o. Blansko), Ždár (o. Blansko)

JIČÍN(o. Jičín)

N 18491937
O 18491936
Z 18401943
index N 18491936

Běchary, Bernartice (o. Trutnov), Bílá Voda, Blata, Borohrádek, Brandýs nad Labem (o. Praha-východ), Bratislava (Bratislava hl.m.), Brdo, Brno (o. Brno- město), Budčeves, Bukovina, Bystřice, Čejtice (o. Kutná Hora), Česká Skalice (o. Náchod), Činěves (o. Nymburk), Čistá (o. Semily), Dobřenice (o. Hradec Králové), Dolany, Dolní Bouzov (o. Mladá Boleslav), Dolní Kalná (o. Trutnov), Dolní Rokytnice (o. Semily), Dobřenice (o. Hradec Králové), Dřevěnice, Dymokury (o. Nymburk), Heřmanův Městec (o. Chrudim), Hlinsko (o. Chrudim), Hněvčeves (o. Hradec Králové), Holín, Horka u Staré Paky (o. Semily), Horní Rokytnice (o. Semily), Hostinné (o. Trutnov), Hřmenín, Hubálov, Cholenice, Chotěšice (o. Nymburk), Chrudim (o. Chrudim), Chyjice, Jablonec nad Jizerou (o. Semily), Jičín, Jičíněves, Jihlava (o. Jihlava), Jilemnice (o. Semily), Kbelnice, Kněžnice, Kolín (o. Kolín), Kopidlno, Kosmonosy (o. Mladá Boleslav), Kovač, Křinec (o. Nymburk), Kumburský Újezd, Labouň, Lázně Bělohrad, Libáň, Liberec (o. Liberec), Libošovice, Libštát (o. Semily), Libuň, Lomnice nad Popelkou (o. Semily), Lužany, Maršov (o. Trutnov), Martinice (o. Semily), Miletín, Milíčeves, Mladá Boleslav (o. Mladá Boleslav), Mladějov, Mlýnec, Nemyčeves, Nová Paka, Nová Ves nad Popelkou (o. Semily), Nový Bydžov (o. Hradec Králové), Ohařice, Ostružno, Pardubice (o. Pardubice), Pecka, Plhov, Poděbrady (o. Nymburk), Podhradí, Podhůří (o. Trutnov), Popovice, Praha (Praha hl.m.), Prostřední Lánov (o. Trutnov), Příklad, Pšoves, Radkyně, Radovesnice (o. Kolín), Rokytnice nad Jizerou (o. Semily), Roztoky u Jilemnice (o. Semily), Rožďalovice (o. Nymburk), Rusek (o. Hradec Králové), Rybníček, Samšina, Sedmihorky (o. Semily), Semily (o. Semily), Slatiňany, Slatiny, Slavhostice, Sobčice, Sobotka, Soudná, Staňkova Lhota, Stará Paka, Staré Hradý, Stav, Střevoč, Stříbrnice, Stříleč, Stupná, Temný Důl (o.

Trutnov), Turnov (o. Semily), Tuř, Tříč (o. Semily), Údovice, Únětice, Ústí, Valdice (o. Semily), Vesec, Vidochov, Vitiněves, Vlhošť, Vokšice, Volanice, Vrbčany (o. Kolín), Vrbice, Vrchlabí (o. Trutnov), Vršce, Vysoké nad Jizerou (o. Semily), Zámostí, Zelenecká Lhota, Zliv, Ždírnice, Železnice, Židovice

JIČÍN (kontrolní) (o. Jičín)

N 17881848
O 17881848
Z 17881848

JÍLOVÉ (kontrolní) (o. Praha-východ)

N 18531902
Z 18541871

JINCE (o. Beroun)

N 18141835, 18401877
O 18121849, 18551863
Z 18221839, 18531884

Jince

JINDŘICHŮV HRADEC (o. Jindřichův Hradec)

N 18461872
O 18491880
Z 18461868
N, O, Z 18601944, 1946
index N 1846, 18991939
O 1846, 18991939
Z 18461946, 18991946

Albeř, Bor, Bořetín, Častrov (o. Pelhřimov), Černovice (o. Pelhřimov), Česká Olešná, Český Krumlov (o. Český Krumlov), Číměř, Hamr, Hatín, Havlíčkův Brod (o. Havlíčkův Brod), Horní Cerekev (o. Pelhřimov), Horní Pěna, Hospřiz, Chlumeč, Jarošov nad Nežárkou, Jihlava (o. Jihlava), Jindřichův Hradec, Kačlehy, Kardašova Řečice, Klíkov, Kolín (o. Kolín), Lohděřov, Lomnice nad Lužnicí, Mladošovice (o. České Budějovice), Mníšek, Moravské Budějovice (o. Třebíč), Nová Bystřice, Nový Eting (zanikla), Nový Vojířov, Olomouc (o. Olomouc), Otín, Planá nad Lužnicí (o. Tábor), Pluhův Žďár, Poděbrady (o. Nymburk), Praha (Praha hl.m.), Ratiboř, Staré Město pod Landštejnem, Stráž nad Nežárkou, Strmilov, Suchdol nad Lužnicí, Sušice (o. Klatovy), Třebíč (o. Třebíč), Třeboň, Tušť, Velký Ratmírov, Veselí nad Lužnicí (o. Tábor), Vyskytná (o. Pelhřimov), Zahrádky
JIRKOV (o. Chomutov)

N 18171895
O 18261895
Z 18171895

Drmalý, Ervěnice (o. Most), Horní Litvínov (o. Most), Chomutov, Jirkov, Kalek, Nová Ves, Otvice, Postoloprty (o. Louny), Praha (Praha hl.m.), Strupčice, Ústí nad Labem (o. Ústí nad Labem), Žatec (o. Louny), Žiželice (o. Louny)

JIRNY (kontrolní) (o. Praha-východ)

N 18201869
O 18491852

JISTEBNICE (o. Tábor)

N 18211861, 18741886
 O 18271860, 18691930
 Z 18221861, 18691931
 N, O, Z 18691873, 18741930
 index N 18691930 (společný i pro obec
 Stádlec)

Balkova Lhota, Bezručice (o. Tachov), Borotín, Božejovice, České Budějovice (o. České Budějovice), Drahnětice, Hodušín, Chlum, Jihlava (o. Jihlava), Jistebnice, Koloděje nad Lužnicí (o. České Budějovice), Kosova Hora (o. Příbram), Křižanov (o. Písek), Lhotka (o. Pelhřimov), Makov, Malkovice (o. Benešov), Meziříčí, Mezno (o. Benešov), Milevsko (o. Písek), Nadějkov, Nehonín, Nový Kostelec, Olší, Orlov, Ostrý, Padařov, Paseka, Petříkovice (o. Písek), Pohoří, Praha (Praha hl.m.), Prčice (o. Benešov), Rábí (o. Klatovy), Smrkov, Staré Mitrovce (o. Benešov), Strakonice (o. Strakonice), Střeziměř (o. Benešov), Svoříš, Ševětín (o. České Budějovice), Štěnovice (o. Plzeň-jih), Tábor, Tisov (o. Strakonice), Veselíčko (o. Písek), Veselka (o. České Budějovice), Vlásenice, Vlksice (o. Písek), Zásmuky (o. Kolín)

JOSEFOV (kontrolní) (o. Náchod)

N 18621917
 O 18571899
 Z 18601914

KACEŘOV (o. Sokolov)

N 18001856
 O 18251851
 Z 18021839, 18451866

Kaceřov, Lázně Kynžvart (o. Cheb), Mariánské Lázně (o. Cheb)

KÁCOV (o. Kutná Hora)

N 18011850, 18741895
 O 18091823, 18741895
 Z 18091848, 18741895

index (viz Uhlířské Janovice)

Brandýs, Čechtice (o. Benešov), Dolní Kralovice (o. Benešov), Holšice, Chabeřice, Jiřice, Kácov, Kácovská Lhota, Kasanice, Keblov (o. Benešov), Kněž, Koblasko, Kolín (o. Kolín), Losiny, Nové Nespěřice, Nový Samechov, Otryby, Petrovice II, Polipsy, Račíněves, Rašovice, Řendějov, Soušice (o. Benešov), Střechov nad Sázavou (o. Benešov), Tichonice (o. Benešov), Vlašim (o. Benešov), Vlková, Vranice, Zbizuby, Zderadinky, Zderadiny, Zliv, Zruč nad Sázavou, Želivec

KÁCOV (kontrolní) (o. Kutná Hora)

N 18511859
 O 18511858
 Z 18511859

KADAŇ (o. Chomutov)

N 18261937
 O 18851936

Český Dub (o. Liberec), Dolany, Kadaň, Klášterec nad Ohří, Kojetín, Krásný Dvoreček, Libědice, Maštov, Měděnec, Milžany, Miřetice, Miřetice u Vintířova, Most (o. Most), Okounov, Pernštejn, Pětipsy, Praha (Praha hl.m.), Prunéřov, Přísečnice, Račetice, Radonice, Teplice (o. Teplice), Úhošťany, Vejprty, Vernéřov, Vilémice, Vintířov, Vrchnice, Žatec, Žďár (o. Karlovy Vary)

KADOV (kontrolní) (o. Strakonice)

N 18101833
O, Z 18141840

KALIŠTĚ (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N, O, Z 18101845

KAMENICE (o. Sokolov)

N 18401868
O 18491866
Z 18181868

Bošířany, Kamenice, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Krásná Lípa, Lísková, Lomnice, Nadlesí, Ovčárna (zanikla), Plzeň (o. Plzeň-město), Sokolov, Studánka u Kostelní Břízy (zanikla), Šabina

KAMENICE NAD LIPOU (o. Pelhřimov)

N 17931866
Z 18431862
N, O, Z 17961812, 18241862, 18611942
index N, O, Z 18421919

Antonka, Babín, Bohdalín, Bořejov, Břevnice (o. Havlíčkův Brod), Březina (o. Jindřichův Hradec), Častrov, Černovice, České Budějovice (o. České Budějovice), Deštná (o. Jindřichův Hradec), Dobrá Voda u Pacova, Drahoňov, Drachov, Gabrielka, Habry (o. Havlíčkův Brod), Hojovice, Horní Radouň (o. Jindřichův Hradec), Hořepník, Chválkov, Jihlava (o. Jihlava), Jindřichův Hradec (o. Jindřichův Hradec), Johanka, Kamenice nad Lipou, Kateřinky, Lhotka, Lipkova Voda, Lipnice (o. Jindřichův Hradec), Lukovec, Metánov, Mirotín, Mladá Vožice (o. Tábor), Mnich, Nová Včelnice (o. Jindřichův Hradec), Pacov, Pelec, Počátky, Praha (Praha hl.m.), Pravíkov, Rodínov, Stojčín, Stranná, Studená (o. Jindřichův Hradec), Světce (o. Jindřichův Hradec), Těmice, Těšenov, Vlásenice-Drbohlavy, Vlčetinec (o. Jindřichův Hradec), Vodná, Žirovnice

KAMENNÁ (o. Příbram)

N, O, Z 18691895
index N 18661895

Bohutín, Kamenná, Láz, Lazsko, Modřovice, Ostrov, Praha (Praha hl.m.), Příbram, Sedlice, Třebosko, Vysoká u Příbrami, Vysoká Pec, Zavržice

KAMÝK NAD VLTAVOU (o. Příbram)

N 18661876
 N, O, Z (1863) 18651876 (1877)
 index N, O 17701863

Čím, Dražkov, Dublovice, Hrachov, Jesenice, Kamenice, Kamýk nad Vltavou, Krásná Hora nad Vltavou, Kuní, Lhota, Líchovy, Martinice, Nechvalice, Obděnice, Ohrada, Ouběnice, Petrovice, Počepice, Pořešice, Pořešín, Praha (Praha hl.m.), Praskolesy (o. Beroun), Prčice, Příbram, Sedlčany, Skoupý, Skrýšov, Tábor (o. Tábor), Týnčany, Votice (o. Benešov), Vysoký Chlumeč, Zahradka, Zhoř

KAMÝK NAD VLTAVOU (kontrolní) (o. Příbram)

N 17701836, 18391864
 O 17881837, 18391860
 Z 17851868, 18401862

KAPLICE (o. Český Krumlov)

N, Z 18591870

Kaplice

KARDAŠOVA ŘEČICE (o. Jindřichův Hradec)

N 17841843
 O 17841842
 Z 17841843
 N, O, Z 18691944
 index N 17841941

Bošilec (o. České Budějovice), Brandlín, Bukovsko (o. České Budějovice), České Budějovice (o. České Budějovice), Dolní Bukovsko (o. České Budějovice), Dráčov (o. Tábor), Hojná Voda (o. České Budějovice), Horusice (o. Tábor), Chýnov (o. Tábor), Jindřichův Hradec, Jižná, Kardašova Řečice, Klatovy (o. Klatovy), Klečaty (o. Tábor), Koloděje nad Lužnicí (o. České Budějovice), Mazdov (o. České Budějovice), Mažice (o. Tábor), Mezimostí (o. Tábor), Neplachov (o. České Budějovice), Pluhův Žďár, Rokycany (o. Rokycany), Řečice, Řípec (o. Tábor), Soběslav (o. Tábor), Sodoměřice u Bechyně (o. Tábor), Sviny (o. Tábor), Tábor (o. Tábor), Tučapy (o. Tábor), Veselí nad Lužnicí (o. Tábor), Zálší (o. Tábor), Žďár

KARDAŠOVA ŘEČICE (kontrolní) (o. Jindřichův Hradec)

N 18431868
 O 18471866
 Z 18431868

KARLOVY VARY (o. Karlovy Vary)

O 18691905, 19051949
 Z 18691906, 19061928, 19281949
 N, O, Z 18441868

index N, O, Z (bez časového vymezení)

Andělská Hora, Bečov nad Teplou, Bohatice, Bor, Brno (o. Brno-město), Březová, Bystřice, Čichalov, Dalovice, Doubí, Drahovice, Drmaly (o. Chomutov), Dubí (o. Teplice), Dvory, Dvory (o. Sokolov), Fojtov, Františkovy Lázně (o. Cheb), Háj (o. Cheb zanikla), Horní Slavkov (o.

Sokolov), Hroznětín, Cheb (o. Cheb), Chodov (o. Sokolov), Chodová Planá (o. Tachov), Jenišov, Jáchymov, Kamenný Dvůr (o. Sokolov), Karlovy Vary, Kolová, Královské Poříčí (o. Sokolov), Kraslice (o. Sokolov), Krásno (o. Sokolov), Lesov, Liběšín (o. Louny), Loket (o. Sokolov), Luby (o. Cheb), Mariánské Lázně (o. Cheb), Mechová (o. Cheb), Most (o. Most), Nejdek, Okrouhlá (o. Cheb), Olšová Vrata, Ostrov, Otovice, Pila, Plzeň (o. Plzeň-město), Praha (Praha hl.m.), Příbor (o. Nový Jičín), Pšov, Radošov, Rybáře, Sedlec, Sedlečko, Schneidmühle (o. Sokolov zanikla), Sokolov (o. Sokolov), Stará Role, Svatobor, Tašovice, Toužim, Tuhnice, Ústí nad Labem (o. Ústí nad Labem), Úšovice, (o. Cheb), Valeč, Velichov, Všeborovice, Vysoká, Závišín, Žatec, Žlutice

KASEJOVICE(o. Plzeň-jih)

N 17881833, 18401862
O 17881838
Z 17881855
N, O, Z 18201831 (1840), 18621874,
19111938
indexy N 17881862
O 17881927
Z 17881895

Bělčice (o. Strakonice), Bezděkov, Blatná (o. Strakonice), Březí (o. Strakonice), Březnice, Budislavice, Částkov (o. Klatovy), Čichtice (o. Strakonice), Dobšice (o. Strakonice), Dolní Lukavice, Dožice, Drahenice (o. Příbram), Drahenický Málkov (o. Strakonice), Horažďovice (o. Klatovy), Hvoždany (o. Příbram), Kadov (o. Strakonice), Kasejovice, Kotouň, Koupě (o. Příbram), Lažany (o. Strakonice), Lnáře (o. Strakonice), Málkov (o. Tachov), Metly (o. Strakonice), Mladý Smolivec, Myštice (o. Strakonice), Nekvasovy, Nepomuk, Oselce, Podhůří, Polánka, Plzeň (o. Plzeň-město), Rakovice (o. Písek), Radošovice, Slatina (o. Strakonice), Starý Rožmitál (o. Příbram), Starý Smokovec, Tisov (o. Strakonice), Tchořovice (o. Strakonice), Újezdec (o. Strakonice), Valtínov (o. Jindřichův Hradec), Velenovy (o. Klatovy), Záhrobí (o. Strakonice), Ždár, Žinkovy, Životice
KASEJOVICE (kontrolní)(o. Plzeň-jih)

N 18401854

KAŠPERSKÉ HORY(o. Klatovy)

N 18741899, 19151927
Z 18741899, 19151927
index N 1896
O 1896
Z 1896

Bukovník, Hartmanice, Kašperské Hory, Mačice, Milčice, Nezelice, Podmokly, Role, Sušice, Volenice (o. Strakonice)

KATEŘINA(o. Tachov)

N 18511859
Z 1858

Kateřina

KATOVICE (kontrolní)(o. Strakonice)

N 18411850

O 18411854
Z 18431850

KBELY (kontrolní) (o. Klatovy)

N 18121887

KDYNĚ (o. Domažlice)

N, O, Z 19121933 (1937, 1941)
index N, O, Z 18611894

Běhařov (o. Klatovy), Dlažov (o. Klatovy), Hyršov, Kdyně, Klatovy (o. Klatovy), Koloveč, Loučim, Němčice, Pocinovice, Poleň (o. Klatovy), Pučlice, Stanětice, Úboč, Všeruby, Všeruby (o. Plzeň-sever), Zahořany

KDYNĚ (kontrolní) (o. Domažlice)

N 18401867
O 18441864
Z 18401874

KEBLOV (kontrolní) (o. Benešov)

N 18451860
O 18441859
Z 18451862

KLADNO (o. Kladno)

N, O, Z 1914, 1915, 19191936, 19381949

Bukov (o. Rakovník), Buštěhrad, Dubí, Duchcov (o. Teplice), Hnidousy, Hostouň, Chrástčany (o. Praha-západ), Kladno, Kolečovice (o. Rakovník), Kročehlavy, Lhota pod Džbánem (o. Rakovník), Libušín, Lichoceves (o. Praha-západ), Litovice (o. Praha-západ), Motyčín, Nučice (o. Beroun), Rakovník (o. Rakovník), Roudnice nad Labem (o. Litoměřice), Rozdělov, Rynholec (o. Rakovník), Řevničov (o. Rakovník), Srbeč (o. Rakovník), Štěpánov (o. Teplice), Tuchoměřice (o. Praha-západ), Unhošť, Velké Přítočno, Volduchy (o. Rokycany)

KLADNO (kontrolní) (o. Kladno)

N, O, Z 18391858
O, Z 18501855

KLADRUBY NAD LABEM (kontrolní) (o. Pardubice)

N 18401861
O bez zápisu
Z 18441852

KLÁŠTEREC NAD OHŘÍ (o. Chomutov)

N 18671879

Kláštorec nad Ohří

KLATOVY (o. Klatovy)

N 18471848, 18501938, 19421948

O 18561863, 18721884
Z 18531854, 18561878
O, Z 18921939, 19411948

Beňovy, Běšiny, Bolešiny, České Budějovice (o. České Budějovice),
Dešenice, Dlažov, Dlouhá Ves, Dobrá Voda, Dobřany (o. Plzeň-jih),
Dolany, Dolní Lukavice (o. Plzeň-jih), Domažlice (o. Domažlice),
Drslavice, Horažďovice, Hory Matky Boží, Hrádek, Janovice nad Úhlavou,
Chlístov, Chudenice, Kasejovice (o. Plzeň-jih), Kbel (o. Plzeň-jih),
Kdyně (o. Domažlice), Klatovy, Kolinec, Koloveč (o. Domažlice), Kozolupy
(o. Plzeň-sever), Kydliny, Malá Víska, Malinec (o. Plzeň-jih), Měčín,
Merklín (o. Plzeň-jih), Milence, Mlýnec, Mochtín, Němčice, Nýrsko,
Nýřany (o. Plzeň-sever), Obytce, Petrovice, Plánice, Plzeň (o. Plzeň-
město), Pocinovice (o. Domažlice), Poleň, Předslav, Přeštice (o. Plzeň-
jih), Roupov (o. Plzeň-jih), Staňkov (o. Domažlice), Stod (o. Plzeň-
jih), Strakonice (o. Strakonice), Strážov, Stříbrné Hory, Stříbro
(o. Tachov), Sušice, Svojšice, Švihov, Tachov (o. Tachov), Těchlovice
(o. Tachov), Újezd u Plánice, Úněšov (o. Plzeň-sever), Velhartice,
Vítkovice, Všeruby (o. Plzeň-sever), Zavlekov, Zborovy, Zbyslav, Železná
Ruda

KLECANY (kontrolní) (o. Praha-východ)

N 18401882
O 18421893
Z 18401868

KLOBUKY (kontrolní) (o. Kladno)

N, O, Z 18341848

KLUČENICE (o. Příbram)

N 18461934
O 18661934
Z 18641934

Branišovice (o. Písek), Březí (o. Písek), Dobrošov (o. Písek), Horní
Záhoří (o. Písek), Hrazánky (o. Písek), Hrazany (o. Písek), Chrást (o.
Písek), Klisinec (o. Písek), Klučenice, Kosobudy, Kostelec nad Vltavou
(o. Písek), Kotýřina (o. Písek), Kovářov (o. Písek), Králova Lhota (o.
Písek), Kuní, Kuniček, Lašovice (o. Písek), Lejčkov (o. Tábor), Milešov,
Milevsko (o. Písek), Níkovice (o. Písek), Obděnice, Peckova Lhota (o.
Písek), Petrovice, Písek (o. Písek), Planá, Porešín, Předbořice (o.
Písek), Příbram, Přílepov (o. Písek), Radešín, Radvánov (o. Písek),
Ratiboř (o. Písek), Rejkovice, Řenkov (o. Písek), Sedlčany, Tábor (o.
Tábor), Těchnice (o. Písek), Vesec (o. Písek), Velká, Voltýřov, Zahořany
(o. Písek), Zahrádka, Zalužany, Zlučín (o. Písek), Žebrákov (o. Písek)

KLUČENICE (kontrolní) (o. Příbram)

N 18421895
O 18661867
Z 1866

KNĚŽICE (kontrolní) (o. Nymburk)

N 1847

KOČOV (o. Tachov)

N 18521858
Z 18571858

Kočov

KOJETICE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, O 18311887

KOLEČ (kontrolní) (o. Kladno)

Z 18261840
N, O, Z 18421863

KOLEŠOVICE (o. Rakovník)

N 18401931 (1937)
O 18421884, 19051919
Z 18401857
N, O, Z 18221839

Děkov, Heřmanov, Hokov, Hořesedly, Hořovice (o. Beroun), Chříč (o. Plzeň-sever), Klečetné, Kolečovice, Kostomlaty nad Labem (o. Nymburk), Kožlany (o. Plzeň-sever), Liběšovice (o. Louny), Libořice (o. Louny), Lubenec (o. Louny), Nouzov, Oráčov, Petrovice, Příčina, Pšovlky, Rabštejn nad Střelou (o. Plzeň-sever), Rakovník, Senec, Sýrovice (o. Louny), Šanov, Švihov, Vlkov, Vrbice, Vysočany (o. Chomutov), Zderaz, Želízy (o. Mělník)

KOLÍN (o. Kolín)

N 17881949
O 17881949
Z 17881949
N, Z 18601865
index N 18601933
O 18601947
N, O, Z 17881839

Bečváry, Bělušice, Bernardov (o. Kutná Hora), Blinka, Bohouňovice I, Bolina (o. Benešov), Bošice, Březina (o. Kutná Hora), Břežany, Býchory, Cerhenice, Cerhýnky, Církvice, Čáslav (o. Kutná Hora), Červené Janovice (o. Kutná Hora), Červené Pečky, Červený Hrádek, Český Brod, Činěves (o. Nymburk), Dobrnice (o. Havlíčkův Brod), Dobrovítov (o. Kutná Hora), Dobřichov, Dobšice (o. Nymburk), Dolany, Drahodobudice, Golčův Jeníkov (o. Havlíčkův Brod), Grunta, Hlavečník, Hlízov (o. Kutná Hora), Hořátek (o. Nymburk), Hradčany (o. Nymburk), Hradec Králové (o. Hradec Králové), Hrádek (o. Kutná Hora), Hradenín, Hradištko I, Hroubovice (o. Chrudim), Chleby (o. Nymburk), Chlumec nad Cidlinou (o. Hradec Králové), Chmelovice (o. Hradec Králové), Choceň (o. Ústí nad Orlicí), Chocenice, Choťánky, Chotouchov, Chotusice (o. Kutná Hora), Chotutice, Chroustov, Chrudim (o. Chrudim), Jakub (o. Kutná Hora), Janovice (o. Hradec Králové), Jestřábí Lhota, Jíkev (o. Nymburk), Kácov (o. Kutná Hora), Kačina (o. Kutná Hora), Kanice (o. Hradec Králové), Kanín (o. Nymburk), Kaňk (o. Kutná Hora), Kateřina (o. Kutná Hora), Klášterní Skalice, Klipec (o. Nymburk), Klucké Chvalovice (o. Kutná Hora), Kluky (o. Kutná Hora), Kobylnice (o. Kutná Hora), Kocanda (o. Kutná Hora), Kojice (o. Pardubice), Kolaje (o. Nymburk), Kolín, Konárovice, Kořenice, Kostelec nad Černými Lesy, Kostelní Lhota (o. Nymburk), Kounice (o. Nymburk), Kouřim, Kouty (o. Nymburk), Kovanice (o. Nymburk), Koženice, Krakovany, Krychnov (o. Kutná Hora), Křečkov (o. Nymburk), Křenice (o. Praha-východ), Křinec (o. Nymburk), Kšely, Kutná Hora (o. Kutná Hora), Labské Chrčice (o. Pardubice), Ledec nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Lhota pod Přeloučí (o. Pardubice), Lhotky, Libice nad Cidlinou (o. Nymburk), Libenice, Libež (o. Benešov), Libodřice, Lošánky, Lošany, Lžovice, Malešov (o. Kutná Hora), Malín (o. Kutná Hora), Malotice, Mančice, Mečíř (o. Nymburk), Mikuláš (o. Kutná Hora), Mladá Boleslav (o. Mladá

Boleslav), Nebovidy, Němčice, Nepoměřice (o. Kutná Hora), Nová Ves, Nové Dvory (o. Kutná Hora), Nový Bydžov (o. Hradec Králové), Nymburk (o. Nymburk), Odřepsy (o. Nymburk), Ohaře, Opatovice, Opočnice (o. Nymburk), Opolánky (o. Nymburk), Opolany (o. Nymburk), Oseček (o. Nymburk), Osice (o. Hradec Králové), Ostrov (o. Kutná Hora), Ovčáry, Pardubice (o. Pardubice), Pašinka, Pátek (o. Nymburk), Pečky (o. Nymburk), Písková Lhota (o. Nymburk), Pitkovice (o. Praha-východ), Plaňany, Pňov-Předhradí (o. Nymburk), Počepice (o. Příbram), Poděbrady (o. Nymburk), Polepy, Polní Chrčice, Přebory, Předboř (o. Havlíčkův Brod), Přelouč (o. Pardubice), Přerov nad Labem (o. Praha-východ), Přibyslavice, Pučery, Radim, Radovesnice, Rasochy, Rataje nad Sázavou (o. Kutná Hora), Ratboř, Ratenice (o. Nymburk), Ronov nad Doubravou (o. Chrudim), Rožďalovice (o. Nymburk), Sadská (o. Nymburk), Sány (o. Nymburk), Sedlov, Selnice (o. Pardubice), Sendražice, Senice (o. Nymburk), Sokoleč (o. Nymburk), Spytovice (o. Pardubice), Starý Kolín, Strančice (o. Praha-východ), Svět (o. Benešov), Svojšice, Tatce (o. Nymburk), Telčice (o. Pardubice), Třebonín (o. Kutná Hora), Tři Dvory, Týnec nad Labem, Uhlířské Janovice (o. Kutná Hora), Újezdec, Úmyslovice (o. Nymburk), Úžice (o. Kutná Hora), Velenice (o. Nymburk), Veletov, Velim, Velké Zboží (o. Nymburk), Velký Osek, Veltruby, Vestec (o. Nymburk), Vinařice, Voděrady (o. Havlíčkův Brod), Volárna, Vranice (o. Kutná Hora), Vrbčany, Vrbice, Vrdy (o. Kutná Hora), Záboří nad Labem (o. Kutná Hora), Zásmyky, Zbožíčko (o. Nymburk), Zdechovice (o. Pardubice), Žabonosy, Ždánice, Žehuň (o. Nymburk)

KOLÍN (kontrolní) (o. Kolín)

N	17881859
O	17881859
Z	17881869

KOLINEC (o. Klatovy)

N	18071922
O	18521922
Z	18061815, 18191840, 18511922
index	N 18201920

Boříkovy, Čejkovy, Číhaň, Čínov, Dlouhá Ves, Hrádek, Chlístov, Jindřichovice, Kolinec, Kunkovice, Loužná, Makalovy, Malonice, Milínov, Mlázovy, Myslív, Němčice, Nový Čestín, Orlovice (o. Domažlice), Plánice, Plichtice, Podmokly, Sedlečko, Strážovice, Újezdec, Ústaleč, Velenovy, Velhartice, Zavlekov, Zborovy, Žďár

KOLINEC (kontrolní) (o. Klatovy)

N	18401856
O	18421852
Z	18411851

KOLODĚJE (kontrolní) (o. Praha-východ)

N, Z	18131853
------	----------

KOLODĚJE NAD LUŽNICÍ (o. České Budějovice)

N	18171944
O	18171839, 18741889, 18931898,
	19031923, 19261944
Z	18171839, 18631944
N, O, Z	17841817
index	N 1874
O	1874
Z	1874

N 18781932 (společně s obcemi Koloděje
nad Lužnicí a Neznašov)

Albrechtice nad Vltavou (o. Písek), Bechyně (o. Tábor), Bošilec, Březí u
Týna nad Vltavou, Bzí, Černovice (o. Pelhřimov), České Budějovice,
Čičenice (o. Strakonice), Dolní Bukovsko, Drahotěšice, Dříteň, Dub,
Dynín, Hartmanice, Horní Bukovsko, Hostý, Hrádek, Chrástany, Chvalešice,
Jistebnice (o. Tábor), Karlov-Nepomuk (o. Písek), Kašperské Hory (o.
Klatovy), Knín, Kočín, Koloděje nad Lužnicí, Malešice, Mladá Boleslav
(o. Mladá Boleslav), Mladá Vožice (o. Tábor), Modrá Hůrka, Netěchovice,
Neznašov, Nuzice, Opařany (o. Tábor), Písek (o. Písek), Plzeň (o. Plzeň-
město), Ponědrážka (o. Jindřichův Hradec), Pořežany, Praha (Praha
hl.m.), Smilovice, Sobětice, Sodoměřice u Tábora (o. Tábor), Ševětín,
Temelín, Tuchovice, Týn nad Vltavou, Veselí nad Lužnicí (o. Tábor),
Zálší (o. Tábor), Zlatá Komna, Žimutice

KOLOVEČ (kontrolní) (o. Domažlice)

N, O, Z 18001861

KOMÁROV (o. Karlovy Vary)

N, O, Z 18301861 (1872)

Komárov, Prohoř

KONÁROVICE (kontrolní) (o. Kolín)

N, O, Z 18051831, 18461896

KONDRAC (kontrolní) (o. Benešov)

N, O, Z 18401857

KONOJEDY (kontrolní) (o. České Budějovice)

N, O, Z 17981849 (1861)

KOŘEN (o. Tachov)

N 17961816, 18401895

O 18401895

Z 18401895

N, O, Z 18161858

Brod nad Tichou, Drmoul (o. Cheb), Chodová Planá, Kladruby, Kořen,
Kozolupy (o. Plzeň-sever), Krásné Údolí, Lestkov, Mariánské Lázně (o.
Cheb), Olbramov, Plzeň (o. Plzeň-město)

KOSOVA HORA (o. Příbram)

N 17891839

O 17891822, 18261828

Z 17891839

N, O, Z 18731895

Bezmíř (o. Benešov), Ješetice (o. Benešov), Jiříkovec (o. Benešov),
Kňovice, Kňovičky, Kosova Hora, Lhotka, Lovčice, Osečany, Petrovice,
Podolí, Puklice (o. Jihlava), Radič, Radošovice (o. Benešov), Sedlčany,
Sestrouň, Sledovice (o. Benešov), Suchdol, Třebnice, Vojkov (o.
Benešov), Voračice (o. Benešov), Zahradka

KOSTELEČ NAD ČERNÝMI LESY (o. Kolín)

N 18411859
N, O, Z (1896) 19161944

Bohouňovice, Borek (o. Havlíčkův Brod), Bylany, Český Brod, Dobročovice (o. Praha-východ), Dobřichov, Dolní Kruty, Doubravčice, Horní Kruty, Choteč (o. Pardubice), Chotouň, Chotýš, Chrást (o. Nymburk), Jevany, Klášterní Skalice, Klučov, Konojedy, Kostelec nad Černými Lesy, Kounice, Kouřim, Krymlov, Kšely, Lhotky, Libodřice, Lipnice nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Lstiboř, Mrzky, Nučice, Oleška, Oplany, Pečky (o. Nymburk), Plaňany, Poříčany (o. Nymburk), Praha (Praha hl.m.), Prusice, Přebozy, Přistoupim, Radlice, Sedlčánky, Sibřina (o. Praha-východ), Srbín (o. Praha-východ), Stříbrná Skalice, Svatbín, Světlá nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Svojetice (o. Praha-východ), Svojsice, Škvorec, Štíhllice, Tehov (o. Praha-východ), Tehovec (o. Praha- východ), Třebestovice, Třebovle, Tuchoraz, Voděrady (o. Praha-východ), Vrbčany, Vykáň (o. Nymburk), Vyšehořovice (o. Praha-východ), Vyžlovka, Ždánice

KOSTELEC NAD ČERNÝMI LESY (kontrolní) (o. Kolín)
N, O, Z 18221861

KOSTELEC NAD LABEM (o. Mělník)

Z 18441890
N, O, Z 18961925, 19421944

Bašť (o. Praha-východ), Brandýs nad Labem (o. Praha-východ), Byškovice, Brázdim (o. Praha-východ), Cítov, Čakovičky (o. Praha-východ), Dřísy, Chrást, Jiřice, Kojetice (o. Praha-východ), Konětopy, Kostelec nad Labem, Kozly, Křenek, Lhota, Líbeznice (o. Praha-východ), Libiš, Lobkovice, Lysá nad Labem (o. Nymburk), Mělník, Měšice (o. Praha-východ), Mlékojedy, Mratín (o. Praha- východ), Nedomice, Neratovice, Nymburk (o. Nymburk), Ovčáry, Semice (o. Nymburk), Sluky (o. Praha-východ), Stará Boleslav (o. Praha-východ), Staré Benátky (o. Mladá Boleslav), Tišice, Všetaty, Zlonín (o. Praha-východ)

KOSTELEC NAD LABEM (kontrolní) (o. Mělník)

N, O, Z 18451869

KOSTELEC NAD ORLICÍ (o. Rychnov nad Kněžnou)

N, O, Z 18731939

Bědovice (o. Hradec Králové), Brandýs nad Orlicí (o. Ústí nad Orlicí), Borohrádek, Brná, Březová (o. Náchod), Častolovice, Česká Rybná (o. Ústí nad Orlicí), Čestice, Dobré, Doudleby nad Orlicí, Horní Jelení (o. Pardubice), Chleny, Chlumeč nad Cidlinou (o. Hradec Králové), Choceň (o. Ústí nad Orlicí), Koldín (o. Ústí nad Orlicí), Kostelec nad Orlicí, Křivice, Lanškroun (o. Ústí nad Orlicí), Lično, Malá Černná nad Orlicí, Mladkov (o. Ústí nad Orlicí), Nový Bydžov (o. Hradec Králové), Olešnice, Peklo nad Zdobnicí, Perná (o. Ústí nad Orlicí), Polička (o. Svitavy), Polom, Potštejn, Prochody (o. Ústí nad Orlicí), Sedloňov, Skalička (o. Hradec Králové), Skořenice (o. Ústí nad Orlicí), Slatina (o. Ústí nad Orlicí), Solnice, Sudslava (o. Ústí nad Orlicí), Těchonín (o. Ústí nad

Orlicí), Třebešov, Turov (o. Ústí nad Orlicí), Tutleky, Týniště nad Orlicí, Ústí nad Orlicí (o. Ústí nad Orlicí), Vamberk, Velká Skalice, Velká Skrovnice (o. Ústí nad Orlicí), Vyhnánov, Vysoké Mýto (o. Ústí nad Orlicí), Zámorsk (o. Ústí nad Orlicí)

KOSTELEČ U KŘÍŽKŮ (kontrolní) (o. Praha-východ)

N 18401882
O 18451848
Z 18391858

KOSTELNÍ BŘÍZA (o. Sokolov)

N 18761895
O 18401895
Z 18401895
N, O, Z 17841868

Arnoltov, Citice, Čirá, Františkovy Lázně (o. Cheb), Habartov, Jindřichovice, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kostelní Bříza, Krásná Lípa (zanikla), Kynšperk nad Ohří, Lázně Kynžvart (o. Cheb), Mostov, Planá (o. Tachov), Praha (Praha hl.m.), Rotava, Sokolov, Šabina, Úbočí (o. Cheb)

KOSTELNÍ HLAVNO (kontrolní) (o. Mladá Boleslav)

N, O, Z 18401874

KOSTELNÍ LHOTA (kontrolní) (o. Nymburk)

N 18521854
O 18441860
Z 18591870

KOSTELNÍ RADOUŇ (kontrolní) (o. Jindřichův Hradec)

N, Z 18471860

KOŠETICE (o. Pelhřimov)

N 18521863
N, O, Z 18521900
index N 18641915 (společně s obcí Křivsoudov)

Babice, Blaženov, Buřenice, Čechtice (o. Benešov), Červená Řečice, Děkančice, Divišov (o. Benešov), Hořepník, Hoštice (o. Tábor), Humpolec, Chýstovice, Chyšná, Jedlina, Jihlava (o. Jihlava), Kalná (o. Benešov), Košetice, Kramolín, Křivsoudov (o. Benešov), Ledec nad Sázavou (o. Havlíčkův Brod), Lukavec, Miřetice (o. Benešov), Mnichovice (o. Benešov), Nová Cerekev, Onšov, Pacov, Pelhřimov, Petrova Lhota (o. Benešov), Růžkovy Lhotice (o. Benešov), Senožaty, Studený (o. Benešov), Světlá (o. Benešov), Syrov, Tábor (o. Tábor), Takonín (o. Benešov), Útěchovice, Velká Chyška, Zahrádka (o. Benešov), Zdislavice (o. Benešov)

KOŠETICE (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N, O, Z 17851844
KOTOUŇ (kontrolní) (o. Plzeň-jih)

N 18401863

O 18491852
Z 18391852

KOUNICE (kontrolní) (o. Nymburk)

N 18061864
O 18391844
Z 18291855

KOUŘIM(o. Kolín)

N 18791910, 19121915, 19171925
O 19091910, 1914, 19171923
Z 18961915, 19171925

Barchovice, Bečváry, Bošice, Břežany, Cerhenice, Cerhýnky, Církvice, Červený Hrádek, Dobřichov, Dolní Jelčany, Doubravčany, Drahodobudice, Hatě, Horní Kruty, Hradenín, Chocenice, Chotouchov, Chotutice, Klášterní Skalice, Kouřim, Krychnov, Libodřice, Malotice, Nesměň, Pečky (o. Nymburk), Plaňany, Podousy, Pohoří, Polní Voděrady, Ratenice (o. Nymburk), Skvrnov, Svojšice, Tatce (o. Nymburk), Toušice, Třebovle, Újezdec, Vrbčany, Zalesany, Žabonosy

KOUŘIM (kontrolní) (o. Kolín)

N, Z 18121861
N, O, Z 18411884

KOVÁRY (kontrolní) (o. Kladno)

N, Z 18441876

KOVÁŘOV(o. Písek)

N 18511874
O 18661873
Z 18641874
N, O, Z 18751886 (společně s obcí Chyšky)

Březí, Horní Záhoří, Hrazánky, Hrazany, Chyšky, Klisinec, Klučenice (o. Příbram), Kostelec nad Vltavou, Katýřina, Kovářov, Lašovice, Míkovice, Nová Ves, Peckova Lhota, Petrovice (o. Příbram), Planá (o. Příbram), Předbořice, Přílepov, Radvánov, Ratiboř, Řenkov, Velká Vesec, Vilasova Lhota (o. Příbram), Vlksice, Voltýřov (o. Příbram), Zahořany, Zahradka

KOVÁŘOV (kontrolní) (o. Písek)

N 18221864
O 18491866
Z 18401859

KOZLOV(o. Karlovy Vary)

N 18391892
O 18421893
Z 18401895
N, O, Z (1775) 17801840 (společně s obcí Teleč)

Bochov, Karlovy Vary, Kozlov, Luka, Nová Hvězda, Sovolusky, Široké Třebčice (o. Chomutov), Teleč, Údrč, Volyně (o.

Chomutov)

KOZOJEDY (kontrolní) (o. Plzeň-sever)

N 18541890

KOZOLUPY (o. Plzeň-sever)

N 18391857

O 18421904

N, O, Z 17991839, 18931920

Bdeněves, Františkovy Lázně (o. Cheb), Chodová Planá (o. Tachov), Chotíkov, Kozolupy, Křimice, Malesice, Merklín (o. Plzeň-jih), Město Touškov, Milíkov (o. Tachov), Nýřany, Plzeň (o. Plzeň-město), Pozorka (o. Tachov), Stříbro (o. Tachov), Újezd nade Mží, Vejprnice, Všeruby

KRAČÍN (o. Plzeň-sever)

N 18241888

O 18441888

Z 18451850

Bezvěrov, Číhaná, Dolní Jamné, Kračín, Krsy, Luková, Načetín (o. Domažlice), Oldřiš (o. Karlovy Vary), Štipoklasy, Žlutice (o. Karlovy Vary)

KRALUPY NAD VLTAVOU (o. Mělník)

N 18961928, 19331939

O 19061930, 19331940

Z 18961939

index N 18591938 (společně s obcí Postřižín)

Chvatěruby, Kralupy nad Vltavou, Lešany, Libčice nad Vltavou (o. Praha - západ), Lobeč, Lobeček, Mikovice, Otvovice (o. Kladno), Praha (Praha hl.m.), Trněný Újezd (o. Kladno), Úžice, Veltrusy, Zákolany (o. Kladno)

KRASLICE (o. Sokolov)

N 18971900

Kraslice

KRÁSNÁ HORA (kontrolní) (o. Havlíčkův Brod)

N 18011865

O 18311844

Z 18251867

N, O, Z 18411863 (1865)

KRÁSNÁ LÍPA (o. Sokolov)

N 18391895

O 18411895

Z 18401895

N, O, Z 17841868, 18741895

Arnoltov, Bukovany, Čistá, Cheb (o. Cheb), Kamenice, Kasejovice (o. Plzeň-jih), Krásná Lípa, Lázně Kynžvart (o. Cheb), Lazy (o. Cheb), Libyně (o. Louny), Loket, Maštov (o. Chomutov), Ostrov (o. Karlovy Vary), Ostrov (zanikla), Plesná (o. Cheb), Poutnov (o. Karlovy Vary),

Přimda (o. Tachov), Rovná, Slatina (o. Cheb), Sokolov

KRÁSNÝ DVŮR(o. Louny)

N 18501884
O 18481893
Z 18491895

Běsno, Blšany, Lelov, Libořice, Louny, Milčeves, Očihov, Pšov, Rakovník (o. Rakovník), Siřem, Slabce (o. Rakovník), Soběchleby, Stachov, Strojetic, Želeč

KRAŠOVICE (kontrolní) (o. Plzeň-sever)

N, O, Z 18251858

KRNSKO(o. Mladá Boleslav)

N 17971840
O 18081841
Z 18071840

Krnsko

KRSY(o. Plzeň-sever)

N 18321844
Z 18401844 (strojový opis)

Bezdrůžice (o. Tachov), Krsy

KŘEČ (kontrolní) (o. Pelhřimov)

N 18171840

KŘEČOVICE (kontrolní) (o. Příbram)

N 18401868
O 18401863
Z 18401864

KŘEMYŽ(o. Teplice)

N 17991841
O 1828, 1833, 1836, 1839
Z 18251841

Křemyž, Němečky

KŘINEC(o. Nymburk)

N 18391895
O 18491888
Z 18491886
N, O, Z 18391895 (společně s obcemi Kovanice
a Domousnice)

index N 18391895
N, O, Z 18381882

Bačalky (o. Jičín), Bakov nad Jizerou (o. Mladá Boleslav), Běchary, Benátecká Vrutice, Bošín, Brandýs nad Labem (o. Praha-východ), Brodek

(o. Jičín), Březno (o. Mladá Boleslav), Břístev, Bystřice (o. Jičín), Černá Hora, Čilec, Dětenice (o. Jičín), Dlouhá Lhota (o. Mladá Boleslav), Dobšín (o. Jičín), Dolní Bousov (o. Mladá Boleslav), Dolní Cetno (o. Mladá Boleslav), Dolní Rokytňany (o. Jičín), Domousnice (o. Mladá Boleslav), Doubravany, Draho, Dvory, Dymokury, Hasina, Hlízov (o. Kutná Hora), Horní Bousov (o. Mladá Boleslav), Hradec Králové (o. Hradec Králové), Hrubý Jeseník, Chleby, Cholenice (o. Jičín), Chotěšice, Jičín (o. Jičín), Jíkev, Jizbice, Karlov (o. Jičín), Kolín (o. Kolín), Kostomlátky, Kostomlaty nad Labem, Košík, Kovanice, Kozodírky (o. Jičín), Kropáčova Vrutice, Křešice (o. Jičín), Křinec, Libáň (o. Jičín), Liběšice (o. Jičín), Libichov (o. Mladá Boleslav), Libošovice (o. Jičín), Libuň (o. Jičín), Lično (o. Jičín), Litol, Loučeň, Luštěnice (o. Mladá Boleslav), Lysá nad Labem, Markvartice (o. Jičín), Martiněves (o. Litoměřice), Mcely, Mečíř, Mělník (o. Mělník), Městec Králové, Milovice, Mladá Boleslav (o. Mladá Boleslav), Netřebice, Nová Telib (o. Mladá Boleslav), Nové Zámky, Nový Dvůr, Nymburk, Obrubce (o. Mladá Boleslav), Osenice (o. Mladá Boleslav), Oskořínek, Ostrá, Patřín, Petkovy (o. Mladá Boleslav), Písková Lhota, Podlužany, Pojedy, Přepeře (o. Mladá Boleslav), Přerov nad Labem, Psinice (o. Jičín), Rakov (o. Jičín), Rohatsko (o. Mladá Boleslav), Rožďalovice, Rytířova Lhota (o. Jičín), Samšina (o. Jičín), Seletice, Skuřina (o. Jičín), Sobotka (o. Jičín), Sovenice, Sovolusky, Staňkova Lhota (o. Jičín), Stará Lysá, Staré Benátky (o. Mladá Boleslav), Stéblovce (o. Jičín), Struhy (o. Mladá Boleslav), Studce, Sukorady (o. Mladá Boleslav), Svídnice, Tuchom, Valdice (o. Jičín), Veselice (o. Mladá Boleslav), Viničná Lhota, Vlkava (o. Mladá Boleslav), Volejany (o. Mladá Boleslav), Všechlapy, Všejanya (o. Mladá Boleslav), Vysoké Veselí (o. Jičín), Zábrdovice, Záhornice, Zámostí, Zavadilka, Zboží (o. Jičín), Zelenecká Lhota (o. Jičín), Žitovlice

KŘIVOKLÁT (kontrolní) (o. Rakovník)

N 18401884
Z 18521873

KŘIVSOUDOV (o. Benešov)

N 17731852, 18961911
O 18011827, 19011908
Z 18961910

index N 18641915

Alberovice, Babice (o. Pelhřimov), Buřenice (o. Pelhřimov), Čechtice, Horní Lhota, Hořice (o. Pelhřimov), Chlovy (o. Pelhřimov), Chýstovice (o. Pelhřimov), Jeníkov, Jenišovice, Keblov, Kopanina (o. Pelhřimov), Košetice (o. Pelhřimov), Křešín (o. Pelhřimov), Křivsoudov, Ledce, Miřetice, Mnichovice, Onšovec (o. Kutná Hora), Petrova Lhota, Pravonín, Růžkovy Lhotice, Strojetic, Studený, Tábor (o. Tábor), Telč (o. Jihlava), Útěchovice (o. Pelhřimov), Zhoř, Zruč nad Sázavou (o. Kutná Hora)

KŘIVSOUDOV (kontrolní) (o. Benešov)

N 18401874
O 18441858
Z 18401860

KUKLENY (kontrolní) (o. Hradec Králové)

N 18371841
O 1837
Z 18361857

KUNDRATICE (o. Klatovy)

N 18391856

Annín, Dolejší Krušec, Kundratice, Loučová, Pavlínov, Železná Ruda

KUNĚTICE (kontrolní) (o. Pardubice)

N 17871853
O 1827
Z 18091853

KUNRATICE (kontrolní) (Praha hl.m. 4)

N 17911872
O 18151837, 18411860
Z 18141871

KUTNÁ HORA (o. Kutná Hora)

N 18961926, 1929, 1932, 1934, 19381939, 19421944
O
Z 18951913, 19151922, 19241945
index N 18961944

Bernardov, Církvice, Černíny, Červené Janovice, Dobřeň, Hlízov, Hlouška, Chlístovice, Jakub, Jiřice, Kaňk, Kateřina, Kobylnice, Kolín (o. Kolín), Kutná Hora, Lomec, Malešov, Malín, Mikuláš, Miskovice, Nové Dvory, Ovčáry, Petrovice, Sedlec, Solopysky, Suchdol, Třebešice, Týniště, Uhlířské Janovice, Záhoří nad Labem, Zbraslavice, Zhoř, Zruč nad Sázavou

KVÍLICE (kontrolní) (o. Kladno)

N, O, Z 18401860

KYDLINY (kontrolní) (o. Klatovy)

N 18181864
O 18501853
Z 18201858

KYJE (kontrolní) (Praha hl.m. 9)

N 18311861
O 18141834, 18431848
Z 18361839, 18411856

KYNŠPERK NAD OHŘÍ (o. Sokolov)

N 18201930
O 18391923
Z 18401930

N, O, Z (1797) 18121930 (společně s obcí Pochlovice)

index N, O, Z 18401930

Aš (o. Cheb), Bečov nad Teplou (o. Karlovy Vary), Bochov (o. Karlovy Vary), Citice, Dobřany (o. Plzeň-jih), Dolní Pochlovice, Cheb (o. Cheb), Chodov, Jindřichovice, Kaceřov, Kamenný Dvůr, Karlovy Vary (o. Karlovy Vary), Kynšperk nad Ohří, Libavské Údolí, Mnichov (o. Cheb), Mostov (o. Cheb), Nové Sedlo, Nový Kostel (o. Cheb), Starý Hrozňatov (o. Cheb), Šabina, Těšov (o. Cheb), Výhledy (o. Cheb)

(Pokračování soupisu v příštím čísle Paginae historiae)

Verzeichnis der Matrikeln jüdischer Gemeinden
in Böhmen

Zlatuše Kukánová, Lenka Matušíková

Die in dem Staatlichen Zentralarchiv in Prag aufbewahrten Matrikeln der jüdischen Gemeinden in Böhmen und Mähren aus den Jahren 1784-1949 sind im Zusammenhang mit dem wachsenden Interesse für genealogische Studien bei uns wie im Ausland die am meisten frequentierte Archivquelle geworden. Erhöhte Anzahl der schriftlichen Anfragen und der individuellen Besucher im Archiv führte die Verfasserinnen dieses Artikels zum Entschluß, an die schon publizierte Studie anzuknüpfen, ein alphabetisches Verzeichnis der erhaltenen jüdischen Matrikeln Böhmens in Folgen zu veröffentlichen und so die neuesten der Judengeschichte und den denkwürdigen Schriftstücken jüdischer Gemeinden in Böhmen und Mähren gewidmeten Publikationen zu ergänzen. In dieses Verzeichnis wurden deshalb nicht nur Originalmatrikeln eingereiht, sondern neben den für Original erklärten Duplikaten auch die Kontrollmatrikeln eingetragen, die bei der jüdischen Gemeinde unter der Aufsicht der katholischen Geistlichen geführt wurden. Die Absicht der Verfasserinnen war, einen übersichtlichen, der breitesten Öffentlichkeit dienenden Behelf auszuarbeiten, der nicht nur den individuellen genealogischen Studien, sondern auch der wissenschaftlichen Bearbeitung der Geschichte der jüdischen Population in Böhmen dienen sollte.

Das Verzeichnis enthält diese Angaben: den Sitz der jüdischen Gemeinde mit dem Matrikenamte (in den Klammern den zugehörigen nach dem Statistischen Ortslexikon aus dem Jahre 1974 angeführten Bezirk) und die Übersicht der erhaltenen Matrikeln und Indexe Abkürzungen N, O, Z bedeuten die Matrikeln und Indexe der Geborenen, Verheirateten und Gestorbenen. Das Matrikenverzeichnis wird mit alphabetisch geordneten Namen aller in den Matrikeln angeführten Lokalitäten begleitet (Geburtsort, Vermählungsort, Sterbeort). Der Bezirk wird nur in dem Falle angegeben, wenn er mit dem Bezirk des Matrikenamtes nicht identisch ist.

EVA DRAŠAROVÁ

Záměrem následující studie je podat na pozadí historického vývoje přibližně sta let nárys spolkové problematiky ve světle zájmu a dohledu státu. Reflektuje se zde osvícenská politika, počínající podporovat veřejnou činnost a ekonomické úsilí všude tam, kde již nedostačovala péče a pokladna zeměpána, spolu s dobou metternišskou a tzv. bachovského absolutismu, kdy nezbytný rozvoj širší společenské a hospodářské aktivity byl vedle svého z nutnosti uznávaného prospěchu zároveň státně politicky na obtíž. V průsečíku navzájem protikladných zájmů se rodil faktor širšího společenského dosahu vznikaly spolky nejružnějšího druhu a poslání, s všeobecně prospěšnou nebo jen oborovou činností. Závěr pojednání vyúsťuje dobou druhé poloviny šedesátých let 19. století v Rakousku, kdy vývoj dospěl na počátek zcela liberálního zákonodárství, pozdržovaného za rozpačité Schmerlingovy ústavnosti šedesátých let. Studie je rozdělena na dvě části, z nichž první sleduje nejprve legislativní stránku jevu, včetně zásadních a obecných hledisek, která provázela protikladný přístup státu ke spolkové činnosti a sdružování. Druhá část se zabývá konkrétními důsledky, které ze základních legislativních opatření pro spolkovou činnost, respektive pro její sledování a kontrolu, vyplývaly.

1. Státní regulace spolčování

Spolky, nová forma společenské organizace, vznikající v důsledku a z potřeb vývoje směřujícího k rozbití starého, stavovsky korporativně uspořádaného systému, se realizovaly v oblasti soukromé aktivity, ne však nezávisle na daném společenském prostředí.¹ Nové prvky, vymykající se ustálenému společenskému pořádku garantovanému absolutistickým režimem, vyvolávaly obrannou reakci policejního státu 18. století. První pokusy o regulaci společenského fenoménu ze strany státu (v tomto případě rakouské monarchie) se objevují v souvislosti se šířením zednářského hnutí a tajných revolučních společností od poloviny 18. století a počátku století následujícího. Mění se společenské podmínky přinášely s sebou i nové problémy, a snaha státu jistým způsobem usměrnit spolkové záležitosti se realizovala vydáváním nových a nových předpisů.

Nejstarší nařízení z 26. června 1754, vztahující se pouze na činnost tajných společností, obsahovala instrukce pro policejní podkomisaře ve Vídni, ukládala jim povinnost dozírat na tajné a podezřelé schůzky a veškerá podezření hlásit vrchnímu komisaři.² O deset let později byl vydán výnos obsahující zásadu, že bez povolení panovníka nelze založit žádnou společnost.³ V roce 1788 byl zakázán vstup do zednářských společností a řádu resenkruciánů.⁴ Negativní postoj k zednářství se změnil za vlády Josefa II., který byl znám svými volnomyšlenkářskými sklony. Byly vyhlášeny podmínky existence a členství v zednářských lóžích. Císař je vzal pod svou ochranu, pokud budou pracovat ve prospěch státu. Povolovaly se schůzky ve městech po předchozím ohlášení na policii či magistrátu. Nedodržení podmínek se trestalo pokutou tři sta dukátů.⁵ V souladu s celkovou církevní politikou Josefa II. byla zakázána církevní bratrstva s jedinou výjimkou spolků spjatých s chudinskými ústavami.⁶ Opětné utužení policejních opatření následovalo za Leopolda II. a Františka II. V oznámení dolnorakouské vlády o zavedení nového policejního řádu ve Vídni v roce 1791 byla vyhlášena povinnost úřadů dohlížet na nebezpečné schůzky, kluby a tajné společnosti.⁷ Dvorský dekret z následujícího roku, obsahující instrukci pro krajské hejtmany, nařizoval podávat zprávy o nedovolených schůzkách, a dvorský dekret z roku 1793 opět zakázal tajné schůzky.⁸ Obavy Metternichovy Svaté aliance z prvků narušujících daný společenský systém našly svůj výraz v povinných přísahách státních úředníků, v nichž byl obsažen závazek neúčastnit se činnosti tajných spolků.⁹ Podíl na jakékoliv tajné

společnosti byl prohlášen za těžký přešvih proti společnosti státního svazku.¹⁰ Předběžný souhlas panovníka byl vyžadován i k přijetí za člena zahraniční vědecké společnosti, představený zemské politické správy uděloval souhlas k přijímání cizinců do domácích akademií a učených společností.¹¹ K tvrdé konfrontaci se státem docházelo později i ve dvacátých a třicátých letech 19. století ve snaze potlačit činnost karbonářů a zabránit vzniku studentských spolků, odnoží buršenshaftů.¹²

Ne ve všech případech byl vztah státu a spolků nutně antagonistický. Pragmatické cíle řady čtenářských, osvětových, vědeckých, ale i charitativních a výrobních spolků byly v souladu s potřebami státu a nevstupovaly do opozice vůči státní moci, jako u otevřeně politických spolků, jejichž činnost nebyla povolena. Proto již v roce 1816 byly publikovány zásady zakládání ženských spolků s dobročinnými a užitečnými cíli, vyvolané žádostí vídeňské Společnosti šlechticů na podporu dobrého a užitečného o schválení stanov. Stát vítal soukromou iniciativu v oblastech, na které mu nestačily finanční prostředky, vyčerpané dlouholetými velkými vojenskými výdaji, vyhradil si však možnost kdykoliv spolky zrušit a zakázat jakékoliv spojení mezi nimi. Současně byla vyjádřena podpora spolčování, které sledovalo dovolené a obecně prospěšné cíle v průmyslu, řemeslech, zemědělství, vynálezectví, vědě a umění.¹³ Tato zásada byla konkretizována v případě akciových společností již v roce 1821. První polovina 19. století je charakterizována nástupem nových vrstev společnosti spjatých s progresivními prvky ekonomického vývoje. Koncentrace sil, k níž byla použita již dříve známá forma spolku, umožňovala účinněji formovat vědomí specifických zájmů a ventilovat tyto zájmy navenek. Spolkové hnutí se postupně stávalo nástrojem emancipace měšťanských vrstev společnosti. S tím, jak tento jev nabýval na intenzitě, nutně na něj musely reagovat vládnoucí složky společnosti. Diferencovaný vztah odpovídal různosti spolkových zájmů a cílů, jejich státo- a systémotvornosti, či naopak případnému rozkladnému úsilí. Řada pozitivních zákonných norem byla proto věnována i výrobním spolkům, vznikajícím často na akciovém základě. Dekretem dvorské komerční komise z 15. října 1821¹⁴ byla stanovena zásada svobodné tvorby akciových společností v oblasti realizace privilegovaných vynálezů i při dolování. Státní správa neměla zasahovat do otázek rentability podniků a způsobu dosažení zisku. Posuzovala pouze stanovy akciových společností, aby neodporovaly zemským zákonům a neškodily obyvatelstvu. Zemské úřady se měly řídit všeobecným pokynem, podle kterého bylo přípustné oznamování akciových společností, ale jednalo se o čistě soukromou záležitost a písemnosti z této agendy nesměly obsahovat formulaci »se svolením vlády«. Vláda prostě nezasahovala do privátních zájmů. Aby se učinilo zadost předpisům o továrních společnostech, zaprotokoloval se akciový plán a návrh kontraktů u obchodního a směnečného soudu. Akciový plán, návrh kontraktů a vzory akciových i subskripčních lístků se publikovaly k informaci veřejnosti pro případ nákupu akcií. Zvláštní ustanovení o akciových spolcích zahrnoval i dvacátý pátý článek zákona uherského říšského sněmu z roku 1836. 6. února 1838 bylo vydáno nejvyšší rozhodnutí o zásadách vytváření živnostensko-průmyslových spolků.¹⁵ Podpora soukromých podnikatelských cílů byla prohlášena veřejným zájmem státní správy. Průmyslovým spolkům se ukládalo sbírat znalosti o stavu a proměnách všech průmyslových odvětví, vydávat časopis, pořádat periodické výstavy výrobků. Protože svou aktivitou působily na veřejnosti, potřebovaly jako všechny soukromé spolky zvláštní povolení státní správy. K tomuto účelu předkládaly návrh stanov a plán činnosti, která se nesměla dotýkat veřejných záležitostí. Přesto jim bylo dovoleno podávat úřadům návrhy na zlepšení průmyslu, nesměly ovšem hájit zájmy cechů, aby byla zaručena svoboda podnikání. Spolky však v žádném případě nenabývaly podobu nového orgánu státní správy či veřejné korporace. Způsob potvrzování anonymních společností nebo akciových spolků pro průmyslové účely upravoval dekret dvorské kanceláře z 3. října 1839.¹⁶ Pokud pro ně neexistovaly speciální předpisy (jako např. pro železniční společnosti), dále pokud nevlastnily určitá přednostní práva a osvobození, nebo když veřejné zájmy nevyžadovaly zásah vyšších autorit, pak akciové spolky podle platného dekretu dvorské komorní komise z roku 1821 nepotřebovaly formální schválení zemského úřadu, ale jen prohlášení, že úřad nemá námitek proti vytvoření akciového spolku. Zmíněný postup modifikovalo

nejvyšší rozhodnutí z 14. února 1840.¹⁷ Ke zřízení akciové společnosti pro průmyslové podnikání a k užívání privilegií se vyžadovalo povolení dvorského finančního úřadu.

První obecnou úpravu vzímajícího se spolkového života představuje nejvyšší rozhodnutí s návrhem zásad o poměru společenských soukromých spolků ke státní správě v budoucnu, oznámené zemským úřadům dekretem dvorské kanceláře ze 6. srpna 1840.¹⁸ Zřizování soukromých společností a spolků se přenechávalo volnému uvážení zúčastněných, pokud tyto spolky nebyly zakázány zvláštním zákonem nebo jejich vznik nepodmiňovala předběžná koncese úřadů. Návrh zásad byl úřední cestou postoupen orgánům státní správy jako provizorní směrnice pro posuzování spolkových cílů a forem. Nedoporučovalo se jeho veřejné ohlášení, protože šlo o pouhý návrh celkového formálního předpisu, do něhož se teprve zapracovávaly připomínky. Podle těchto zásad byla provedena nová redakce zákona v roce 1843.¹⁹ Ke zřízení spolku bylo potřebné zvláštní povolení státní správy. Svolení nejvyšší, tedy císařského majestátu, se vyžadovalo v případě spolků pro vědu a umění, pro rozvoj zemědělství a průmyslu, ku provozování železnic a paroplavby, pro provoz zaopatřovacích a rentovních ústavů a spořitelen. Spojená dvorská kancelář udělovala povolení ke zřízení spolků, jejichž působnost zasahovala do správního území více zemských úřadů, nebo jejichž podnikatelský fond byl založen zcela nebo zčásti na akciích. Povolování ostatních spolků zajišťovaly příslušné zemské úřady. Podrobně byly upraveny i okolnosti zřizování a náležitosti stanov akciových společností. Rámcové předpisy doplnil v roce 1844 regulativ pro zřizování a činnost spořitelen, v nichž byla spatřována užitečná instituce ke zlepšení životní úrovně chudších vrstev obyvatelstva.²⁰ Spořitelny mohly zřizovat spolky osob nebo obce, pokud složily garanční fond ke krytí správních výdajů a případných ztrát v počátečním období působnosti do doby, než by byl vytvořen vlastní rezervní fond.

Čerstvá zkušenost z vlny stávkového hnutí, především v textilním průmyslu, byla bezprostřední příčinou vydání guberniálního nařízení v roce 1845, jež se zabývalo pořádáním peněžních sbírek mezi továrními dělníky a zřizováním dělnických tzv. pokladních spolků v Čechách.²¹ Z obavy před případným zneužitím byly zakázány nepovolené sbírky a upravila se nedovolená existence spolků na podporu nemocných či práce neschopných členů. Pokladnám se uložilo do třech měsíců předložit stanovy guberniu ke schválení a zvolit »vhodné osoby« do vedení. Při sestavování stanov měly pomoci dělníkům místní úřady a každoroční účetní uzávěrka se nadále předkládala shromáždění členů za přítomnosti zeměpanského komisaře.

Naprosto odlišná společensko-politická situace revolučního roku 1848 vedla k přímé politizaci řady spolků. Jejich shromáždění se využívala ke svobodným diskusím a kontrole zákonodárství prostřednictvím petičního práva. Vytvořil se speciální vztah mezi konstituční ústavou a spolkovým právem. Mezi liberálními požadavky základních občanských práv figurovalo i petiční právo a právo tvořit spolky, což bylo zakotveno i v oktrojované ústavě z dubna 1848. Zrušilo se předepsané užívání klausule o neúčasti v tajných společnostech a bratrstvech ve služebních přísahách státních zaměstnanců. Předseda vlády Pillersdorf zdůraznil v dopise zemským představeným z 2. května 1848, že petiční právo a právo tvořit spolky náleží všem občanům státu. Soukromé spolky však nesměly vystupovat proti základům ústavy a proti bezpečnosti státu. Jakékoliv pokusy nelegálních spolků zmocnit se části výkonné moci se potlačovaly zákonnou cestou.²² Velmi progresivně formuloval základní práva ústavní výbor říšského sněmu v osnově říšské ústavy.²³ Na této skutečnosti měl lví podíl jeden z vůdců české opozice F. L. Rieger. K vlastní realizaci již nedošlo. Pomalý ústup revoluční vlny a nakonec vítězství reakce vedlo k rozehnutí říšského sněmu a vyhlášení další oktrojované ústavy v březnu roku 1849, když již předtím, v prosinci roku 1848, vyšel zákaz demokratických a dělnických klubů a spolků.²⁴ Tato ústava, nazývaná také podle svého tvůrce Stadionova, sice zaručovala základní občanské svobody, mimo jiné i petiční a shromáždovací právo a právo tvořit

spolky, ale nevstoupila nikdy v platnost. Prozatímní účinností byl nadán císařský patent ze 17. března roku 1849 upravující výkon spolčovacího a shromažďovacího práva deklarovaného březnovou ústavou.²⁵ Nepolitické spolky nevýrobní sféry nepotřebovaly ke svému vzniku žádné zvláštní schválení, pouze čtrnáct dnů před zahájením činnosti předložily obecnímu představenému v místě sídla spolku a představenému příslušného politického okresu stanovy a oznámily vytvoření spolkového výboru. Ostatní nepolitické spolky výrobního zaměření podléhaly dosud platným předpisům z první poloviny čtyřicátých let. Politickým spolkům byla předepsána také jen ohlašovací povinnost, ale jejich činnost nesměla zasahovat do oboru zákonodárné nebo výkonné moci a o každém zasedání musel být alespoň dvacet čtyři hodin předem informován bezpečnostní úřad. Účast ve spolcích se zcela zakazovala žákům gymnázií.²⁶ Provizorní disciplinární řád pro univerzity z 13. října 1849 úplně zakázal studentské spolky.²⁷ Ostatně výkon spolčovacího práva byl v Praze, Vídní a Lvově suspendován stavem obležení.²⁸ Značnou pozornost věnovaly úřady zamezení vlivu zahraničních dělnických asociací a demokratického křesťanského hnutí na domácí obyvatelstvo, dozíraly i na dělnické pokladní spolky, aby nebyly zneužity k podpoře stávkujících dělníků a zamezilo se jejich spojení se zahraničními spolkovými pokladnami.²⁹

Zřetelnější posun k obnovenému policejnímu systému, jenž byl tak typický pro nastupující tzv. bachovský absolutismus, signalizují požadavky ministerstva vnitra z února 1851 na předkládání výkazů změn existujících spolků.³⁰ Silvestrovské patenty z konce roku 1851 pak definitivně ukončily období zdánlivé ústavnosti, byla zrušena Stadionova ústava a všechna základní občanská práva včetně práva spolčovacího. Spolkové záležitosti nabyly velké důležitosti ze státně policejního hlediska, proto dosavadní evidence a dozor prostřednictvím správních úřadů nedostačoval. Nejvyšší policejní úřad získal úplný přehled o spolcích v celé monarchii zasíláním seznamů všech spolků, odlišných od výkazů změn předkládaných ministerstvu vnitra. Navíc bylo nařízeno vykonávat evidenci a dohled nad všemi typy spolků nejen prostřednictvím okresních úřadů, ale i četnictva.³¹

Obnovil se zákaz spojování domácích spolků se zahraničními, zůstala možnost individuální účasti v zahraničních spolcích (kromě vědeckých) bez předběžného povolení.³² Dvojaký postoj zaujala vláda k zakládání zemědělských a lesnických spolků. Pokynem ministerstva vnitra z roku 1849 sama iniciovala vytváření krajských a okresních filiálek Vlastenecko-hospodářské společnosti v Čechách, o jejichž užitečnosti pro rozvoj zemědělství nikdo nepochyboval. S utužováním neoabsolutistického režimu rostla obava z nebezpečí jejich zneužití pro politické cíle, což vedlo ke zvýšenému dozoru na jejich činnost a protahování schválení stanov pro nové filiálky a sekce.³³

Naznačený vývoj dovršil spolkový zákon z listopadu roku 1852³⁴, který navázal, často i stejnými formulacemi, na předrevoluční spolkový zákon z roku 1843. Platil pro všechny země monarchie mimo vojenskou hranici. Ukončil platnost patentu ze 17. března 1849 (prozatímního spolkového zákona), dále nejvyššího rozhodnutí z 19. října 1843 dosud směrodatného pro spolky, jejichž cílem bylo dosažení zisku, a pro akciové spolky (tj. pro spolky pro železniční a paroplavební podnikání, pro stavbu nebo údržbu silnic a vodních cest, bankovní a kreditní ústavy, pojišťovací, zaopatřovací a rentovní ústavy, spořitelny) a konečně zrušil všechny předpisy uherského zákona o akciových spolcích z roku 1840. Obnovila se stará povolovací praxe, kdy o založení spolků rozhodoval císař, ministerstvo vnitra nebo zemský politický úřad. Existence politických spolků se ani nepředpokládala, zákon obsahoval ustanovení zakazující spolky, které by zasahovaly do oblastí zákonodárství nebo veřejné správy. Všechny typy spolků byly dány pod dozor státní správy, jež sledovala činnost, schvalovala stanovy a pokud to bylo nutné, určovala spolkům zeměpanského komisaře, který dohlížel, aby spolek nepřekračoval hranice jemu uděleného povolení a schválené stanovy. Podobný přestupek se trestal úředním rozpuštěním spolku.

Výnos ministerstva vnitra z 25. října 1853 nařídil povinnost všech spolků, jimž byl přidělen zeměpanský komisař, předem ohlašovat konání spolkového shromáždění, bez potřeby formálního schválení akce.³⁵ Vydaná povolení k založení spolku se navíc hlásila v letech 1855-1859 policejnímu ministerstvu a v letech 1856-1861 se vedle běžných výkazů spolků pro policejní ministerstvo a výkazů změn v existenci spolků předkládaly ministerstvu vnitra i roční zprávy o činnosti a hospodaření spolků.³⁶

Nejasná ustanovení spolkového zákona vyvolala v život jednání o postavení náboženských katolických spolků. Před vydáním nového spolkového zákona věnovaly správní úřady pozornost zakládání těchto spolků, vedly jejich evidenci, kontrolovaly jejich shromáždění podle § 1 provizorního spolkového zákona z roku 1849 a na základě pokynu ministra vnitra z 16. srpna 1852.³² Příslušnému okresnímu úřadu se oznamoval nejen vznik, ale i volba představenstva a změny stanov.

Pozornost vlády poutaly náboženské spolky a bratrstva i po vydání nového spolkového zákona. Zvláště v letech 1852-1853 byla sledována s jistou nedůvěrou úspěšná činnost katolického kléru v Čechách, hlavně prostřednictvím putujících misionářů. Episkopáty většinou odmítaly jakýkoliv vliv státních úřadů na náboženské spolky. Seznam církevně náboženských spolků v Čechách za rok 1853 pro ministerstvo vnitra byl vypracován s velkými obtížemi. Místodržitelství trvalo na státně policejní důležitosti církevních spolků v Čechách, obávalo se jejich využití pro národně politické cíle politicky nespolehlivým nižším klérem, jako tomu bylo v Haliči se spolky střídmosti v r. 1846. Uvažovalo dokonce o speciální zákonné normě. Vládní kruhy však viděly v upevnění církevního organismu příležitost k posílení pozice státu. Proto byl v roce 1855 uzavřen konkordát, proto se spokojily s dozorem orgánů církevní hierarchie na místě státu a přísně zakročovaly proti spolům, které stály mimo nebo dokonce proti tomuto hierarchickému pořádku. Nejprve bylo oznámeno výnosem ministerstva vnitra z ledna 1856, že náboženské společnosti nepodléhají spolkovému zákonu. Český místodržitel dal tuto skutečnost na vědomí podřízeným úřadům, ale o čtrnáct dní později konstatoval v dalším přípise krajským úřadům, že sice podle předchozího výnosu se nemá požadovat hlášení o náboženských spolcích, ale že se mu nezdá rozumné z politického a policejního hlediska pustit tuto kategorii spolků se zřetele. I nadále se měla sledovat jejich činnost.³⁸ Místodržitelova iniciativa nebyla však v souladu s oficiální procírkevní politikou 27. června 1856 bylo vydáno nejvyšší rozhodnutí o postavení náboženských a církevních spolků, bratrstev a kongregací, na které se nevztahoval spolkový zákon z roku 1852.³⁹ Povoloval je a metodicky vedl biskup dané diecéze, místodržitelům se oznamovalo pouze povolení, předmět činnosti a organizace spolku. V roce 1858 vydalo české místodržitelství dodatečné pokyny k pojímání literátských bratrstev a spolků pro zpěv na kůru. Rozlišovaly se podle převažujícího směru činnosti na čistě náboženské, vyjmuté ze spolkového zákona, a vzájemně podpůrné či pěvecké řídící se spolkovým zákonem.⁴⁰

Zvláštní pozornost věnovaly státní orgány organizaci spořitelen a pojišťovnictví. Již v roce 1851 byla českým místodržitelem ustanovena komise, která měla předložit návrhy ke zřízení spořitelen v zemi.⁴¹ Pražská spořitelna nemohla kapacitou vyhovět zvyšujícím se požadavkům z venkova a byla nepřístupná pro malé úspory obyvatel ze vzdálených lokalit. V listopadu roku 1852 místodržitel doporučil krajským prezidentům, aby působili na zřizování obecních spořitelen i na venkově.⁴² Odborná místodržitelská komise vypracovala k tomu účelu vzorové stanovy, při nichž byl použit regulativ pro spořitelny z roku 1844.

Ministerstvo vnitra, aby získalo přehled o hospodaření spořitelen, nařídilo v roce 1856 předložit jednotné formuláře výkazů hospodaření s údaji od roku 1850 nebo od data vzniku spořitelny.⁴³ Nové exempláře vzorových stanov pro obecní spořitelny rozeslalo ministerstvo vnitra zemským politickým úřadům v roce 1858.⁴⁴ V dubnu roku 1860 bylo nejvyšším rozhodnutím postoupeno rozhodování o způsobu užití přebytků spořitelen k

místním dobročinným a obecně prospěšným akcím z ministerstva vnitra zemskému politickému úřadu. V srpnu téhož roku nařídilo ministerstvo vnitra obecním výborům povinné ručení za právě zřizované obecní spořitelny, v listopadu vydalo státní ministerstvo podrobné pokyny ke zřizování zápůjčních pokladen z přebytků rezervních fondů spořitelien. Doporučilo směřovat půjčky k malým pozemkovým vlastníkům a živnostníkům.⁴⁵ O urychlení vzniku spořitelien, zápůjčních pokladen, společných dílen apod. usilovalo české místodržitelství samostatně i v následujících letech.⁴⁶

Méně kladný postoj zaujalo české místodržitelství k pojišťovacím institucím. Velmi obezřetně se posuzovalo podnikání zahraničních akciových pojišťoven v monarchii a konkurenceschopnost domácích ústavů. Nevraživost pak vyvolávaly drobné asekurační spolky, tzv. rolnické asekurace. Vznikly »ilegálně«, bez povolení státní správy v roce 1848 a existovaly ještě v roce 1854. Ministerstvo vnitra nařídilo v roce 1853, aby existence těchto spolků byla úředně projednána na základě spolkového zákona. České místodržitelství odmítalo jejich další existenci s poukazem na jejich neúplný organismus a soukromoprávní národně ekonomické a státně policejní zaměření. Již však v roce 1856 konstatovalo na základě informace generálního ředitelství c.k. privilegovaného českého vzájemného pojišťovacího ústavu proti ohni, že po zrušení poddanského svazku upadla obětavost obyvatel v pomoci při požárech a že bude nutné rychle poskytnout pomoc ze strany obcí.⁴⁷ Svépomocné asekurace byly vzaty na milost.

S ohledem na připravovaný vstup Rakouska do německého celního spolku se za pomoci zemských úřadů zjišťovala data k oblasti pojišťovnictví a povolování akciových pojišťoven bylo podmíněno zaplacením alespoň 30 % emitovaných akcií.⁴⁸

Na popsaném právním stavu se nic nezměnilo ani po obnovení konstitučního zřízení v letech 1860/1861. Spolčovací právo se dostalo na program prvního a druhého zasedání říšské rady díky poslancecké iniciativě. Po kompetenčních bojích byl v roce 1861 zřízen výbor říšské rady k vypracování zákonného návrhu pro zákon o spolčovacím, shromažďovacím, domovním právu a právu na ochranu osobní svobody a listovního tajemství. Dvě stálé komise projednávaly školské a církevní záležitosti. Pro zasedání v zimě roku 1863/64 byla připravena zpráva výboru, ale nebyla projednána.⁴⁹ Vláda mezitím připravovala svou vlastní verzi spolkového zákona a v méně nápadné formě pokračovala v dosavadní praxi dozoru nad spolky. Policejní ministerstvo zaslalo v září roku 1862 zemským představeným interní pokyny k dozoru na veřejná shromáždění konaná pod širým nebem.⁵⁰ Reagovalo tím na pořádání řady shromáždění z národnostních, náboženských či sdružovacích důvodů v mnoha zemích rakouského státu, která nebyla žádným zákonem zakázána a která vytryskla po změně vládního systému z dlouho potlačovaného individuálního hnutí. Vláda nechtěla vystupovat proti nim přímo, ale uplatňovala své dozírací právo k zachování klidného chodu běžného občanského života v politicky nestabilním období. Obávala se jejich protivládního charakteru a odmítala dosavadní pasivní postoj. Podobná shromáždění se nadále oznamovala předem státnímu úřadu, který se staral o veřejný pořádek a bezpečnost v místě nebo v okrese, včetně informace o programu. Veřejné přípravy se dovolovaly až po úředním rozhodnutí. Nedoporučovalo se publikovat tuto směrnici veřejně, obzvláště ne v Čechách. Především české spolky silně překračovaly své stanovy při zahradních a jiných slavnostech a výletech a využívaly tyto akce k národní agitaci. Německé spolky postupovaly obdobně, ale dle mínění státní správy méně nápadně. O několik let později nedoporučoval zastupující ministerský předseda a ministr vnitra Taaffe postupovat před zavedením nového spolkového zákona zostřením dosavadní praxe, tj. cestou přísného výkladu stanov při účasti různých spolků na národních demonstrativních slavnostech. V novém

spolkovém zákoně měly být obsaženy rozšířené možnosti vlády k represii, i když preventivní vliv vlády na spolkové záležitosti byl omezen.⁵¹ Novým spolkovým zákonem byl dokonce výše zmíněný výnos policejního ministerstva z roku 1862 zrušen.⁵² V říjnu roku 1868 se však připravovalo použití vojska proti častým a zakázaným lidovým shromážděním v Čechách.⁵³

Ještě do roku 1867 byly vydány důležité pokyny státního ministerstva a policejního ministerstva k dohledu na vzrůstající se asociativní hnutí mezi dělnictvem. Správní úřady i policie nesměly aplikovat spolkový zákon šablonovitě, naopak si měly všimnout osob, jejich sociálního postavení a vzdělání.⁵⁴ Vydání zákona o právu spolčovacím v listopadu roku 1867 znamenalo vítězství vládní předlohy.⁵⁵ Došlo k návratu k ohlašovacímu systému z roku 1849, opět byly dovoleny politické spolky. Zvláštními ustanoveními, publikovanými v předešlých spolkových normativních, se řídily spolky výrobní, bankovní, kreditní, pojišťovací, důchodové, spořitelní a zástavní. Ze spolkového zákona byly dále vyčleněny náboženské společnosti a živnostenská společenstva. Spolčovací, shromažďovací a petiční právo bylo zaručeno tzv. prosincovou ústavou z roku 1867. Platila pro západní část monarchie Předlitavsko. Dualistické uspořádání totiž zaručovalo samostatné uherské zákonodárství.

Následná zákonná opatření již jen doplňovala způsob realizace spolkového práva, případně je modifikovala vzhledem k měnícím se potřebám společnosti v oblasti sociálního zákonodárství a v oblasti hospodářství. Jde především o samostatnou, na spolkovém zákoně nezávislou úpravu postavení družstev («společenstev») v roce 1873; zákony o dělnickém úrazovém a nemocenském pojištění z roku 1887 a 1888, kdy vedle soukromých dělnických spolků převzal garanci těchto sociálních opatření stát; dále zákon o registrovaných nemocenských pokladnách z roku 1892, jímž byly tyto vyjmuty z působnosti spolkového zákona; a regulativ pro akciové společnosti z roku 1899.⁵⁶ Spolkový zákon z roku 1867 a některá ustanovení zákona z roku 1852 zůstaly v platnosti i po zřízení samostatného československého státu v roce 1918.

2. Kompetence správních orgánů

Kompetence orgánů státní správy vyplývala z publikovaných spolkových norem. Základní rozhodnutí a legislativní iniciativa vycházely do roku 1848 od orgánů státní správy ve Vídni. Dostatek podkladů pro tuto činnost byl zajišťován prostřednictvím rozvětveného policejního aparátu a informacemi od orgánů státní správy na úrovni zemí. Do vydání všeobecné směrnice k řízení spolkové agendy v roce 1840 a 1843 povoloval všechny spolky a společnosti panovník a jeho jménem dvorská kancelář. Od roku 1840 schvaloval akciové spolky dvorský finanční úřad, o udělování koncesí ke zřízení ostatních spolků se podělili císař, spojená dvorská kancelář a zemské úřady (gubernia). V důsledku revolučních změn roku 1848 byl postupně nahrazován starý správní systém novou správní soustavou. Staré ústřední úřady a dvorské kanceláře byly nahrazeny odbornými ministerstvy. Spolkovou agendu zajišťovalo v nejvyšší instanci ministerstvo vnitra ve spolupráci s ostatními ministerstvy (v případě specializovaných zájmů jednotlivých spolků). Ministerstvo vnitra zřídilo v roce 1856 mimo svůj stálý referát komisi pro spolkové záležitosti, vedenou sekčním šéfem, kterého jmenoval ministr vnitra. Zasedali v ní zástupci ostatních ministerstev a nejvyššího policejního úřadu. Povolovací řízení probíhalo s výjimkou krátkého období 1849-1852, kdy fungoval ohlašovací systém, ve třech stupních (podobně jako v předrevolučním období): císař, ministerstvo vnitra, zemské politické úřady (místodržitelství). V letech platnosti provizorního spolkového zákona z roku 1849 se stal hlavním správním orgánem činným ve spolkové agendě okresní politický úřad a obecní úřad. Starším právním předpisům podléhaly nadále výrobní spolky, byla zde ponechána i stará povolovací procedura. Podstatná tíha správních úkonů ve spolkových záležitostech

spočívala na bedrech zemi.

Spolky v Čechách byly jevem dosahujícím značného rozsahu a důležitosti, především v hlavním městě, v průmyslových oblastech kolem České Lípy a na území spravovaném krajskou vládou v Chebu. O významu spolkových záležitostí pro politickou i hospodářskou situaci v zemi svědčí pravidelné zařazování informací o spolcích do ročních administrativních zpráv českého místodržitelství pro ministerstvo vnitra. Podle podkladů pro administrativní zprávu za rok 1852 existovalo v Čechách 232 spolků, především humanitárních, hospodářských, živnostenských, literárních a vzdělávacích, z čehož téměř polovina (107) spolků připadala na Prahu. Na konci roku 1853 evidovala státní správa již 384 spolků a 15 politicky nevyhovujících spolků bylo zrušeno.⁵⁷ Jednalo se tedy o důležitý prvek veřejného života, hluboce zasahující do sociálních, ekonomických, politických, církevních, národních i ryze soukromých vztahů a jako s takovým se s ním zacházelo. Dozor na činnost asociací byl dán do kompetence všech instancí politických správních úřadů místodržitelství (zemských úřadů), krajských vlád a okresních hejtmanství.⁵⁸ Komplikovanější situace vyvstala v Praze, kde bylo spolčovací právo suspendováno stavem obležení v letech 1849-1853. Veškeré stanovy i žádosti o povolování spolkových akcí procházely zde ještě zemským vojenským velitelstvím. Navíc v roce 1850 vyvolal pražský městský hejtman (později užíval titul policejní ředitel) Sacher-Masoch kompetenční spor s místodržitelstvím, v němž se dožadoval většího vlivu na spolkové záležitosti. Místodržitelství hájilo zásadu, že dozor na spolky přísluší okresním politickým úřadům a v Praze má povahu tohoto úřadu pražská krajská vláda. Policejnímu řediteli bylo nabídnuto povinné informování policie o zakládaných spolcích krajskou vládou. V následujících letech se však vyvinula praxe, že pražské policejní ředitelství dohlíželo na spolky sídlící přímo v Praze a pražská krajská vláda v pražském kraji mimo hlavní město. Začátkem listopadu 1852 nařídil nejvyšší policejní úřad evidovat všechny typy spolků prostřednictvím okresních úřadů a za pomoci četnictva. Krajsští prezidenti předali četnickým velitelstvím v Čechách výtahy se seznamy spolků a oznamovali jim vznik a zánik spolků.⁵⁹

Pražský policejní ředitel Sacher-Masoch patřil zřejmě k typu neodbytných horlivců či alibistů, neboť v roce 1853 navrhnul vytvořit sbírku podpisů kolektivních petic. Ministr vnitra opět odmítnul s poukazem, že povinností policejních úřadů je předcházet neklidu a výtržnostem při pokusech o kolektivní petice a ne se zabývat postihem. Další neúspěch zaznamenal zmíněný policejní úředník při pokusu přimět ministerstvo vnitra a nejvyšší policejní úřad k vydání zvláštního opatření ohledně shromažďovacího práva. Bylo rozhodnuto, že pokud neexistují zvláštní normy pro určité kategorie shromáždění, zůstává na bezpečnostních orgánech zabránit odpovídajícím dozorem rušivým projevům. Mohou samozřejmě zakázat ve veřejném zájmu podezřelá nebo nebezpečná shromáždění. Co se týče spolkových shromáždění, musely všechny spolky, jimž byl přidělen zeměpanský komisař, hlásit předem konání, včetně programu, bezpečnostnímu orgánu. U ostatních spolků rozhodovalo místodržitelství o nutnosti předchozího ohlášení akce z důvodu veřejné bezpečnosti či jiných příčin.⁶⁰

Rok 1853 přinesl českému místodržitelství a všem podřízeným úřadům mimořádně náročnou akci. V důsledku nového spolkového zákona z 26. listopadu 1852 se na počátku roku následujícího započalo s úpravou spolkových záležitostí v zemi. Povolené spolky předkládaly doklady o své legální existenci, ostatní byly donuceny žádat o chybějící povolení. Mnohé spolky využily této příležitosti k revizi a doplnění stanov, jejichž nedokonalost či mezerovitost způsobila protahování celé akce až do roku 1855. Úředně bylo zrušeno pouze patnáct spolků: několik filiálek dřívějšího národně demokratického »klubu« Slovánská lípa, měšťanská kasina v českých venkovských městech (např. v Karlíně u Prahy), dále v hornickém městě Příbrami a nedalekých Březových Horách. Ostatní zrušené spolky byly asociace necechovních živnostníků s tendencemi k nepovolenému cechovnímu pořádku ve formě dobrovolného spolku, které

opomíjely existující živnostenské zákony a vyvíjely nepřímý inkorporační tlak na příslušníky živnosti. Ze »státně policejních důvodů« bylo úředně rozpuštěno kollegium pražských mistrů vzniklé v roce 1848, jež sloužilo jako jádro demokratické frakce maloměšťanstva v hlavním městě. Fond spravovaný tímto spolkem, určený k podpoře řemeslníků, byl dán pod státní dohled.

Revizí stanov, povolováním spolků, dohledem na činnost se nevyčerpávala veškerá činnost úřadů ve spolkových otázkách. K vyjmenovaným povinnostem přistupovala ještě statisticko-evidenční agenda, jež zajišťovala potřebná data pro několik nadřazených centrálních orgánů. První opatření v tomto směru podnikla státní správa již v roce 1845. Nejvyšší rozhodnutí publikované dekretem dvorské kanceláře nařizovalo předkládat roční výkazy činnosti nemocenských, pohřebních, humanitárních a dobročinných spolků s údaji o názvu a sídle spolku, jménu a povolání předsedy a jeho zástupce, počtu členů, majetku a hospodaření v posledním roce.⁶¹ Tato praxe se znovu obnovila začátkem roku 1851.⁶² Ministerstvu vnitra se zasílaly tabelární přehledy a pak následně každý rok výkazy změn soukromých spolků v jednotlivých zemích. Vedly se oddělené formuláře pro politické a nepolitické spolky s rubrikami o názvu, sídle, datu ohlášení či povolení spolku, dozírajícím úřadu.

S utužováním neoabsolutistického režimu nabývaly spolky velké důležitosti ve státně policejním ohledu, bylo proto třeba vést evidenci a dozor i u nejvyššího policejního úřadu. Nejvyšší rozhodnutí ze 17. června 1852 předepisovalo zaslat tomuto úřadu jednorázově úplné seznamy všech politických i nepolitických spolků pro účely státní a veřejné bezpečnosti.⁶³ Vyžadovaly se informace o délce existence, zaměření a činnosti spolku, s poznámkou o chování spolku, jeho vedoucích a členů. Výkazy se vypracovávaly formou tabulek podle jednotlivých správních jednotek, s využitím údajů o stavu spolků a výkazů změn zaslaných ministerstvu vnitra v roce 1851. Nepolitické spolky se třídily podle hlavních kategorií uvedených v paragrafech 1 a 2 spolkového zákona. Výkazy uzavíral přehled spolků, které ukončily svou činnost nebo byly zrušeny po odeslání výkazů změn z předešlého roku.

Od konce roku 1852 sestavovaly zemské úřady již čtyři exempláře výkazů změn spolků, vždy do 13. ledna následujícího roku. Jeden komplet se zasílal nejvyššímu policejnímu úřadu, jeden ministerstvu vnitra, jeden četnickému velitelství a jeden exemplář si ponechávalo místodržitelství pro svou potřebu.⁶⁴ Podklady zasílané krajskými vládami a pražským policejním ředitelstvím se shromažďovaly u prezidiálního podacího protokolu českého místodržitelství a na konci ledna se předávaly do departementu II k expedici.⁶⁵

V září roku 1854 požádal nejvyšší policejní úřad o předložení nového úplného přehledu všech spolků po uplynutí roku 1854 a o pokračování ve výkazech změn spolků za každý rok.⁶⁶ K docílení jednotnosti a ulehčení akce se měl dodržovat v obou typech výkazů formulář ministerstva vnitra z února 1851. V průvodním dopise se pak dodávaly bližší informace o chování spolku, jeho vedoucích a významných členech, nápadných akcích či omezení činnosti. Ministerstvo vnitra však nepoužilo pro svou potřebu ani pro nejvyšší policejní úřad starý formulář z roku 1851, ale vypracovalo nový, který třídil spolky do osmnácti kategorií podle činnosti spolku.⁶⁷ V každé kategorii se udával název, sídlo, datum vzniku, datum schválení úřady, jména a povolání představenstva spolku a případně i zeměpanský komisař.

Krajské přehledy a později jen opravné a doplňující tabulky zasílaly krajské úřady na místodržitelství i po změně počtu krajů ze sedmi na třináct v roce 1855. V tomto roce se ještě více zkomplikovaly povinnosti zemských politických úřadů a byrokratický duch triumfoval. Při revizi celkového výkazu spolků v Čechách za rok 1854 sice ocenilo ministerstvo vnitra sbírku stanov, kterou si vedl místodržitelství departement IX, pověřený vedením spolkové agendy, ale současně při tom zjistilo, že by bylo žádoucí vybudovat stejnou pomůcku na ministerstvu. Vyžádalo si

tudíž do třech měsíců od každého spolku jeden exemplář stanov. Vzhledem k tomu, že v Čechách se v té době evidovalo již 456 spolků, z toho 149 v Praze, 113 v českolipském a 84 v chebském kraji, jednalo se o termín přímo šibeniční.⁶⁸ V říjnu téhož roku nařídilo ministerstvo vnitřní ještě povinné zasílání zpráv o vydaných povoleních k založení spolku, totéž požadovalo i policejní ministerstvo. Tento úkol byl naštěstí zrušen již v listopadu roku 1859.⁶⁹

Také nejvyšší policejní úřad se v říjnu roku 1855 rozhodl, že bude vyžadovat vedle dosavadních seznamů spolků, zasílaných též ministerstvu vnitřní, ještě další seznam, tzv. státně policejní poznámky, s rubrikami: název a sídlo spolku, představenstvo, počet členů, majetek.⁷⁰ Na základě výnosu ministerstva vnitřní z 27. prosince 1857 přibýly ke všem těmto výkazům ještě statistické údaje o činnosti a jmění soukromých spolků včetně výročních zpráv o činnosti pro potřeby ministerstva vnitřní.⁷¹ V roce 1858 byly do doplňovacích a opravných tabulek zařazeny poprvé od roku 1853 také církevní a náboženské spolky, vyjmuté od roku 1856 z působnosti spolkového zákona.⁷² Pro velký nárůst spolků byla v roce 1859 provedena nová revize a vyhotoveny tabulky všech existujících spolků včetně církevních a zvláštní výkazy střeleckých spolků a ozbrojených střeleckých sborů.⁷³ Teprve v květnu roku 1860 upustilo ministerstvo vnitřní alespoň od předkládání výkazů hospodaření, ne však proto, aby ulehčilo přetíženému správnímu aparátu, ale protože se připravovala všeobecná úprava periodických výkazů.⁷⁴

Změna vládního režimu po Říjnovém diplomu roku 1860 se projevila i v novém otevření spolkové problematiky a v opakovaných výzvěch k modifikaci spolkového práva. Pro přípravu předlohy nového spolkového zákona si vláda potřebovala upevnit své pozice a získat lepší přehled o aktuálním stavu spolků v jednotlivých korunních zemích. Policejní ministerstvo požádalo v roce 1863 prezidia zemských politických úřadů o vytvoření přehledu spolků zajímavých ze státně policejního hlediska, přičemž se mohly použít periodické výkazy z let 1859 a 1860. Na policejní ministerstvo přejmenovaný nejvyšší policejní úřad v roce 1859 se zajímal zejména o spolky na podporu věd a umění, pro povzbuzení a rozvoj zemědělství, lesnictví, hornictví, živností, obchodu a jiných odvětví výroby, o pojišťovací ústavy, všeobecné zaopatřovací a rentovní ústavy, spořitelny, zastavárny a o všechny spolky s filiálkami kromě velkých kreditních ústavů, dále o tělovýchovné, střelecké, pěvecké a jiné zábavné spolky. Usiloval získat zprávy o politických nebo národnostních tendencích v činnosti spolků, o jejich souvislosti s dělnickým hnutím, stycích s jinými spolky, zjišťovala se velikost asociací, jejich sociální profil včetně sociálního zařazení vedoucích osobností, vliv na obyvatelstvo a míra sympatií, kterou spolek vzbuzoval ve veřejnosti. Prezídium dodalo všeobecné vyjádření o míře vlivu spolkového života na chování obyvatelstva. Státně policejní poznámky měly v budoucnu nahradit stará periodická podání.⁷⁵

K centralizaci spolkové evidence došlo až v roce 1866.⁷⁶ Namísto výkazů pro nejrůznější centrální úřady, jež zabraly spoustu času spolkům i úřadům a nepřinesly kýžený efekt solidní informací o poměrech ve společnosti, převzala spolkovou statistiku c.k. centrální statistická komise, obsazená odborníky na různé typy spolků. Komise jednorázovou akcí založila a dále vedla katastr spolků (od roku 1868 i církevních a náboženských) a přehled činnosti všech registrovaných spolků. Formulář katastrálních údajů byl pro všechny typy spolků stejný (až na spořitelny). Obsahoval rubriky pro název a sídlo spolku, jméno a povolání předsedy a jeho zástupce, délku jejich funkčního období, účel spolku, datum vzniku a datum a čj. povolení (po roce 1867 případného ohlášení), počet členů či akcií, kmenové jmění spolku, počet filiálek. U spořitelen se rozepisovaly údaje týkající se jmění a označoval se jejich právní charakter zda byly založeny obcí, nadací nebo formou spolku, uváděl se pouze počet členů správní rady.

Každému novému spolku se zasílal spolu se zprávou o povolení (později jen s revidovanými stanovami) statistický formulář, což zajišťovalo

místodržitelství za pomoci okresů. Okresní hejtmánství si vedla své vlastní katastry spolků. Vedení přehledu o činnosti spolků se realizovalo předkládáním tištěných zpráv o činnosti a hospodaření spolků, rozčleněných do dvanácti dále dělených skupin. Tyto skupiny se při statistickém zpracování v následujících letech různě měnily a rozšiřovaly. Komise publikovala výsledky své práce v statistické ročence, kam se ovšem zařazovaly jen základní počty a územní rozvržení.

Z dosavadních periodických výkazů zůstaly zachovány pouze přehledy spolků zajímavých ze státně policejního hlediska pro policejní ministerstvo. Toto ministerstvo bylo v roce 1867 zrušeno a jeho agendu včetně spolků převzalo ministerstvo zeměbrany a veřejné bezpečnosti. Teprve v roce 1870 byla přenesena veškerá spolková agenda zpět na ministerstvo vnitra.⁷⁷

POZNÁMKY

1. Tato stať nabízí pohled z hlediska nařízení, dekretů, nejvyšších rozhodnutí, pro období ústavnosti i z hlediska vývoje spolčovacích práva v širších souvislostech. Nebylo však v silách autorky sledovat názory různých vrstev společnosti i ohlasy některých myšlenek a trendů ze zahraničí prostřednictvím dobové literatury a nejrůznějších spolkových teorií v širokém časovém horizontu.

2. Dle K. Hugelmann, Studien zum österreichischen Vereins- und Versammlungsrechte. Graz 1879, s. 4.

3. 23.8.1764, dle M. Stubenrauch, Statistische Darstellung des Vereinswesens in Kaiserthume Österreich. Wien 1857, s. 2 a K. Hubelmann, c.d., s. 4.

4. 8.11.1766, dle M. Stubenrauch, c.d., s. 2 a K. Hugelmann, c.d., s. 4.

5. 11.12. a 16.12.1785, in: Handbuch k.k. Gesetze 1785, Bd. 8, Wien 1787, s. 249-253 a tamtéž 1786, Bd. 10, Wien 1788, s. 288.

6. Kropatschek, Gesetze Josefs II., Bd. II, s. 237, dvorský dekret z 27.11.1783.

7. 1.11.1791, in: Leopold des II. politische Gesetze, Bd. III, 1791, 2, č. 63, s. 184.

8.9.3.1792. Dle J. L. Barthenheim, System der österreichischen administrativen Polizey. Wien 1829, I, s. 22; 19.1.1793, tamtéž, s. 221.

9. První opatření byla zavedena již v r. 1801: v služebních přísahách se zavazovali státní úředníci nepodílet se na tajných společnostech a bratrstvech. Viz dekret česko-rakouské dvorské kanceláře č. 529 z 27.4.1801, in: Gesetze Franz des II., Bd. 16, Wien 1815, č. 23, s. 78-80. Stejná přísežná klauzule byla zavedena 2.6.1801 pro učitele hlavních a městských škol. Tamtéž. Přísežné prohlášení bylo uplatněno i pro duchovní (24.11.1801, tamtéž, č. 67, s. 180-181). 13.1.1806 byl revers o neúčasti v tajných společnostech rozšířen i na doktorandy, žadatele o ostatní univerzitní hodnosti, úředníky a služební personál univerzit. Dle dvorského dekretu č. 1369, in: P. K. Jaksch's Gesetzlexikon 16011825. Praha 1829, s. 166. Vyžadování přísežných prohlášení bylo obnoveno dekretem česko-rakouské dvorské kanceláře z 27.4.1815, reversy měly být obnovovány každoročně v dubnu. Od ročního vyžadování se upustilo v důsledku nařízení dekretů z 24. a 29.11.1815. Platnost předpisů o přísahách skončila až výnosem ministerstva vnitra z

14.12.1848. Dle K. Hugelmann, c.d., s. 4 a RGBl 1849, E. B., č. 24.

10. Dvorský dekret č. 18385. In: P. K. Jaksch's Gesetzlexikon 16011825. Praha 1829, s. 164-166.

11. Dvorský dekret č. 274 z 11.5.1813. In: P. K. Jaksch, c.d., s. 162 a dle dekretu českého gubernia č. 2688, in: Provinzial Gesetzsammlung des Königreichs Böhmen 1834, Bd. 16.

12. Dekret c.k. policejního dvorského úřadu z 6.4.1820, nařizující na základě karlovarských usnesení Německého spolku potlačovat tajné společnosti a spolky akademické mládeže. Dle K. Hugelmann, c.d.; 10.11.1821, dvorský dekret o trestním postihu karbonářů, in: P. K. Jaksch, c.d., s. 167-168; rozhodnutí o publikaci papežské exkomunikační buly týkající se karbonářů, dvorský dekret č. 5429 z 23.2.1822, in: P. K. Jaksch, c.d., s. 168; dekret dvorské studijní komise z 15.11.1823 o buršáckých spolcích, dle K. Hugelmann, c.d.; dekret dvorské kanceláře z 8.8.1832 vyhlašující zákaz politických spolků ve všech státech německého spolku, dle guberniálního dekretu č. 36 155, in: Provinzial Gesetzsammlung des Königreiches Böhmen 1832, Bd. 14, č. 218, s. 505-511.

13. Dekret dvorské kanceláře z 26.9.1816 a 3.1.1817. In: Gesetze Franz des I., Bd. 44, č. 131, s. 304-305.

14. Franz I. politische Gesetze und Verordnungen. Bd. 49, č. 153, s. 310-313.

15. Dle guberniálního dekretu č. 13 269. In: Provinzial Gesetzsammlung des Königreichs Böhmen. 1838, Bd. 20, č. 79, s. 156-161.

16. Dle guberniálního dekretu č. 58 276. Tamtéž, r. 1839, Bd. 21, č. 303, s. 938- 939.

17. Tamtéž, s. 939.

18. Nejvyšší rozhodnutí z 19.7.1840, viz guberniální dekret z 25.8.1840 apelačnímu soudu v Praze, in: Normalien 1840, s. 116, Sbírka knihovny Vrchního zemského soudu v Praze. Též M. Stubenrauch, c.d., s. 2 a K. Hugelmann, c.d.

19. Viz nejvyšší rozhodnutí z 19.10.1843 publikované dekretem dvorské kanceláře z 5.11.1843. Dle guberniálního dekretu č. 66 285, in: Provinzial Gesetzsammlung 1843, Bd. 25, č. 298, s. 696-707.

20. Nejvyšší rozhodnutí z 2.9.1844 oznámené dekretem dvorské kanceláře z 26.9.1844. In: Ferdinand des I. politische Gesetze und Verordnungen 1844, Bd. 72, č. 123, s. 224-240.

21. Guberniální nařízení č. 15 917 z 14.3.1845 politickým úřadům. In: Provinzial Gesetzsammlung 1845, Bd. 27, č. 75, s. 132-135.

22. Dubnová ústava z 25.4.1848, in: Ferdinand des I. politische Gesetze und Verordnungen 1848, Bd. 76, č. 49, s. 151; odstranění přísežné formule 22.5.1848 in: Provinzial Gesetzsammlung 1848, č. 107, s. 202; ministerský výnos z 2.5.1848, č. 1 434, in: Wiener Zeitung č. 125, 5.5.1848.

23. Návrh základních práv pro osnovu říšské ústavy z 26.9.1848, vypracovaný užší komisí ústavního výboru říšského sněmu (složení Rieger, Goldmark a Hein): § 11 Neomezené právo žádat a sbírat podpisy na žádosti; § 13 Rakouští občané mají právo shromažďovat se pokojně a beze zbraní bez předešlého ohlášení na úřadě. Schůzky pod širým nebem mohou být zakázány jen v případě ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti; §

14 Je povoleno spojování občanů ve spolky (asociace) a nesmí být závislé na žádném úředním povolení. Toto právo nesmí být omezováno žádným zákonem, pokud jeho výkon nezasahuje do stejného práva jiných osob, veřejné morálky nebo do funkce státu vůbec. Dle J. M. Černý, *Boj za právo*. I, Praha 1893, s. 412. Nový návrh základních práv z 21.12.1848 upraveny a zmírněny paragrafy týkající se petičního, shromažďovacího a spolčovacího práva. Dle J. M. Černý, c.d., s. 479-480.

24 Výnosem ministerstva vnitra z 6.12.1848, RGBl 1848, č. 11; císařský patent o politických právech zaručených konstituční státní formou (Stadionova březnová ústava): § 6 Každý občan má právo petiční. Petice jménem celku smí podávat jen úřady nebo zákonem uznané korporace; § 7 Každý občan má právo se shromažďovat a tvořit spolky, pokud účel, prostředek nebo způsob a druh shromažďování nebo spolčení není protiprávní či státu nebezpečný. Výkon tohoto práva určuje zákon. RGBl 1848/1849, č. 151.

25. RGBl 1849, č. 171.

26. Nařízení českého gubernia z 23.6.1849, zevšeobecněno výnosem provizorního ministerstva vyučování z 24.7.1849, RGBl 1849, č. 337.

27. RGBl 1849, č. 416.

28. Stav obležení v Praze byl vyhlášen 10.5.1849, zrušen nejvyšším rozhodnutím z 13.8.1853 s platností od 1.9.1853. Dle J. M. Černý, c.d., II. část.

29. Dopis ministra kultu a vyučování místodržitelům v Dolním Rakousku a Štýrsku z 24.1.1850: spolky tzv. německých katolíků nemají povahu církevních nebo náboženských společností ve smyslu §§ 2 a 4 patentu z 4.3.1849 a nemohou být na základě tohoto patentu zakázány. In: RGBl 1849, č. 38; nařízení ministerstva vnitra z 16.11.1851 zakazující spolky tzv. přátel světla, německých katolíků a svobodných křesťanů s politickými cíli nepřátelskými státu. In: RGBl 1851, č. 246; pokyn českého místodržitele z 24.2.1852, č. 1380 pr. k dozoru na »společnosti bible«, šířenými protestantskými misionáři z Anglie. In: Státní ústřední archiv Praha (dále SÚA Praha), fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial-Normalien 1852; pokyn českého místodržitele z 24.7.1850, čj. 513, aby vandrující řemeslníci a tovaryši byli podrobeni dohledu ohledně spojení se zrušenými spolky dělníků a s demokratickými spolky v Prusku a Sasku. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial-Normalien 1850, č. 127; pokyn českého místodržitelství z 10.12.1851, čj. 31 813 okresním hejtmanstvím k dozoru na pokladní spolky továrních dělníků. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalienbuch für das Jahr 1851, s. 299; pokyn místodržitele z 16.7.1852, č. 4 760 pr., aby členové zahraničních dělnických spolků se při vstupu na hranice podrobili přísné prohlídce cizinců, aby se zamezilo dovozu letáků se socialistickým obsahem. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial-Normalien 1852, č. 179.

30. Výnos ministerstva vnitra č. 661 z 6.2.1851. Dle Astl's H.: Alphabetische Gesetzsammlung 5, heslo Vereine, s. 3535. Též místodržitelství výnos č. 3803 z 10.2.1851. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalienbuch für das Jahr 1852, s. 2.

31. Nejvyšší rozhodnutí ze 17.6.1852 o zasílání seznamů spolků. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial-Normalien 1852, č. 292, č. 310; nařízení nejvyššího policejního úřadu č. 6399 z 2.11.1852 k dozoru nad spolky, in: tamtéž, č. 292; přípis českého místodržitele krajským prezidentům z 29.11.1852, č. 8698 pr., oznamující předání seznamů spolků v Čechách ve výtazích četnickým velitelstvím, in: tamtéž, č. 310.

- 32.** Výnos ministerstva vnitra č. 4142 ze 14.7.1852, dle M. Stubenrauch, c.d., s. 3.
- 33.** Pokyn místodržitele č. 5 597 z 9.3.1852 krajským prezidentům k doзору na zemědělské a lesnické spolky, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalienbuch für das Jahr 1852, s. 172; podklady k administrativní zprávě českého místodržitelství za rok 1853 vypracované departementem II dne 22.5.1854, in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18501854, sg. 1/7/31, ad čj. 5784/1854, kart. 11.
- 34.** Císařský patent z 26.11.1852, RGBl 1852, č. 253. Prováděcí předpisy obsahoval výnos českého místodržitelství z 3.1.1852, č. 9 627. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18501854, sg. 8/5/5, čj. 9627/1852, kart. 134.
- 35.** Výnos č. 6 988, dle H. Astl, c.d., 5, heslo Vereine, s. 3530; dolnorakouské místodržitelství rozšířilo v obvodu své působnosti tento výnos na všechny spolky. Viz výnos z 25.10.1853, tamtéž.
- 36.** Výnos ministerstva vnitra z 10.10.1855 č. 20 723/1624, dle nařízení policejního ministerstva z 27.11.1859, č. 10 212/1845 o zrušení této povinnosti. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1860, s. 2; předkládání zpráv o činnosti a hospodaření viz nařízení českého místodržitelství č. 7 297 z 16.2.1856 okresním úřadům, informujícím o výnosu ministerstva vnitra z 10.2.1856, č. 2 929. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1856, s. 67. Předkládání výkazů bylo pozastaveno do všeobecné úpravy periodických výkazů výnosem státního ministerstva ze 14.12.1861, čj. 24 248/1785, odkazujícím na výnos ministerstva vnitra z 1.5.1860, čj. 1 230, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství 18561883, sg. 30/1/5, čj. 67 985/1861, kart. 1228.
- 37.** Pokyn ministerstva vnitra č. 4 967. Dle přípisu místodržitele č. 5 810 pr. z 21.8.1852 krajským prezidentům, in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial Normalien 1852, č. 212.
- 38.** Výnos ministerstva vnitra č. 697 z 28.1.1856. Dle přípisu českého místodržitelství krajským úřadům č. 5 087 z 3.2.1856, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1856, s. 47; přípis místodržitele krajským úřadům č. 2 078 pr. z 19.2.1856, in: tamtéž, s. 69.
- 39.** Publikováno nařízením ministerstva vnitra z 28.6.1856 pro celou monarchii kromě vojenské hranice. RGBl 1856, č. 122.
- 40.** Místodržitelství výnos č. 1 108 pr. z 12.2.1858, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1858, s. 2.
- 41.** Dle podkladů pro administrativní zprávu českého místodržitelství za rok 1851, zpracovaných departementem VII (pro obchod, živnosti a veřejné stavby), in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství, 18501854, sg. 1/7/31, kart. 10, ad čj. 2 946/1852.
- 42.** Pokyn z 29.11.1852, č. 26 387 St., in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalienbuch für das Jahr 1852, s. 622.
- 43.** Výnos ministerstva vnitra č. 22 656 z 22.9.1856. Dle místodržitelstvího přípisu krajským úřadům z 9.11.1856, č. 50 546 St., in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1856, s. 396.

44. 26.2.1858, čj. 4 753/131. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1858, s. 76.

45. Nejvyšší rozhodnutí z 9.4.1860 (16.4. výnos ministerstva vnitra). Dle přípisu českého místodržitelství krajským úřadům č. 21 744 St. z 18.5.1860, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1860, s. 138; výnos ministerstva vnitra č. 23 204 z 8.3.1860, dle přípisu českého místodržitelství krajským úřadům, č. 44 223 St. ze 7.9.1860, in: tamtéž, s. 222; přípis státního ministerstva č. 33 803/1844 z 20.11.1860 českému místodržiteli, in: tamtéž, s. 284.

46. Viz pokyn viceprezidenta českého místodržitelství okresním představeným z 28.3.1863 k maximální péči o vznik těchto spolků. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18601870, sg. 8/5/22/2, čj. 895 pr./1863, kart. 851.

47. Výnos místodržitele č. 7 537 pr. z 23.8.1853 krajským vládám s pokyny ke vzniku pojišťovacích spolků proti požárním škodám, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1853, s. 349; podklady pro administrativní zprávu českého místodržitelství za rok 1853, zpracované departementem II viz pozn. 32; přípis českého místodržitelství č. 4 878 St. z 8.2.1856 krajským úřadům s informací generálního ředitele vzájemně pojišťovacího ústavu proti ohni, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1855, s. 49.

48. Místodržitelství přípis č. 345 z 12.1.1857 nařizující vypracovat přehledy akciových pojišťoven a vzájemně pojišťovacích spolků. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1857, s. 17; výnos ministerstva vnitra čj. 9 009/27 z 14.4.1858 spolu s ministerstvem financí, ministerstvem obchodu, ministerstvem spravedlnosti a nejvyšším policejním úřadem, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství 18561883, sg. 30/1/46, kart. 1231.

49. Dle K. Hugelmann, c.d.

50. Přípis policejního ministerstva čj. 5 470 z 21.9.1862 viceprezidentu českého místodržitelství. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18601870, sg. 8/15/22/1, čj. 2 137 pr./1862, kart. 851.

51. Dle korespondence českého místodržitele s ministerským předsedou ze září a října roku 1867. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18601870, sg. 8/15/22/1, čj. 3167, 3198, 3236/1867, kart. 851.

52. Výnos ministerstva vnitra č. 1 203 z 30.3.1868, in: tamtéž čj. 969/1868.

53. Viz citace v poznámce 50, čj. 3 163/1868.

54. Nařízení státního ministerstva čj. 20 720/1517 z 20.2.1865 prezídiu českého místodržitelství, aby se řídilo vydanými pokyny ohledně dělnických spolků, tj. výnosem státního ministerstva z 22.5.1863, čj. 3 378 a 26.4.1864, čj. 7220 a cirkulářem policejního ministerstva čj. 4 590/798 z 10.10.1864 pro policejní ředitelství. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství 18561883, sg. 30/1/14, čj. 12 986/807, kart. 1228.

55. RGBl 1867, č. 134.

56. RGBl 1873, č. 70; RGBl 1888, č. 1 a č. 33; RGBl 1892, č. 202; RGBl 1899, č. 175.

57. Viz podklady pro administrativní zprávu českého místodržitelství za rok 1852, vypracované vedoucím I. departementu Živnou dne 24.10.1853, in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18501854, sg. 1/7/31, čj.

8 758 pr./1853, kart. 10 a podklady pro administrativní zprávu českého místodržitelství za rok 1853, zpracované referentem departementu II Bachem 25.5.1854, in: tamtéž, čj. 5 784/1854, kart. 11.

58. Císařské rozhodnutí se zásadami organizace politických správních úřadů z 26.6.1849, RGBl 18481849, č. 295 a nejvyšší rozhodnutí z 14.9.1852 publikované nařízením ministrů vnitra, spravedlnosti a financí 19.1.1853 o působnosti politických úřadů, RGBl, Bd., č. 13, s. 27 a s. 45.

59. Viz pozn. 30.

60. SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18501854, sg. 8/5/5, všeobecné 18531854, čj. 9 993/1851, čj. 414/1854 a 923/1854, kart. 134.

61. Nejvyšší rozhodnutí z 30.3.1845 a dekret dvorské kanceláře č. 11 191 z 3.4.1845, dle guberniálního dekretu č. 22 349 ze 17.4.1845, čj. 22 349 krajským úřadům, pražskému magistrátu a komorní prokuratuře, in: Provinzial Gesetzsammlung des Königreiches Böhmen für das Jahr 1845, č. 108, s. 215- 216.

62. Místodržitelství výnos č. 3 803 z 10.2.1851, dle pokynu místodržitele krajským vládám č. 33 463/St. z 2.1.1852. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalienbuch für das Jahr 1852, s. 2; viz též výnos ministerstva vnitra 6.2.1851, č. 661, dle přípisu místodržitele čj. 8 698 pr. z 29.11.1852, tamtéž, fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial Normalien 1852, č. 310.

63. Dle výnosu českého místodržitelství č. 4 148 pr. z 24.6.1852, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalienbuch für das Jahr 1852, s. 363; dále místodržitelství přípis krajským prezidentům č. 8 204 pr. z 11.11.1852 s nařízením nejvyššího policejního úřadu č. 6 399 vydaném na základě nejvyššího rozhodnutí ze 17.6.1852, č. 1515. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství, nezpr. úřední knihy Presidial Normalien 1852, č. 292; dále tamtéž, 18501854, sg. 8/5/5, čj. 4 198 pr./1852, kart. 134.

64. Viz přípis místodržitele krajským úřadům č. 8 698 pr. z 29.11.1852 o spolupůsobení četnictva a o výkazech spolků. In: tamtéž, nezpr. úřední knihy Presidial Normalien 1852, č. 310.

65. Prezidiální připomínka č. 583 pr. ze 17.1.1854 krajským úřadům. Tamtéž, 18501854, sg. 8/5/5, všeobecné 18531854, kart. 134.

66. 7.9.1854, čj. 11 996/874, in: tamtéž, sg. 8/5/5, čj. 10 235 pr./1854, kart. 134.

67. Výnos ministerstva vnitra č. 26 111/1363 ze 17.11.1854. In: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18501854, sg. 8/5/5, čj. 12 815 pr./1854, kart. 134.

68. Vyřízení zprávy českého místodržitele ministerstvem vnitra, Vídeň 7.5.1855, in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18551859, sg. 8/5/15/6, čj. 5 166 pr./1855, kart. 497. Počet spolků dle konceptu průvodní zprávy českého místodržitele ministerstvu vnitra k tabelárním výkazům na konci roku 1854 ze 17.1.1855, in: tamtéž, čj. 305/1855. Do vnitřní reorganizace místodržitelství v červnu 1854 zajišťoval spolkové záležitosti departement III, určený k vyřizování policejní agendy.

69. Výnos ministerstva vnitra č. 20 723 z 3.10.1855. Dle nařízení ministerstva vnitra čj. 28 184/809 z 21.11.1859 o zrušení této povinnosti. Dále výnos ministerstva vnitra č. 20 723/1624 z 10.10.1855. Dle nařízení policejního ministerstva z 27.11.1859, č. 10 212/1845 o zrušení této povinnosti. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství

18561883, sg. 30/1/4, kart. 1 228.

70. Přípis prezídia nejvyššího policejního úřadu z 29.10.1855 českému místodržiteli, in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18551859, sg. 8/5/15/6, čj. 10 004 pr./1855, kart. 497.

71. Výnos ministerstva vnitra č. 34 119/1 022 z 27.12.1857, dle přípisu českého místodržitelství krajským úřadům č. 6 988 St. z 19.2.1858, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1858.

72. Přípis místodržitele krajským úřadům č. 7 569 pr. z 25.8.1858 s pokyny k vyplňování tabulek změn spolků. In: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1858, s. 264.

73. Dle přípisu místodržitele krajským úřadům č. 107 pr. z 21.2.1859, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství, nezpr. úřední knihy Normalien 1859, s. 66.

74. Dle výnosu státního ministerstva čj. 24 248/1785 z 14.12.1861 českému místodržitelství, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství 18561883, sg. 30/1/5, čj. 67 985/1861, kart. 1 228. (V letech 18601867 se ministerstvo vnitra proměnilo v tzv. státní ministerstvo.)

75. 8.11.1863, in: SÚA Praha, fond Prezídium místodržitelství 18601870, sg. 8/5/22/3, čj. 3 095 pr./1863, kart. 852.

76. Výnos státního ministerstva z 13.12.1866 č. 9 359, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství 18561883, sg. 30/1/28, kart. 1230; doplněno výnosem ministerstva vnitra č. 1 307 z 13.4.1868, dle K. Hugelmann, c.d.

77. Výnos ministerstva vnitra č. 889 z 12.3.1870, in: SÚA Praha, fond České místodržitelství 18561883, sg. 30/1/32, čj. 13 699, kart. 1 231.

Staat, Vereine und Vereinsrecht
Eva Drašarová

Vereine, neue Form der Gesellschaftsorganisation als Folge der Entwicklung, die zum Zerschlagen des alten ständisch-korporativ geordneten Gesellschaftssystems zielte, realisierten sich im Wirkungskreise der privaten Aktivität, nicht aber unabhängig vom gesellschaftlich gegebenen Milieu. Die vorgelegte Studie widmet sich der staatlichen Regulierung der Vereine nicht nur mit Rücksicht auf den normativen Bereich, sondern auch auf die Kompetenz der Verwaltungsorgane, und zwar seit der Mitte des 18. Jahrhunderts bis zum Jahre 1918.

Die sich ändernden gesellschaftlichen Bedingungen brachten neue Probleme mit sich. Das Streben des Staates, neue Vereinsangelegenheiten durch gewisses Vorgehen zu regulieren, spiegelte sich in neuen und neuen Vorschriften. Die älteste, nur die Tätigkeit der geheimen Gesellschaften betreffende Anordnung aus dem Jahre 1754 enthielt Instruktion für Polizeikommissäre in Wien. Weitere Erlässe erschienen in Zusammenhang mit Verbreitung der Freimauerei und Gründung der geheimen revolutionären Gesellschaften seit der Mitte des 18. und am Anfang des 19. Jahrhunderts. Dagegen begrüßte der Staat jede private Aktivität in den Wirkungskreisen, für welche er keine genügende Finanzen hatte. Er unterstützte jede Vereinstätigkeit mit wohltätigen und gemeinnützigen Zielen in caritativer, industrieller, landwirtschaftlicher und wissenschaftlicher Tätigkeit, sowie in der schönen Kunst (1816). Dieser Grundsatz wurde bei den Aktiengesellschaften schon im Jahre 1821 (nachfolgend 1839, 1840) konkret gemacht; im Jahre 1838 wurde die höchste Entscheidung über Grundsätze der gewerblich-industriellen Vereine veröffentlicht, 1844 erschien das Regulativ für Sparkassen, welche mit Hilfe der privaten Vereine oder Gemeinden errichtet wurden.

Erste allgemeine Regelung des wachsenden gesellschaftlichen Lebens bildet die höchste Entscheidung aus dem Jahre 1840, die einen Entwurf der Grundsätze für das Verhältnis der Vereine zur staatlichen Verwaltung enthält. Nach diesen Grundsätzen wurde auch neue Bearbeitung des Gesetzes im Jahre 1843 durchgeführt.

Ganz veränderte gesellschaftlich-politische Lage des revolutionären Jahres 1848 brachte mit liberalen Forderungen der grundsätzlichen Bürgerrechte auch das Vereinsrecht mit sich und sie wurden auch im Entwurf der Reichsverfassung enthalten. Dieses Recht garantierte auch die oktroyierte Verfassung im März 1849. Provisorische Geltung hatte das kaiserliche Patent aus demselben Monat, das die Vollziehung des in der Verfassung deklarierten Vereins- und Versammlungsrechtes regelte. Nicht politische Vereine in der unproduktiven Sphäre brauchten zu ihrer Gründung keine spezielle Bewilligung, sie unterlagen nur der polizeilichen Anmeldepflicht. Die Industrievereine unterlagen den bisher geltenden Vorschriften aus dem Jahre 1843. Auch politische Vereine mußten nur ihre Gründung anmelden, ihre Tätigkeit durfte aber in den Wirkungskreis der gesetzgebenden oder executiven Gewalt nicht eingreifen. Das Vereinsrecht wurde in Prag, Wien und Lemberg zur Zeit des Belagerungszustandes aufgehoben. Am Silvestertag des Jahres 1851 erschienene Patente beendeten definitiv die Zeit des scheinbaren Konstitutionalismus. Nicht nur die Verfassung, sondern auch alle grundsätzlichen Bürgerrechte einschließlich des Vereinsrechtes wurden aufgehoben. Diese Entwicklung vollendete das Vereinsrecht aus dem Jahre 1852, das an das vorrevolutionäre Vereinsrecht aus dem Jahre 1843, oft mit gleichen Ausdrücken, anknüpfte. Alte Bewilligungspraxis wurde erneuert, welcher gemäß die Gründung eines Vereines von der Entschliebung des Kaisers, des Innenministeriums oder des politischen Landesamtes abhängig war. Diese Praxis wurde nicht einmal nach der Erneuerung des Konstitutionalismus in den Jahren 1860/1861 geändert. Erst im Jahre 1867 wurde das Gesetz das Vereinsrecht betreffend erlassen, das

an das System aus dem Jahre 1849 anknüpfte. Es wurden wieder politische Vereine bewilligt. Besondere in vorgehenden Vereinsnormativen veröffentlichte Anordnungen galten für Industrie-, Bank-, Kredit-, Versicherungs-, Rent-, Spar- und Versatzvereine. Aus dem Vereinsgesetz wurden Religions- und Gewerbsgesellschaften ausgeschieden.

Nachfolgende gesetzliche Vorkehrungen ergänzten nur die Anwendung des Vereinsgesetzes, bzw. sie mit Rücksicht auf veränderte gesellschaftliche Bedürfnisse im Wirkungskreise der sozialen Gesetzgebung und der Wirtschaft modifizierten. Es handelt sich vor allem um besondere Regelung der Genossenschaften (1873), um Beschädigungs- und Krankenversicherung der Arbeiter (1887 und 1888), um Registrieren der Krankenkassen (1892) und Regulativ für Aktiengesellschaften (1899). Das Vereinsgesetz aus dem Jahre 1867 und einige Bestimmungen des Gesetzes aus dem Jahre 1852 blieben in Kraft auch in dem selbständigen tschechoslowakischen Staat.

A. ŠPIRITOVÁ

Myšlenka na založení spolku, který by podporoval české školství, nebyla v 80. letech u nás novinkou. V několika místech v Čechách a na Moravě existovaly již dříve tzv. Matice školské, které podporovaly české školství ve svém městě (například v r. 1872 byla založena Matice v Prostějově, v téže roce v Olomouci, o rok později v Českých Budějovicích, v r. 1878 v Brně a konečně v roce 1880 v Opavě a ve Znojmě). Mimo Matice existovaly ještě drobné podpůrné spolky, které ve své činnosti zahrnovaly podporu místního školství, např. spolek Dobročín v Liberci (založen v roce 1866). Všechny tyto spolky ovšem nikdy nemohly z finančních důvodů prokazovat velkou činnost a omezovaly se pouze na sbírky ve prospěch školství, Matice pak některé školy vydržovaly.

V druhé polovině 19. století nebyly Čechy národnostně jednotný celek. Vedle české národnosti vynikala početností především německá národnost. Podle národnostních sčítání v letech 1880-1900 zahrnovala česká národnost zhruba 63 % proti 37 % německé národnosti. Nejsilnější pozici získala německá národnost především v severních a severozápadních Čechách díky bezprostřednímu sousedství s Německem a pozvolné německé kolonizaci v průběhu několika století. Pro rozvoj a udržení národnosti v národnostně smíšených oblastech má samozřejmě nezastupitelný význam základní školství. Menšinové školství se do konce rakousko-uherské monarchie řídilo podle školského zákona ze 14. května 1869, č. 62 ř.z. Na základě jeho § 59 měla být škola zřízena v místech, kde pětiletý průměr ukázal více než 40 v místě nebo blízkém okolí usedlých školou povinných dětí. O zřizování obecné školy rozhodovala podle tohoto zákona zemská školní rada, ale o její vydržování byla povinna pečovat místní obec. Proto také při zřizování školy se zemská školní rada obracela na obecní zastupitelstvo, zastoupené především místní školní radou, a řídila se jeho údaji. V místech, kde žily české menšiny, byli členové obecního zastupitelstva i rada převážně německé národnosti a zásluhou stálého rozdmýchávání národnostních rozporů nebyli nakloněni ke zřizování české školy, která měla ještě zatížit obecní rozpočet. Pěkným příkladem je osud školy v Sulislavi, jak ho zaznamenal v místní kronice pozdější učitel ve Vranově: »Lidé to vypravují takto: Přišli páni ze Stříbra, svolali místní školní radu, oznámili jí, že vyšel zákon, podle kterého se musí napsati o každé škole, že se tam učí buď jen německy nebo jen česky.¹ Česky a německy že se již více napsati nemůže. Že sice vědí, že jsou v té škole samé české děti, že však žádají místní školní radu, aby se podepsala na to, že má býti v Sulislavi škola německá, ale že jim slibují, že se bude dále učit po česku i po německu. Vesnická lehkověrná místní školní rada, když ji páni tak pěkně prosili, nemohla jim přece odřící a podepsala. Za krátký čas nato byly české tabule vymazány a škola sama přeměněna v německou.«²

V místech, kde byli členové místní školní rady pouze jedné národnosti, nastupoval někdy přímo teror. Nebylo řídkým zjevem, že německý podnikatel si kladl jako podmínku, že český dělník bude své děti posílat do německé školy, nebo bude propuštěn z práce.³ Podobně docházelo ke skutečnému propouštění, někdy i k vyhánění z bytu českých rodičů, kteří podepsali žádost o zřízení české obecné školy.

Staročesi, jako vedoucí česká politická strana, nedokázali prosadit žádný ze svých požadavků, kterými se čas od času postavili na ochranu českého menšinového školství. Konečně po roce 1871, po porážce tzv. fundamentálek, omezili svůj národnostní boj, se kterým spojovali ochranu menšinového školství, jen na plané jazykové boje.

Německá buržoazie byla ve své germanizační politice českých menšin podporována vládou. Do roku 1879 byli v čele rakouských vlád vesměs němečtí liberálové, mluvčí německé buržoazie. Růst české buržoazie a sílení organizovaného dělnického hnutí přivodilo v Rakousku nastolení nového kursu, představovaného vládou hraběte Taaffa. Jejím programem

bylo sjednotit vládnoucí třídy v Rakousku a drobnými ústupky uspokojit i českou buržoazii. Pod tímto příslibem zahájili staročeši svou »drobečkovou« politiku. Ve státoprávním ohrazení, které vyhlásili při svém vystoupení z pasivní opozice na říšské radě, žádali v jednom z požadavků i zvýšení počtu škol pro české menšiny. Odpovědí na tento požadavek bylo tzv. Stremayrovo nařízení z 12. dubna 1880 o zrovnoprávnění češtiny a němčiny ve vnějším úřadování a na školách. Význam tohoto nařízení nebyl zdaleka takový, za jaký ho prohlašovala česká i německá strana, protože se dotýkalo jen vnějšího styku a vnitřní úřadování zůstalo i nadále německé, ale pro menšinové školství mělo význam již svou odezvou.

Ústupky vlády české buržoazii vyvolaly obavy německé buržoazie, která si uvědomovala, že se s ní bude muset dohodnout ve »vnitrozemí« Čech, a snažila se proto zajistit své pozice v pohraničí. Pro menšinové školství mělo největší význam založení německého soukromého spolku Deutscher Schulverein ve Vídni v červenci 1880. Spolek měl podporovat německé školství ve všech rakouských zemích zakládáním mateřských, obecných a středních soukromých škol a opatroven. Stal se hlavním propagátorem německého školství v Čechách, především v pohraničí. Pro »vnitrozemí« Čech vznikaly další německé spolky, např. pro Holešovice, Libeň, Vinohrady a Vršovice spolek Schulerhaltungsverein.⁴ Tyto spolky měly na starosti pouze školství. Podle jejich vzoru však začaly být zakládány krajinské spolky, které měly podporovat rozvoj německého průmyslu, řemesla a zemědělství. V roce 1884 byl v Českých Budějovicích založen německý soukromý spolek Böhmerwaldbund pro Pošumaví, v roce 1892 Bund der Deutschen Westböhmens v Plzni a v roce 1894 vznikl v Trutnově Bund der Deutschen Obstböhmens.⁵ Krajinské spolky se zajímaly pouze o školství odborné, teprve v devadesátých letech podporovaly i některé jiné druhy škol. Jejich činnost v tomto směru nebyla však ve srovnání se spolkem Deutscher Schulverein nijak rozsáhlá a důležitá. Zde se jednalo o spolek, který byl v podstatě mezinárodním, a proto také měl velké možnosti a podporu. Při svém založení vykazoval 15 000 členů a po půl roce při své první valné hromadě již 22 000 členů.⁶ Mimoto byl tento spolek, přes svůj soukromý charakter, do značné míry podporován úřady, zvláště ovšem v oblastech s německou většinou.

Staročeši zpočátku neprojevovali o činnost spolku zájem. V duchu svého politického programu nadále radili k podpoře vídeňské vlády a trpělivému očekávání ústupků. Činnosti spolku využili jejich političtí partneři mladočeši.

Založení německého spolku Deutscher Schulverein ve Vídni v roce 1880 a jeho rychlý početní růst upozornily veřejnost na činnost těchto spolků. Tak vznikla i myšlenka založit spolek celozemský pro podporu českého školství, který měl být obdobou německého spolku a jeho činnost paralyzovat.

Dne 5. prosince 1880 byla svolána do místností Měšťanské besedy v Praze ustavující schůze spolku Ústřední matice školská.⁷ Vzniku spolku předcházela několikaměsíční práce jeho zakladatelů, která názorně dokumentuje postoj mladočechů a staročechů k českému školství.

Skutečného zakladatele, tj. toho, kdo první vyslovil návrh na založení takového českého spolku, dnes nelze jmenovat. Vyskytlo se ovšem několik jmen a dohadů, které pro úplnost uvedu:

1. Antonín Zahradka v létě roku 1880 zaslal do redakce časopisu Pokrok anonymní dopis, ve kterém upozornil na činnost spolku Deutscher Schulverein a navrhl založení stejného českého spolku. Později (roku 1912) se přihlásil jeho bratr, který ho udal jako pisatele.⁸ Dopis se nezachoval, ale z ohlasu, který vyvolal v české veřejnosti, zejména učitelů, je docela pravděpodobné, že redakci Pokroku docházely podobné dopisy. Anonymní dopis však nemohl způsobit založení spolku takového rozsahu, jako byla Ústřední matice školská. Důležitější jsou další

možnosti založení.

2. Vaněk a Nedvídek redaktor Nedvídek založil v roce 1880 krajinský časopis Jizeran pro Mladou Boleslav a okolí. Ve třetím čísle upozornil na činnost německého školského spolku, zdůraznil nutnost založení stejného českého spolku a oznámil, že do Prahy již odjel spolupracovník časopisu, beznovský učitel Václav Vaněk, aby se u Ústředního spolku učitelských jednot pokusil získat pro tento návrh podporu.

3. Ústřední spolek učitelských jednot citují prvního historika spolku a prvního ředitele jeho kanceláře J. L. Turnovského: »Myšlenka vznikla ve výboru Ústředního spolku jednot učitelských, kterou redakci Pokroku oznámil Václav Kredba, řídící učitel u sv. Františka, za sebe i své spolupracovníky. Pak byl k poradám přibrán předseda jednoty Josef Král a z porad vyšel návrh na založení všeobecného spolku. V jedné schůzi navrhl Kredba název Ústřední matice školská.«⁹

Poslední dvě zprávy se shodují v tom, že myšlenka na založení spolku vznikla v Ústředním spolku učitelských jednot, který sdružoval většinu učitelských spolků v Čechách a byl jakýmsi oficiálním mluvčím českého učitelstva, v němž se proto odráželo i jejich politické zaměření v té době. Vedení ústředního spolku bylo mladočeské.

K tomu, aby nový spolek Ústřední matice školská splnil své poslání propagátora českého školství, získal co možná nejvíce podpory ve veřejnosti i u úředních činitelů a konečně i proto, aby budil zdání nepolitického spolku, bylo třeba získat pro jeho založení a práci i zástupce ostatních politických směrů v zemi. Ústřední spolek učitelských jednot vyzval ke spolupráci zástupce staročechů. Deputace z vedení spolku se setkala u dr. Ladislava Riegra nejprve s odmítnutím, později však Rieger svolil přijmout funkci předsedy spolku pod podmínkou, že to bude pouze reprezentativní funkce a veškerou agendu předsedy povede jeho zástupce.¹⁰

Riegerovo přijetí znamenalo přístup staročechů ke spolku. Po tomto úspěchu se zakladatelé obrátili ještě k vedení sociální demokracie. Zde se však po bouřlivé schůzi v Konviktě setkali s odmítnutím.¹¹

Po dohodě staročechů a mladočechů a založení spolku Ústřední matice školská byl sestaven přípravný výbor spolku, který měl připravit návrh stanov. V přípravném výboru již byly zastoupeny oba buržoazní politické směry (Kořan, Herold, Barák aj.). 24. října 1880 byla svolána do Umělecké besedy v Praze schůze důvěrníků Českého klubu, Národního klubu, Ústředního spolku učitelských jednot a českých novinářů¹², která zrevidovala návrh stanov¹³ a upravila je pro předložení ke schválení místodržitelství. Podle tohoto návrhu měl spolek z výnosu dobročinných akcí jako přednášek, sbírek aj. zakládat české obecné a mateřské školy a opatrovat v oblastech, kde byl nedostatek veřejných českých škol.

Výnosem místodržitelství ze dne 15. listopadu 1880, č. 67113, byly stanovy bez námitek schváleny.¹⁴ Na prosincové ustavující schůzi byla potvrzena předsednická funkce dr. Riegera, zvolen výbor spolku a položen základ k celé jeho organizaci. Hlavním spolkovým orgánem byla členská schůze, která byla svolávána jednou za rok. Během roku vedl spolek výbor zvolený členskou schůzí. Zpočátku byl volen na jeden rok, od roku 1888 na tři roky. Podle prvních stanov měl výbor 24 členů, od roku 1883 36 členů a v roce 1905 byl jejich počet zvýšen na 45. Úkolem výboru bylo spravovat jmění spolku, organizovat jeho činnost a vyřizovat běžnou agendu. Pro urychlení práce byl v roce 1881 rozdělen na odbor školský a hospodářský, od roku 1889 se počet odborů zvýšil o odbor finanční, organizační, knihovní, obětinný a stavební.

Výbor volil ze svého středu do každého hejtmanství jednatele, který zde měl kontrolovat stav českého obecného školství a organizovat zakládání nových českých škol, jejich práci a spojení s výborem. Postupem doby se

výboru spolku nabízeli pro tento úkol místní pracovníci a byla vybudována síť jednatelů spolku. V roce 1888 byla tato forma styku s jednotlivými oblastmi změněna na zakládání místních odborů spolku.¹⁵ Členové určité oblasti se od té doby sdružovali ve svém místním odboru, odevzdávali tam své členské příspěvky a organizovali za souhlasu výboru v Praze činnost spolku v kraji.¹⁶ Protože každý odbor měl svůj vlastní volený výbor, byl pražský výbor změněn na ústřední výbor spolku. Po rozmnožení odborů ústředního výboru bylo zřízeno jeho prezídium. Skládalo se z předsedy spolku, jeho dvou náměstků, jednatele, pokladníka a účetního. Prezídium bylo odpovědné ústřednímu výboru a mělo za úkol vyřizovat záležitosti, se kterými nebylo možno čekat do výborové schůze, dohlížet na práci jednotlivých výborových odborů a koordinovat ji. Každý člen prezidia byl proto povinen být i členem vedení některého z odborů.

V době, kdy spolek zahajoval svou činnost, vykazoval německý spolek Deutscher Schulverein již 22 000 členů.¹⁷ Matice se při své první členské schůzi mohla pochlubit pouze 700 členy. Je však nutno vzít v úvahu, že Ústřední matice školská omezovala svou činnost pouze na Čechy a Moravu, zatímco Deutscher Schulverein pracoval ve všech rakouských zemích. Svou početní velikostí získával však německý spolek finanční prostředky pro svou práci daleko snadněji, zatímco český spolek byl zpočátku odkázán pouze na členské příspěvky. Teprve později byly rozmnoženy o větší dary jednotlivců i veřejných korporací.

Výši příspěvků stanovila členská schůze. Podle vzoru německého spolku¹⁸ i ona rozeznávala několik kategorií členství. Od začátku trvání spolku se členství dělilo na zakládající, skutečné, přispívající a činné. V roce 1890 byla vytvořena kategorie čestných členů. Výše příspěvků se pohybovala podle kategorií a také forma jejich placení byla vždy jiná: měsíčně, ročně, za několik let souhrnně a jednou provždy. Členem spolku se mohl stát každý obyvatel české národnosti a nebylo vyloučeno ani členství kolektivní.

Stanovy i organizace spolku byly z větší části obdobné organizaci spolku německého a také jednotlivé změny byly většinou reakcí na změny v jeho organizaci.¹⁹ Například zakládání místních odborů zahájil německý spolek dříve a v roce 1887 jich vykazoval již 1174.²⁰ Činnost Ústřední matice školské za celou dobu jejího trvání lze rozdělit do pěti etap:

1. 1880-1919
2. 1920-1938
3. 1939-1944
4. 1945-1948
5. 1948-1951

Do časového rozsahu této práce zapadá jen první období její činnosti. V tomto období, které je časově nejrozsáhlejší, byla totiž činnost spolku nejvýznamnější pro české menšinové školství za celou dobu jeho trvání.

Spolek zahájil svou činnost vydáním provolání pro Čechy, Moravu a Slezsko, ve kterém oznámil své ustavení a snažil se získat podporu veřejnosti.²¹ Založení spolku se setkalo s odezvou i v cizině. Podle jeho vzoru byla založena Matice školská v roce 1884 pro země slovinské, 1885 v Srbsku a v roce 1886 v Americe, kde čeští vystěhovalci založili spolek pro podporu českých škol v Čechách a své příspěvky zasílali Ústřední matici školské.²²

Práce nově založeného spolku byla od samého začátku narušována neshodami mezi staročechy a mladočechy. Hned v prvním roce svého trvání prožíval spolek krizi. Po finanční stránce ji zavinilo vyhoření Národního divadla a sbírky na postavení nového. Matice v té době neměla prakticky žádnou podporu.²³ Společně s finanční krizí postupovala i krize vnitřní. Předseda spolku dr. Rieger trval na své podmínce a vykonával pouze

funkci reprezentanta spolku. Za jeho zástupce byl první členskou schůzí zvolen Josef Král, předseda Ústředního spolku učitelských jednot. Politickým smýšlením byl mladočech.²⁴ Mezi Králem a zástupci staročechů vládlo ve vedení spolku neustálé napětí, které mohlo snadno ochromit i celou činnost organizace. Přitom se spolek setkával od počátku s neochotou a nepřízní úřadů, zaviněnou nedůvěrou a tlakem německé buržoazie. Zajímavým dokladem toho, jak rozdílný byl přístup ke spolku německému a ke spolku českému je fakt, že na druhou členskou schůzi spolku Deutscher Schulverein se dostavil i místodržitel v Čechách.²⁵ Ústřední matice školská nenalezla pro svou činnost pochopení ani u zemské školní rady, která ze školského hlediska měla její snahy především podporovat. Je zajímavé, že postoj zemské školní rady se nezměnil ani po roce 1890, kdy byla vytvořena její česká sekce, v níž zasedali i někteří členové ústředního výboru spolku.

Napětí mezi staročechy a mladočechy ve vedení spolku bylo sníženo v roce 1883 »dobrovolným« odchodem Josefa Krále ze spolku vůbec.²⁶

Ústřední matice školská se snažila zakládat české soukromé obecné školy (od roku 1882 i střední školy) všude tam, kde bylo více obyvatel české národnosti a kde z různých důvodů nebyla otevřena česká veřejná škola. Přitom bylo vždy snahou spolku připravit v místě otevření veřejné školy, případně dosáhnout převzetí mateřské školy státem. Ve své činnosti spolek narážel na neochotu německých obecních zastupitelstev, obyvatelstva rozniceného nacionalistickými hesly německé buržoazie aj.

Činnost spolku se územně soustředila zejména na Čechy.²⁷ Na Moravě v té době ještě vznikaly další Matice školské, které s Ústřední maticí školskou nijak organizačně nesouvisely (Hodonín, Místek, Moravská Ostrava, Vyškov).²⁸ Svou vlastní síť škol na Moravě počal spolek budovat až počátkem 20. století.²⁹

V roce 1890 prožíval spolek druhou krizi od svého založení. Byl to přímý následek tzv. punktací a porážky staročechů ve veřejném životě. Situace spolku byla tím kritičtější, že jeho předseda dr. Rieger byl jedním z původců punktací. Podle jejich článků měla země a obec zřizovat svým nákladem veřejné školy té národnosti, ke které náleží alespoň 80 dětí rodičů usazených v obci více než tři roky.³⁰ Tento požadavek byl ústupkem proti školnímu zákonu, který určoval za rozhodující počet 40 dětí a nikdy nebyl uskutečněn.

Punktace znamenaly pád politiky staročechů, jejich místo vedoucí strany české buržoazie převzali mladočeši, kteří svými demokratickými hesly a bojem proti punktacím získali veřejnost na svou stranu. Za těchto okolností se další vedení spolku staročechy stalo neudržitelným. Kompromitovalo v očích veřejnosti celý spolek. Rieger to sám uznal a podal ze své funkce demisi, kterou vedení spolku ovšem přijalo. Při té příležitosti se Rieger pokusil udržet vedení v rukou staročechů, ale setkal se s porážkou i zde. Jeho návrh, aby předsedou byl zvolen staročech JUDr. Tomáš Černý, spolek vůbec neprojednával a předsedou se stal JUDr. Jaromír Čelakovský, po Josefu Královi další vůdce mladočechů ve spolku.³¹

Jak dalece byla ztížena pozice spolku po uzavření punktací je zřejmé z toho, že v letech 1889/90 nebyla založena ani jedna mateřská škola. Také v počtu žáků mateřských škol nastal v roce 1891 velký pokles. Proti roku 1888 se zmenšil o 1000. Takový pokles zaznamenal spolek od té doby až v roce 1914, kdy to byl zcela pochopitelný následek začátku I. světové války.

Teprve v roce 1892 se matice vyrovnala s následky punktací a počet jejích škol počal stoupat. Spolek se vždy snažil udržovat ve stejném počtu poměr svých obecných a mateřských škol, avšak ve srovnání s německým spolkem jich bylo velmi málo. K r. 1900 vykazovala matice pouze 44 škol mateřských a 46 škol obecných. Poněkud to lze vysvětlit tím, že

spolek nebyl jediným soukromým spolkem pro podporu školství. V 90. letech vznikly jako obdoba německých krajinských spolků tzv. národní jednoty. V Praze měla své ústředí Národní jednota Severočeská a Národní jednota Pošumavská, v Brně Národní jednota pro západní Moravu a konečně v Olomouci Národní jednota pro jihovýchodní Moravu.³² Tyto spolky zahrnuly do své činnosti i podporu školství, kterou sice ve svých stanovách omezily po dohodě s Ústřední maticí školskou pouze na odborné školy, ale v praxi toto rozdělení často nebylo dodržováno. Nejvíce je možno hodnotit podpůrné školské akce, které spolky vykonávaly v těsné spolupráci. Typickým příkladem spolupráce byl případ české menšinové školy v Ervěnicích: v roce 1897 podali ervěničtí čeští občané žádost k zemské školní radě, aby v městě byla zřízena veřejná česká škola. V té době mělo město celkem 2000 obyvatel, z toho 900 náleželo k české národnosti. Jejich žádost byla zamítnuta. Tím však věc nekončila. Většina obyvatel se skládala z českých horníků, zaměstnaných u německých společností dolů Ella a Robertovo. Po zprávě o podání žádosti o zřízení české školy ve městě začaly obě společnosti propouštět horníky, kteří žádost podepsali. Spolu s tím počali tyto horníky němečtí majitelé ervěnických domů vypovídat z bytů, kde horníci bydleli. Propuštění horníci se obrátili se stížností na okresního hejtmana, který byl ze své hodnosti i předsedou okresní školní rady. Jejich odvolání bylo zamítnuto. Dne 4. června 1898 se ocitlo 35 rodin českých horníků bez práce na dlažbě města. Zatímco byli nuceni hledat obživu a ubytování za pomoci ostatních českých i německých dělníků a horníků ve městě a okolí, Ústřední matice školská odmítala pro ně cokoli učinit s odůvodněním, že ve městě je dostačující počet dětí pro zřízení veřejné české školy a na ostatní nemá spolek pravomoc. Obrat nastal teprve v roce 1906/07. Ve snaze zmírnit revoluční náladu v boji za všeobecné volební právo využila česká buržoazie případu české obecné školy v Ervěnicích.³³ Národní jednota severočeská se v této akci spojila s Ústřední maticí školskou.³⁴ Znovu podaly žádost k zemské školní radě o zřízení školy v Ervěnicích. Zatímco zástupci české buržoazie v ní podávali neplodné protesty a odvolání, oba soukromé spolky použily veškeré možnosti propagandy tiskem i přednáškovou činností a zorganizovaly sbírky ve prospěch ervěnických Čechů, kteří byli vypovězeni z práce i z bytů. Podařilo se jim získat celkem 100 000 K, za které zakoupily oba spolky pro vystěhované horníky ve veřejné dražbě obytný dům v Ervěnicích. Zemská školní rada konečně v roce 1907 »velkomyslně« povolila zřízení jednotřídní české veřejné školy. Okresní školní rada podala okamžitě odvolání a zemská školní rada jí vyhověla. V té době již čeští ervěničtí rodiče, podporováni nyní zájmem české buržoazie, zahájili školskou stávkou a své děti do ervěnické německé školy neposílali. Ústřední matice školská a národní jednota jim poskytly soukromé učitele.

Během roku 1907 pokračovalo vypovídání českých horníků z bytů a z dolů Britania a Robertovo. Školská stávka v Ervěnicích trvala do roku 1909, kdy konečně okresní školní rada na nátlak veřejnosti a po několika nařízeních ministerstva kultu a vyučování ustoupila a najala od Národní jednoty severočeské místnosti v hostinci, kde 1. března 1909 byla otevřena první česká veřejná obecná škola v Ervěnicích. Do školy bylo přihlášeno 117 českých dětí.³⁵

Na příkladu ervěnické české veřejné obecné školy je možno dokumentovat vše, co jsem dosud uvedla o menšinovém školství a postoji, který k němu zaujímal stát, politické strany a veřejnost.

Kromě národních jednot vznikl v Praze v r. 1891 Spolek pro podporu a zřizování mateřských škol a opatroven ve městech nad 5000 obyvatel.³⁵ Svou činnost zaměřil především na velká průmyslová města, takže starost o menšinové soukromé mateřské školy zůstala i nadále pouze Ústřední matici školské.

Na podporu středního školství vyvíjela matice činnost velmi nepatrnou. Do roku 1903 založila a podporovala pouze 5 středních škol.

Zakládání nových škol naráželo nejen na potíže ze strany úřadu, ale spolek zápasil i s nedostatkem učitelů. Postavení učitelů na maticích

školách bylo velmi těžké, byli považováni za zaměstnance soukromého spolku a kromě svého platu nebyli nijak finančně zajištěni.³⁷ Ze strany školských úřadů byli dokonce považováni za nespolehlivé jako pracovníci u vlasteneckého spolku. Stávalo se, že při převzetí matiční školy státem nebyl její dosavadní učitel ve své funkci zemskou školní radou potvrzen a na školu byl dosazen jiný učitel. V roce 1891 byl při spolku zřízen zvláštní tzv. odbytný fond, ze kterého byla matičnímu učiteli při jeho odchodu ze služeb spolku vyplacena jednorázová podpora.³⁸ Tím se nevyřešila otázka učitelů, kteří po odchodu z aktivity zůstali bez prostředků. Teprve v roce 1912 byl zřízen tzv. Kneidlův fond, který měl zastávat funkci penzijního fondu spolku. S ním byl sloučen i dosavadní odbytný fond.³⁹ V roce 1920 byli učitelé převedeni do Všeobecného penzijního pojištění a počet členů Kneidlova fondu se od té doby nezměnil. Toto postavení učitelů soukromých spolků bylo upraveno až na základě zákona ze dne 3. dubna 1919, č. 189 Sb. z. a n.⁴⁰ Začátek první světové války zhoršil postavení Ústřední matice školské natolik, že byla ohrožena ze strany úřadu samotná její existence. V souvislosti s všeobecným rušením soukromých spolků v zemi a zostřením politického dozoru naléhala německá buržoazie na místodržitelství i na zemskou školní radu, aby Ústřední matice školská, která svým zaměřením vlasteneckého spolku nemohla podporovat klid a věrnost rakouské dynastii v Čechách, byla zrušena. Spolek v té době prožíval svou třetí hlubokou vnitřní krizi, která se projevila nejvíce v roce 1916, kdy spolek stál prakticky před likvidací.⁴¹ Výbor spolku byl nucen vydat pokyny k uzavření několika matičních škol, omezil ostatní spolkovou činnost na nejmenší míru a nové školy nebyly vůbec otevírány.⁴² V té době se zvláště osvědčily místní odbory spolku. Vzhledem k těžké vnitropolitické situaci v zemi se příjem spolku omezil pouze na členské příspěvky a občasné odkazy příznivců spolku. Veškeré sbírky, přednášky, výstavy, vydávání pohlednic apod. bylo úředně zakázáno. Výbor se proto v roce 1916 obrátil na místní odbory s výzvou, aby převzaly úplné vydržování spolkových škol ve své oblasti. Některé místní odbory vydržovaly v té době dokonce i veřejné české školy (např. místní odbor ÚMŠ v Plzni).

Ústřední výbor byl v roce 1916 přesvědčen, že existence spolku je neudržitelná. Věnoval proto veškeré mobilní spolkové jmění Městské pražské pojišťovně a do roku 1918 přestal vyvíjet jakoukoliv činnost.⁴³ Úředně však ke zrušení spolku nedošlo.

Ukončením války a vznikem republiky se stal německý spolek Deutscher Schulverein spolkem zahraničním. V republice byl pak vytvořen nový německý spolek Deutscher Kulturverband, který měl podobný cíl a stal se jeho nástupcem.⁴⁴

Vznikem republiky se činnost spolku územně nezměnila, na Slovensko se nerozšířila. Tak jako české země prodělávaly po stránce školství nebezpečí germanizace, na Slovensku hrozila maďarizace. Zde působil soukromý maďarský Hornouherský kulturní spolek, zvaný zkráceně Femka (Felső Magyarországi kultur egyesülete). V roce 1907 byla v Clevelandu založena Slovenská liga, která měla obdobný ochranný charakter jako česká Ústřední matice školská a Národní jednoty. Na půdě Slovenska zahájila liga svou činnost v roce 1920 v Bratislavě. Ústřední matice školská navázala po roce 1918 se Slovenskou ligou spoluprací, finančně ji podporovala, ale vlastní školství na Slovensku nezakládala.⁴⁵

Ani organizačně se spolek po roce 1918 nezměnil. Ústřední výbor očekával vydání nového spolkového zákona pro republiku a řídil svou další činnost podle stanov z roku 1915. Její náplň se pozvolna přizpůsobovala novému státnímu zřízení. Spolek přestával mít charakter ochranného spolku proti školské germanizaci a stával se pomocnou organizací při budování státního školství v zemi, která dostávala i stále státní subvence.

V letech 1919 a 1920 došlo k řešení otázky menšinového školství ze strany státu. Zákonem ze dne 3. dubna 1919, č. 189 Sb. z. a n. o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích v Čechách,

na Moravě a ve Slezsku, vyvrcholila i činnost Ústřední matice školské v prvním jejím období. Na návrhu zákona spolupracoval ústřední výbor spolku s poslancem PhDr. Jindřichem Metelkou, který ho předložil parlamentu (tzv. Metelkův zákon).⁴⁶ Spoluautorství spolku na tomto zákoně je patrné již z toho, že citovaný zákon zhruba zahrnuje veškeré překážky, se kterými se spolek při své činnosti setkal, jako např. poměr obecních zastupitelstev k zakládání soukromých škol, postavení učitele na soukromé škole.

Na základě citovaného zákona předal spolek státu své obecné školství. Ještě v roce 1919 vykazoval 87 škol, v roce 1920 pouze tři. Celkem v letech 1880-1919 založil a vydržoval do jejich postátnění 38 obecních škol.

Vývoj kanceláře spolku Ústřední matice školské

V prvních letech činnosti spolku nebyla jeho agenda tak velká, aby bylo třeba pro její vyřizování zvláštního pracovníka. Jednotlivé záležitosti vyřizovali přímo členové výboru podle jeho rozhodnutí ve výborové schůzi anebo podle vlastního uvážení. Spolek neměl ze začátku ani vlastní místnost, výborové schůze se konaly v místnostech redakce Českého klubu a teprve později poskytla spolku pro vyřizování kancelářské agendy místnost redakce Pokroku. Vlastní místnosti najal spolek v roce 1884 a v následujících letech založil kancelář spolku se systemizováním místa pro dva úředníky, písaře a sluhu.⁴⁷ V roce 1887 bylo zřízeno místo ředitele kanceláře, které bylo zprvu čestnou funkcí, později bylo placeno a ředitel byl vůči spolku v zaměstnaneckém poměru. Prvním ředitelem kanceláře se stal spisovatel F. L. Turnovský. Po roce 1918 se postavení ředitele kanceláře změnilo, ředitel se stal členem ústředního spolkového výboru s hlasovacím právem. Jeho přijetí do výboru mělo význam pro zlepšení organizace práce kanceláře.⁴⁸

V roce 1887 byl stanoven první jednací řád pro kancelář spolku.⁴⁹ Řád stanovil odpovědnost ředitele k ústřednímu výboru a vyměřil jednotlivé úkoly úředníkům. Další reorganizace kanceláře nastala v roce 1900. Podle nového jednacího řádu z tohoto roku byla v kanceláři systemizována místa ředitele, kancelisty, pokladního, účetního, písaře a sluhy. Počet písařů stanoven nebyl. Nad vedením účtů spolku měli dohled dva revizoři, volení členskou schůzí. Revizoři byli členy ústředního výboru, ke konci každého správního roku revidovali účty spolku a podávali své zprávy o výsledku na členské schůzi. Jejich zpráva byla přikládána ke každoroční výroční zprávě spolku. V roce 1903 byl počet revizorů zvýšen na tři osoby.⁵⁰

Přesto, že kancelářská agenda spolku se neustále zvyšovala, systém práce byl změněn až po roce 1919. Počet zaměstnanců se v tomto roce zvýšil na 20 osob.

Spisovou registraturu vedl od vzniku kanceláře kancelista, archivář byl přijat teprve v roce 1930. Následkem toho, že kancelář byla zřízena až v roce 1887, chybí veškeré spisy ze začátků spolkové činnosti. O celistvosti písemností z činnosti spolku Ústřední matice školské je možno hovořit až po roce 1910. Z dochovaných spisů je patrné, že spolek nebyl jen nacionálně-šovinistickým sdružením, za jaké byl v minulých letech vydáván. Byl zrušen v roce 1948 (likvidace byla ukončena v roce 1951). Po roce 1920 upadl jeho základní význam pro podporu menšinového českého školství a převážila jeho národnostně politická činnost v podobě kulturní podpory českého obyvatelstva v národnostně smíšených oblastech českých zemí. V podstatě však nikdy jeho pracovníci v praxi nepřipustili zneužití spolku a své práce pro případné politické cíle jeho vedoucích funkcionářů.

1. Zemský zákon ze dne 18. ledna 1866, č. 1 z.z.
2. Státní ústřední archiv Praha (dále SÚA Praha), fond Ústřední matice školská (dále ÚMŠ), kart. 576.
3. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 781, kart. 576.
4. Po vzoru německých krajinských spolků byly zakládány i české obranné jednotky. Tak v r. 1884 vznikla Národní jednotka pošumavská, v r. 1885 Národní jednotka severočeská.
5. A. Hubka, Menšinová práce. Praha 1904, s. 38.
6. Tamtéž, s. 36.
7. Ustavující schůze spolku Ústřední matice školská (Beseda učitelská XII, Praha 1880, čís. 50).
8. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 711, č.j. 15597/1912, kart. 59.
9. F. L. Turnovský, Paměti starého vlastence. Praha 1901, s. 58.
10. Pamětní list vydaný na oslavu půlstoleté činnosti Ústřední matice školské v Praze (Praha 1931, s. 11-12).
11. A. Hubka, c.d., s. 61. Hubka zde vytýká sociální demokracii její neúčast v práci spolků pro podporu českých menšin a škodlivost politických různic při jejich záchraně.
12. Účast novinářů není možno blíže určit. Literatura i prameny neudávají nic bližšího.
13. Návrh stanov sestavil V. Kredba a spisovatel F. A. Šubrt (SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 711 nedatovaný materiál, kart. 59).
14. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 707 texty stanov 1860-1948, kart. 59.
15. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 713 zasedací protokol prezidia výboru z roku 1886, kart. 60.
16. Tamtéž.
17. A. Hubka, c.d., s. 36.
18. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 707, kart. 59.
19. Pracovníci spolku tím chtěli zdůraznit jeho obranný charakter vůči spolku německému.
20. A. Hubka, c.d., s. 36-37.
21. Pamětní list ..., s. 9.
22. V registratuře ÚMŠ se dochovaly dopisy těchto organizací, které před svým vznikem žádaly český spolek o zaslání potřebného informativního materiálu (SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 707).
23. První pražský spolek pro podporu ÚMŠ vznikl v roce 1883 (SÚA Praha, fond Prezídium policejního ředitelství, období 1882-1887, sg. V/31/1 1/2, kart. 1070).

24. Prof. Kapras tvrdil ve své slavnostní řeči na slavnostní schůzi ÚMŠ v r. 1930 (Pamětní list ... s. 33-40), že o jeho politické příslušnosti není nic známo. Již Zdeněk Nejedlý upozornil na politický názor a celý význam Josefa Krále ve svém článku 50 let Učitelských novin (Učitelské noviny L, Praha 1936, č. 1-6). O jeho politickém názoru svědčí také řada stížností učitelů staročechů, kteří nesouhlasili s jeho politickou činností. SÚA Praha, fond Zemská školní rada (dále ZŠR) období 186991, sg. I/27/7, 8, čj. 29461, kart. 30.

25. A. Hubka, c.d., s. 35.

26. Král po svém odchodu ze spolku založil časopis pro české učitele, Učitelské noviny, který dodnes vychází. Odchod ze Spolku byl způsoben pokusem o jeho znemožnění před veřejností. Blíže viz: A. Špiritová, K dějinám Ústřední matice školské. Sborník učitelé v práci a boji, díl I., Praha 1971, s. 70-82.

27. V roce 1862 se obrátila matice Opavská na ÚMŠ se žádostí o pomoc při vybudování prvního českého gymnázia ve Slezsku. Po dalších průtazích ZŠR a ministerstva kultu a vyučování se podařilo výboru ÚMŠ prosadit v roce 1883 otevření českého soukromého gymnázia v Opavě, které bylo v roce 1899 zestátněno (SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 781, kart. 404-409).

28. Adolf Srb uvedl ve svých vzpomínkách, že matice se sloučily s ÚMŠ (A. Srb, Z půl století. Praha 1916, s. 43). Matice si však ponechaly svou samostatnost a existovaly až do roku 1948, kdy přešly společně s ÚMŠ do Akčního výboru národních jednot a matic (SÚA Praha, ÚMŠ-AV, sg. 845, 846).

29. 16.12.1880 oznámil časopis Beseda učitelská ustavení moravského odboru při ÚMŠ, avšak ve spisech není tento odbor nijak prokazatelný (Beseda učitelská 12, 1880, č. 51).

30. O. Kádner, Školství v Republice československé. In: Československá vlastivěda X, s. 66.

31. Pamětní spis ..., s. 14-16.

32. R. Fišer, 50 let národní jednoty. Olomouc 1935.

33. V. Stach, Ervěnice, Most. 1907.

34. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 781/1907 Ervěnice, kart. 354.

35. J. Šubrt, c.d., s. 425-427.

36. SÚA Praha, ZŠR, období 18691891, sg. V/54, kart. 918.

37. SÚA Praha, ÚMŠ, sgg. 707
stanovy, kart. 59.

38. SÚA Praha, ÚMŠ pokladní kniha odbytného fondu.

39. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 755, kart. 249-250.

40. Podle § 12 citovaného zákona mohli učitelé soukromých škol žádat ZŠR o započítání služebních let, která strávili ve službách soukromých organizací.

41. Kritické chvíle ÚMŠ, Národní listy 1916.

42. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 713, kart. 64.

43. Tamtéž.

44. O. Kádner, Vývoj a dnešní soustava školství II. Praha 1931, s. 27.

45. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 716, kart. 94.

46. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 714, kart. 74.

47. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 711 přednášky o činnosti ÚMŠ, kart. 59.

48. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 714, kart. 74.

49. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 709, kart. 59.

50. SÚA Praha, ÚMŠ, sg. 712, kart. 60.

Seznam členů prezidia Ústřední matice školské

Předseda: JUDr. Fr. Lad. Rieger18801890
JUDr. Jar. Čelakovský18911900
Frant. Kneidl19011911
PhDr. Jin. Metelka19121920

I. náměstek předsedy:

Josef Král18801882
J. L. Mašek18821886
Frant. Kneidl18861900
JUDr. Jar. Pospíšil19011909
JUDr. Přemysl Šáma19101919
JUDr. Vinc. Dewetter1920

II. náměstek předsedy:

JUDr. Jan Janda18801888
PhDr. Edv. Herrmann18891891
JUDr. Jan Lošták18921895
JUDr. Jar. Pospíšil18961900
J. V. Jahn1901
JUDr. Přemysl Šáma19021909
Václav Brej19101912
JUDr. Josef Webr1913
JUDr. Vinc. Dewetter19141919
Josef Kubelík1920

Jednatel: Jan M. Černý18801887
Fer. Patočka1887
Frant. Tábořský18871888
Václav Žabka1889
Josef Libický18901895
JUDr. Přemysl Šáma18961901
Václav Broj19021909
JUDr. Vinc. Dewetter
Jan Hockel19101912
JUDr. Vinc. Dewetter
Lad. Horák1913
Dr. Old. Beneš Lad. Horák19141917
Edv. Šolc19181920

Pokladník:

A. B. Stýblo18801885
Frant. Kneidl18851886
M. Weinfurt18861888
Dr. F. Fiedler18891890
K. Kavka18901891
JUDr. Jar. Pospíšil18921896
Josef Uzel18961897
G. Tille18981900
J. Müldner19001904
Rud. Heřmánek19051911
Dr. O. Beneš19121913
Rud. Heřmánek19141931

Účetní: JUDr. Jos. Podlipný18801881

Fer. Hofmann18811889
Vác. Koťátko18901891
Jiří Kettner18921896
Dr. J. Tilšer1897
J. Müldner18981899
Josef Uzel1900
G. Tille19001903

Frant. Vyšohlíd19041910
Josef Uzel19111913
Josef Gebler19141929

Ředitel kanceláře:

J. F. Turnovský18891892
Frant Bělehrádek18991935

Ústřední matice školská (Zentralschulverein) in den
Jahren 1880/1919
Alexandra Špiritová

In der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts hatten nördliche und nordwestliche Grenzgebiete Böhmens gemischte Bevölkerung. Infolge der Nachbarschaft des deutschen Reiches und daraus hundert Jahre fließender Kolonisation überwiegt dort die deutsche Nation. Diese Kolonisation begleitete der Zufluß des Kapitals und er verursachte, daß die Minderheit der tschechischen Bevölkerung vor allem kleine Häusler und Lohnarbeiter bildeten. Ihr Einkommen und ihre Vertretung in dortigen Vertretungsorganen konnten die fortschreitende Germanisation nicht einstellen und haben auch Mangel an nötigen tschechischen Schulen verursacht. Nach dem geltenden Gesetz konnte neue Schule mit entsprechender Unterrichtssprache in dem Ort errichtet werden, in dem wenigstens 40 schulpflichtige Kinder der tschechischen oder deutschen Nation ihr dauerndes Wohnort hatten. Das allgemeinbildende Schulwesen in böhmischen Grenzgebieten wurde oft Objekt der nationalistischen Ausschreitungen und nationalen Unruhen, bei denen es manchmal zum ungesetzlichen Verhalten der stärkeren deutschen Volksschicht kam. Staatliche Schulämter verließen sich auf ihre Aufsichtsorgane und örtliche Schulräte, in denen selbstverständlich die nationale Minderheit nicht vertreten wurde. Die deutschen und tschechischen politischen Funktionäre haben oft die Minderheitsschulen für parteiisches Interesse mißbraucht. Zum Schutze des deutschen Schulwesens entstand in Österreich im Jahre 1880 Deutscher Schulverein, der die deutschen Minderheitsschulen unterstützen sollte. In demselben Jahre entstand auch der Verein für tschechische Minderheitsschulen Ústřední matice školská (Zentralschulverein). Beide Vereine sollten zur Unterstützung der Minderheitsschulen nötige Finanzmittel von den freiwilligen Spendern sammeln, die Errichtung und weitere Erhaltung der privaten Schulen in den Orten ermöglichen, wo keine staatliche Schule für tschechische oder deutsche Nation gegründet wurde. Als Ziel hatten beide Vereine die Verbreitung des Netzes der Volksschulen für Minderheiten und deren spätere Verstaatlichung.

Der Zentralschulverein beendete seine Tätigkeit in den Jahren 1948/1951; seine größte Arbeit leistete er in den Jahren 1880/1920, als er insgesamt 138 allgemeinbildende tschechische Schulen errichtete. Dadurch hat er die Berechtigung seiner Existenz nachgewiesen und dabei auch bewiesen, daß seine Tätigkeit keine nationalistisch-schöwinistische Propaganda war, wie man früher manchmal behauptete.

JAROSLAVA MILOTOVÁ

Heinrich Himmler, říšský vůdce SS a přímý nadřízený Reinharda Heydricha, charakterizoval bezprostředně po atentátu jeho pražskou misi jako období, kdy byla v protektorátu prováděna »jasná německá politika«.¹ Svě nezastupitelné místo v nacistickém pojetí »jasné německé politiky« měla i realizace změn ve správní struktuře okupovaného území Čech a Moravy, která je v historiografii nazývána Heydrichovou správní reformou.² Práce, které této problematice věnovaly různou míru pozornosti, správní reformu chápou jako zásadní změnu směřující k odstranění správní dvoukolejnosti a ve svých závěrečích považují za jeden z jejích podstatných výsledků redukci personálního stavu okupačního aparátu, jenž byl dán po převzetí jeho funkcí protektorátní správou k dispozici wehrmachtu.³ Toto stanovisko se opírá o některé informace z Heydrichových situačních zpráv, především pak o údaje obsažené v situační zprávě Kurta Dalugeho ze 3.11.1942.

Je skutečností, že již od roku 1939 se mezi německými úředníky ozývaly hlasy, které kritizovaly formu okupační správy a její těžkopádnost. Správní sféra byla stále častěji považována za předimenzovanou po stránce strukturální i personální. Tyto nedostatky měly být odstraněny reformou.⁴ Budeme-li však personální stránce reformy věnovat bližší pozornost, je patrné, že dosavadní názory na její dopad v této oblasti bude nutné korigovat. Především je potřebné upřesnit východiska pro posuzování reformy v personální sféře. V této souvislosti je nezbytná rekonstrukce celkového počtu příslušníků správy před reformou, což bylo doposud opomíjeno. Prameny, které nám uvádějí souhrnné informace o personálním vybavení okupační správy před Heydrichovým příchodem se však liší v uváděných počtech a obsahují i problémy interpretační.

Na jaře 1941 byl v Úřadu říšského protektora proveden personální rozbor všech složek okupační správy.⁵ Nejvyšší instance okupační správy Úřad říšského protektora tehdy v závěrečné sumarizaci vykazovala 1055 pracovníků.⁶ V tomto počtu bylo zahrnuto 355 úředníků (Beamte), 550 zaměstnanců (Angestellte) a 150 členů pomocného personálu. Jelikož na přelomu let 1939/1940 tato instituce zaměstnávala 780 osob (246 úředníků, 408 zaměstnanců, 126 členů pomocného personálu), je patrné, že během jednoho roku došlo k výraznému personálnímu nárůstu.⁷ Úřady oberlandrátů, představující první instanci, se oproti tomu v letech 1939/1941 z hlediska početních stavů výrazně neměnily. V období 1939/1940 zaměstnávaly 1126 osob, z nichž 280 mělo statut úředníků, zaměstnanců bylo 688 a 158 bylo zařazeno jako pomocný personál. Do jara 1941 personál oberlandrátů vzrostl pouze o dvě osoby, avšak z celkového počtu 1128 zaměstnanců bylo již 290 označeno jako úředníci. V porovnání s léty 1939/1940, kdy obě instance okupační správy zaměstnávaly 1906 osob, zvýšil se tedy do jara 1941 jejich personální stav už na 2183, a to jednoznačně ve prospěch Úřadu říšského protektora. Ve srovnání s protektorátem dosáhl počet pracovníků centrální okupační správy v Nizozemí v tutéž dobu 1596 osob, v Norsku 746, ve Francii pak 531.⁸

Německý policejní aparát v protektorátu měl 29.5.1941 k dispozici 3736 osob, jež byly označeny jako příslušníci úřadů (Behördenangehörigen) a nelze je tedy zaměňovat s kasernovanými policejními jednotkami. Velitel pořádkové policie k tomuto datu vykazoval 1601 osob ve složení 1183 úředníků, 120 zaměstnanců, 298 členů pomocného personálu.⁹ Oproti tomu dosahoval podle zprávy velitele bezpečnostní policie a bezpečnostní služby stav jemu podléhajících složek 2135 osob, z nichž 25 náleželo do jeho štábu. Bezpečnostní služba měla k dispozici 350 příslušníků, gestapo vykazovalo 1480, ze kterých 900 podléhalo řízení vedoucí úřadovny gestapa v Praze, 580 pak brněnské vedoucí úřadovně. Stav kriminální policie se pohyboval ve výši 280 členů, z nichž 170 náleželo do kompetence vedoucí úřadovny v Praze, 110 úřadovny v Brně.¹⁰

Samostatnou oblast představovala tzv. říšská správa na území protektorátu. Záznam o počtu zaměstnanců soudní správy z 15.4.1941 uvádí celkem 671 osob, avšak již bez těch, kteří odešli na frontu.¹¹ Finanční správu podle údajů Úřadu říšského protektora z 29.5. zajišťovalo 2374 osob ve složení 1335 úředníků, 58 zaměstnanců, 79 pomocných sil, 902 rezervistů celní finanční ochrany.¹² Zplnomocněnec pro železnice měl v tutéž dobu k dispozici 89 osob, z nichž 60 mělo statut úředníků, 7 bylo vedeno jako zaměstnanci a 22 tvořilo pomocný personál.¹³ Kromě toho bylo ještě k 29.5.1941 uváděno 1200 osob, jež zabezpečovaly kurátorskou správu na vysokých školách, ve vědeckých institucích a spravovaly jejich majetek. 900 působilo v Praze, ostatní v Brně.¹⁴ Fungování poštovní správy a spojů zabezpečovalo 1565 zaměstnanců.¹⁵ Podle výše uvedených údajů pracovalo v této sféře německé správy na jaře 1941 celkem 5899 osob. V závěrečné sumarizaci všech složek okupační správy Úřad říšského protektora vykázal 11 818 zaměstnanců.

V rámci projednávání financování správního aparátu informoval vládní rada Carl Hermann z Úřadu říšského protektora prostřednictvím dr. Breyhana 7.8.1941 říšské ministerstvo financí o počtu německých zaměstnanců ve správě protektorátu.¹⁶ Jeho údaje se již v mnohém rozcházejí s těmi, které o tři měsíce dříve vypracoval úřad říšského protektora. Podle Hermannova zaměstnávaly Úřad říšského protektora a oberlandráty v tu dobu už 2350 osob, avšak pro tzv. říšskou správu uvádí jen 1870 pracovníků, a to pro úřadovny finanční správy 1270 úředníků a zaměstnanců, pro justiční správu pak 600.¹⁷ Důležitým údajem, který Hermannův dopis obsahuje, je informace, že k 7.8. působilo v protektorátní správě 6853 Němců. Na základě Hermannových údajů lze početní stav německého personálu v protektorátu sumarizovat na 11 073 osob, i když v porovnání s přehledem z jara 1941 uvádí vlastní německou správu pouze ve výši 4220 zaměstnanců. Je zřejmé, že do tohoto počtu nebyli zahrnuti pracovníci policejních složek, stejně tak personál kurátorské správy, správy dopravní, pošt a spojů.

Možnost dalšího srovnání dává přehled personálního vybavení okupačních správ v různých částech Evropy, který zveřejnil polský historik Cz. Madajczyk s odvoláním na dokument fixující stav z léta 1941.¹⁸ Pro protektorát je v něm uváděno 9362 osob včetně 1119 zaměstnanců centrální správy a 2014 příslušníků policejního aparátu. Z přehledu jednoznačně vyplývá, že se jedná pouze o členy okupační správy, a že nejde o Němce, kteří působili ve správě protektorátní.

Porovnáme-li informace zpracované Úřadem říšského protektora s těmi, které uvádí Hermann, je mezi jejich souhrnem rozdíl 745 osob, avšak z hlediska strukturace se tyto dokumenty, jak již bylo konstatováno, podstatně liší. Prameny zveřejněné Madajczykem obsahují údaje, podle nichž byl stav Němců v okupační správě v porovnání se záznamem Úřadu říšského protektora o 1456 osob nižší. Stejně jako dokument v Madajczykově práci, tak i květnový záznam Úřadu říšského protektora chápe všechn personál v něm vyčíslený podle jeho rozčlenění jako německý personál okupačních institucí. Tyto údaje nedává v žádném případě do souvislosti s německým obsazováním míst ve sféře české správy protektorátu. Budeme-li za směrodatný považovat údaj Úřadu říšského protektora, a to pouze pro nacistickou správu ve všech jejích složkách, a vezmeme-li v úvahu i oněch 6853 německých zaměstnanců v protektorátní správě, o kterých píše Hermann, pak dojdeme dokonce k číslu 18 771 německých úředníků, zaměstnanců a pomocného personálu působících ve správní sféře protektorátu bez ohledu na to, zda vykonávali svoji činnost pod hlavičkou německé okupační či české protektorátní správy. I přes relativnost tohoto údaje je patrné, že na území protektorátu působil mimořádně silně obsazený okupační aparát a vycházející z počtu 7,6 milionu českého obyvatelstva lze souhlasit s tezí, že právě v protektorátu dosáhla okupační správa z hlediska personálního nejvyšší možné míry.¹⁹

Již z tohoto důvodu je tedy nutné opatrněji posuzovat stanovisko, že v důsledku správní reformy byl počet německých sil pro veškeré správní účely stlačen na 1884 osob.²⁰ Z archivních materiálů je patrné, že při odčerpávání Němců ze správní sféry je nezbytné rozlišovat mezi personální politikou, jež souvisela se správní reformou, a mezi odchody, které měly svůj původ v přesně stanovených požadavcích wehrmachtu na brance, či v opatřeních z počátku roku 1943, jež souvisela s přípravou na totální válku. Pro objasnění celé záležitosti je tedy nezbytné věnovat pozornost programu, který reforma sledovala v oblasti personální politiky. Neméně důležité je i vymezení správních okruhů, do nichž byla směřována. Právě analýza těchto problémů je základním východiskem pro odpovídající interpretaci údaje o 1884 členech okupačního aparátu, kteří působili v německých a protektorátních úřadech, jak to konstatuje ve své situační zprávě Kurt Daluege.

Při projednávání nového správního uspořádání Čech a Moravy byla personální oblasti věnována značná pozornost, přičemž jiné cíle byly sledovány na straně německé, jiné mezi českým úřednictvem. Ve vztahu k českému správnímu aparátu mělo být reorganizace využito k rozsáhlé čistce za použití řady více či méně zjevných represivních prostředků. Tzv. plánovací porada o otázkách české a německé správy v protektorátu, jež se konala za Heydrichova osobního řízení 1. listopadu 1941, rozhodla, že »s pomocí již zveřejněných výnosů proti svobodným zednářům, židům apod. bude veškerá správa proseta, aby se tak odstranily nejdůležitější nevhodné živly, jakož se i uvolnila místa, aby česká správa mohla být poznenáhlu proniknuta Němci«.²¹ Opatření vůči svobodným zednářům bylo využito k odvolání ministrů Klumpara a Kaprase z protektorátní vlády.²² Rovněž Háchovu žádost, aby na Eliášovo místo byl jmenován Kruliš-Randa, zamítl Heydrich s odůvodněním, že má nežádoucí styky se židovskými podnikateli.²³ Dalším nátlakovým prostředkem vůči českým úředníkům byly jazykové zkoušky z němčiny, jež český aparát sabotoval.²⁴ Od 24. dubna 1942 vstoupilo v platnost nařízení, aby úředníkům, kteří nesložili předepsanou jazykovou zkoušku, byl do jejího opakování krácen příjem o 1020 %. Těm, kteří naopak u zkoušek prokázali dobré znalosti, měl být vyplacen mimořádný příspěvek ve výši 50 říšských marek.²⁵

Exemplárním příkladem, jenž měl sloužit k zastrašení českého správního aparátu, byla poprava dvou vysokých úředníků ministerstva zemědělství vrchního sekčního rady Františka Frolíka a sekčního šéfa 4. odboru Otakara Frankenbergera. Zvláště jeho popravu Heydrich považoval za výstrahu pro české úředníky, kteří měli v úmyslu provádět při své práci sabotážní činnost, byť jen formou pasivní rezistence.²⁶ Kombinací nátlakových prostředků měla být česká správa co nejrychleji zbavena úředníků, u kterých německá strana postrádala záruku, že s ní budou odpovídajícím způsobem spolupracovat, zvláště když představitelé okupačního režimu neměli ještě zcela vyjasněnou představu o tom, jakou linii budou do budoucna zastávat v otázce úřednické politiky na území protektorátu.²⁷ Plány předpokládající postupné odbourávání autonomie v každém případě kladly důraz na skutečnost, že »nejlepším prostředkem k zajištění potřebného fungování českého aparátu je německá pěst«.²⁸

V oblasti německého úřednictva byla personální politika úzce spjata s vlastním cílem reformy, jenž spočíval ve vytvoření účelné správní struktury, která by efektivním způsobem propojila protektorátní a okupační složku správy tak, aby německá strana mohla »více vládnout a vést a méně spravovat«.²⁹ V praxi to mělo být umožněno převedením a včleněním adekvátního množství německých úředníků do všech stupňů protektorátní správy, v jejichž úřadech měli plnit řídicí a kontrolní funkci, zatímco český aparát by pod jejich dohledem pouze vykonával správní činnost bez jakékoliv rozhodovací pravomoci.³⁰ Německý personál potřebný pro tyto účely měl být získán úspornějším obsazením okupačních institucí, případně jejich redukcí, avšak v žádném případě to neznamenalo plošnou reorganizaci všech složek okupační správy.

Seznam německých úřadů a služeben v protektorátu z 5. července 1941

dokládá mimořádně rozvětvenou strukturu okupační správy na různých úsecích její činnosti.³¹ Je v něm podchyceno 448 německých úřadů, úřadoven a jejich poboček po celém území Čech a Moravy.³² Síť okupačního policejního aparátu, jenž podléhal K. H. Frankovi z titulu jeho funkce vyššího vůdce SS a policie, byla tvořena 59 policejními úřady a služebnami. Do sféry policie pořádkové z nich náleželo 20, ostatní byly institucemi bezpečnostní policie a bezpečnostní služby. Německý policejní aparát však nebyl do programu správní reformy zahrnut a síť jeho služeben zůstala fakticky beze změny. I když v rámci reformy bylo zrušeno 8 oberlandrátů, v jejichž sídlech byly umístěny služebny pořádkové policie, bezpečnostní policie a bezpečnostní služby, zůstaly tyto služebny zachovány. Změnilo se však jejich správní postavení. V oblasti bezpečnostní služby došlo k redukci služeben (Dienststelle) z 15 na 7, přičemž osm služeben v sídlech zrušených oberlandrátů bylo přeměněno na venkovní služebny (Aussendienststelle). Jejich síť už v průběhu roku 1942 byla rozšířena o šest, v následujícím roce pak ještě o tři.³³ Obdobným způsobem bylo postupováno i u dalších složek německého policejního aparátu. Stejně tak jako v případě bezpečnostní služby nedošlo při zrušení oberlandrátů k zániku stávajících německých četnických velitelství, ta přešla spolu s ostatními služebnami pořádkové policie pod pravomoc německých řídicích okresních hejtmanů.³⁴ Policejní složky v rámci správní reorganizace nezaznamenaly ani snižování početních stavů, množství policejního personálu v následujících letech naopak vzrůstalo.³⁵ Podle Heydrichova názoru bylo postavení a síla policejního aparátu po celou dobu existence protektorátu především určováno faktem, že úspěch všech opatření německých úřadů především záleží na mocenských prostředcích, které má k dispozici policie.³⁶ Zvláště pro tyto důvody nepovažovaly návrhy na správní reorganizaci za žádoucí omezení činnosti a redukci personálního vybavení policejních institucí, stejně tak byly vyňaty i z úsporného programu fungování správy v podmínkách totální války.³⁷ Rovněž požadavky wehrmachtu na brance nepostihovaly tuto oblast.³⁸

Jestliže se reforma podstatněji nedotkla okupačních policejních složek, o to výrazněji zasáhla protektorátní četnictvo a policii. Český policejní aparát byl bez výjimky postaven pod přímé řízení a kontrolu německých policejních úředníků. Došlo k přizpůsobení organizace protektorátních policejních složek obdobným složkám okupačním s výraznou infiltrací německého personálu, jenž počátkem roku 1945 dosáhl 15 930 osob.³⁹

Bez strukturálních změn zůstala i německá soudní správa. K 5.7.1941 ji tvořilo 26 soudů, státních zastupitelstev a jejich poboček na různé úrovni, od německého vrchního soudu přes soudy zemské, až po soudy úřední včetně dvou trestnic. Výnos z 1.4.1941 stanovil sídla a obvody německých soudů jež zůstaly v platnosti po celou okupaci.⁴⁰ Jelikož německé soudy reprezentovaly významný represivní nástroj, nepovažovalo vedení okupační správy za žádoucí rozsáhlé snižování jejich personálu. Koncept Daluegeho zprávy zplnomocněnci wehrmachtu o možnostech uvolňování personálu z okupačních úřadů z 6.10.1942 obsahuje informaci, že v říjnu téhož roku bylo armádě ze soudní správy dáno k dispozici 58 mužů, přičemž v následujícím období mohlo být uvolněno maximálně 15, což bylo považováno za konečné číslo, protože »při velkém nárůstu ponejvíce politicky nejzávažnějších trestných činů nemůže další uvolňování přicházet v úvahu«.⁴¹ Daluege dále uvedl, že vězeňští dozorcí nemohou být uvolňováni kvůli značnému počtu vězňů, jelikož pak by podle jeho názoru »chyběla záruka pro výkon řádného dohledu«, a zároveň upozornil, že jako říšský protektor nemůže rozhodovat o odvolání personálu soudů, protože se jedná o zaměstnance říšského ministerstva spravedlnosti.

Početně nejrozsáhlejší síť služeben byla vybudována pro německou finanční správu, pošty a spoje. Říšská finanční správa měla na území protektorátu k dispozici 134 pracovišť, která byla řízena úřadem vrchního finančního prezidenta v Praze.⁴² Její články tvořily celní pátrací úřadovna v Praze se svou pobočkou v Brně, tři hlavní celní úřady, 18 celních úřadů se třemi pobočkami a 14 okresních celních

komisariátů s 93 celními dozorčími úřadovými. Činnost poštovní správy a spojů zabezpečovalo 104 úřadů a institucí řízených Hlavním úřadem německé říšské pošty v Praze a řídicí poštovní úřadovnou sídlící rovněž v Praze. Její nejpodstatnější část se skládala ze 43 telefonních úřadů a 19 poštovních úřadoven pro služební poštu. Do poštovní správy byly dále zahrnuty vysílače, telegrafy, zesilovače a jiná pracoviště technického charakteru s příslušným počtem personálu.⁴³

Oproti těmto správním oblastem měla nejmenší počet svých úřadoven na území Čech a Moravy říšská dráha v čele s decernentem říšských drah, jenž působil v Praze. Zájmy říšské dráhy v protektorátu zabezpečovali zplnomocněnci pro dráhu u železničního ředitelství v Brně, Olomouci, Plzni, v personální unii pak v Praze a Hradci Králové.⁴⁴

Rozmístění úřadů správy finanční, dopravní, pošt a spojů nebylo vázáno na síť oberlandrátů a návrhy na správní reformu se těchto složek netýkaly. Pokud docházelo ke snižování jejich personálu, nebyla zde souvislost se správní reorganizací, nýbrž s měsíčními požadavky wehrmachtu na povolání potřebného množství mužů do vojenské služby. Od druhé poloviny roku 1942 tím byla nejvýrazněji postižena poštovní správa a spoje, z jejichž personálu odešlo v říjnu do armády 52 mužů. K dalším požadavkům wehrmachtu zaujal již Daluege negativní stanovisko, jelikož k odvodu 10 mužů z říšského vysílače Mělník muselo dát souhlas Goebbelsovo ministerstvo, do jehož kompetence náleželi.⁴⁵ Oblast dopravní správy není v návrzích na odvody z roku 1942 zahrnuta vůbec a v následujícím období byla pak v porovnání s jinými správními odvětvími postižena nejméně.⁴⁶

Policii, soudnictví, finanční správě, dopravě a spojům na území protektorátu přikládal okupační režim mimořádnou důležitost z pohledu politického, hospodářského i vojenského. Vzhledem k úkolům, které měly zajišťovat, jejich zásadní reorganizace spojená s výraznou redukcí personálu nepřicházela prakticky v úvahu. Pokud k tomu začalo docházet, a to od konce roku 1942, pak to bylo pod silným tlakem válečných událostí.⁴⁷

Správní strukturu okupačních orgánů dále spoluvytvářelo 9 nacistických institucí vysokoškolského, vědeckého a osvětového charakteru a 12 ústavů a korporací veřejného práva. Mezi ně náležel i komisařský vedoucí Pozemkového úřadu se 6 obvodními úřadovnými pro pozemkovou reformu se sídly v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Hradci Králové, Brně a Olomouci. Tyto instituce plnily svoje úkoly jak v oblasti germanizační, tak i hospodářské, avšak z hlediska strategie okupační politiky z nich měl mimořádný význam německy vedený Pozemkový úřad.⁴⁸

Německé školství a jeho instituce z řad svého personálu výrazným způsobem dotovaly potřeby wehrmachtu. V říjnu 1942 bylo například z protektorátu posláno do vojenské služby 110 učitelů německých základních škol a škol vyšších a 59 profesorů, docentů a asistentů vysokých škol, mezi nimiž byli převážně lékaři.⁴⁹ V následujících měsících bylo považováno za únosné odvedení již jen 18 učitelů, avšak pouze proto, že Daluege používal policejní personál k výuce na školách.⁵⁰ Rovněž z oblasti vysokých škol bylo navrženo povolat do armády maximálně 7 mužů. Jak ale vyplývá ze zprávy III. oddělení Úřadu říšského protektora z února 1943, byl stav německého školského personálu nakonec snížen na minimum. Z 970 učitelů, kteří v tu dobu byli v Čechách a na Moravě k dispozici, mělo být pro wehrmacht uvolněno 145 mužů. Zpráva v této souvislosti upozorňuje, že není třeba blíže specifikovat »jaké ničující účinky bude mít takové radikální uvolnění pro německé školství«.⁵¹

Snižování německých zaměstnanců Pozemkového úřadu bylo považováno za nežádoucí, jelikož se již od podzimu 1941 počítalo s jeho intenzivnějším zapojením do úkolů germanizační politiky. Zplnomocněnci wehrmachtu Daluege sdělil, že z Pozemkového úřadu může uvolnit jen 10 mužů, protože »Pozemkový úřad zpracovává plánování, vysídlení a osídlení vojenských cvičišť v Čechách a na Moravě a jedná se vesměs o odborníky a

Jestliže správní reforma nesměřovala do výše uvedených oblastí, pak je evidentní, že její těžiště spočívalo ve sféře centrální správy, kterou na německé straně na prvním místě představoval Úřad říšského protektora. V roce 1941 se jeho organizační struktura skládala z centrální správy se 7 úřadovny, kterou řídil státní podsekretář von Burgsdorff, čtyř oddělení, jež se dělila na 28 odborných skupin, pěti referátů a kanceláře tiskového šéfa říšského protektora.⁵³ V návaznosti na úřad říšského protektora pak byla centrem pozornosti správní reformy 1. instance okupační správy úřady oberlandrátů, jejichž počet byl zredukován z 15 na 7. Paralelně s těmito institucemi byla reorganizací postižena odpovídající oblast protektorátní správy, a to na všech jejích stupních, tj. od vlády jako kolektivního orgánu a resortních ministerstev přes zemské úřady až po úřady okresní.

20. října 1941 předložil K. H. Frankovi státní podsekretář von Burgsdorff prováděcí návrh reorganizace správy, jenž vypracovalo I. oddělení Úřadu říšského protektora.⁵⁴ Návrh byl považován za konečnou variantu a stanovil realizační postup, který bral v úvahu včleňování Němců do všech stupňů protektorátní správy, k němuž mělo docházet dvojím způsobem. Jednak formou personální unie, tj. paralelním výkonem správní činnosti v německých i protektorátních úřadech, a jednak přímým převedením do českých institucí. První způsob byl využit při začleňování pracovníků Úřadu říšského protektora do ministerstev, druhý v oblasti zemských a okresních úřadů.⁵⁵

Přijetím těchto zásad došlo v průběhu roku 1942 k mimořádně výraznému pohybu německého úřednictva v protektorátu. Jak uvádí ve svých pamětech Horst Naudé, v rámci reformy jmenovaný na místo viceprezidenta Zemského úřadu v Praze, charakterizovaly personální politiku té doby především rozsáhlé přesuny německých úředníků z vyšší instance okupační správy do nižší a do všech instancí správy protektorátní za paralelního příchodu nových správních odborníků z říše na vedoucí místa okupační správy, přičemž reforma podle něho v žádném případě neznamena jen pouhé snižování počtu členů okupačního aparátu.⁵⁶ Sám Heydrich ve své situační zprávě v rámci informace o reformě a jejím průběhu upozornil Bormanna na snížení personálního obsazení okupační správy jen ve výši jedné šestiny.⁵⁷

Z osmi šéfů zrušených oberlandrátů byli pouze dva, kteří odešli do vojenské služby. Ostatní nadále působili jako správní úředníci. Oberlandráti Meusel, Hertel a Hofmann byli přiděleni do zemských úřadů v Praze a Brně. Do nově organizované sítě okresních hejtmanů přišla řada vládních radů ze Sudet, kteří ovládali češtinu, stejně tak i kvalifikovaní správní odborníci z Úřadu říšského protektora. Např. dr. Strobl nastoupil do Českých Budějovic, von Prott do Hradce Králového, dr. Pillat do Jičína. Ve značné míře byl počet okresních hejtmanů doplněn personálem oberlandrátů, a to např. v Mladé Boleslavi, Kolíně, Strakoněch, Pardubicích, Králové Dvoře, na Kladně či Domažlicích.⁵⁸ Jak poznamenává Naudé, pouze pro jednoho muže, který tři roky výrazně zasahoval do správy protektorátu, nezůstalo v rámci reformy místo, a to pro státního podsekretáře von Burgsdorffa, jenž počátkem roku 1943 převzal velení nad plukem na východní frontě.⁵⁹ Burgsdorff však na frontě dlouho nepobyl a jako správní odborník byl nakonec povolán do Generálního gouvernementu.⁶⁰ Vedle Burgsdorffa opustil vedoucí funkci v kulturně politickém oddělení Úřadu říšského protektora von Gregory, jehož vystřídal studijní rada Wolf, z místa komisařského vedoucího Pozemkového úřadu byl odvolán Theo Gross, kterého nahradil sudetský Němec ing. Ferdinand Fischer. Současně se ve vedení okupační správy začaly objevovat i zcela nové osoby, které přišly z Německa. Jako školský odborník převzal příslušné oddělení Zemského úřadu v Praze SS-obersturmbannführer Prager, finanční záležitosti tamtéž vládní ředitel Fritsch. Za novou výraznou osobnost okupační správy byl považován vrchní vládní rada Reischauer, jehož uvolnění z Mnichova prosadil na jaře 1942 osobně Heydrich.⁶¹ Reischauer však odešel koncem roku 1943 na frontu, kde

padl, přičemž podle Sauerho se o jeho odchod zasadil šéf kanceláře K. H. Franka Robert Gies, Naudém označovaný za Frankova zlého ducha.⁶² Pod vlivem válečných událostí odešli i další členové Úřadu říšského protektora na frontu, mezi nimi jmenovaní von Prott, Strobl a Hertel.⁶³

Němečtí úředníci přecházeli nejen do zemských a okresních úřadů, ale i do jednotlivých ministerstev. Informace o jejich počtech podává zpráva o rozčlenění centrálních protektorátních úřadů, která dělí tyto úředníky na říšské a německé protektorátní, přičemž úředníci označovaní jako říšští působili v personální unii dále ve svých funkcích v rámci Úřadu říšského protektora.⁶⁴ Ve zprávě je uveden celkový personální stav všech protektorátních ministerstev s výjimkou resortu spravedlnosti a tři ústřední úřady.⁶⁵ Personálně nejsilnější bylo nově vytvořené ministerstvo hospodářství a práce, v jehož čele stál Walter Bertsch. Zaměstnávalo 1741 osobu, z toho 93 říšských Němců a 32 protektorátních. Po něm následovalo ministerstvo zemědělství, které mělo ve stavu 1584 zaměstnanců, přičemž poměr mezi říšskými a německými protektorátními úředníky byl 52 : 8. V ministerstvu vnitra pracovalo 912 osob, včetně 80 říšských a 9 protektorátních Němců. Nižší počty zaměstnanců mělo ministerstvo financí 684, s 22 říšskými a 7 protektorátními Němci, ministerstvo školství 599, z toho 32 říšských a 27 protektorátních Němců, ministerstvo dopravy 543, z toho 10 úředníků z Úřadu říšského protektora a 7 protektorátních Němců, a ministerstvo lidové osvěty 523, včetně 9 protektorátních a 3 říšsko-německých úředníků. Nejvyšší cenový úřad zaměstnával 316 osob, mezi které náleželo 26 říšských a 5 protektorátních Němců. Poměrně menší zastoupení měla okupační správa v Nejvyšším účetním a kontrolním úřadu, kde ze 162 pracovníků byli 2 říšští Němci a 1 protektorátní. V Ústředním statistickém úřadu pak z 840 zaměstnanců bylo 12 Němců, z nichž 5 bylo říšskými úředníky.

Z celkového počtu 6495 zaměstnanců protektorátních ministerstev bylo tedy 391 Němců, což představovalo kolem 7 % ministerského personálu. Němečtí úředníci nebyli do ministerstev včleňováni rovnoměrně, nýbrž s přihlédnutím k hospodářskému či politickému významu jednotlivých resortů. Avšak i bez této diferenciaci spočívalo v jejich rukou řízení všech prezidiálních odborů a většiny odborných sekcí ministerstev.⁶⁶

V listopadu 1942 informoval Kurt Daluege Berlín, že pro 7,6 milionu českého obyvatelstva má k dispozici »nur 1884 deutsche Einsatzkräfte für alle Verwaltungsaufgaben, von diesen arbeiten 738 Beamte und Angestellte in der Reichsprotektorat und 1146 Beamte und Angestellte bei den autonomen Behörden«.⁶⁷ Právě tyto údaje bývají považovány za důkaz úspěšnosti reformy v personální sféře. Interpretace tohoto údaje však předpokládá přihlédnout k řadě skutečností, které byly ve větším či menším rozsahu konstatovány v předchozím výkladu.

Na prvním místě je třeba brát v úvahu, že ze strany okupační správy byla reforma zaměřena na strukturální a personální reorganizaci centrálních institucí politické správy, tj. Úřadu říšského protektora a oberlandrátů. Síť služeben ostatních složek okupačního aparátu a jejich personál správní reformou zásadním způsobem postižen nebyl. Neméně důležitá je i skutečnost, že kádrová pravomoc říšského protektora byla omezená. Měl sice z titulu své funkce možnost ovlivňovat činnost okupačního aparátu jako celku a na různé úrovni s jednotlivými složkami okupační správy spolupracovat, ale nebyl již kompetentní pro zasahování do správních záležitostí všech německých institucí na území protektorátu a v důsledku toho ani do jejich personálního vybavení. Z tohoto pohledu neovlivňoval ani policejní správu, ani oblast tzv. říšské správy, stejně tak služebny NSDAP, říšské pracovní služby nebo úřadovny wehrmachtu. Kádrová pravomoc v těchto oblastech šla mimo kompetenci říšského protektora. Personální vybavení těchto úřadů určovaly příslušné resorty v Berlíně, stranická kancelář NSDAP v Mnichově, župní vedoucí, vrchní velitelství branné moci, říšské vedení SS atd. Uvádí-li tedy Daluege, že pro všechny správní úkoly v protektorátu je k dispozici 1884 osob, pak se tedy jedná jen o personál jemu bezprostředně podřízený z titulu

říšského protektora. V žádném případě nejsou do tohoto počtu zahrnuti zaměstnanci policejní správy, kteří zčásti měli rovněž statut úředníků a jejichž personální stav v protektorátu se naopak zvyšoval. Daluegeho informace rovněž nebere v úvahu oblast německého soudnictví, kterého se nedotýkala ani úsporná opatření z roku 1943, přičemž k restrikci jeho personálu se vedení okupačního režimu navzdory požadavkům armády stavělo odmítavě. Jak vyplynulo ze zprávy o snižování personálního stavu okupačních úředníků, náleželo podle vyjádření říšského protektora rozhodnutí o odvolání pracovníků tzv. říšské správy do vojenské služby do kompetence příslušných resortních ministerstev. Údaje uváděné Daluegem v listopadu 1942 lze tedy interpretovat jediným způsobem. Oněch 1884 německých zaměstnanců představuje jen stav personálu ve sféře politické správy s bližší specifikací počtu pracovních sil u Úřadu říšského protektora a množství Němců, kteří z Úřadu říšského protektora a oberlandrátů byli začleněni do institucí protektorátní správy, především v rovině ministerstev, zemských a okresních úřadů.⁶⁸ Daluege přitom ani neuvádí stav personálu služeben oberlandrátů inspektorů k tomuto datu a stejně tak ani celkový počet Němců v protektorátních úřadech, který činil v roce 1941 podle informace C. Hermanna 6853 osob.⁶⁹ Stanovisko, že Daluegem zmiňovaných 1146 úředníků a zaměstnanců v protektorátních úřadech nezahrnuje tuto oblast jako celek nepřímou potvrzuje i jeden z cílů správní reformy efektivnější a ještě silnější prolnutí české správy německým personálem. Počet 1884 úředníků a zaměstnanců tudíž maximálně fixuje stav, který zůstal po provedení reformy u Úřadu říšského protektora a oberlandrátů s převedením většiny personálu do správy protektorátní.

Provedeme-li porovnání tohoto údaje s rokem 1941, zaznamenáme snížení stavu o 299 osob, avšak ve srovnání s rokem 1940, kdy okupační politická správa čítala 1906 zaměstnanců, je prakticky dosažena stejná úroveň. V neprospěch roku 1942 je pak vykazováno již jen 22 osob. Počet Němců včleněných do protektorátních institucí o 20 přesahuje personální stav oberlandrátů z roku 1940. Úřad říšského protektora sice vykazoval o 42 zaměstnanců méně než v roce 1940, ale v následujícím období, kdy ve zvýšené míře docházelo k odvodům Němců do armády, si udržuje poměrně stabilní počet pracovníků. Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu mělo v roce 1943 ve stavu okolo 800 osob.⁷⁰

Při celkovém shrnutí této problematiky lze konstatovat, že snižování personálu okupačního aparátu je v souvislosti se správní reformou v dosavadní odborné literatuře přeceňováno. Požadavek úspory německých sil byl při přípravě reformy sice akceptován a měl být realizován prostřednictvím užšího propojení mezi okupační a protektorátní správou, avšak pro plnění řídicí a kontrolní funkce musel být německý personál ponechán v takové výši, která by po převedení čistě administrativní činnosti na českou správu umožňovala odpovídající plnění těchto úkolů. Jestliže jako klíčový program byla stanovena germanizace Čech a Moravy, lze těžko předpokládat, že ji mohli v oblasti politické správy zabezpečovat čeští úředníci, kteří by si tím podle názoru státního podsekretáře Burgsdorffa »víceméně podrazili židli, na které sedí«.⁷¹ Pro dosažení tohoto cíle musela být vedoucí místa ve všech složkách správy nezbytně obsazena Němci, a to v odpovídajícím počtu, jenž fakticky byl na úrovni roku 1940, aniž by se přitom bral v úvahu německý personál již působící v českých úřadech.

Snižování stavu německých zaměstnanců v různých částech okupačního aparátu, které s výjimkou policie nabývalo výrazně na kvantitě na přelomu let 1942-1943, stojí již mimo rámec správní reformy a je podřízeno realitě válečného vývoje.⁷² Tlak událostí však nutil okupační vedení v protektorátu ke hledání náhradního řešení, které by umožňovalo plynulé plnění správních úkolů. Tím mělo být i získání si českého úřednictva. Jestliže čeští úředníci byli od roku 1939 vystavováni jako ostatní vrstvy obyvatelstva nejružnějším formám nátlaku přes propouštění, zatýkání až po popravu, pak si je do roku 1944, jak uvádí Naudé ve svých pamětech, začal K. H. Frank předcházet.⁷³ S tímto »předcházením« zřejmě souviselo i Frankovo jednání s berlínským vedením

o možném zvýšení platů českým úředníkům.⁷⁴ Frankova iniciativa však již neměla šanci na úspěch a kromě toho jednání s berlínskými úřady se pro Franka nepříjemně protahovalo.⁷⁵ S ohledem na válečnou situaci a přiblížení se fronty k protektorátním hranicím bylo udržení okupačního režimu v Čechách a na Moravě stále více závislé na činnosti policie a armády, která se v dubnu roku 1945 stala rozhodující silou okupačního aparátu.

POZNÁMKY

1. Protokol o výsledcích jednání K. H. Franka s Hitlerem a Himmlerem z 28.5.1942 s návrhy perzekučních opatření po atentátu. Státní ústřední archiv (dále SÚA), fond 109-333-9.
2. V dobových pramenech se hovoří pouze o správní reformě, zvláště když příprava a realizace správní reorganizace se kryla s obdobím, kdy ve funkci protektora postupně působili Neurath, Heydrich a Daluge. K problematice časového rozvržení správní reformy včetně posouzení otázky, zda lze reformu považovat za ukončený proces viz J. Milotová, Heydrichova správní reforma v kontextu správně politického vývoje českých zemí v letech nacistické okupace. Disertace, FFUK, Praha 1988, s. 99-106.
3. Srovnej např. S. Šisler, Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939-1945. Sborník archivních prací (dále SAP) 13, 1963, s. 54; V. Král, Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1939-1945. Praha 1957, s. 23, I. díl; D. Brandes, Die Tschechen unter deutschem Protektorat. München 1969, s. 224, I. díl.
4. K této otázce viz J. Milotová, c.d., kapitola Obecné rysy nacistické správy a jejich uplatnění ve správním vývoji protektorátu v letech 1939-1941, s. 38-97.
5. Dokument nese označení »Aufstellung« a je parafován Robertem Giesem s datem 29.5.1941, SÚA, fond Úřad říš. protektora (dále ÚŘP-d.), Z, kart. 1. - dodatky.
6. Tamtéž.
7. Záznam z 23.1.1940 o stavu personálu Úřadu říšského protektora a oberlandrátů. SÚA, fond ÚŘP, Z-Pers. I, kart. 81.
8. W. Herdeg, Grundzüge der deutschen Besatzungsverwaltung in den west- und nordeuropäischen Ländern wähen des zweiten Weltkrieges. Tübingen 1954, s. 36; Cz. Madajczyk, Faszyzm i okupacje 1938-1945. Poznaň 1984, s. 66-67, II. d.
9. Zpráva velitele pořádkové policie z 26.5.1941, jejíž údaje sloužily jako podkladový materiál, upřesňuje informace v tom smyslu, že k tomuto datu tvořilo jeho štáb 139 úředníků, 56 zaměstnanců a 60 členů pomocného personálu (ve zprávě je užíván termín »Arbeiter«). Policejní pluky Čechy a Morava spolu s německým četnickým velitelstvím a německým samostatným velitelstvím v Jihlavě vykazovaly 1044 úředníků, 64 zaměstnanců a 288 příslušníků pomocného personálu. SÚA, fond ÚŘP-d, I-1a-1000 a, kart. 1.
10. Tyto údaje byly do celkové sumarizace převzaty z nedatovaného sdělení velitele SD a bezpečnostní policie. Jeho zpráva z 13.5.1941 však již udává stav 2241 osob. Informace z této zprávy jsou publikovány avšak s datem 31.5.1941, in S. Biman, Německá bezpečnostní služba v Protektorátě Čechy a Morava. Vznik, organizace, činnost. SAP 22, 1972, s. 319. Orig. zprávy viz SÚA, fond ÚŘP-d, I-1147/41, kart. 1.

11. Přehled počtu zaměstnanců německých soudních institucí v protektorátu podle stavu k 15.4.1941 uvádí 326 úředníků, 273 zaměstnanců a 72 členů pomocného personálu, přičemž do vojenské služby k tomuto dni odešlo 18 osob ve složení 5 úředníků, 10 zaměstnanců a 3 příslušníci pomocného personálu. SÚA, fond ÚŘP-d, I-1a-1631, kart. 1.

12. Nedatovaný přehled o počtu zaměstnanců finanční správy podle jednotlivých služeben, jehož údaje byly převzaty do sumarizace Úřadu říšského protektora. V celkovém množství vykazovaného personálu je však zahrnuto i 61 osob české národnosti, a to 44 uklízeček, 3 členové pomocného personálu, dále pak 10 protektorátních úředníků u celní pátrací služby v Praze a 4 v její brněnské pobočce. Stav jen německého personálu pak ovšem představuje pouze 2313 osob, tj. 1321 úředníků, 58 zaměstnanců, 32 členů pomocného personálu a 902 rezervistů celní hraniční služby. SÚA, fond ÚŘP-d, Z, kart. 1.

13. Záznam z 30.4.1941. SÚA, fond ÚŘP-d, č.j. III/1-3 BV 601/01, kart. 1.

14. Záznam z 29.5.1941. SÚA, fond ÚŘP-d, Z, kart. 1. Přehled struktury institucí okupační správy z 5.7.1941 uvádí pro tuto oblast dva úřady Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag, Kurator der deutschen technischen Hochschule in Brünn. SÚA, fond ÚŘP-d, I-1a-6175, kart. 1.

15. Podle záznamu Hlavního úřadu německé říšské pošty se stavem k 1.4.1941 zaměstnávala poštovní správa 1092 úředníků, 153 zaměstnanců a 140 příslušníků pomocného personálu, ze kterých 30 zaměstnanců a 140 příslušníků pomocného personálu označuje jako protektorátní Němce. SÚA, fond ÚŘP-d, Z, kart. 1.

16. Bundesarchiv Koblenz, R 2/11 426 a.

17. Úřední záznam na dopisu obsahuje informaci, že podle rozpočtu Úřadu říšského protektora pro rok 1941 tato instituce a oberlandráty vykazovaly 2573 úředníků a zaměstnanců a 430 příslušníků pomocného personálu. Dále v něm byl vznesen požadavek, aby byly porovnány údaje Hermanna s rozpočtem.

18. Cz. Madajczyk, c.d., s. 66.

19. Cz. Madajczyk, Kszaltowanie systemu okupacyjnego w Europie #rodkowej przez III Rzesze w latach 1939-1945. Dzieje Najnowsze 1971, 1/2, s. 168. Madajczyk pro porovnání uvádí, že v protektorátu na 790 protektorátních občanů připadl jeden německý úředník, v Norsku byl poměr 1 : 3600, v Nizozemí 1 : 5500.

20. Srovnej V. Král, c.d., s. 23. Údaje jsou převzaty z Daluegeho situační zprávy za období od 2.9. do 3.11.1942. SÚA, fond 114-3-15.

21. SÚA, fond 114-2-26.

22. Záznam rozhovoru K. H. Franka s Háchou 2.12.1941. SÚA, fond 114-4-3. Frank Háchovi oznámil, že Ladislav Klumpar je svobodný zednář a je tudíž nutné, aby opustil úřad ministra sociální a zdravotní správy. Totéž se podle Frankova sdělení týkalo i ministra školství Kaprase. Hácha na obvinění reagoval záporně a ve vztahu k úřednímu působení obou ministrů jim nepřikládal žádný význam. 19.12.1941 však písemně sdělil Heydrichovi svůj souhlas s odchodem Kaprase a Klumpara z protektorátní vlády. SÚA, fond 114-4-2.

23. Heydrich Háchovi 16.10.1941. SÚA, fond 114-4-3.

24. Heydrichova situační zpráva č. 20 z 16.5.1942. SÚA, fond 114-3-17.

Jak uvádí J. Brügel, nařídil v březnu 1942 Heydrich jako další krok k provádění germanizace, aby v oblasti města Prahy, ve které bylo pouze 5 % obyvatelstva německého původu, bylo úřadováno jen německy. Podle zprávy zástupce zahraničního úřadu Gerlacha, z jehož informace Brügel čerpal, Heydrichovo jazykové opatření se dotklo 2530 000 českých úředníků. J. W. Brügel, Tschechen und Deutsche 1939/1946. München 1974, s. 114.

25. Situační zpráva č. 20 z 16.5.1942. SÚA, fond 114-3-17.

26. Heydrich Bormannovi 11.10.1941. SÚA, fond 114-3-17.

27. Vyjádření vedoucího úseku SD Praha ve věci usměrňování a řízení českého úřednictva z 22.10.1941. SÚA, fond 110-4-19.

28. Politické zpravodajství zástupce zahraničního úřadu K. Ziemkeho ze 17.9.1940, zpráva 11075/D Pol. 2g. SÚA, fond Pozůstalost Ziemke, nezpracovaný materiál.

29. Dalugeho projev k oberlandrátům z 15.6.1942. SÚA, fond ÚŘP, I-1d-6310, kart. 309.

30. Heydrich Bormannovi 18.5.1942. SÚA, fond 109-5-5.

31. SÚA, fond ÚŘP-d, I-1a-6175, kart. 1. Sumarizaci okupačních úřadů obsahuje i obdobný seznam, který zpracoval finanční úřad v Karlových Varech 26.2.1941, jenž na rozdíl od dokumentu sestaveného Úřadem říšského protektora zahrnuje i služebny NSDAP, dislokaci speciálních institucí SS a jejich jednotek. Třetím dokumentem, podávajícím přehled orgánů okupační správy, je blíže nedatovaný soupis německých úřadů a služeben z roku 1941, který neuvádí služebny wehrmachtu, pracovní služby a NSDAP. V porovnání se seznamem z 5.7.1941 však zahrnuje např. instituce německých okresních školských inspektorů či německé zemské školní rady. SÚA, fond ÚŘP-d, Z, kart. 1. Údaje o počtu úřadů z různých oblastí okupační správy, které jsou uváděné v následujícím výkladu, lze tedy považovat za přibližné, přičemž celkovou strukturu okupačního aparátu bude nutné teprve zpracovat.

32. V udávaném počtu je zahrnuto 24 úřadoven a služeben wehrmachtu a 7 říšské pracovní služby.

33. Srovnej S. Biman, c.d., s. 323-327.

34. S. Šisler, c.d., s. 82.

35. K této problematice viz blíže J. Milotová, c.d., s. 109-110.

36. Heydrich říšskému ministru financí von Krosigkovi 17.4.1940. SÚA, fond ÚŘP, Z-Haushalt 111, kart. 113.

37. 3.5.1943 vypracoval vrchní vládní rada Reischauer elaborát o omezování činnosti správy a jejím převedení na totální válku se zaměřením na snižování personálního stavu správního aparátu s ohledem na požadavky wehrmachtu (v oblasti německé správy) a pro potřeby pracovního nasazení (ve sféře správy protektorátní). SÚA, fond 110-1-5.

38. Příslušníci okupačního policejního aparátu nebyli např. vůbec zahrnuti do rozdělovníku branců OKW z 1.2.1943 a podle informace III. oddělení Úřadu říšského protektora z 11.2.1943 požadavek wehrmachtu na odvody do vojenské služby výslovně eliminoval personál pořádkové a bezpečnostní policie. SÚA, fond 109-4-1033, 109-4-1038.

39. Zpráva SS a policejního soudu v Praze z 9.1.1945 o počtu všech jednotek a služeben podléhajících SS a policejnímu soudnictví k

1.1.1945. Že se jedná o Němce zařazené do protektorátních formací potvrzuje skutečnost, že Češi tomuto soudnictví podléhali na základě Himmlerova nařízení až od 4.4.1945. SÚA, fond 110-8-20.

40. S. Šisler, c.d., s. 91.

41. SÚA, fond 109-4-1033.

42. SÚA, fond ÚŘP-d, I-1a-6175, kart. 1.

43. Tamtéž.

44. Tamtéž.

45. SÚA, fond 109-4-1033.

46. V rozdělovníku branců OKW pro únor 1943 bylo z území protektorátu vyžadováno 1260 osob, z nichž říšská dráha měla dodat 2 pracovníky, jiné úřady oproti tomu 540 osob. SÚA, fond 109-4-1038.

47. Primární význam pro tato opatření měl Hitlerův výnos z 13.1.1943, jenž nařizoval, aby šéf OKW nechal prověřit u všech osob, které mají označení UK- Stellungen (tj. unabkömmlichgestellt), zda je skutečně nezbytné. V záporném případě byly tyto osoby dány k dispozici armádě. Dále pak generální zmocněnec pro pracovní nasazení F. Sauckel měl zabezpečit evidenci dosud nehlášených mužů od 16 do 65 let a žen od 17 do 50 let z válečně nedůležitých hospodářských oblastí pro možné začlenění do válečné výroby. Srovnej H. Bergschicker, Deutsche Chronik 1933/1945. Bilder, Daten, Dokumente. Berlin 1985, s. 460.

48. Do seznamu vědeckých a osvětových institucí byly zahrnuty 2 úřady kurátorů, dále pak německá Karlova univerzita, německé vysoké školy v Praze a Brně, 3 vysokoškolské instituty v Praze, a to pro hudbu a příbuzné umělecké obory, výtvarné umění a tělesnou výchovu, pobočka berlínského ústředního institutu pro výchovu a vyučování se sídlem v Praze. Jako korporace veřejného práva byly kromě Pozemkového úřadu vedeny Německý filharmonický orchestr, Generální intendant německých divadel se sídlem v Praze, Českomoravská filmová ústředna, Říšská rozhlasová společnost, Německý červený kříž zemská úřadovna pro Čechy a Moravu, Německá zdravotní komora, Českomoravská úřadovna pro dovoz a vývoz výrobků hospodářství vyživovacího a zemědělského, Filmový cenzurní úřad v Čechách a na Moravě, Pověřenec říšského protektora pro hospodaření s minerálními oleji, Zmocněnec říšského protektora pro strojnou výrobu a služebna Výzkumného úřadu se sídlem v Praze (Forschungamt in Prag). SÚA, fond ÚŘP-d, Z, kart. 1.

49. SÚA, fond 109-4-1033.

50. 12.2.1943 vydal Daluege pro oberlandráty-inspektory nařízení, aby pro zajištění úkolů německého školství přijímali spolupracovníky z policejních rezerv. SÚA, fond 110-4-529.

51. Zpráva III. oddělení Úřadu říšského protektora K. H. Frankovi o důsledcích výnosu z 9.2.1943, který přikazoval, aby z každé věcné oblasti bylo z celkového počtu zaměstnanců dáno k dispozici pro vojenskou službu 15 %. SÚA, fond 109-4-1033.

52. SÚA, fond 109-4-1033.

53. SÚA, fond ÚŘP-d, I-1a-6175, kart. 1.

54. SÚA, fond ÚŘP, I-1d-6120, kart. 304.

55. Viz záznam porady o začleňování Němců do protektorátní správy a odstranění správní dvojkoľejnosti z 3.12.1941. J. Milotová V. Měšťánková L. Linhartová, Heydrichova okupační politika v dokumentech. Praha 1987, dokument č. 29, s. 92-96.

56. H. Naudé, Erlebnisse und Erkenntnisse. Als politischer Beamter im Protektorat Böhmen und Mähren. München 1975, s. 138.
57. Heydrichův průvodní dopis Bormannovi k situační zprávě č. 21 z 18.5.1942. SÚA, fond 109-5-5.
58. Předpokladem pro využití zaměstnanců oberlandrátů k infiltraci do českých institucí bylo i jejich silné personální obsazení, které v některých případech bylo považováno za neúnosné. Bohmann uvádí, že oberlandráty dosahovaly až počtu 150 zaměstnanců. Viz A. Bohmann, Die Stellung der Oberlandräte-Inspektoren. Zur deutscher Verwaltungsorganisation im ehemaligen Protektorat Böhmen und Mähren. Zeitschrift für Ostforschung 15, 1966, č. 1, s. 120. Ačkoliv doposud postrádáme studii, která by se zabývala i personální otázkou výstavby oberlandrátů, lze Bohmannovo stanovisko akceptovat. Např. brněnský oberlandrát k 1.8.1940 měl 126 pracovníků. Srovnej J. Janák, Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. Praha 1967, s. 208, 2. díl.
59. H. Naudé, c.d., s. 139.
60. Burgsdorff koncem prosince 1942 a počátkem roku 1943 velel pluku v oblasti Donu, odtud se vrátil ještě zpět do Prahy, ze které ve funkci guvernéra krakovského distriktu odešel do Polska. SÚA, fond Ministerstvo zahraničních věcí výstřižkový archiv (dále MZV-VA), Kurt Burgsdorff, kart. 3005.
61. Oberlandrát Schultze von Dratzig z Hradce Králového, který byl podle Naudého »sehr ordentlicher Mann«, hodnotil Reischauera jako nejagilnějšího muže v úřadu říšského protektora, jenž disponoval i potřebnými správními znalostmi. Záznam rozhovoru s oberlandrátem Dratzigem z 30.3.1943 o postavení oberlandrátů-inspektorů v řídicí úloze Úřadu říšského protektora. SÚA, fond 114-9-42.
62. H. Naudé, c.d., s. 157.
63. Naudé v této souvislosti uvádí, že časté změny v personálním obsazení úřadů od roku 1943 již velmi ztěžovaly práci okupačního aparátu. H. Naudé, c.d., s. 154.
64. Blíže nedatovaná zpráva, která vzhledem k tomu, že v seznamu obsahuje jak nově vytvořené ministerstvo hospodářství a práce, tak i ministerstvo lidové osvěty, jež bylo ustanoveno na základě vládního nařízení o nové organizaci některých ústředních úřadů z 15.6.1942, č. 208 Sb. z. a n., pochází pravděpodobně z druhé poloviny roku 1942. SÚA, fond 114-5-1.
65. V grafickém znázornění struktury správy protektorátu po reformě, které bylo přílohou Heydrichovy zprávy pro Bormanna 18.5.1942, je protektorátní ministerstvo spravedlnosti označeno jako jediný resort, do něhož není začleněn německý personál. SÚA, fond 109-5-5.
66. V ministerstvu vnitra působil jako prezidiální šéf Reischauer a vedení všech jeho sekcí bylo obsazeno Němci. Podobná situace byla i v ministerstvu hospodářství a práce, kde vedle Waltera Bertsche zastával funkci prezidiálního šéfa Schmidt a mimo sekce W V a A 3 řídili všechny ostatní německí úředníci. Prezidiálním šéfem ministerstva zemědělství byl dr. Staehly a německému vedení nepodléhaly pouze sekce III., VI., VII. V ministerstvu financí bylo vedení všech sekcí obsazeno Němci a prezidiálním šéfem byl jmenován Schmeisser. Stejná situace byla v ministerstvu školství, kde jako prezidiální šéf působil dr. Heckel. V ministerstvu lidové osvěty, kde funkci prezidiálního šéfa zastával dr. Kraus, s výjimkou II. sekce měly všechny ostatní německé vedení. Řízení všech odborů ministerstva dopravy a techniky počínaje prezidiálním šéfem

Gerlem bylo rovněž německé. Ústřední statistický úřad, Nejvyšší účetní a kontrolní úřad a Nejvyšší úřad cenový řídili dr. Wirth, dr. Hawranek a dr. Buss. SÚA, fond 114-5-1.

67. SÚA, fond 114-3-15.

68. Podle záznamu I. oddělení Úřadu říšského protektora z 8.8.1942 působilo v Zemském úřadu Praha 43 německých úředníků, v Brně pak 23. SÚA, fond 114- 2-146. Pokud se týká obsazování vedení okresních úřadů německým personálem, informoval generální inspektor správy H. Reinefahrt, že »im Protektorat bestehen 72 politische Behörden I. Instanz. Davon sind 5 Städte mit eigenem Statut unter deutscher Leitung. 18 Bezirksbehörden sind heute tschechisch, 49 deutsch geleitet. Von diesen üben 15 die Tätigkeit der geschäftsführenden Bezirksbehörden-Reichsauftragsverwaltung aus«. Reinefahrtův elaborát »Verwaltungsreform im Protektorat Böhmen und Mähren« tvořil přílohu Daluegeho situační zprávy z 3.11.1942. SÚA, fond 114-3-15.

69. Personální stav úřadoven oberlandrátů byl snížen na minimum. Podle sdělení vládního rady Fuchse z Úřadu říšského protektora Reinefahrtovi mělo v těchto úřadovnách pracovat kolem 6 osob ve složení oberlandrát-inspektor, jeho zástupce se statutem vyššího správního úředníka, jeden úředník střední nomenklatury, 2 písařské síly a řidič. Fuchs Reinefahrtovi 8.8.1942. SÚA, fond 114-2-46.

70. Zpráva vládního rady Hawranka K. H. Frankovi z 2.12.1943 o přezkoušení personálního stavu a organizační činnosti v ústřední správě Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu. SÚA, Sbírka mikrofilmů bohemikálních dokumentů, F 2 Š, Auftrags-Nr. 68.

71. Burgsdorffův návrh reorganizace správy z 13.10.1941. SÚA, fond ÚŘP, I-1d- 6120, kart. 304.

72. V Reischauerově zprávě z 3.5.1943 o počtu osob, které byly z okupační a protektorátní správy dány k dispozici wehrmachtu a pro pracovní nasazení, se konstatuje, že od 1.1.1943 do 25.3. bylo z okupační správy povoláno do vojenské služby 138 osob. Z oblastí správy protektorátní, s výjimkou samosprávy, bylo za tutéž dobu nasazeno 7361 osob. Do počátku května 1943 v důsledku zastavení a omezení válečně nedůležitých oborů bylo dáno pro vojenské či pracovní nasazení 342 příslušníků protektorátní správy a 24 okupační správy. K počtu německých úředníků učinil K. H. Frank poznámku »sehr mageres Ergebnis«. SÚA, fond 110-1-5.

73. H. Naudé, c.d., s. 164.

74. Dokumentace o jednání Franka s Berlínem se nachází v pobočce Spolkového archivu v Postupimi, mikrofilm č. 1327, 1328.

75. 3.12.1943 urgoval Frank u Lammerse vyřízení celé záležitosti s tím, že nemá ještě žádnou odpověď, ačkoliv první jednání mezi ním, Lammersem a Bormannem proběhlo již 24.7.1943. Při té příležitosti zdůraznil, že »jede weitere Verzögerung würde zu einer schweren politischen Belastung führen, die in keinem Verhältnis zu etwaigen fachlichen Bedenken der Reichsressorts stände. Es ist mir nicht möglich, diese Verantwortung auf mich zu nehmen.« Dále Frank na Lammerse apeloval, aby měl pochopení pro jeho těžkou situaci. Skutečnost, že Frankovo jednání bylo motivováno obavou z dalšího vývoje v protektorátu, a ta byla také vlastním důvodem pro jeho angažovanost v platové otázce, dokládá jeho dopis Lammersovi ze 7.12.1943. Frank si stěžoval, že celá záležitost je po čtyřech měsících stále ve stádiu projednávání, ačkoliv z jeho strany byly na přání Berlína připraveny všechny podklady, a že při dosavadních pracovních metodách se ke konkrétním závěrům dojde až na jaře 1944. Zdůraznil, že zlepšení platových poměrů je »ein trennendes politisches Problem«, jelikož v obtížných měsících následujícího období bude nutné získat pro

okupační politiku v protektorátu i české úřednictvo. BA-Potsdam, mikrofilm č. 1328, f. 111, 116-118. Úprava platových poměrů veřejných zaměstnanců a protektorátního vojska byla provedena tzv. novelou platového zákona, jež vstoupila v platnost vládním nařízením č. 15 Sb. z. a n. ze dne 12.1.1944 v doplnění s vládními nařízeními č. 16, 17, 18 a 19 Sb. z. a n. z téhož dne.

Personalaspekte der sog. Heydrichs Verwaltungsreform

Jaroslava Milotová

Die sog. Heydrichs Verwaltungsreform wird in den bis heute veröffentlichten Studien als bedeutender Meilenstein in der Entwicklung der Verwaltung des Protektorats charakterisiert. Die Verfasser kommen ohne Ausnahme über den Standpunkt überein, daß die Reduktion des im Dienste des Okkupationsapparates stehenden Personals ein grundsätzliches Ergebnis war, weil dieser nach der Übernahme seiner Funktion durch die Verwaltung des Protektorats zur Disposition der Wehrmacht übergeben werden konnte. Dieser Standpunkt stützt sich auf einige Informationen der Heydrichs Situationsberichte, vor allem aber auf Angaben des Situationsberichtes Kurt Dalueges vom 3.11.1942.

Vorgelegte Studie bietet eine Analyse dieses Aspekts der Verwaltungsreorganisation und auf Grund der festgestellten Tatsachen konnte die Verfasserin zur Korrektur der bisherigen Anschauungen auf diese planmäßige Umgestaltung des Personalstandes beitreten. Als Ausgangspunkt diente der Verfasserin nähere Präzision der Kriterien zur Beurteilung der Reform in der Personalsphäre. Sie widmete deshalb ihre Aufmerksamkeit der Gesamtstruktur der Okkupationsverwaltung einschließlich ihrer Personalausstattung. Aus den zugänglichen Archivquellen konnte sie feststellen, daß in der ersten Hälfte des Jahres 1941 auf dem ganzen Gebiet Böhmen und Mährens 448 deutsche Ämter und Büros mit ihren Zweigstellen tätig waren, und 11 818 Personen beschäftigten. (Nur die politische Verwaltung hatte 2183 Angestellte.) Im Vergleich zu anderen okkupierten Staaten handelte es sich um stark besetzten Verwaltungsapparat, der ausgerechnet in dem Protektorat mit Rücksicht auf die Anzahl der tschechischen Bevölkerung die höchst mögliche Höhe erreichte. Diese Tatsache war neben anderen das Argument dazu, daß diese überdimensionierte Verwaltungssphäre immer öfters kritisiert wurde, und zwar wegen ihrer strukturellen und personellen Zusammensetzung. Diese Mängel sollte eben Verwaltungsreform beseitigen.

Den wesentlichsten Teil der Studie widmet die Verfasserin dem Programm, das diese Reform in der Personalpolitik verfolgte, und dem Begrenzen der Verwaltungskreise, die diese Reform betreffen sollte. Gerade Analyse diese Probleme ist Ausgangspunkt zur entsprechenden Interpretation der Angabe der 1884 Mitglieder des Okkupationsapparates, die in deutschen und Protektoratsämtern arbeiteten, wie es Kurt Daluege in seinem Situationsbericht konstatiert. Aus der Schriftenanalyse des Amtes des Reichsprotektors, aus welchem diese Studie hinausgeht, ist es klar, daß die Reform auf Grund der Reorganisationsentwürfe für Okkupationsinstitutionen in die politische Verwaltungssphäre zielte und so in das Amt des Reichsprotektors und Oberlandratsämter eingreifen sollte. In der Praxis beschränkte sie sich nur auf einen Teil der Angestellten in Okkupationsverwaltung, wobei die in Personalpolitik festgelegten Aufgaben keineswegs darauf zielten, nur neue Leute für Bedürfnisse der Armee freizugeben. Ihre Realisation zur Zeit Heydrichs in der Prager Amtsführung wird vor allem durch Umbesetzung der Beamten in der Okkupationsverwaltung durch neue Verwaltungsfachleute aus dem Reich und durch weitere Verschiebungen der deutschen Beamten in die tschechische Verwaltung charakterisiert. Der Armee wurde nach den nazistischen Angaben nur den sechste Teil der Beamten des Verwaltungsapparates zur Verfügung gestellt. Insgesamt wurden nach der Reform in diesem Sektor 1884 Personen beschäftigt, wobei diese Anzahl praktisch mit dem Stand im Jahre 1940 übereinstimmt, als das Amt des Reichsprotektors und die Oberlandräte 1906 Beamte beschäftigten. Empfindlicher als durch die Reform wurde der Okkupationsapparat durch monatliches Assentieren zur Wehrmacht mit festgesetzten Quoten für alle Verwaltungsorgane (mit Ausnahme der Polizei und teilweise auch Gerichte, Verkehrsverwaltung und Propaganda) betroffen.

Auf Grund der festgestellten Tatsachen kam die Verfasserin zur Überzeugung, daß der Einfluß der Personalstandesreform auf die Okkupationsverwaltung überschätzt wurde. Künftig wird es nötig sein, diese Frage in breiterem Zusammenhang mit anderen Fragen zu lösen und dabei die mit der Reform zusammenhängenden Personaländerungen mit denen nichtzuvermischen, welche die Anforderungen der Wehrmacht ohne Zusammenhang mit dieser Reform determinierten. Weiter ist es sichtbar, daß sich das anlässlich der Übernahme der administrativen Tätigkeit durch die tschechischen Ämter unter der deutschen Aufsicht ermöglichte Herabsetzen des Personalstandes der Okkupationsverwaltung in dem Personalstand der die Stabilität der Okkupationsregierungsform und die Ruhe auf dem Protektoratsgebiet sicherstellenden Ämter nicht widerspiegelte. In der Zeit, in der mit Rücksicht auf internationale und innenpolitische Lage die repressiven Organe des Okkupationsapparates, vor allem die Polizei und Armee, die dominante Rolle spielten, überragte bedeutend ihr Personalstand die Anzahl der Beamten, die im Rahmen der Reform aus der politischen Verwaltung ausgeschieden wurden.

KDYŽ NASTOUPIL NOVÝ KRÁL (*K. Beránek*) 5

Zusammenfassung 11

**ŽIVOT NA POSTRANNÍM PRÁVU KLÁŠTERA PANNY MARIE
SNĚŽNÉ V PRAZE A PRAMENY K JEHO POZNÁNÍ** (*V. Waage*) 12

Zusammenfassung 36

**HISTORICKÉ MAPY CHEBSKA VE SBÍRCE MAP A PLÁNŮ
STÁTNÍHO ÚSTŘEDNÍHO ARCHIVU V PRAZE** (*J. Krlín*) 37

Zusammenfassung 44

**KE STRUKTUŘE SVĚTSKÉHO KLÉRU V ČECHÁCH
NA POČÁTKU 17. STOLETÍ** (*Z. Kukánová*) 46

Zusammenfassung 69

**SOUPIS MATRIK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČECHÁCH** (*Z. Kukánová, L. Matušíková*) 72

SOUPIS MATRIK (A - K) 74

Zusammenfassung 151

STÁT, SPOLEK A SPOLČOVÁNÍ (*E. Drašarová*) 152

Zusammenfassung 176

**ÚSTŘEDNÍ MATICE ŠKOLSKÁ
V LETECH 1880-1919** (*A. Špiritová*) 178

Zusammenfassung 195

**PERSONÁLNÍ ASPEKTY TZV. HEYDRICHOVY
SPRÁVNÍ REFORMY** (*J. Milotová*) 196

Zusammenfassung 217

PAGINA
E
HISTOR
IAE

1

SBORNÍK
STÁTNÍHO
ÚSTŘEDNÍHO
ARCHIVU
V PRAZE

SBORNÍK
STÁTNÍHO
ÚSTŘEDNÍHO
ARCHIVU
V PRAZE

PAGINAE HISTORIAE

Sborník Státního ústředního archivu v Praze

1/1993

Lektorace: doc. dr. M. Bláhová, CSc., doc. dr. Z. Hledíková, CSc.,
dr. I. Otcovský, dr. S. Šisler, dr. Z. Šamberger, dr. M. Kronus

Překlad resumé: dr. M. Lišková

Redakce: E. Drašarová, V. Babička, M. Bláhová, Z. Kukánová,
V. Růžek, A. Špiritová

Obálka: Jaroslav Béza

Vydal: Státní ústřední archiv v Praze, Karmelitská 2, Praha 1
roku 1993

Tisk: Státní ústřední archiv v Praze

Vydání 1.

Náklad: 300 výtisků

Počet stran: 219

Cena: 30 Kč